

УДК 34(063)
ББК 67Я431

Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (26 червня 2023 року, м. Київ): Зб. тез наук. праць / за заг. редакцією М.В. Трофименко. Київ: МДУ, 2023. 330 с.

Рекомендовано до друку кафедрою права економіко-правового факультету Маріупольського державного університету (протокол засідання кафедри права економіко-правового факультету №12 від 27.06.2023 р.)

Редакційна колегія:

Голова – Трофименко М.В., кандидат політичних наук, професор

Члени колегії: Булатова О.В., д.е.н., проф. (заступник голови редакційної колегії); Толпежніков Р.О., д.е.н., професор; Григор'єва В.В., к.ю.н., доцент; Політова А.С., к.ю.н., доцент

Збірник містить матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, яка відбудеться 26 червня 2023 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлено актуальні питання сучасного державотворення та правотворення в Україні в умовах становлення та розвитку національної правової системи в галузях конституційного, адміністративного, міжнародного, цивільного, кримінального, кримінально-процесуального, господарського, фінансового, екологічного, трудового права, а також загальної теорії та історії держави і права.

Видання адресоване науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за зміст та авторський стиль праць, опублікованих у збірнику.

Матеріали опубліковано у авторській редакції.

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	8
АВДЄЄВА Галина ЄВРОІНТЕГРАЦІНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНДАВСТВА УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
БЕЦЕНКО Тетяна МОВА ЯК ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	12
БЕЦЕНКО Тетяна, ШУЛЯК Світлана УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК КОД НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ УКРАЇНА	14
БОЛЬШАКОВА Ольга, ЗАКАЛЕНКО Олена ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА ТА ПОЗОВ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЯК ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ.....	16
БОНДАРЕНКО Ольга СУТНІСТЬ КООРДИНАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ	19
БОРИСОВ Богдан, БІДНЯК Ганна ВПЛИВ ЕФЕКТИВНОЇ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА ЗМЕНШЕННЯ ЛЕТАЛЬНОСТІ НА МІСЦЯХ ПОДІЙ.....	23
ВОЛКОВ Тарас НАУКОВІ ДИСПУТИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ.....	25
ГАЛКІНА Олена ЩОДО ДЕЯКИХ ПИТАНЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ	27
ГЛОВЮК Ірина ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОДОВЖЕННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	31
ГРАБИНСЬКИЙ Михайло ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ УКРАЇНИ.....	35
ДЕМУРА Марина, КЛЕПКА Дар'я ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УЧАСТІ МОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	38
ДЕРЕВ'ЯНКО Богдан ПРО НЕВІДПОВІДНІСТЬ СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ІНТЕРЕСАМ ДЕРЖАВИ ТА НАРОДУ УКРАЇНИ.....	42
ДУДОРОВ Олександр, ПИСЬМЕНСЬКИЙ Євген УСТАНОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ АБО НЕЗАКОННОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТУ ЛІСУ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ СКЛАДНИК ЇЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ	46
ДУНАЄВА Тетяна ДЕЯКІ ПРОПОЗИЦІЇ ДО ПРОЄКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО УТОЧНЕННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ З МЕТОЮ	

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ» (РЕЄСТР. № 9211 ВІД 17.04.2023)	51
ЄВТЄЄВА Дарина, ЛАПКІН Андрій ЩОДО ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ ЗА ОБСЯГОМ ПОЛОЖЕНЬ НОРМИ СТ. 374 КК УКРАЇНИ (ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ).....	55
ЗАІКА Юрій ОСПОРЮВАННЯ БАТЬКІВСТВА ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ЖИТЛОВИХ ПРАВ СПАДКОСМІЦІВ	59
ІВАЩЕНКО Віта ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ	63
КАЛІНІНА Аліна ЗАПОБІГАННЯ ТРАНСПОРТНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	65
КАМАРДІНА Юлія МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	69
КИРИЛЮК Алла НОВЕЛИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА»	72
КИСЕЛЬОВА Марина СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІКРОМОБІЛЬНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ.....	76
КНЯЗЬКОВА Любов ЩОДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТИВ	78
КОВАЛЕНКО Олена ВІЙСЬКОВА АГРЕСІЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ У ВІДНОСИНАХ ІЗ ВИПЛАТИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ.....	81
КОВЕЙНО Юлія ЩОДО ВПЛИВУ ВІДХОДІВ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	83
КОЗЮРА Ігор ГРОМАДІВСЬКІ ЦЕНТРИ ПРАВОСУДДЯ: КАНАДСЬКИЙ ДОСВІД	85
КОМІССАРОВА Наталя, КОМІССАРОВ Микола ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ НА РІЗНИХ СТАДІЯХ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА.....	87
КОМІССАРОВА Наталя, ТКАЧЕНКО Олександр, МАЛЬЦЕВ Віталій, БЕЙКУН Андрій ПРАВОВА ПРОБЛЕМАТИКА ДІЄВОСТІ СУБ'ЄКТІВ СИЛ БЕЗПЕКИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ З ОГЛЯДУ НА НЕОБХІДНІСТЬ ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ.....	92
КРАСІЙ Марія ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	97
CREANGA Liliana CONCEPTUAL ASPECTS OF INTERNATIONAL SECURITY	99

КРИШЕВИЧ Ольга МІСКОДІНГ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ШАХРАЙСТВА: ЧИ БУДЕ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	105
ЛАНДІНА Анна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	112
ŁASA Robert UKRAINIAN INTEGRATION WITH NATO.....	115
ЛИТВИН Олександр, ПАВЛОВА Наталія ФОНОСКОПІЯ ЯК ГАЛУЗЬ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ.....	118
МЕЛЬНИК Роман, ЛІТВІНЧУК Надія АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОПАГАНДИ ОСВІТИ В СУСПІЛЬСТВІ.....	120
ЛУБЕНЕЦЬ Ірина, ЛІСНИЧЕНКО Лілія СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ВИКЛИКІВ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ.....	124
ЛЯШЕНКО Руслана, КУЛІШ Єлизавета ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ	127
МАЛЬЦЕВ Віталій СУЧАСНІ ПРАВОВІ ІМПЕРАТИВИ З ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У ГАЛУЗІ ПОЗИЦІОНУВАННЯ КВАЗІДЕРЖАВНИХ УТВОРЕНЬ .	130
МИХАЙЛІЧЕНКО Тетяна ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА В ПРОЕКТІ НОВОГО КК УКРАЇНИ.....	133
МОВЧАН Роман РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСЯГАННЯ НА БЕЗПЕКУ ДОВКІЛЛЯ ЗА ПРОЄКТОМ КК: ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ДО ЗАПРОПОНОВАНОГО КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПІДХОДУ	137
НАДЕЖДЕНКО Аліна, ВЕРИТЕЛЬНИК Світлана ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ	141
НОВІКОВ Олег ЩОДО СТАТИСТИЧНОЇ КОРЕЛЯЦІЇ МІЖ КІЛЬКІСТЮ ОБЛІКОВАНИХ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД ТА КІЛЬКІСТЮ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ.....	145
ОГУРЧЕНКО Володимир ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ (ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ).....	151
ПАВЛЕНКО Тетяна ЩОДО ПРИМУСОВОЇ ПАСПОРТИЗАЦІЇ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ.....	155
ПАНОВА Світлана ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ВІЗІЇ ДОРОЖНЬОЇ БЕЗПЕЧНОСТІ: НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ НА ДОРОГАХ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ	158
ПОЛІТОВА Анна, ЗЯТЬКО Йозеф ОКРЕМІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО	

ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ (ВОЄННОГО СТАНУ)	161
РИБАЛКО Марія, ПАВЛОВА Наталя ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	166
САДИКОВА Яна ВИНЯТКОВІ ОБСТАВИНИ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК ЄС.....	168
САМБОР Микола АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНА СТАТИСТИКА, ЯК ВЕКТОР ДЛЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	170
СІНЬОВА Людмила ЩОДО ЗМІН ЩОРІЧНОЇ РАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ВИПЛАТИ ДО ДНЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ.....	174
СТАРОДУБОВ Сергій, СИДОРЧУК Владислав ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ СТОСОВНО ЗАСАДИ ЗАКОННОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	178
СЛАВКО Анна ПРИМУСОВЕ ВИСЕЛЕННЯ У ЗВІТАХ КОМІСІЙ ПРАВДИ: ДОСВІД КОЛУМБІЇ	181
ТИХОМИРОВА Галина, СТАРОСТЕНКО Анастасія ПЕРСПЕКТИВИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО НАТО ПІСЛЯ ЛЮТОГО 2022 РОКУ	185
ТІМОФЄЄВА Лілія ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ В КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОВОДЖЕННЯ ІЗ ВІДХОДАМИ	188
ТУРЕНКО Олег СТРАХ ЯК ФАКТОР ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ.....	191
ТУРКОТ Ольга, ХАРУК Уляна ЩОДО ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	194
URSU Veaceslav SOME CONTROVERSIES REGARDING THE CRIMINAL LIABILITY FOR THE CRIME OF ILLICIT ENRICHMENT	197
ФЕДОРОВА Надія МІСЦЕ ФОРМАТУ «КВЕСТ-КІМНАТИ» У АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ.....	205
ФІЛІПЕНКО Анастасія ІНСТИТУТ МЕДІАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ	208
ФІЛІПЕНКО Тетяна РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	212
ЧЕРНЕГА Віталій РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО КОРПОРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЗА ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	215
ЧЕРНИХ Євген НАТУРАЛІСТИЧНА МЕТОДОЛОГІЯ В ЗАГАЛЬНІЙ ТЕОРІЇ ПРАВА	219
SHEBANITS Diana, SHEBANITS Vstalii IMPACT OF INFORMATION-PSYCHOLOGICAL OPERATIONS ON MILITARY ACTIONS IN UKRAINE.....	221

ШРАМКО Сабріє УБЕЗПЕЧЕННЯ ДОРОЖНЬОГО РУХУ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ	224
ШТЕФАН Анна ТЛУМАЧЕННЯ ОРИГІНАЛЬНОСТІ ТВОРУ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ	227
ЮСУПОВ Володимир АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ ЗАХИСНИКА ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ	230
Трибуна Молодого вченого	235
БЕРЕДА Марія ДОМЕДИЧНА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	235
БОЧЕВСЬКА Марія ЩОДО ЗАХИСТУ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ.....	238
БРОВКО Анастасія ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ДЕРЖАВИ	242
ГЕТТА Вікторія ЮРИДИЧНІ ФАКТИ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА КРИТЕРІЇ ЇХ КЛАСИФІКАЦІЇ.....	245
ГОЛІНКА Мирослава ДО ПИТАННЯ ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ СТ. 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ (АНАЛІЗ ОКРЕМИХ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ)	249
ГОЛОЩАК Анастасія ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ СЕРЕД РЕАЛІЗОВАНИХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ.....	253
ГОРОБЕЦЬ Вікторія ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІЛИМ З ПОРУШЕННЯМИ СПРИЙНЯТТЯМ ОТОЧУЮЧОЇ ОБСТАНОВКИ	256
ГУЛИЙ Кирил СУЧАСНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАС-МЕДІЙНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ....	259
ЖЕНВАЧОВА Вікторія ДЕЯКІ ПИТАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ІНОЗЕМЦЯМИ ДІТЕЙ, ЯКІ Є ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ	262
ЖУК Станіслав, КРАСЮН Анастасія КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	266
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Богдан РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПОДІЛУ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ ВЕКТОРИ В КОНТЕКСТІ СВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	269
ЗЕЛЕНЧУК Володимир ЩОДО ПРОБЛЕМ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИН ГЕНОЦИДУ В УКРАЇНІ	274
ЛЬЧЕНКО Іван РИЗИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	277

КАРТАВИХ Владислав ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	281
КИСЛЯКОВА Єлизавета ВЗЯТТЯ ДНК-ЗРАЗКІВ ВОЄННИХ ТА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАДЛЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЧАСТИН ТІЛА ТРУПІВ	284
КРОПИВНИЦЬКА Валерія КОРУПЦІЯ У СУДОВІЙ ВЛАДІ	286
ЛАЗАРЄВА Олександра АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ МЕДИЧНОЇ ТА ДОМЕДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	289
ПАДАЛКА Владислав НОРМАТИВНИЙ АКТ – ОСНОВНЕ ТА НАЙВАЖЛИВІШЕ ДЖЕРЕЛО СУЧАСНОГО ПРАВА	292
ПАЛКІНА Вікторія ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ СТАДІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ	295
ПІСКУН Анастасія ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО	298
ПОЛЩУК Дар'я, КУШНІР Катерина ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОКУРОРА ЯК СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА	301
РУДЕНКО Владислав ПРАВА НА ОБ'ЄКТИ, СТВОРЕНІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ: ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ ВЛАСНИКА У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ	304
СІВАЧЕНКО Дар'я ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПИТАННЯ ПРАВА ТА МОРАЛІ	307
СОЛОМОНОВА Карина НОВЕЛИ ЧИННОГО ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗМІНИ ІСТОТНИХ УМОВ ПРАЦІ ТА ПЕРЕВЕДЕННЯ НА ІНШУ РОБОТУ В УМОВАХ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	310
ТКАЧЕНКО Анастасія КРИМІНАЛЬНА ЕКОЛОГО-ПРОВОА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ росії	312
ТОРМА Саболч ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТРИАЛЬНИХ ГРОМАДАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	316
УХАБОВА Вікторія ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ	319
ЧЕХ Лілія АЛЬТЕРНАТИВНІ ПІДХОДИ ДО ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗМІН У ПРИНЦИПАХ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	322
ФАДЄЄВ Микола ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	325

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНДАВСТВА УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

АВДЄЄВА Галина

кандидатка юридичних наук,
старша наукова співробітниця
провідна наукова співробітниця

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України

У загальному розумінні системами штучного інтелекту (ШІ) є комп'ютерні системи, що не лише виконують певні завдання за заздалегідь заданим алгоритмом, а й вирішують творчі завдання на основі аналізу значної за обсягом різноманітної інформації та імітують такі процеси мислення людини, як навчання, прогнозування, оцінка ризиків, робота з неповними даними та ін. [1, с. 6].

У сучасному світі системи ШІ активно використовуються у системах комунікації, промисловості, сільському господарстві, медицині, транспорті, освіті, науці, побуті та ін. Військове застосування штучного інтелекту та машинного навчання охоплює спостереження, розвідку, аналіз інформації та пропонування певних оптимальних рішень щодо нанесення бойових ударів, надання гуманітарної допомоги, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, прийняття управлінських або логістичних рішень військовим командуванням тощо.

Міністерство Юстиції України до Єдиного реєстру засуджених осіб підключило аналітичну систему з елементами ШІ «Касандра», яка аналізує різноманітну інформацію про засуджених осіб та виявляє ризики повторного кримінального правопорушення. [2].

При розслідуванні воєнних злочинів, скоєних військовими РФ в Україні, системи ШІ ефективно вирішують завдання щодо ідентифікації осіб за фотознімками, відеозаписами та пробами ДНК. Зокрема, за допомогою американської системи розпізнавання осіб Clearview AI, яка використовує базу даних з 30 млрд фотопортретів і з соціальних мереж та стрічок новин, встановлено особи окремих злочинців-військових РФ за їх фотознімками. Ця система дозволила ідентифікувати понад 1000

осіб (живих і загиблих) та встановити особи окремих громадян РФ, які скоїли злочини на території нашої держави та/або розповсюджують дезінформацію від імені громадян України. Система показала свою ефективність навіть при аналізі зображень понівечених тіл. [3].

Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки України використовує автоматизовану систему SemanticForce, яка дозволяє аналізувати певні неприйнятні або шкідливі інформаційні потоки і зображення та реакцію на них користувачів, відрізнити хибні акаунти від реальних користувачів, тощо. [4]. Аналітичні алгоритми вітчизняного сервісу Attack Index дозволяють виявляти певні інформаційні операції та їх ознаки (час, інтенсивність, масштабність, ініціатор операції, мережа розповсюдження інформації) та пропонує сценарії протидії інформаційним загрозам. [5].

Система III ePOOLICE (early Pursuit against Organized crime using environmental scanning, the Law and Intelligence systems) з 2013 р. успішно використовується в країнах-членах ЄС. [6]. Вона вивчає сторінки сайтів, електронне листування, поліцейську інформацію для пошуку інформації про діяльність організованих злочинних груп та здійснює оцінку ризику появи кримінальної активності.

Поряд з ефективністю роботи з великими масивами інформації системи III мають певні недоліки і викликають занепокоєння в усьому світі. Зокрема, через недосконалість біометричних систем, велику кількість помилок в їх роботі та можливі порушення прав людини парламент ЄС нещодавно запропонував заборонити збирання фотозображень осіб до приватних систем розпізнавання (в т.ч. Clearview). [7].

За результатами дослідження, проведеного аналітичним центром NewsGuard в січні 2023 р., встановлено, що дуже популярна та загальнодоступна в усьому світі система штучного інтелекту ChatGPT (Generative Pre-trained Transformer), розроблена компанією OpenAI для роботи в діалоговому режимі, здатна генерувати неправдиві тексти з елементами інформації про реальні події. [8]. Система за певним запитом може згенерувати дезінформаційне повідомлення, в т. ч. – засноване на «кремлівській» пропаганді.

З метою запобігання дискримінації і порушення основних прав і свобод під час використання систем III в правоохоронних органах до парламенту ЄС поданий проєкт «Закону про штучний інтелект», в якому запропоновано при використанні таких систем застосовувати високі рівні підзвітності, справедливості та прозорості. [9]. В документі наголошено на тому, що системи III мають бути юридично, етично та технічно надійними, повинні відповідати демократичним цінностям, правам людини та верховенству закону.

Завдання розвитку технологій III в Україні є одним з пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень. [10]. Однак, на

жаль, в «Плані заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки» не містяться конкретні заходи щодо законодавчого регулювання процесів використання ШІ у правозастосовній діяльності. [11].

Стрімкий розвиток і широке розповсюдження систем ШІ випереджають процеси створення умов і засобів ефективної протидії недоброчесному і зловмисному їх використанню. Для вирішення цього питання на засіданні групи семи розвинутих країн (G7), яке відбулося в Японії 29 квітня 2023 р, міністри цифрових технологій узгодили п'ять таких принципів розвитку ШІ: верховенство права, дотримання законної процедури, демократія, повага до прав людини і використання можливостей для інновацій. [12]. На майбутніх засіданнях групи G7 планується розглянути питання щодо управління системами ШІ, захисту авторського права та боротьби з дезінформацією.

У вересні 2022 р. Європейська комісія підписала Угоду про приєднання України до програми «Цифрова Європа» та надала можливість нашій країні скористатися фінансуванням і підтримкою програми щодо розширення можливостей використання систем ШІ у різних галузях (в т.ч. – у правозастосовній діяльності). Така можливість може бути реалізована лише за умови імплементації норм, закріплених у «Рекомендаціях щодо штучного інтелекту», що прийняті у червні 2019 року Організацією економічного співробітництва та розвитку [13], та за умови дотримання етичних стандартів, передбачених в Рекомендаціях CM/Rec (2020)1 Комітету Міністрів державам-членам щодо впливу алгоритмічних систем на права людини, схвалених 8 квітня 2020 р. [14], у законодавство України. Оскільки 23 червня 2022 р. Україна набула статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу, законодавство нашої країни, в т.ч. – у частині використання систем ШІ в інформаційній війні з РФ, має бути поступово адаптовано до законодавства ЄС.

В умовах євроінтеграції Україна під час розроблення власного законодавства щодо регулювання процесів використання систем ШІ у правозастосовній діяльності може використати численні нормативно-правові акти і рекомендації, прийняті різними інституціями ЄС та Ради Європи. Одним із найважливіших таких документів є прийнята ще у 2018 р. Європейською комісією з питань ефективності правосуддя «Етична хартія про використання штучного інтелекту в судових системах та їх середовищі» [15], яка закріплює принципи використання систем ШІ під час здійснення правосуддя, а саме: дотримання основних прав людини при використанні ШІ; запобігання будь-якої дискримінації між окремими особами чи групами осіб; якість та безпека при обробленні судових рішень і даних, які мають міститися у безпечному технологічному середовищі; прозорість, неупередженість та справедливість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Авдєєва Г. К. Проблеми використання систем штучного інтелекту в роботі органів кримінальної юстиції. // Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності : матеріали наук.-практ. онлайн-семінару (м. Харків, 5 листоп. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 6-10. С. 6.
2. Оценивать опасность преступников будет «Кассандра» : Денис Малусяк сообщил, что КМУ внес проект в Раду. Судебно-юридическая газета. 13 апреля 2021. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/198879-otsenivat-opasnost-prestupnikov-budet-kassandra-denis-malyuska-soobschil-cto-kmu-vnes-proekt-v-radu>
3. Джеймс Клейтон. Як штучний інтелект допомагає ідентифікувати загиблих в Україні. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61105661>
4. SemanticForce media and e-commerce intelligence. URL: <https://semanticforce.ai/en>
5. Attack Index : website. URL: <https://attackindex.com/uk/golovna/>
6. Early Pursuit against Organized crime using environmental scanning, the Law and Intelligence systems. European Commission : website. URL: <https://cordis.europa.eu/project/id/312651>
7. Європарламент закликав заборонити системи розпізнавання осіб. Європейська правда : веб-сайт. 06.10.2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/10/6/7128684/>
8. Misinformation Monitor: January 2023. NewsGuard. <https://www.newsguardtech.com/misinformation-monitor/jan-2023/>
9. Proposal for a regulation of the European parliament and of the council laying down harmonised rules on artificial intelligence (artificial intelligence act) and amending certain union legislative acts. An official website of the European Union. Brussels, 21.4.2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0206>
10. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
11. План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 438-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#n10>
12. G7 should adopt 'risk-based' AI regulation, ministers say. Reuters. April 30, 2023. URL: <https://www.reuters.com/markets/europe/g7-should-adopt-risk-based-ai-regulation-ministers-say-2023-04-30/>

13. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. OECD Legal Instruments. (OECD/LEGAL/0449). Adopted on: 22/05/2019. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/oecd-legal-0449>

14. Recommendation CM/Rec(2020)1 of the Committee of Ministers to member States on the human rights impacts of algorithmic systems (Adopted by the Committee of Ministers on 8 April 2020 at the 1373rd meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://search.coe.int/c>

15. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment (Council of Europe, 3–4 December 2018). URL: https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environmentm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=

МОВА ЯК ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

БЕЦЕНКО Тетяна

доктор філологічних наук, професор

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка

Мова виступає ключовим складником національного самовизначення, національної самоідентифікації, також ми визнаємо мову невід'ємним атрибутом державотворення. Державотворення – комплексний довгочасний процес, орієнтований на утворення держави як політичної форми організації правління, як формального інституту, як політичної спільноти під управлінням уряду, який інтегрує культурні, політичні, міфологічні, релігійні чинники. Поняття **державотворення** в кожному соціумі трактується по-різному; в Україні воно тісно корелює з мовним питанням. Мова ідентифікується як потужний і невіддільний чинник державотворення. В Українському суспільстві основна увага зосереджена на ролі, участі української мови в процесах державотворення, на боротьбі свідомої частини суспільства за права української мови як національної, як засобу етнічної само ідентифікації, як найбільшої національно-культурної цінності.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою підкреслити важливість для українського соціуму мовного питання, що тісно пов'язане з політичним, економічним та ідеологічним управлінням суспільством та керівництвом загальносуспільними правами.

Мета дослідження – окреслити в загальних рисах роль мови у процесі державотворення українського суспільства.

Виклад основного матеріалу.

В українському суспільстві від утвердження Незалежності мовне питання перебуває в епіцентрі мовної політики. Відтак воно стало ключ-

човою проблемою, приматом державотворчих процесів в Українському соціумі. Боротьба за права, поширення, переваги, пріоритети української мови як національної мови Українського народу, як невід'ємної духовної його ознаки виступає одним із основних, першочергових.

В Україні як незалежній державі питання мови, зокрема – питання повноцінного, повномасштабного функціонування української мови в усіх сферах державної життєдіяльності, було і залишається таким, навколо якого розгортаються різновекторні державотворчі процеси.

Мова – українська мова як атрибут української нації – є невід'ємним, обов'язковим складником державотворення. Питання національної мови, державної мови, мови офіційного спілкування – пріоритетні для українського соціуму і такі, що привертають повсякчасну увагу.

Мовне питання в Українській державотворчій лінії належить насамперед до питань політичних, ідеологічних і зрештою – до культурних.

Мова виступає об'єднувальним чинником. Національна мова, якою є українська, інтегрує всі діалекти; відтак національна мовна дійсність – це своєрідний континуум, що органічно поєднує, монолітизує різні мовно-культурні реалії (осередки, центри). Відтак офіційна державна українська мова постає як унітарний, неподільний, соборний організм, що визначає насамперед внутрішній політичний устрій держави, також в подальшому орієнтує на зовнішньополітичні напрями міждержавної взаємодії та комунікації.

Неоціненна роль мови в державі як ідеологічного чинника. Мовне питання є ідейним вибором програмних документів партій, політичних гасел, суспільно-етичних настанов, правових поглядів. Питання мови тісно пов'язане з політичною ідеологією в державі, шляхи і способи його розв'язання відбивають інтереси, світогляд, ідеали, настрої людності, класових прошарків, політичних партій, національних груп. Мовне питання також пов'язане із суспільною свідомістю і культурним розвитком нації.

Мову зараховуємо до культурних державотворчих феноменів, що визначають рівень розвитку духовних цінностей, створених етноносіями протягом всієї історії. Як відомо, культура об'єднує науку, освіту, мистецтво, літературу, мораль, уклад життя та світогляд. Усі ці складники наскрізно пронизує і об'єднує мова, виступаючи засобом їх реалізації.

Висновки

Отже, українська мова в Україні – потужний і органічний державотвірний чинник, що забезпечує повноцінний розвиток суспільства, є його надихаючою силою, фундаментальним ідеологічним підґрунтям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Нестерович В. Ф. Поняття «державотворення в Україні» та його сутнісні риси// Право і суспільство. 2020. №1. С.77-85

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК КОД НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ УКРАЇНА

БЕЦЕНКО Тетяна

доктор філологічних наук, професор
Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка

ШУЛЯК Світлана

доктор філологічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини

Українська мова як національна мова українського народу має статус державної. Вона є єдиною офіційною мовою України як суверенної держави. Роль національної мови у суспільстві неперевершена і неоціненна. Той соціум, що послуговується рідною, тобто національною мовою, що має статус державної, є самобутнім, автентичним у світі.

Актуальність теми наукового дослідження зумовлена потребою узагальнено представити уявлення про національну мову, що має статус державної, як різномірне кодування дійсності, як факт історичного розвитку держави та її інститутів, як ілюстрацію історичної подієвості.

Мета дослідження – окреслити сприймання української мови як коду національної держави Україна в часопросторовому вимірі.

Виклад основного матеріалу.

Мова, зокрема національна, - це духовний код нації, зафіксований і різномірних одиницях простір духовного буття: етнетики, культури, мистецтва. Згадаймо національні формули вітання, прощання, побажання, вибачення, сварки тощо. Наприклад, багатозмістовна оригінальна формула побажання в українців *з роси і води Вам!* Або ж інші формули: *лихий поплутав; дідько його знає.*

Мова – безпосереднє відображення характеру, вдачі етноносіїв. Скажімо, вигук **гей!** в українців – показник войовничого духу, козацької відваги, свободолюбства.

Національна мова фіксує етнокартину світу; автентичними зразками національної буттєвості є фольклор (пісенні тексти, казки, легенди, приказки тощо). Фольклорні пам'ятки відображають прадавню і самобутню дійсність: природу, побут, звичаї, обрядовість, господарську діяльність тощо. Прислів'я, приказки, фразеологізми – своєрідне від-

дзеркалення переконань, поглядів, моралі, норм поведінки носіїв культури (за одного битого двох небитих дають; я нічого не знаю – моя хата скраю; вискочив, як Пилип з конопель; намолола сім мішків гречаної вовни, та й ті неповні; ведмідь на вухо наступив; заяча душа; вовча натура; погнатися за двома зайцями). Колядки, щедрівки представлені регіонально багатьма варіантами і постають фактами, що відтворюють давню дійсність, місце людини в світі, поняттєвий арсенал мовців: наприклад, «Прилетіла ластівочка та й стала щебетати...», «Добрий вечір тобі, пане господарю...» тощо. Зазначені твори та багато інших стали візитівками України як держави. До них можна зарахувати й авторські тексти – сучасний «Гімн України», пісню «Ой у лузі червона калина похилилася, чогось наша славна Україна зажурилася», «Червона рута» та ін.

Мова етносу – світоглядна парадигма; у системі мовних одиниць є факти, що засвідчують світорозумінні і світосприйняття етноносіями національної культури докільля, буття в цілому. Це переконливо реєструють, наприклад, лексичні одиниці – народні найменування рослин: **звіробій, котячі лапки, богородична трава (чебрець), материнка, невісточка, братки, зозулинні черевички, сон-трава, коров'як, ведмеже вухо, вовчі ягоди, молодило, сокирки, розбите серце, мати-й-мачуха** та ін. Світосприймання мовців безпосередньо зафіксоване у внутрішній формі багатьох мовних одиниць: наприклад, **дружина (жінка) – від друг (другий); весілля – від веселитися; побратим (друг, товариш) – від брат (родич), столиця – від стояти**. Світогляд наших предків відображають народні найменування сузір'їв: **Квочка, Ківш, Чумацький Шлях; назви богів, божеств, міфічних істот: Перун, Сварог, Лада, лісовик, мавка**.

Національна мова як втілення державотворчої моделі фіксує коло ядерних одиниць на позначення ключових понять, що відтворюють історію державного устрою, політичну тяглість, традиції життєвого укладу, як-от: **князь, князівство, козак, козацтво, язичництво, християнство, гетьман, гетьманство, слобода, Слобожанщина, Гетьманщина, Запорізька Січ, віче**.

Слова-символи постають також візитівками держави: наприклад, в українців – соняшник, калина, жито, пшениця, верба – символи України (*без верби й калини немає України*) (пор.: у канадців – клен, у індіанців – лотос, у японців – сакура, у китайців – півонія, у французів – лілія, у іспанців – гвоздика, у швейцарців – едельвейс, у нідерландців – тюльпан). Символьний зміст в українській культурі мають також рослини **мак, братки, барвінок, терен, дуб** та ін.

Висновки.

Зазначене засвідчує самотність української культури, зафіксованої у мовній дійсності, автентичність України як держави, прадавність української нації, унікальність української культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Войтович В. Українська міфологія. К.: Либідь, 2002. 664 с.
2. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко В.М., 2015.
3. Єрмоленко С. Мовно-естетичні знаки української культури. К., 2009
4. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. К.: Довіра, 2006.

ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА ТА ПОЗОВ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЯК ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

БОЛЬШАКОВА Ольга

кандидат філософських наук

старший викладач кафедри міжнародних відносин,
суспільних комунікацій та ІТ-права

Державного університету інтелектуальних технологій та зв'язку

ЗАКАЛЕНКО Олена

кандидат юридичних наук

доцент кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Враховуючи сучасні умови розвитку України як правової держави, варто констатувати той факт, що адміністративна юстиція є тим інститутом, що покликано гарантувати захист прав людини від можливого свавілля та зловживань з боку органів влади, а ступінь його розвиненості та рівень правового забезпечення є показником демократичного та правового розвитку держави. За таких умов, адміністративний позов та процесуальна форма є базовими та фундаментальними інститутами адміністративного судочинства, що виконують функцію правозахисного інструменту, що забезпечують судовий захист прав, свобод та законних інтересів громадян. На становлення сучасного інституту адміністративного позову істотно вплинуло внесення змін до Кодексу адміністратив-

ного судочинства (далі – КАС України) та впровадження такої процесуальної форми адміністративного судочинства як спрощена форма позовного провадження.

Адміністративний позов – це звернена через адміністративний суд матеріально-правової вимога позивача до відповідача стосовно захисту прав, свобод, інтересів чи реалізації повноважень у сфері публічних відносин шляхом вирішення публічно-правового спору на засадах рівності, диспозитивності та змагальності сторін. На теперішній час адміністративний позов виконує функцію правозахисного інструменту, що забезпечує ініціювання судового захисту прав, свобод та інтересів громадян від неправомірних рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, він використовується і як засіб реалізації владних повноважень суб'єктів у сфері публічно-правових відносин, що опосередковуються відповідним рішенням адміністративних судів.

У свою чергу, адміністративна процесуальна форма виступає необхідним правовим інструментом вирішення завдань адміністративного судочинства, закріплених у ст. 2 КАС України [3]. Тобто призначенням процесуальної форми адміністративного судочинства є вирішення завдань адміністративного судочинства, а саме: захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Поєднання матеріально-правового та процесуального аспекту щодо розуміння адміністративного позову є найбільш обґрунтованим та актуальним. Це пояснюється тим, що, з одного боку, адміністративний позов подається до суду і тому не може розглядатися виключно як вимога позивача до відповідача, з іншого боку, адміністративний позов є процесуальною формою певного матеріально-правового змісту (вимога щодо вирішення публічно-правового спору), тобто процесуально-правова форма знаходить свій прояв у пред'явленні адміністративного позову до суду, а матеріально-правову сторону становлять право на задоволення позовних вимог.

Як зазначається в літературі, важливими є твердження про те, що адміністративний позов розглядається лише у порядку позовної адміністративної процесуальної форми. Окремі дослідники ще більше поглиблюють цю тезу, зазначають, що у сучасному адміністративному судочинстві позовне провадження відбувається за загальною процесуальною формою та спрощеною процесуальною формою [4, с. 46-47]. За правилами загального позовного провадження розглядаються справи, які у зв'язку зі складністю, кількістю учасників та особливостями предмета

доказування не можуть бути розглянуті за правилами спрощеного провадження. Спрощена процесуальна форма застосовується у справах за зверненням податкових та митних органів (ст. 283 КАС України), справах про застосування санкцій (ст. 283-1 КАС України), справах за зверненням Служби безпеки України щодо включення фізичних осіб, юридичних осіб та організацій до переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, виключення фізичних осіб, юридичних осіб та організацій з такого переліку та надання доступу до активів, що пов'язані з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням (ст. 284 КАС України) [3]. Підкреслимо, що предметом судового розгляду в наведених адміністративних справах є не публічно-правовий спір, а підстави щодо реалізації владних повноважень заявника – суб'єкта владних повноважень щодо застосування (скасування) примусових заходів у випадках, передбачених законом. У цьому випадку суд не вирішує публічно-правовий спір, а здійснює попередній контроль за діями, якими суттєво зачіпаються права громадян та юридичних осіб, надаючи дозвіл на застосування примусових заходів [2, с. 100]. Тож у межах цієї процесуальної форми відсутній адміністративний позов у його ординарному (звичному) розумінні.

Тож слід констатувати той факт, що позовна форма захисту має універсальний характер і має свій прояв у двох аспектах. По-перше, застосовується при вирішенні правових спорів, які виникають як у цивільних, так і в адміністративних правовідносинах, тобто в процесуальному порядку можуть захищатися будь-які суб'єктивні права та законні інтереси незалежно від особи носія цих прав, способів їх порушення та будь-яких інших передумов. По-друге, реалізується не тільки при здійсненні правосуддя, але й при здійсненні деяких інших видів юрисдикційної діяльності.

Дотримання процесуальної форми в адміністративній судовій діяльності є суттєвою гарантією забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників судового процесу, гарантією встановлення істини, важливою гарантією законності судового процесу, та обґрунтованості всіх прийнятих рішень, що виносяться судом. Саме від дотримання процесуальної форми під час провадження залежить стан законності, а також забезпечення прав і свобод людини [1, с. 307]. Недотримання вимог процесуальної форми в адміністративному судочинстві є підставою для визнання того чи іншого процесуального рішення незаконним і як наслідок – його скасування.

Отже, позовна форма захисту прав, свобод, інтересів та реалізації повноважень у сфері публічно-правових відносин є процесуальною формою, що застосовується при вирішенні публічно-правових спорів у порядку адміністративного судочинства. Дотримання процесуальної фор-

ми в адміністративній судовій діяльності та позовної процесуальної форми є гарантіями забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників судового процесу, та обґрунтованості всіх рішень (ухвал), які приймаються судом. Як бачимо, і процесуальна форма адміністративного судочинства, і адміністративний позов спрямовані на захист прав, свобод та законних інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин. Адміністративна процесуальна форма як визначений законом порядок проведення процесуальних дій у адміністративному судочинстві, їх відповідне оформлення у процесуальних документах, забезпечує режим законності у процесі, створює умови для достовірних висновків у справі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вовк П.В. Процесуальна форма як гарантія дотримання прав учасників адміністративного судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал* № 5/2020 с. 304-310 (дата звернення: 10.06.2023).
2. Каргузова І.О. Поняття, елементи та види адміністративного позову. *Юридичний вісник*. 2013. № 3. С. 94-101.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 16.06.2023).
4. Куйбіда А.А. Форми адміністративного судочинства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 73. Ч. 2. 2022. С. 43-51.

СУТНІСТЬ КООРДИНАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

БОНДАРЕНКО Ольга

доктор юридичних наук, доцент

завідувачка кафедри кримінального-правових дисциплін та судочинства
Сумського державного університету

Повномасштабна війна в Україні зумовила появу нових суспільних реалій, нових викликів для держави та суспільства в цілому. Водночас проблеми, які існували в державі й до війни нікуди не зникли. Безумовно, їх значущість та рівень впливу на державні процеси, суспільну свідомість певним чином трансформувалися, але аж ніяким чином не зникли. Для правової держави завдання з протидії злочинності завжди буде відігравати колосальне значення. Запобігання злочинності – це процес, спрямований на зменшення кількості кримінальних правопорушень у певній сфері. На початок 2021 року Україна увійшла в трійку лідерів за

рівнем злочинності в Європі, попереду були лише Франція та Білорусь. За даними глобальної бази даних Numbeo, найнебезпечнішими містами країни вважалися Одеса, Дніпро та Харків. Далі йшли Київ та Львів. Україна посіла 34 позицію в рейтингу Глобального індексу організованої злочинності, йшлося в звіті за цей рік від Global Initiative against Transnational Organized Crime. Натомість за час після початку повномасштабної війни було зареєстровано на 12% менше кримінальних правопорушень у порівнянні з 2021 роком [1] тобто за час війни кількість кримінальних правопорушень скоротилася. Це стосується і корупційної злочинності, адже у 2022 році Україна одержала 33 бали зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index). Наш показник зріс на один бал, і тепер Україна посідає 116 місце зі 180 країн у CPI [2]. Завдання із протидії корупції є дуже важливим для України, особливо в контексті суттєвої залежності від міжнародної військової та гуманітарної допомоги. Так, негативний імідж, зумовлений корупційними скандалами може підірвати довіру міжнародних партнерів, а відтак ослабити обороноздатність України. У комплексі антикорупційних заходів особливе місце займає інституційна координація та взаємодія всіх компетентних органів. Саме тому актуалізується завдання із визначення ролі та значення прокуратури у забезпеченні координаційної діяльності у контексті протидії корупційній злочинності.

Зазвичай ми маємо лише інтуїтивне відчуття того, що означає слово координація. Типові словникові пояснення координації: «акт координації, що змушує різних людей або речі працювати разом для досягнення мети або результату», або «регулювання різноманітних елементів у інтегровану та гармонійну роботу». Координація також означає «інтеграцію або зв'язування різних частин організації для виконання спільного набору завдань» або «інтеграцію або зв'язування разом різних ресурсів для виконання колективного набору завдань». Концепція координації є міждисциплінарним предметом, і на нього впливають дві основні дисципліни. Це організаційні дослідження, включаючи всі сторони управління (особливо управління людськими ресурсами, управління операціями, управління маркетингом) і інформатика, включаючи суміжні дисципліни, такі як інформаційні технології та штучний інтелект. Зрозуміле та чітке визначення координації введено в теорію координації Мелоуна та Кроутона [3, с. 90]. Так, вони переконані, що координація – це акт управління взаємозалежностями між видами діяльності». Вплив різних дисциплін і різноманітність визначень ілюструють складність визначення координації та взаєморозуміння між підприємствами, відділами, окремими особами [4].

Стосовно сутності координаційної діяльності прокуратури, то вчені по-різному трактують це поняття. Зокрема, Є. Блажівський вважає, що координацією є певна діяльність органів прокуратури, яка спрямована на

створення умов для взаємодії між органами державної влади та досягнення соціально-бажаної мети, яка полягає в утвердженні законності [5, с. 6].

О. Литвинов під координацією пропонує розуміти узгодження дій тактично самостійних суб'єктів профілактики кримінальних правопорушень стосовно різних складових діяльності за умови існування кореляційних зв'язків між ними, а також сумісної тактичної цілі стосовно підвищення рівня результативності протидії злочинності [6, с. 75].

А. Войтенко вважає, що координаційна діяльність органів прокуратури – це діяльність прокурорів стосовно організації взаємодії між органами державної влади, при чому організація цієї взаємодії базується на завданні з утвердження принципу законності [7, с. 402].

М. Косюта переконаний, що тлумачити сутність координаційної діяльності органів прокуратури варто тлумачити крізь призму змісту правовідносин, які за своєю сутністю є організаційно-правоохоронними, багатосторонніми відносинами, змістом яких є вироблення і реалізація спільних заходів в межах компетенції кожного з учасників, спрямованих на нівелювання злочинних корупційних проявів та боротьбу з корупційною злочинністю [8, с. 13].

В. Сухонос вважає, що ключова ціль координаційної діяльності прокуратури полягає у зростанні ефективності діяльності органів та організацій й об'єднання їх зусиль [9, с. 11].

На думку Ю. Новосад під координацією органами прокуратури діяльності щодо запобігання корупційним кримінальним правопорушенням необхідно розуміти діяльність прокурорів, які наділені відповідними організаційними повноваженнями, при чому ця діяльність скерована на узгодження функціонування організаційно самостійних суб'єктів за наявності рівноправних зв'язків між ними та спільної загальної мети [10, с. 117].

На нашу думку, координаційна діяльність прокуратури у сфері протидії корупційній злочинності означає систематичні заходи, які вживає прокуратура для забезпечення ефективної співпраці та координації з іншими органами іноземних або внутрішніх державних органів, установ та організацій, з метою виявлення, розслідування, зупинення та притягнення до відповідальності осіб, що вчинили корупційні кримінальні правопорушення та кримінальні правопорушення, пов'язанні з корупцією. Координаційна діяльність прокуратури спрямована на забезпечення синергетичного підходу та взаємодії різних суб'єктів, що працюють у сфері протидії корупції, з метою досягнення максимального ефекту в боротьбі з корупційними кримінальними правопорушеннями та кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Поліція за цей рік зареєструвала на 12% менше злочинів. ZN: UA: офіційний сайт. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/politsija-za-tsej-rik-zarejestruvala-na-12-menshe-zlochiv-porivnjano-z-2021-rokom.html> (дата звернення: 10.03.2023).
2. Індекс сприйняття корупції – 2022. Transparency International : офіційний сайт. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення: 10.03.2023).
3. Malone, T. W. Crowston, K. Toward an Interdisciplinary Theory of Coordination. *Computing Surveys*. 1994. 26(1) 1994. p. 87–119.
4. Král J. Introduction to coordination concept. *Human Resources Management & Ergonomics*. 2007. № 2. URL: [/https://frcatel.fri.uniza.sk/hrme/files/2007/2007_2_06.pdf](https://frcatel.fri.uniza.sk/hrme/files/2007/2007_2_06.pdf) (date of appeal: 10.03.2023).
5. Блажівський Є. Координаційна діяльність органів прокуратури України у сфері протидії злочинності та корупції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. № 2. 2013. С. 5–6.
6. Литвинов О. М. Адміністративно-територіальна координація діяльності суб'єктів профілактики злочинів в Україні на місцевому рівні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. 275 с.
7. Войтенко А. Особливості координаційної діяльності органів прокуратури України у сфері протидії злочинності та корупції. *Шлях науки*. 2021. Вип. 7. № 5. С. 4001–4010.
8. Косюта М. В. Проблеми та шляхи розвитку прокуратури України в умовах побудови демократичної правової держави : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2002. 33 с.
9. Сухонос В.В. Планування роботи в органах прокуратури. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2004. № 9. С. 8–13.
10. Новосад Ю. А. Про зміст координаційної діяльності прокуратури як суб'єкта запобігання злочинам. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Серія ПРАВО. Випуск 41. Том 2. С. 116-120.

ВПЛИВ ЕФЕКТИВНОЇ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА ЗМЕНШЕННЯ ЛЕТАЛЬНОСТІ НА МІСЦЯХ ПОДІЙ

БОРИСОВ Богдан

курсант 1 курсу Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

БІДНЯК Ганна

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Дослідження впливу ефективної домедичної допомоги поліцейських на зменшення летальності на місцях подій є дуже актуальною в сучасному світі, оскільки підвищення рівня безпеки в суспільстві є однією з найважливіших задач, які стоять перед поліцією та іншими правоохоронними органами.

На жаль, незважаючи на значні зусилля, випадки насильства та інших надзвичайних ситуацій з часом не зменшуються. Тому важливо розглядати різні аспекти взаємодії поліцейських з іншими службами, зокрема з медичними працівниками, щоб покращити ефективність реагування на надзвичайні ситуації та зменшити ризик летального результату.

Також, навчання поліцейських надавати ефективну домедичну допомогу може збільшити їх здатність реагувати на надзвичайні ситуації та забезпечити безпеку для громадян, що стали жертвами насильства або інших подій. Це може покращити імідж поліції в очах громадськості та збільшити довіру до правоохоронних органів. Поліцейські часто першими прибувають на місця подій, таких як аварії, напади, надзвичайні ситуації тощо, і тому часто вони мають нагоду надати домедичну допомогу тим, хто потребує цього [1].

Ефективне надання домедичної допомоги поліцейським може значно зменшити ризик летальних наслідків на місці подій. Поліцейські не тільки можуть, а і зобов'язані виконати такі дії як: оглянути потерпілого, зупинити критичну кровотечу, відновити дихання та кровообіг у постраждалих, тощо. Безсумнівно, та перша допомога, яку поліцейські можуть надати на місці події, суттєво впливає на подальший стан постраждалого та на зменшення летальності. Так, важливо враховувати, що деякі види травм, такі як кровотечі або зупинка серця, можуть призвести до смерті через кілька хвилин, тому ефективна домедична допомога є критично важливою у таких ситуаціях. Це дає можливість медичним працівникам отримати додатковий час для прибуття на місце події та забезпе-

чити подальшу медичну допомогу. Крім того, якщо поліцейські навчені правильно реагувати на надзвичайні ситуації та знають, як надавати допомогу з урахуванням особливостей конкретної ситуації, це може покращити якість допомоги та зменшити ризик помилок. Доцільно також зазначити, що на виклики до екстреної медичної служби іноді можуть реагувати досить довго через велику кількість викликів або обмежену кількість медичного персоналу, тоді як поліцейські, які вже знаходяться на місці події, можуть надати допомогу негайно [2, 3].

У деяких країнах, наприклад, таких як США, було досліджено вплив надання домедичної допомоги поліцейським на зменшення летальності на місці подій. В результаті було встановлено, що домедична допомога, надана поліцейськими, може допомогти зменшити летальність на місцях подій на 25-30%.

Для того, щоб надання домедичної допомоги поліцейським стало ефективним, необхідно мати необхідні знання та навички, відповідне обладнання та доступ до швидкої медичної допомоги. Також необхідно враховувати, що поліцейські не є медичними працівниками, тому вони повинні дотримуватися стандартів надання домедичної допомоги та відповідних наказів поведінки з постраждалими.

Наприклад, для тимчасової зупинки критичних кровотеч застосовують прямий тиск на рану; затискання крупних судин вище рани; накладання джгута; тампонування рани; накладання компресійної (тиснучої) пов'язки. Прямий тиск на рану та/або тиск на судини вище рани здійснюють руками, коліном. Ці методи є найпершими та найшвидшими, їх використовують під час підготовки до накладання джгута, проведення тампонади чи накладання пов'язки, або у разі неможливості використання інших методів зупинки кровотечі [4].

Також, важливо підтримувати навички надання домедичної допомоги поліцейським через регулярні тренування та навчання. Це допоможе забезпечити високу якість надання допомоги та запобігти помилкам, які можуть призвести до погіршення стану постраждалих [5].

Дослідження впливу ефективної домедичної допомоги поліцейських на зменшення летальності на місцях подій є дуже важливим з точки зору покращення безпеки громадян. Розширення знань та навичок поліцейських у галузі домедичної допомоги може сприяти знизити кількість випадків летальних наслідків, що виникають в результаті травм та інших нещасних випадків. Це дозволить підвищити ефективність правоохоронних органів та забезпечити більш високий рівень безпеки на місцях подій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Холод, В. Є. Тактика надання домедичної допомоги постраждалим з огляду на їхнє фізичне та психічне становище / В. Є. Холод, А. О.

Безкоровайний // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2019. № 12. С. 19-22.

2. Голубенко, А.В. Особливості надання домедичної допомоги при пораненнях на місці подій / А.В. Голубенко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2018. № 2. С. 205-209.

3. Ваньо А.В. Допомога постраждалим від пострілу відкритої кровотечі на місці подій: навчальний посібник. Київ: Національна поліція України, 2019.

4. Bidniak Hanna, Pakulova Tetiana Stopping critical bleeding by workers without medical education. Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. Special Issue № 1. 2022. С. 66-72.

5. Довгаль, В. М., Івасенко, О. В., Шевченко, В. В., Копачевська, І. В., Перепелиця, С. М. Аналіз ефективності надання домедичної допомоги постраждалим на місці подій. Український вісник лікувальної та профілактичної медицини. 2018. № 2. С. 140-145.

НАУКОВІ ДИСПУТИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

ВОЛКОВ Тарас

кандидат юридичних наук

докторант кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Вирішити окремі завдання під час розслідування кримінальних правопорушень можна тільки за допомогою комплексного підходу, що в методиках розслідування отримав визначення «тактична операція».

Системне, поглиблене вивчення тактики як діяльності, спрямованої на запобігання та подолання протидії при процесуальному дослідженні кримінальних правопорушень, дають можливість розв'язання важливих завдань кримінального судочинства шляхом використання ефективних засобів криміналістичної тактики. Вирішенню цих проблем присвячені дослідження теорії слідчих ситуацій, а також перспективні праці у галузі тактичних операцій, що розглядаються як сукупність слідчих дії, тактичних прийомів та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на досягнення певного локального завдання розслідування кримінальних правопорушень [1, с. 338].

У провадженнях щодо кримінальних правопорушень проти власності також вирішити завдання, які стоять перед слідчими, працівниками оперативних підрозділів та іншими взаємодіючими з ними особами, неможливо без системного підходу, що полягає у створенні ефективно ді-

ючого в складних слідчих ситуаціях комплексу слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, організаційних дій, а також використання допомоги фахівців у різних галузях [2].

Натомість, як справедливо наголошує В. М. Шевчук, «не будь-який набір слідчих та інших дій можна визнати тактичною операцією. У функціональному відношенні об'єднання слідчих дій, оперативно-розшукових та інших заходів у тактичну операцію відбувається на підставі можливості вирішення у результаті такого об'єднання певного завдання розслідування, яке через об'єм або зміст не можна вирішити шляхом застосування окремих тактичних прийомів, слідчих дій і т. д.» [3, с. 251].

Аналіз криміналістичної літератури показав, що вченими розглядається ряд тактичних операцій, кожна з яких спрямована на вирішення конкретного завдання. Найпоширенішими тактичними операціями більшість науковців називає: «Відшкодування матеріальних збитків», «Документ» тощо, «Встановлення кола жертв шахрайського посягання», «Встановлення способів вчинення шахрайства», «Співучасники», «Встановлення та розшук злочинця, що переховується», «Перевірка алібі підозрюваного», «Перевірка показань особи, яка визнала себе винною у скоєнні шахрайства», «Нейтралізація протидії розслідуванню злочину», «Використання суперечностей між учасниками злочинної групи», «Встановлення корумпованих зв'язків» та ін. [4].

Натомість, після прийняття рішення про проведення певної тактичної операції у провадженнях, у тому числі щодо розслідування кримінальних правопорушень проти власності, відбувається побудова моделі цієї операції і створення програми її реалізації. До програми має бути включено системний перелік методичних рекомендацій та конкретних дій щодо вибору засобів розв'язання сформульованих тактичних завдань, визначення послідовності їх застосування, з урахуванням часу, місця і початку операції. Поряд із цим до загальної моделі програми тактичної операції можуть входити моделі дій кожного з її учасників або моделі здійснення тієї чи іншої слідчої дії, що входить до складу тактичної операції [5].

Виходячи з цього, слідчий приймає рішення щодо обрання певної тактичної операції, спрямованої на вирішення конкретних завдань, які стоять пріоритетними у провадженнях щодо кримінальних правопорушень проти власності. Рішення про проведення певної тактичної операції приймається у разі, якщо досягти мети неможливо без застосування комплексного підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Когутич І. І. Тенденції пристосування криміналістичних знань у здійсненні судочинства. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2013. Випуск № 57. С. 336–341.
2. Чередник К.О. Розслідування шахрайства на ринку нерухомості, вчиненого організованими злочинними угрупованнями: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. ПрАТ «Міжрегіональна академія управління персоналом». Київ, 2019. 270 с.
3. Шевчук В.М. Тактична операція як різновид тактико-криміналістичних комплексів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 5. С. 248-252.
4. Захарова Г. В. Теоретичні засади методики розслідування шахрайства у сфері туризму, вчиненого організованою групою: дис. канд. юрид. наук / 12.00.09. ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом, Київ, 2021. 246 с.
5. Шевчук В. Технологія тактичної операції як різновид криміналістичних технологій. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 4 (75) 2013. С. 235-242.

ЩОДО ДЕЯКИХ ПИТАНЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

ГАЛКІНА Олена

кандидат юридичних наук

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем наукового забезпечення правоохоронної діяльності
та якості підготовки кадрів

Харківського національного університету внутрішніх справ

Однією із причин виникнення дорожньо-транспортних пригод та їх тяжких наслідків є керування транспортними засобами, які мають істотні технічні несправності, самовільно або технічно погано переобладнані, не відповідають технічним параметрам виробника тощо. При цьому, в Україні відсутній суворий контроль за експлуатацією транспорту, а норми, що встановлюють відповідальність на рівні адміністративних правопорушень, є застарілими, санкції яких не виконують карального ефекту. Тому з метою покращення якості закону про відповідальність за вчинення адміністративних правопорушень, що стосуються безпеки експлуатації транспорту, було розроблено проєкт Закону України «Про внесення змін до статті 121 Кодексу України про адміністративні правопо-

рушення та інших законодавчих актів України щодо безпеки експлуатації транспортних засобів» (реєстр. № 9210 від 17.04.2023) [1].

На нашу думку, пропозиція доповнити ч. 3 ст. 121 словами «або транспортним засобом, який не має чинного сертифіката відповідності чи іншого передбаченого законодавством документу про підтвердження відповідності» є дуже слушною, оскільки Україна стала Договірною Стороною Женевської Угоди 1958 року згідно із Законом України від 20.02.2000 р. №1448-III «Про приєднання України до Угоди про прийняття єдиних технічних приписів для колісних транспортних засобів, предметів обладнання та частин, які можуть бути встановлені та/або використані на колісних транспортних засобах, і про умови взаємного визнання офіційних затверджень, виданих на основі цих приписів, 1958 року з поправками 1995 року» і заявила про намір застосовувати на своїй території Правила ЄЕК ООН, які є додатком до Женевської Угоди 1958 року і містять відповідні технічні приписи. Ці Правила регламентують питання колісних транспортних засобів, предметів обладнання та частин до них за критеріями безпеки, екологічності та енергоефективності. Отже, Україна цілеспрямовано йде шляхом гармонізації свого законодавства в галузі рухомого складу автомобільного транспорту до європейського.

Також у проєкті Закону запропоновано абзац перший ч. 2 ст. 121 Кодексу України про адміністративні правопорушення викласти у наступній редакції: «Дії, передбачені частиною першою цієї статі вчинені під час керування транспортним засобом, який використовується для надання послуг з перевезення пасажирів, вантажів, багажу, пошти, або у іншій господарській діяльності, - тягне за собою накладення штрафу в розмірі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». Тобто законодавець передбачає відповідальність в даному випадку за керування транспортним засобом, який використовується для надання послуг з перевезення вантажів в його загальному розумінні, а саме як це передбачено Правилами перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, відповідно до яких вантаж – всі предмети з моменту прийняття для перевезень до здачі одержувачу вантажу.

Зазначені Правила перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні (затверджені Наказом Міністерства транспорту України від 14.10.97 р. № 363) «визначають права, обов'язки і відповідальність власників автомобільного транспорту – Перевізників та вантажовідправників і вантажоодержувачів – Замовників. Але дані Правила не регламентують перевезення небезпечних, великовагових, великогабаритних вантажів, пошти та перевезення вантажів у міжнародному сполученні, оскільки такі перевезення мають свої особливості, що стосуються виконання комплексу вимог при вантажно-розвантажувальних роботах, власне процесу перевезення та його документального оформлення, а також

узгодження таких правил із відповідними компетентними установами». Отже, вантаж може бути небезпечним, великоваговим та великогабаритним.

Маємо зазначити, що поняття «вантаж» має свої специфічні визначення, які містяться в інших нормативно-правових актах. Статтею 1 Закону України «Про перевезення небезпечних вантажів» від 06.04.2000 р. № 1644-III визначено, що небезпечний вантаж – це речовини, матеріали, вироби, відходи виробничої та іншої діяльності, які внаслідок притаманних їм властивостей за наявності певних факторів можуть під час перевезення спричинити вибух, пожежу, пошкодження технічних засобів, пристроїв, споруд та інших об'єктів, заподіяти матеріальні збитки та шкоду довкіллю, а також призвести до загибелі, травмування, отруєння людей, тварин, і які за міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або за результатами випробувань в установленому порядку залежно від ступеня їх впливу на довкілля або людину віднесено до одного з класів небезпечних речовин.

Також Європейською Угодою про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів, до якої Україна приєдналась відповідно до Закону України «Про приєднання України до Європейської Угоди про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (ДОПНВ)» від 02.03.2000 р. № 1511-III визначено термін «небезпечні вантажі», який означає речовини і предмети, що не допускаються до міжнародного дорожнього перевезення відповідно до положень додатків А і В або допускаються до неї з дотриманням визначених умов.

Відповідно до Правил проїзду великогабаритних та великовагових транспортних засобів автомобільними дорогами, вулицями та залізничними переїздами, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2001 р. № 302 «Про проїзд великогабаритних та великовагових транспортних засобів автомобільними дорогами, вулицями та залізничними переїздами» транспортний засіб чи автопоїзд з вантажем або без вантажу вважається великогабаритним, якщо його габарити перевищують хоча б один з параметрів, зазначених у пункті 22.5 Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306. Транспортний засіб чи автопоїзд з вантажем або без вантажу вважається великоваговим, якщо максимальна маса або осьова маса перевищує хоча б один з параметрів, зазначених у пункті 22.5 Правил дорожнього руху.

Отже, вважаємо, що в тексті законопроекту слід було врахувати зазначені поняття, а саме «великогабаритний транспортний засіб», «великоваговий транспортний засіб» та «небезпечний вантаж» і викласти пункт статті 121 «Порушення правил керування або експлуатації транспортного засобу, правил користування ременями безпеки або мотошоломами»

Кодексу України про адміністративні правопорушення у наступній редакції:

«Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені під час керування транспортним засобом (великогабаритним транспортним засобом, великоваговим транспортним засобом), який використовується для надання послуг з перевезення пасажирів, вантажів, небезпечних вантажів, багажу, пошти, або у іншій господарській діяльності, - тягне за собою накладення штрафу в розмірі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Щодо підняття верхньої межі санкцій, якими пропонується посилити відповідальність за вчинення адміністративних правопорушень, що стосуються безпеки експлуатації транспорту, а саме частин 1-4 ст. 121 КУпАП, то, на наш погляд, ці пропозиції законопроекту є недостатньо обґрунтованими. Слід зазначити, що розміри штрафів за аналогічні правопорушення у країнах ЄС значно більші. Наприклад, у Польщі відповідно до Art.81 Prawo o ruchu drogowym (Правил дорожнього руху Республіки Польща) встановлюється зобов'язання проходження технічного огляду. Відповідно, документ, що підтверджує технічний огляд, є обов'язковим для управління транспортним засобом. §1 и 2, art.94 Kodeks wykroczen (Кодексу про незначні правопорушення), управління транспортним засобом, за відсутності на те права, карається арештом, обмеженням волі або штрафом не менше ніж 1500 злотих (13200 грн.). Максимальний розмір за вказане правопорушення встановлений даним Кодексом 5000 злотих (44000 грн.) [2].

За законодавством Франції штраф за використання транспортного засобу, який не пройшов технічний огляд, становить 135 євро (5500 грн.) [3].

Маємо звернути увагу законотворців на такий аспект, що дані правопорушення є суспільно небезпечними, за які санкції статей повинні бути більш суворішими. Тим більше, що саме на ці питання зроблено акцент у пояснювальній записці до законопроекту в розділі «обґрунтування необхідності прийняття проекту Закону». Погоджуючись з думкою авторів законопроекту, що санкції повинні виконувати каральний ефект, а також враховуючи досвід європейських країн, пропонуємо збільшити запропоновані у законопроекті розміри штрафів щонайменше вдвічі.

В цілому, звичайно, пропозиції, викладені у проекті Закону, вважаємо досить актуальними, важливими та необхідними для прийняття в сучасних умовах для усунення реальної загрози життю і безпеці осіб, інтересам суспільства або держави, а також забезпечення громадського порядку в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Проект Закону про внесення змін до статті 121 Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законодавчих актів України щодо безпеки експлуатації транспортних засобів від 17.04.2023 № 9210 / Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41779> (дата звернення: 16.05.2023).
2. Штрафи на дорогах Польщі. URL: <https://shoppingpl.com/post/65-shtrafy-na-dorohakh-polshchi> (дата звернення: 16.05.2023).
3. Водіння у Франції. URL: <https://www.ukraine-france.org/46> (дата звернення: 16.05.2023).

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОДОВЖЕННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ГЛОВЮК Ірина

Заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ

В умовах воєнного стану кримінальне процесуальне законодавство України для стадії досудового розслідування передбачає як загальний порядок продовження строку тримання під вартою (за ухвалою слідчого судді), так і за постановою керівника органу прокуратури (за ч. 2 ст. 615 КПК України). Ряд питань таких процедур досліджено у доктрині [1-9], утім, на практиці виникають і інші проблемні питання. Зокрема, у аспекті продовження запобіжного заходу в умовах, коли підозрюваний не з'явився у судове засідання і перебував на тимчасово окупованій території України. Також прикметно, що до клопотання не було долучено копію судового рішення, яким було обрано запобіжний захід, та не було зазначено точне місцезнаходження підозрюваного, оскільки він тримався під вартою в Херсонській області, яка є тимчасово окупованою. Загалом аргументи сторони обвинувачення зводились до того, що «на момент окупації Херсонської області підозрюваний знаходився там, він не був евакуйований державною установою в якій утримувався. Будь яких фактичних даних про місце його перебування на день розгляду клопотання у сторони обвинувачення не має, місце його знаходження не відомо. У зв'язку із чим клопотання і не було вручено підозрюваному, як вимагає КПК України» [10].

Відмітимо, що КПК України дозволяє «заочне» обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, адже згідно ч. 6 ст. 193 КПК

України, слідчий суддя, суд розглядає клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та може обрати такий запобіжний захід за відсутності підозрюваного, обвинуваченого лише у разі доведення прокурором наявності підстав, передбачених статтею 177 КПК України, а також наявності достатніх підстав вважати, що підозрюваний, обвинувачений виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, та/або оголошений у міжнародний розшук. Більше того, при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно підозрюваного, обвинуваченого, який оголошений у міжнародний розшук, та/або який виїхав, та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, розмір застави не визначається (ч. 4 ст. 183 КПК України).

Формально ситуація підпадала під те, що підозрюваний перебуває на тимчасово окупованій території України, утім, специфіка у тому, що він там перебував не з власної волі, а знаходячись в українському місці несвободи за судовим рішенням, і не був евакуйований при широкомасштабному наступі військ російської федерації. Крім того, що слідчий суддя вказав на відсутність належних доказів про продовження навіть строку досудового розслідування, він навів в ухвалі такі основні аргументи: 1) місце знаходження підозрюваного не відомо, будь яких підтверджень, що ОСОБА_4 знаходиться під вартою на підставі рішень слідчого судді прокурором не надано, тож відсутні будь які підстави стверджувати, що застосований запобіжний захід діє; 2) фактичне виконання ухвали слідчого судді про продовження строків тримання під вартою відносно особи, яка перебуває на тимчасово окупованій території України не можливо, а сам факт звернення з таким клопотанням до суду носить формальний характер, що суперечить вимогам КПК України, а прокурор в судовому засіданні не зміг вказати яким органом та в якому порядку може бути виконана ухвала слідчого судді про продовження строків тримання під вартою; та 3) норми КПК України передбачають подання та розгляд клопотання про тримання під вартою (продовження строків тримання під вартою) відносно осіб місце яких встановлено, або тримаються вони під вартою у відповідних державних установах України. У випадках, коли не відомо або не встановлено місце знаходження підозрюваного діючим законодавством передбачено інші процесуальні дії ніж подання клопотання про продовження строків тримання під вартою відносно такої особи [10]. У підсумку слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання.

Суд апеляційної інстанції залишив ухвалу в силі, вказавши, що, зважаючи на те, що в судовому засіданні були відсутні підозрюваний, його захисник, будь-яких фактичних даних про місце перебування підо-

зрюваного слідчому судді не надано, а прокурор повідомив слідчому судді, що на момент окупації Херсонської області підозрюваний знаходився в ДУ «Північна виправна колонія № 90», він не був евакуйований державною установою, в якій утримувався, місце перебування підозрюваного не відоме, клопотання не було вручено підозрюваному; слідчий суддя в даному випадку був позбавлений можливості провести судовий розгляд за відсутності підозрюваного, як і позбавлений права винести ухвалу про привід підозрюваного, оскільки прокурор вказав, що місце знаходження останнього не відомо. Такі порушення вимог КПК України позбавляють суд можливості розглянути клопотання по суті [11]. Утім, доволі дивним є аргумент суду, що «стороною обвинувачення під час розгляду клопотання не доведено ... наявності достатніх підстав вважати, що підозрюваний ОСОБА_6 виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, та/або оголошений у міжнародний розшук» [11], проте, це можна пояснити лише тим, що, можливо (бо без вивчення матеріалів кримінального провадження точно це стверджувати неможливо), такі дані надавалися суто у поясненнях прокурора і не були підтверджені документами.

Отже, така ситуація має специфіку через те, що формально вона підпадає під ч. 6 ст. 193 КПК України, проте, підозрюваний не зі своєї волі опинився на тимчасово окупованій території України, і більше того, його реальне місцезнаходження (та й сам факт того, чи він є живим) не було можливості встановити на час розгляду та вирішення клопотання. Тому слід визнати, що застосування процедури ч. 6 ст. 193 КПК України неможливе. Доречними є аргументи стосовно неможливості розгляду клопотання стосовно підозрюваного, місцеперебування якого невідомо, неясно, чи реально діє запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Вважаємо, що вирішення питання стосовно запобіжного заходу можливе тоді, коли територія, на якій реально перебуватиме підозрюваний, буде деокупована, і Україна зможе фактично реалізувати там свою юрисдикцію, або буде встановлено реальне місцезнаходження підозрюваного, яке він обрав за власним бажанням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 4. Електронне видання (станом на 30 грудня 2022 р.). Дніпро-Львів-Одеса-Харків. 2023. 82 с. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/16123/_Osobl

uvyi%20rezhym%20dosudovoho%20rozsliduvannia_4_2022.pdf?sequence=3
&isAllowed=y

2. Шаповалова І. Застосування положень ч. 5 ст. 615 КПК України під час здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: окремі аспекти. *Слово Національної школи суддів України*. 2022. №1-2 (38-39). С. 6-17. DOI 10.37566/2707-6849-2022-1-2(38-39)-1

3. Гловюк І.В. Деякі питання тлумачення неможливості реалізації слідчим суддею повноважень у період воєнного стану та її наслідків. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (02 грудня 2022 року) / упор. А.Я. Хитра*. Львів: ЛьвДУВС. 2022. С. 39-41

4. Черниченко І.В. Особливості тримання під вартою в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 20202. №3. С. 274-278. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.49>

5. Микитенко О. Шаповалова О. Забезпечення права на захист під час обрання та продовження запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою в умовах воєнного стану. URL: <https://pravo.ua/zabezpechennia-prava-na-zakhyst-pid-chas-obrannia-ta-prodovzhennia-zapobizhnykh-zakhodiv-u-vyhliadi-trymannia-pid-vartoiu-v-umovakh-voiennoho-stanu/>

6. Фоміна Т. Рогальська В. Особливий режим слідства. Запобіжні заходи в умовах воєнного стану: що змінилось. URL: https://zib.com.ua/ua/151472-zapobizhni_zahodi_v_umovah_voennogo_stanu_scho_zminilos.html

7. Гловюк І.В. Питання тлумачення та застосування частин 2 та 6 статті 615 КПК України щодо строку тримання під вартою. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції (пам'яті В.П. Колгана): збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 27 травня 2022 року)*. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 61-64.

8. Гловюк І. Зміна повноважень керівника органу прокуратури щодо позбавлення свободи особи: новели КПК України. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять перші осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 6 жовтня 2022 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 330-331.

9. Губницький Д. Нюанси нового законодавства щодо питання про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/234575-nyuansi-novogo-zakonodavstva-schodo-pitannya-pro-prodovzhennya-zapobizhnogo-zakhodu-u-viglyadi-trimannya-pid-vartoyu>

10. ЄДРСР, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107297955>

11. ЄДРСР, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107645490>

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ УКРАЇНИ

ГРАБИНСЬКИЙ Михайло

кандидат юридичних наук

асистент кафедри міжнародного права

Львівського національного університету імені Івана Франка

Міжнародний договір регулює широкий спектр питань співробітництва між державами, а тому є основним джерелом сучасного міжнародного права. Окрім можливості припинення, призупинення або виходу з міжнародного договору, ще є особливе становище питання дії міжнародних договорів під час збройних конфліктів. І хоча міжнародне право забороняє агресію, останніми десятиліттями конфлікти міжнародного характеру продовжують виникати у різних куточках світу.

Галузь міжнародного права, що врегульовує відносини держав під час збройних конфліктів, виникла доволі недавно, вона має глибокі історичні корені. Закони і звичаї війни, як і сама війна існують вже дуже давно [1, с. 569].

Починаючи з кінця зими 2014 року, рф розпочала агресію проти мирної України, що призвела до окупації Автономної Республіки Крим, міста Севастополь, а також значної частини Донецької та Луганської областей, таким чином рф організувала і надала повну підтримку озброєному сепаратизму по всій території України, а 24.02.2022 – у неприховане повномасштабне вторгнення. Дії, що були вчинені рф, відповідають ознакам агресії, визначеним статтею 3 Резолюцією 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 року.

Відповідно до даних, опублікованих на веб-сайті Верховної Ради України, Україна була та є активним учасником близько 1500 міжнародних договорів, з яких 750 також включали рф як учасника. Після анексії Криму не було знайдено жодного договору між Україною та рф. Деякі договори були розірвані, але значна частина із них продовжує діяти, незважаючи на широкомасштабне вторгнення 2022 року.

На щастя, війна призупиняє дію багатьох угод без додаткового повідомлення агресора про це. Однак, ці питання мають бути вирішені і шляхом денонсації.

Існують договори, які залишаються чинними навіть під час війни, наприклад, угоди з міжнародного гуманітарного права, союзні договори тощо, з метою захисту прав людей, забезпечення безпеки та підтримки співробітництва між державами [2]. Неполітичні договори, у більшості випадків, призупиняють свою дію аж до завершення конфлікту.

Своїми діями рф в односторонньому порядку вчинила дії, які порушують норми та принципи міжнародного права, а також положення

Договору про дружбу, співробітництво та партнерство між Україною та рф (1997) і Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї як без'ядерної держави (1994) [3].

У самому тексті Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і рф є внутрішні положення, що стосуються процедури його припинення. Зокрема, стаття 40 містить норму, згідно з якою «дія договору автоматично продовжується на наступні десятирічні періоди, якщо жодна з Договірних Сторін не повідомить іншу сторону про своє бажання припинити його дію шляхом письмового повідомлення не менше ніж за шість місяців до закінчення чергового десятирічного періоду». Це положення про денонсацію відповідає статті 54 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, яка передбачає, що «припинення або вихід з договору можуть мати місце відповідно до положень самого договору...». Таким чином, ця норма договору є типовим прикладом внутрішнього положення, що конкретизує умови його денонсації [4].

Україна прийняла рішення не продовжувати цей договір, яке було оголошено через ноту Міністерства закордонних справ України 21 вересня 2018 року. Подальше підтвердження цього рішення відбулося прийняттям Закону України «Про припинення дії Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і рф».

Відповідно до Постанови Верховної Ради України від 27 січня 2015 року № 129-VIII, з урахуванням Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 3314, рф була визнана державою-агресором, яка систематично підтримує тероризм і блокує діяльність Ради Безпеки ООН, загрожуючи міжнародному миру і безпеці. Згідно з Постановою Верховної Ради України № 337-VIII від 21 квітня 2015 року «Про відсіч збройній агресії рф та подолання її наслідків», парламент створив юридичну основу для пред'явлення Україною об'єднаної претензії до рф у зв'язку зі збройною агресією рф проти України [3].

Повідомлення Україною про денонсацію Договору про дружбу не викликало заперечень з боку рф.

Однак війна вплинула не лише на денонсацію договорів з рф, але і на укладення нових договорів з демократичними країнами. Україна безумовно та безповоротно обрала шлях на повну інтеграцію в ЄС. Остаточну рішучість відіграв власне збройний конфлікт спровокований російською агресією.

Реагуючи на агресію рф проти України як у 2014, так і у 2022 роках, Європейський Союз продемонстрував неефективність спільної європейської дипломатії у запобіганні початку широкомасштабного та спровокованого вторгнення рф на територію України. Зокрема, східноєвропейські держави, такі як Польща, Чехія, Словаччина, Латвія, Литва

та Естонія, виявили більший інтерес у наданні військової допомоги Україні, ніж Німеччина та Франція, які витратили значний час на збереження торгово-економічного співробітництва та політичного діалогу з рф. Це призвело до затягування у формуванні єдиної позиції ЄС стосовно загальноєвропейських заходів протидії російській агресії, а також обговорення змісту та обсягів допомоги, яка надавалася Україні, що спричинило численні жертви в Україні та створило безпосередню загрозу безпеці східних кордонів Європейського Союзу.

Російсько-українська війна не лише приблизила вступ України до ЄС, але також і показала проблеми, що існують в цьому об'єднанні. Оскільки повоєнна Україна потребуватиме відновлення, скоріш за все в рамках ЄС, членом якого стане Україна, укладатимуться міжнародні договори, що будуть спрямовані на відбудову (побудову нової європейської країни з новими економічними можливостями, виробництвами та секторами економіки).

Російсько-українська війна має значний вплив на міжнародні економічні договори України, зокрема на «зернову угоду», адже рф намагається шантажувати інших учасників угоди, загрожуючи відмовою від продовження угоди. Політична ситуація навколо угоди залишається складною, з політичними труднощами, які впливають на довгострокові перспективи співробітництва між учасниками угоди.

Отже, рф здійснює терор не лише проти України, але і проти всього світу. Викрадення та знищення сільгосппродукції, блокування поставок у бідні регіони та шантажування демократичних держав світу – це тактика залякування агресора. На щастя, світ розуміє це і не дозволяє такі дії. Шляхом укладення «зернової угоди» вдалось створити новий прецедент для міжнародного права, який полягає у вирішенні глобальних питань за участю воюючих сторін, не вдаючись до прямого укладення договорів, фактично не порушуючи закони воєнного договірного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баймуратов М.О. Міжнародне публічне право. Харків: Одиссей, 2008. 704 с.
2. Жукорська Я.М. Вплив збройних конфліктів на дію міжнародних договорів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2014. Вип. 9-1. С.238-240. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_9-1_69
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про денонсацію Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації "Про міжнародне автомобільне сполучення" та Протокол до цієї Угоди". *Інформаційно-правові системи Ліга:Закон*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GH01600A?an=3>

4. Любашенко В. І. Денонсація міжнародних договорів між Україною та Росією у світлі агресії Росії проти України. *Правова держава*, 2019, Випуск 33. С. 162-167. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2019.33.162053>

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УЧАСТІ МОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

ДЕМУРА Марина

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КЛЕПКА Дар'я

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу дослідження
проблем кримінального процесу та судоустрою
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України

З метою забезпечення обороноздатності нашої держави з початком повномасштабного вторгнення країни-агресора рф на територію України, указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 69/2022 оголошено загальну мобілізацію. За даними, оприлюдненими міністром оборони України Резнікова О.Ю., станом лише на липень 2022 року у Збройні сили України мобілізовані – до 700 тисяч осіб, прикордонники – до 60 тисяч, Нацгвардія – до 90 тисяч, Національна поліція – до 100 тисяч. Очевидно, що на сьогодні кількість мобілізованих осіб істотно збільшилась. Запровадження загальної мобілізації позначилося на всіх сферах та інституціях у країні, не є винятком й сфера кримінальної юстиції. Враховуючи обмежений обсяг цієї роботи, звернемо увагу на окремі проблемні питання, що виникають у зв'язку з мобілізацією таких учасників кримінального провадження як підозрюваний/обвинувачений та потерпілий.

Одним із перших викликів з яким стикнулася кримінальна юстиція після початку повномасштабного вторгнення стала неможливість участі в кримінальному провадженні підозрюваного/обвинуваченого у зв'язку з їх мобілізацією. З метою забезпечення прав та законних інтересів таких осіб як учасників кримінального провадження законодавцем достатньо оперативно внесено зміни до КПК України, які передбачають відповідні

підстави для зупинення досудового розслідування та судового провадження.

Так, частину 1 ст. 280 КПК України доповнено п. 4 відповідно до якого підставою для зупинення досудового розслідування є наявність об'єктивних обставин, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану. Зазначена норма сформульована законодавцем за допомогою оцінного поняття «обставин, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування». У науковій літературі зазначають, що такими обставинами, зокрема, є відсутність доступу до територій, територіальне переміщення органів державної влади, у тому числі, судових органів, організаційно-територіальні та інші зміни у роботі органів досудового розслідування, прокуратури, судів тощо, неможливість вивезення, передання, матеріалів кримінального провадження з окремих територій, необхідність їх відновлення, бойові дії та ін. [1, с. 21-22].

У контексті зазначеного виникає питання чи є призов підозрюваного для проходження військової служби під час мобілізації обставиною, що унеможливає подальше здійснення досудового розслідування? Вочевидь сам факт мобілізації підозрюваного не може розцінюватися як такий фактор, що унеможливає здійснення досудового розслідування, особливо враховуючи стрімкий розвиток дистанційних процедур у кримінальному провадженні. Водночас якщо підозрюваний знаходиться в зоні активних бойових дій, його участь у досудовому розслідуванні апіорі є неможливою, тож досудове розслідування за таких обставин має бути зупинене¹. Таким чином вирішальним у цьому аспекті є місце перебування підозрюваного та завдання, що на нього покладаються як на військовослужбовця.

Відмітимо, що визначаючи підстави для зупинення судового провадження в умовах воєнного стану законодавцем обраний інший підхід. А саме, ч. 1 ст. 335 КПК України, викладено в новій редакції відповідно до якої «у разі якщо обвинувачений ... був призваний для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, суд зупиняє судове провадження стосовно такого обвинуваченого до його ... звільнення з військової служби і продовжує судове провадження стосовно інших обвинувачених, якщо воно здійснюється щодо декількох осіб».

У контексті тлумачення зазначеної норми, нами поділяється точка зору, що ключовим при вирішенні питання зупинення судового провадження є не сама по собі відповідність фактичної ситуації одній з обставин, закріплених у ч. 1 ст. 335 КПК, а й те, що її існування призводить до

¹ Примітка. Адже здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного (яка не пов'язана з переховуванням останнього) є прямим порушенням права на справедливий суд, гарантованого ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

об'єктивної неможливості обвинуваченого брати участь у судовому провадженні, що унеможлиблює здійснення розгляду справи [2]. Тож на відміну від інших підстав для зупинення судового провадження, при зупиненні у зв'язку із мобілізацією обвинуваченого, необхідно враховувати реальну можливість його участі у судових засіданнях, зокрема виходячи з: 1) роду військ; 2) завдань, які виконує відповідний військовий підрозділ, його дислокації; 3) посади обвинуваченого; 4) можливості брати участь у судовому засіданні, зокрема у режимі відео конференції і з власних технічних засобів, тощо. [3, с. 15-16] У той же час відмітимо, що аналіз судової практики свідчить про відсутність єдності з приводу вирішення питання про зупинення судового провадження у зв'язку з аналізованими обставинами. Так, деякі судді зупиняють судові провадження виключно на підставі факту мобілізації обвинуваченого, інші враховують обставини, що реально виключають можливість його участі в судовому провадженні.

Окремо варто відмітити, що не врегульованим є й порядок зупинення судового провадження у зв'язку з мобілізацією обвинуваченого. Зокрема, не зовсім зрозумілим є питання чи може суд з власної ініціативи зупинити судові провадження за таких умов, і якщо так, то на кого покладається обов'язок доводити реальну неможливість участі обвинуваченого в судовому провадженні. Контекстно відмітимо, що аналіз судової практики свідчить, що у більшості випадків, ініціатором зупинення судового провадження є сторона захисту.

Також зазначимо, що виходячи з аналізу нормативної моделі ч. 1 ст. 335 КПК мобілізація потерпілого не є підставою для зупинення провадження. Вочевидь зазначене зумовлено тим, що системне тлумачення ч. 2 ст. 318, ч. 1 ст. 325 КПК надає підстави стверджувати, що потерпілий не є обов'язковим учасником судового провадження. Однак у той же час, суд приймає рішення про проведення судового розгляду без потерпілого (у випадку не явки останнього) *залежно від того, чи можливо за його відсутності з'ясувати всі обставини під час судового розгляду* (ч. 1 ст. 325 КПК). Зазначене свідчить, що закон допускає, що за певних обставин здійснити судовий розгляд без потерпілого неможливо.

Також варто звернути увагу, що внаслідок мобілізації потерпілого останній не може реалізувати свої права в кримінальному провадженні, наприклад, подати цивільний позов. Крім того, відсутність у судовому розгляді потерпілого нівелює можливість альтернативного вирішення кримінальної справи. Адже відповідно до ч. 1 ст. 469 КПК України одним з ініціаторів укладання угоди про примирення є потерпілий, більш того абзац 2 зазначеної норми закріплює, що виключно потерпілий може бути ініціатором укладання угоди про примирення у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством. Також вважаємо необхідним звернути увагу, що відповід-

но до ч. 2 ст. 340 КПК України у разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді головуєчий роз'яснює потерпілому його право підтримувати обвинувачення в суді. Однак якщо потерпілий є мобілізованим і фактично не бере участь у судовому засіданні виконання цієї вимоги є неможливим.

Тож видається, що мобілізація потерпілого може не тільки зумовити неможливість реалізації потерпілим своїх прав у провадженні, а й унеможливити здійснення судового розгляду за його відсутності в цілому. Зазначене вище свідчить, що за певних обставин у практиці може стати затребуваним зупинити судове провадження у зв'язку з проходження потерпілим військової служби за призовом під час мобілізації. У той же час не можна оминати увагою, що зупинення судового провадження у зв'язку з мобілізацією потерпілого ставить під загрозу право обвинуваченого на розумний строк вирішення кримінальної справи щодо нього.¹

Підсумовуючи викладене можна констатувати, що низка проблемних питань, пов'язаних із мобілізацією підозрюваного/обвинуваченого, потерпілого або не знайшли свого нормативного вирішення, або вирішені не належним чином. У зв'язку з цим необхідним є вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в цьому аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 2. Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 03 травня 2022. 80 с.

2. Глотов М. Мобілізація як підстава для зупинення судового провадження. Частина 1. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/mobilizatsiya-yak-pidstava-dlya-zupynennya-sudovogo-provadžhennya/>

3. Гавриленко Т.Г. Призов під час мобілізації як підстава для зупинення судового провадження. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/22247/1/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8_%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC.%20%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_18.11.

¹ *Примітка.* У практиці Європейського суду з прав людини зазначається, що обвинувачений у кримінальній справі розраховує на здійснення провадження в його справі з особливою ретельністю і що положення ст.6 покликані не допускати в кримінальних справах надто тривалого перебування обвинувачуваної особи в стані невизначеності щодо своєї долі (див. п.89 рішення від 2.03.2006 у справі «Нахманович проти Росії» та п.71 рішення від 7.12.2006 у справі «Іванов проти України»).

2022_%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%A2%D0%9A%D0%90_p015-018.pdf

ПРО НЕВІДПОВІДНІСТЬ СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ІНТЕРЕСАМ ДЕРЖАВИ ТА НАРОДУ УКРАЇНИ

ДЕРЕВ'ЯНКО Богдан

доктор юридичних наук, професор
головний науковий співробітник

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України;
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені
В.К. Макутова Національної академії наук України»

Висловлені у тезах доповіді міркування планувалися до обговорення 6 березня 2023 року, які відбувалися на базі Верховного суду України. Міркування та аргументи були викладені на сайті Верховного суду України.

12 січня 2023 року Верховна Рада України прийняла за основу проект Закону України про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період, відомий як законопроект № 6013. Цим законопроектом пропонується скасувати Господарський кодекс України (ГК України) [1], поступово ліквідувати організаційно-правові форми усіх видів підприємств та звузити види господарських товариств до публічного акціонерного товариства (ПАТ) та товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ), позбувшись інших видів господарських товариств. Обґрунтовується це потребою в уніфікації та спрощенні, а ГК України звинувачується у застарілості та «радянщині». Таким тезам слід надати коментар.

У статті 6 «Загальні принципи господарювання» ГК України найпершим принципом господарювання в Україні названо забезпечення економічної багатоманітності [1]. Можливість вибору організаційно-правової форми потенційним суб'єктом господарювання є безумовним позитивом як для самого такого суб'єкта, так і для його контрагентів. Не випадково ще з часів Давнього Риму відоме гасло «E pluribus unum», тобто «із багатоманітності – єдине», що знайшло місце на грошових бонах та монетах США. Власник майна майбутнього господарського товариства повинен мати можливість вибору. Безумовно, організаційно-правові форми повного товариства, командитного товариства та товариства із додатковою відповідальністю обираються найчастіше в силу приписів закону, аніж добровільно. Але контрагенти таких товариств є

більш захищеними, ніж контрагенти ТОВ. Аргумент окремих представників шкіл цивільного права про те, що іноземцям складно розібратися у видах підприємств і господарських товариств не витримує критики. Наприклад, у Республіці Польща більше видів господарських товариств, ніж в Україні, та ще й додаються нові (зокрема 1 липня 2021 року з'явилася нова організаційно-правова форма здійснення підприємницької діяльності в Республіці Польща – просте акціонерне товариство, що являє собою симбіоз між ТОВ та АТ) [2].

Стосовно звинувачень ГК України у «радянщині» слід парировати у бік якраз Цивільного кодексу України (ЦК України), адже саме у цьому Кодексі застосовуються на позначення суб'єктів застарілі терміни «фізична особа» та «юридична особа». У Загальній декларації прав людини центральним терміном є «людина» й аж ніяк не «фізична особа» [3]. У нас же доходить до того, що навіть абсолютно інші терміни із зарубіжних джерел свідомо невірно перекладаються. Щоб далеко не ходити, можна навести вислів Верховного представника ЄС у закордонних справах та політиці безпеки Жозепа Борреля від 25 лютого 2023 року: «The 10th sanctions package is adopted: 121 individuals and entities listed...». В українських інформаційних мережах цю новину було перекладено як «Десятим санкційним пакетом було накладено санкції на 121 фізичну та юридичну особи...». Очевидно, усі коментарі такого перекладу будуть зайвими. В економічно розвинених демократичних державах Європи та Америки термін «фізична особа» майже повністю було витіснено термінами «людина», «громадянин», «підданий», а термін «юридична особа» інколи використовується на позначення однієї із багатьох характеристик суб'єкта господарювання або суб'єкта підприємництва. А на позначення самих таких суб'єктів найчастіше використовуються термін «компанія» або термін за назвою організаційно-правової форми, а на позначення їх об'єднань – термін «корпорація» або термін на позначення виду об'єднань підприємств. Та головне тут не просто у різниці між термінами у ГК України та ЦК України. Різниця полягає у тому, що у ГК України підприємства, господарські товариства, фермерські господарства, кооперативи є суб'єктами, а точніше суб'єктами господарювання – суб'єктами підприємницької діяльності або некомерційними суб'єктами господарювання, а за ЦК України усі ці суб'єкти господарювання не є суб'єктами, а є об'єктами або просто сукупністю майна та майнових прав. І проблема саме у тому, що у зарубіжних країнах наявність статусу юридичної особи є однією із багатьох і не обов'язковою ознакою суб'єкта економіки, бізнесу, підприємництва, господарювання тощо – підприємства, господарського товариства, компанії, корпорації тощо, а в Україні проектом 6013 пропонується статусу суб'єкта суб'єктів економіки позбавити.

В інтерв'ю, наданому 2 лютого 2023 року виданню «Юридична практика» представником школи цивільного права, останній, намагаючись бути об'єктивним, наводить приклади прийняття у XXI столітті комерційних кодексів такими країнами, як Габон, Еквадор, Катар, Лівія, Мозамбік, Сирія. Щоправда, робить він висновок, доцільність перейняття їх досвіду з цього питання викликає серйозні сумніви. У цьому зв'язку слід сказати, що представником школи цивільного права не було названо прийняті у XXI столітті Підприємницький кодекс Республіки Казахстан (29 жовтня 2015 року) та Господарський кодекс Королівства Бельгія (прийнятий 28 лютого 2013 року та набрав чинність 21 травня 2014 року). І наявність у названих державах, в яких діють господарські або аналогічні їм кодекси, лише підтверджує потребу в ефективному функціонуванні ГК України. Якщо у Габоні, Лівії та Мозамбіку дійшли до потреби в господарських кодексах, то що тоді казати про Україну з її традиціями магдебурського права і тисячолітніми торговими традиціями з країнами Середземномор'я, де сформувалася сучасна цивілізація. Загально відомо, що господарське (економічне, торгове, підприємницьке тощо) законодавство має виражений інтернаціональний характер і має схожість із відповідним законодавством сусідніх країн та цілих регіонів світу. Така схожість пояснюється однаковими стандартами якості, вимогами до виробництва, торгівлі, транспортування, потребою в одноманітності вирішення спорів між учасниками економічних відносин із різних держав тощо [4, с. 79].

Сьогодні не найгірші економічні показники мають європейські країни, де діють економічні (комерційні, підприємницькі, торгові) кодекси: Австрія, Бельгія, Естонія, Латвія, Іспанія, Мальта, Нідерланди, ФРН, Словаччина, Туреччина, Франція, Чехія та ін. До них можна додати Болгарію з її комерційним законом, Ліхтенштейн із його Загальнонімецьким комерційним кодексом, Люксембург, Монако, Португалію із їх комерційними кодексами. А крім неєвропейських держав на сьогодні поряд із цивільними власні господарські (торгові, комерційні тощо) кодекси мають США, Японія, Бразилія, Марокко, Макао, Сирія, Туніс, Республіка Корея та деякі інші. Цікавим прикладом регулювання відносин в економіці значним (за обсягом більш ніж кодифікованим) актом відрізняється Велика Британія. Країна-засновниця системи англо-саксонського права, в якій відсутня єдина класична (в якості єдиного документа чи книги) конституція, має велике писане джерело права в якості документа – Акт про компанії (Companies Act), який має обсяг, більший за обсяг переважної кількості кодексів [4, с. 80]. У нас же пропонується наявний кодифікований акт, посилення на який містяться у десятках тисяч нормативних актів України, просто знищити. При цьому «Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з

іншої сторони» такої вимоги для вступу України у ЄС не містить [5]. Ініціаторів скасування ГК України не бентежить факт наявності у Конституції України положень про свободу підприємництва, свободу вибору організаційно-правової форми діяльності, наявність термінів, притаманних ГК України. А найбільша проблема полягає у тому, що державу планується позбавити від залишку українських державних та комунальних підприємств через передачу їх майна у приватні руки. На початку 1990-х років значна частина державної власності опинилася за безцінь у приватних руках. Сьогоднішня економічна ситуація мабуть є гіршою за ситуацію 1990-х років. В умовах війни точно не слід експериментувати із добровільним відторгненням державної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18-22. Ст. 144.
2. Дякуновський О.Є. Правове регулювання підприємницької діяльності в Україні та Республіці Польща: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Вінниця, 2021. 21 с.
3. Загальна декларація прав людини ООН від 10 грудня 1948 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Дерев'янко Б.В. Доцільність регулювання відносин в економіці Господарським кодексом: зарубіжний досвід. *Форум права*. 2016. № 2. С. 77–82.
5. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.

УСТАНОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ АБО НЕЗАКОННОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТУ ЛІСУ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ СКЛАДНИК ЇЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ¹

ДУДОРОВ Олександр

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПИСЬМЕНСЬКИЙ Євген

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри поліцейської діяльності Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ

Кримінально-правова кваліфікація незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу (далі – незаконна порубка лісу) передбачає встановлення та юридичне закріплення точної відповідності між ознаками фактично вчиненого діяння і ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 246 КК України². Наявність усіх ознак цього складу кримінального правопорушення свідчить про позитивний результат кваліфікації, а відсутність хоча б однієї обов'язкової ознаки складу кримінального правопорушення незаконної порубки лісу становить негативний результат кваліфікації з констатацією відсутності складу кримінального правопорушення загалом.

Для кваліфікації незаконної порубки лісу істотне значення одержує встановлення зв'язку зовнішнього прояву поведінки людини з її психічним станом. Почуття, мислення, інтелект і воля, мета й мотив – це внутрішній, духовний світ людини, її суть. Усі вони у своїй єдності та взаємозв'язку формують психіку людини.

Якщо в КК України немає будь-якого (навіть непрямого) зазначення форми вини, то вона може бути встановлена з урахуванням

¹ Тези підготовлені в межах виконання проекту Національного фонду досліджень України 0122U000803 «Підвищення ефективності кримінально-правової охорони довкілля в Україні: теоретико-прикладні засади».

² Ознаки юридичного складу злочину встановлюються на підставі відповідних норм кримінального закону. Установлення ознак кожного конкретного складу потребує обов'язкової взаємодії будь-якої норми Особливої частини КК України та цілої низки норм його Загальної частини. У нормах Загальної частини кримінального законодавства зосереджена кількість ознак, притаманних усім складам злочинів або яка поширюється на їх більшість. Диспозиції норм Особливої частини охоплюють специфічні ознаки конкретних складів злочинів [1, с. 25].

характеру діяння, оцінюваного в сукупності всіх його складників. З огляду на це, вважається неможливим здійснити порубку лісу з необережності, оскільки сам характер відповідних дій виключає варіант їх учинення інакше, як умисно.

Аналіз правозастосовної практики підтверджує, що умисел є саме тією формою вини, з якою вчиняється кримінальне правопорушення, передбачене ст. 246 КК України. Зазвичай суди, описуючи фабулу, наголошують, що особа діяла, маючи умисел здійснити незаконну порубку лісу. Прикладом є вирок Самбірського міськрайонного суду Львівської області, у якому чітко наголошується на тому, що особа, маючи умисел на незаконну порубку лісу, пішла до лісового масиву, де порушуючи встановлений порядок проведення рубки деревини, зрізала сім дерев породи «граб» [2].

Щоправда, в окремих випадках правозастосовувачі демонструють відсутність чіткого розуміння складників умисної форми вини. Унаслідок цього характер психічного ставлення особи до вчинюваної незаконної порубки лісу відображається помилково. Розглянемо такий приклад. У вирокі Шепетівського міськрайонного суду Хмельницької області робиться акцент на тому, що ...обвинувачені прибули на місце вирубки дерев на автомобілі «Урал», будучи обізнаними про місце вирубки дерев; вони також вжили заходів для того, щоб не бути поміченими сторонніми особами, оскільки усвідомлювали протиправність своїх дій... [3].

Насправді ст. 24 КК України передбачає встановлення усвідомлення не протиправності, а суспільно небезпечного характеру діяння особи. Як відомо, неусвідомлення протиправності діяння не означає відсутності вини як такої. За чинної редакції ст. 24 КК України зберігається можливість настання відповідальності особи, яка не усвідомлювала протиправність вчиненого діяння, ознаки якого як правопорушення визначені кримінальним законом та іншими нормативними актами [4, с. 16-17].

Незаконна порубка лісу може бути вчинена як з прямим, так і непрямим умислом. Адже особа може бажати заподіяння істотної шкоди або свідомо припускати настання такої шкоди. Непрямий умисел передусім характерний для випадків, коли заподіяна шкоди не зводиться лише до майнової. Наприклад, зрубуючи дерева, особа не бажає заподіяти екологічну шкоду, яка спричиняється порядку використання, охорони та відтворення лісів. Водночас вона свідомо припускає, що в результаті порубки лісу така шкода може настати.

При вчиненні конкретного кримінального правопорушення зміст вини утворює не умисел або необережність взагалі, а умисел або необережність, які наповнені реальним змістом, специфічним для певних діянь. Психічне ставлення до окремих об'єктивних їх

властивостей, таких, як місце, час, спосіб, обстановка, сукупність яких істотним чином впливає на характеристику ступеня суспільної небезпеки, має завжди відбиватися в усвідомленні. Зокрема, при вчиненні незаконної порубки дерев особа повинна не лише усвідомлювати, що діяння вчинюється в лісі, а і те, що така порубка є незаконною. Неусвідомлення обставин, які є обов'язковими ознаками незаконної порубки лісу, виключає кваліфікацію за ст. 246 КК України. Має рацію О. Будяченко, стверджуючи, що особа, яка здійснює незаконну порубку або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу, тільки тоді може бути притягнута до кримінальної відповідальності за це діяння, коли вона усвідомлювала, що здійснює порубку або перевезення, зберігання, збут саме дерев або чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, або коли вчиняє зазначені вище дії у заповідниках або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду або в інших особливо охоронюваних лісах; що ці деревостани є сироростучими, а не сухостійними і стоять на пні, а їх порубка фактично приведе до знищення природного стану [5, с. 154].

На практиці можуть мати місце серйозні труднощі при доведенні наявності умислу на незаконну порубку лісу. Зокрема, в одному з випадків затримані стверджували, що для законної рубки лісу їх найняла невідома особа, з якою вони познайомились через газету, Інтернет чи в інший спосіб, і лише з інформації органів правопорядку вони дізналися про незаконність своїх дій¹.

Установлюючи умисел порушника законодавства в подібних ситуаціях, треба, крім всього іншого, брати до уваги освіту, попередній досвід роботи, загальну обізнаність і здоровий глузд. Частина правил лісозаготівлі є настільки очевидною, логічною, впливає зі змісту порубки, її характеру і технологічного процесу, що невиконання цих вимог може безпосередньо сигналізувати про умисел. Особи, які мають теоретичні знання та практичний досвід лісозаготівлі, які пройшли відповідне навчання, а також колишні працівники лісозаготівельних підприємств, які раніше неодноразово працювали на законно відведених

¹ Якщо такого роду твердження залишаються не спростованими, то слід вести мову про опосередковане вчинення кримінального правопорушення, поняттям якого охоплюються випадки використання інших осіб, які відповідно до закону не підлягають відповідальності за вчинене. Мається на увазі, зокрема, залучення до вчинення правопорушення осіб, які не досягли віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, неосудних, «невинуватих агентів», тобто осіб, які, будучи введеними в оману, сприяють вчиненню правопорушення, виконуючи діяння, які становлять об'єктивну сторону посягання, використання осіб, які діють під впливом непереборного фізичного примусу, а так само осіб, які діють під впливом переборного фізичного примусу чи психічного примусу і перебувають при цьому у стані крайньої необхідності. У випадках використання для вчинення правопорушення осіб, які відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності, такі особи виконують роль своєрідного знаряддя вчинення кримінального правопорушення, а співучасник, поведінка якого із зовнішнього боку нагадує поведінку організатора або підбурювача, за допомогою їхніх дій (бездіяльності) досягає бажаного результату, і саме цей співучасник має визнаватись виконавцем правопорушення [6, с. 227 – 228].

лісосіках, незалежно від рівня засвоєння теоретичних знань та практичних навичок, не можуть не знати основних правил заготівлі лісу через очевидний характер останніх, зумовлений самою технологією порубки [7, с. 136].

Мотив і мета незаконної порубки лісу відповідно до ст. 246 КК України не є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони, вони не конкретизовані і можуть бути різними (корисливі спонукання, помста, хуліганство, заздрість тощо). Водночас зазвичай такі злочини вчиняються з корисливих спонукань, які домінують у практиці застосування ст. 246 КК України.

Традиційно в кримінальному праві України під корисливим мотивом розуміється прагнення отримати майнову вигоду або позбутись майнових витрат. Матеріали судової практики показують, що корисливі спонукання є домінантним мотивом при здійсненні незаконної порубки лісу.

За оцінкою дослідників, корисливі мотиви при вчиненні злочину, передбаченого ст. 246 КК України, виникають, як правило, у людей, схильних до наживи й накопичення. Наприклад, особи перетворюють браконьєрський промисел на бізнес, здійснюючи незаконну порубку або незаконне перевезення, зберігання, лісу задля продажу деревини. У службової особи корислива зацікавленість з метою протиправного одержання матеріального зиску буде тоді, коли вона, скажімо, за винагороду сприяє незаконній порубці або незаконному перевезенню, зберігання, збуту лісу або вчинює цей злочин самостійно з використанням свого службового становища [8, с. 75-76].

Кваліфікація незаконної порубки лісу за ознаками суб'єктивної сторони має свої особливості, які потрібно враховувати при встановленні відповідної підстави кримінальної відповідальності. Аналіз практики застосування ст. 246 КК України показав, що питанням суб'єктивної сторони часто приділяється неналежна увага. Це в підсумку призводить до виникнення кваліфікаційних помилок, найгрубішою з яких є настання кримінальної відповідальності за відсутності вини. Тож надання кримінально-правової оцінки діяння особи з незаконної порубки лісу передбачає потребу якісно досліджувати суб'єктивну сторону цього складу кримінального правопорушення, юридично і фактично розкриваючи зміст вини у формі умислу як його обов'язкової ознаки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Київ : Істина, 2010. 430 с.

2. Вирок Самбірського міськрайонного суду Львівської області від 24 грудня 2021 р. у справі № 452/1671/21. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/102184388

3. Вирок Шепетівського міськрайонного суду Хмельницької області від 25 січня 2023 р. у справі № 682/893/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/108577372

4. Письменський Є.О. Про кримінально-правову кваліфікацію незаконної порубки лісу за суб'єктивною стороною. *Азовські правові читання – 2017* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Бердянськ, 28 – 29 квітня 2017 р. Бердянськ : ТОВ «Модем-1», 2017. С. 13 – 17.

5. Будяченко О.М. Кримінальна відповідальність за незаконну порубку або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2020. 258 с.

6. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навчальний посібник / за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ : ВАІТЕ, 2014. 944 с.

7. Дудоров О.О., Письменський Є.О. Кримінально-правова кваліфікація незаконної порубки лісу : практ. пос. ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2017. 213 с.

8. Ткаченко О.В. Кримінально-правові та кримінологічні заходи запобігання незаконній порубці або незаконному перевезенню, зберіганню, збуту лісу в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Маріуполь, 2020. 265 с.

**ДЕЯКІ ПРОПОЗИЦІЇ ДО ПРОЄКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО
ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО УТОЧНЕННЯ ОКРЕМИХ ПОЛО-
ЖЕНЬ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИ-
КІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ» (РЕЄСТР. № 9211 ВІД
17.04.2023)¹**

ДУНАЄВА Тетяна

кандидат юридичних наук

науковий співробітник відділу дослідження проблем
кримінального процесу та судоустрою

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса

Національної академії правових наук

Ознайомившись із проєктом Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення окремих положень з метою забезпечення захисту прав учасників кримінального провадження» (реєстр. № 9211 від 17.04.2023), та пояснювальною запискою до нього, слід зазначити, що його метою є забезпечення захисту прав учасників кримінального провадження, збалансованості інструментів сторони обвинувачення та сторони захисту в частині реалізації відповідних завдань та прав, зокрема підвищення вимог до якості та змісту процесуальної поведінки учасників кримінального провадження під час здійснення досудового розслідування, прийняття ними рішень та складання відповідних документів. Проєкт Закону дозволить підвищити збалансованість між забезпеченням дотримання прав фізичних та юридичних осіб та повноваженнями слідчих, прокурорів під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Законопроєктом пропонується ч.1 ст. 3 КПК України доповнити новим пунктом 13¹ такого змісту: «13¹) пристрої для обробки, передавання та зберігання інформації в електронному вигляді або їх складові – будь-яке обладнання та його складові, призначене для зберігання, обробки та передавання інформації в електронному вигляді за допомогою апаратних і програмних засобів. Цим поняттям, зокрема, охоплюються: інформаційні (автоматизовані, інформаційно-комунікаційні) системи; комп'ютери (суперкомп'ютери, мейнфрейми, кластери, сервери, робочі станції, персональні комп'ютери, ноутбуки тощо); комп'ютерна периферія (зокрема, термінали, принтери, сканери, плотери, джерела безперебійного живлення); мобільні термінали систем зв'язку (мобільні телефо-

¹ Підготовлено на виконання фундаментальної теми «Теоретико-правові проблеми цифровізації кримінального провадження в Україні», що досліджується в НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В.Сташиса НАПрН України (№ державної реєстрації в УкрІНТЕІ 0121U114401).

ни, смартфони, планшети та інше); технічні засоби електронних комунікацій, мережеве обладнання (маршрутизатори, концентратори, комутатори, модеми, мережеві контролери тощо); мікропроцесорні системи (наприклад, мікроконтролери та програмовані логічні контролери), а також банкомати й інші стаціонарні платіжні термінали для обслуговування населення;».

Слід зазначити, що законодавець на сьогодні ще не визначив поняття «електронні докази» (electronic evidence) та поняття «цифрові докази» (digital evidence), а тому їх використовують паралельно. Цифрові пристрої є скрізь у сучасному світі, допомагаючи людям легко спілкуватися локально та глобально. Комп'ютери, мобільні телефони та Інтернет не єдині джерела цифрових доказів. Будь-яка технологія, яка обробляє інформацію, може бути використана у злочинний спосіб. Наприклад, портативні ігри можуть передавати закодовані повідомлення між злочинцями, а навіть новіші побутові прилади, такі як холодильник із вбудованим телевізором, можуть використовуватися для зберігання, перегляду та обміну незаконними зображеннями. Важливо слідчим вміти розпізнавати й належним чином вилучати потенційні цифрові докази.

Виділяють два види даних цифрових відбитків: активні і пасивні. Дані, які є частиною активних і пасивних цифрових відбитків, можуть використовуватися як доказ скоєння злочину, в тому числі кіберзлочину (тобто в якості цифрових доказів). Такі дані можуть також використовуватися для доведення або спростування твердження про факт; підтвердження або спростування показань потерпілого, свідка і підозрюваного; визначення причетності або непричетності підозрюваного до скоєння злочину. Дані, що добуваються, можуть бути ідентифіковані як контент, і дані, що не відносяться до контенту, або мета-дані. Дані, що одержуються в режимі онлайн і добуваються із цифрових пристроїв, можуть містити велику кількість інформації про користувачів і події. Цифрові докази створюють унікальні складності при аутентифікації через обсяг доступних даних, їх швидкості, нестійкості і уразливості. Є міжнародні стандарти, що стосуються поводження з цифровими доказами (ISO/IEC 27037 Керівництво по ідентифікації, збирання, одержання і збереження свідчень, представлених в цифровій формі).

Доцільно підтримати доповнення ч. 3 ст. 98 КПК України такого змісту:

«3. Пристрій для обробки, передавання та зберігання інформації або його складова (складові) може бути визнаний речовим доказом лише у разі, якщо він сам є знаряддям, засобом або предметом кримінального правопорушення та/або буде підданий експертному дослідженню або використаний безпосередньо у якості доказу. У випадку, якщо процесуальним джерелом доказу певного факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, є документ, який міститься на

пристрої, такий пристрій для обробки, передавання та зберігання електронної інформації або його складова (складові) речовим доказом цього ж факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, не визнається. Відсутність у сторони обвинувачення пристрою для обробки, передавання та зберігання електронної інформації в такому разі не може бути підставою для визнання документів, що в ньому містились, недопустимим доказом. Огляд скопійованих з пристрою документів в такому разі проводиться за участю власника (володільця) пристрою.».

Доцільно закріпити у нормі таке: “Надання власнику пристроїв можливості скопіювати усю необхідну інформацію з пристрою під час вилучення”.

Законопроектом також пропонується абз. 2 ч.1 ст. 159 КПК України викласти у такій редакції: «Тимчасовий доступ до пристроїв для обробки, передавання та зберігання електронної інформації або їх складових здійснюється шляхом зняття копії інформації, що міститься в таких пристроях для обробки, передавання та зберігання електронної інформації, без їх вилучення.».

Водночас, оскільки пропонувані зміни у цьому контексті є бізнесорієнтованими та такими, що спрямовані на забезпечення безперебійності функціонування суб'єктів господарювання, тобто дозволять знизити тиск та надмірне втручання правоохоронних органів у діяльність українського бізнесу, а також стимулюватимуть розвиток цифрової економіки. Також доцільним є розширити перелік предметів, які заборонено вилучати стороні обвинувачення, зокрема при проведенні обшуку. Наприклад, технічну базу суб'єкта господарювання, в обсязі, необхідному для його безперебійного законного функціонування.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що в цілому проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення окремих положень з метою забезпечення захисту прав учасників кримінального провадження» (реєстр. № 9211 від 17.04.2023), є важливим в контексті вдосконалення національного законодавства у частині прав та свобод людини у інформаційному просторі та дотримання балансу між інтересами бізнесу та слідства і є своєчасним та заслугоує на підтримку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бурак М.В. Урегулювання механізму кримінального процесуального забезпечення обміну осіб як військовополонених. *Актуальні проблеми нормативно-правового визначення статусу військовополонених: матеріали конференції. 10 листоп. 2022 р. С. 31-35. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/22112>.*

2. Гловюк І. В., Тетерятник Г. К. Питання унормування належної правової процедури кримінального процесуального забезпечення обміну військовополонених. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 478-483.

3. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.

4. Пашковський М.І. Обмін осіб як військовополонених і кримінальне провадження: аналіз перших судових рішень. *Актуальні проблеми нормативно-правового визначення статусу військовополонених*: матеріали конфер. 10 листоп. 2022 р. НАВСУ. 2022. С. 145-150. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/22139>.

5. Фоміна Т. Г. Скасування запобіжного заходу у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного, обвинуваченого для обміну як військовополоненого: процесуальний порядок і проблемні питання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, 2022. № 98(3), с. 194-205. doi: 10.32631/v.2022.3.18.

6. Ющик О. Правовий механізм передачі засудженого для обміну як військовополоненого. Юридичний факультет ЧНУ ім. Ю.Федьковича. URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravovyimekhanizm-peredachi-zasudzhenoho-dlia-obminu-yakviiskovopolonenooho/>.

7. Який порядок обміну як військовополонених осіб, які мають процесуальний статус підозрюваного, обвинуваченого чи засудженого? URL: <https://law-in-war.org/yakyj-poryadok-obminu-yak-vijskovopolonenyh-osib-yaki-mayut-proczesualnyj-status-pidozryuvanogo-obvynuvachenogo-chy-zasudzhenogo/>.

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ ЗА ОБСЯГОМ ПОЛОЖЕНЬ НОРМИ СТ. 374 КК УКРАЇНИ (ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ)

ЄВТЄЄВА Дарина

кандидат юридичних наук, старший дослідник
заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України

ЛАПКІН Андрій

доктор юридичних наук, доцент
доцент Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

У ч. 1 ст. 374 Кримінального кодексу (далі – КК) України встановлено кримінальну відповідальність за недопущення чи ненадання своєчасно захисника, а також інше грубе порушення права підозрюваного, обвинуваченого на захист, вчинене слідчим, дізнавачем, прокурором або суддею. Вказана норма є соціально обумовленою необхідністю забезпечення права особи на захист та недопущенням обмеження чи порушення цього права з боку уповноважених представників держави, які здійснюють кримінальне провадження. Разом з тим, при застосуванні цієї норми на практиці виникають питання щодо її тлумачення за обсягом, адже формулювання норми дає підстави тлумачити її як у буквальному, так і в поширювальному розумінні за кількома аспектами:

- об'єктом кримінального правопорушення;
- колом осіб, які можуть виступати потерпілими від зазначеного кримінального правопорушення;
- об'єктивною стороною кримінального правопорушення;
- суб'єктом кримінального правопорушення.

Розглянемо детальніше варіанти тлумачення норми за ч. 1 ст. 374 КК України в розрізі ознак складу кримінального правопорушення.

1. Об'єкт та потерпілий від кримінального правопорушення. Кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 374 КК України, посягає на право на захист особи у кримінальному провадженні. Проблема тлумачення об'єкта цього кримінального правопорушення тісно пов'язана з проблемою визначення кола осіб, які мають право на захист, а отже виступають потерпілими від цього кримінального правопорушення.

Згідно зі ст. 63 Конституції України підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист. Забезпечення обвинуваченому права

на захист є однією із основних засад судочинства (п. 5 ч. 2 ст. 129 Основного Закону) та віднесено до загальних засад кримінального провадження (п. 13 ч. 1 ст. 7, ст. 20 КПК України). Згідно з ч. 1 ст. 20 КПК України підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Водночас слід звернути увагу на певну невідповідність між назвою ст. 374 КК України та диспозицією її норми, оскільки, виходячи з назви, йдеться про порушення права на захист загалом, тоді як за буквального тлумачення норми ст. 374 КК України потерпілим від зазначеного кримінального правопорушення виступають лише підозрюваний або обвинувачений. Водночас, керуючись вищезазначеними положеннями КПК України, право на захист поширюється на ширше коло осіб. До них, відповідно до ст. 20 КПК України, належать виправданий і засуджений. Окремо слід зазначити про можливість визнання потерпілим від зазначеного кримінального правопорушення й інших осіб, які не перебувають у статусі підозрюваного, обвинуваченого, виправданого або засудженого, але потенційно можуть його набути, зокрема, свідків. Визнання інших осіб потерпілими від кримінального правопорушення за ст. 374 КК України за певних обставин може узгоджуватися з духом зазначеної норми і корелюватися з охороною права особи на захист в широкому значенні. Отже, виходячи із соціальної обумовленості вказаної норми, її положення повинні забезпечувати кримінально-правову охорону всіх осіб, які мають право на захист або потенційно можуть бути ним наділені.

2. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення.

Об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення за буквального тлумачення виражається в таких активних діяннях: 1) недопущення захисника; 2) ненадання своєчасно захисника; 3) інше грубе порушення права підозрюваного, обвинуваченого на захист. Водночас за поширювального тлумачення зазначеної норми, на підставі широкого розуміння права на захист, а також кола осіб, які ним можуть користуватися, до об'єктивної сторони можуть бути віднесені й діяння, які являють собою порушення права на захист виправданого, засудженого, а також інших осіб.

Кримінальне правопорушення має формальний склад та вважається закінченим із моменту вчинення суспільно небезпечного діяння, яке може бути здійснено шляхом як дії, так і бездіяльності.

3. Суб'єкт кримінального правопорушення.

Суб'єкт кримінального правопорушення є спеціальним: за буквального тлумачення ним є слідчий, дізнавач, прокурор або суддя; водночас за поширювального

тлумачення зазначеної норми суб'єктом може виступати зокрема й інші службові особи правоохоронних органів, які за законодавством наділені повноваженнями проводити досудове розслідування, аналогічними повноваженням слідчого або дізнавача, а саме, детективи Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України (п. 4¹ ч. 1 ст. 3, п. 17 ч. 1 ст. 3, п.п. 2 і 3 ч. 2 та п.п. «в» і «г» ч. 3 ст. 38 КПК України, абз. 4 ч. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014; п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021). Крім того, до їх числа можуть бути віднесені співробітники оперативних підрозділів, які під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора користуються повноваженнями слідчого (ч. 2 ст. 41 КПК України), а також інші уповноважені службові особи, які відповідно до КПК України мають певні процесуальні повноваження, застосування яких може обмежити право особи на захист.

Найоптимальнішим видом тлумачення в правозастосовній практиці вважається буквальне (адекватне) тлумачення, оскільки воно безпосередньо корелюється з принципами законності та верховенства права. Водночас за наявності відповідних підстав обґрунтованим можуть визнаватися як поширювальне, так і звужувальне тлумачення тієї чи іншої норми. При вирішенні питання можливості застосування поширювального тлумачення кримінально-правових норм важливе значення має врахування *lex stricta* (правила тлумачення кримінально-правових положень) як складової принципу законності у кримінальному праві та його розуміння ЄСПЛ.

Так, у рішенні у справі «Щокін проти України» від 14.10.2010 р. ЄСПЛ підкреслив: закон має бути доступним для зацікавлених осіб, чітким та передбачуваним у своєму застосуванні [1]. Так само й Конституційний Суд України вважає, що принцип правової визначеності вимагає чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема їх передбачуваності (прогнозованості) та стабільності (абз. 6 пп. 2.1 п. 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2012 р. № 2-р/2017[2]). Разом із тим ЄСПЛ вказує на допустимість криміналізації діяння шляхом поширювального тлумачення кримінально-правової норми, якщо це узгоджується із суттю правопорушення та є розумно передбачуваним. Зазначена правова позиція була відбита у таких рішеннях ЄСПЛ, як: «Jorgic v. Germany» від 12.08.2007 [3], «Huntamaki v Finland» від 06.03.2012 [4] та ін.

Окрім того, ЄСПЛ підкреслює, що якщо формулювання кримінально-правових положень дають підстави для альтернативних варіантів тлумачення (при цьому обидва варіанти є передбачуваними та узгоджуються з суттю правопорушення), то вибір судом варіанту, який є менш сприятливим для особи, що підлягає кримінальній відповідальності, не

порушує гарантії, що передбачені ст. 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. («Huntamaki v Finland» від 06.03.2012).

Таким чином, поширювальне тлумачення норми за ч. 1 ст. 374 КК України за об'єктом, ознакою потерпілого, об'єктивною стороною або суб'єктом кримінального правопорушення є можливим у тому випадку, коли це узгоджується із суттю правопорушення та є розумно передбачуваним. При цьому важливе значення для прийняття судом рішення про застосування поширювального тлумачення цієї кримінально-правової норми мають конкретні обставини справи. У будь-якому випадку при здійсненні практичного застосування цієї норми потрібно виходити з необхідності якнайповнішої кримінально-правової охорони правовідносин, пов'язаних із забезпеченням конституційного права особи на захист.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Щокін проти України» (заяви № 23759/03 та № 37943/06) від 14.10.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 7 частини другої статті 42 Закону України «Про вищу освіту» від 20 грудня 2012 р. № 2-р/2017. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/2-p_2017.pdf.
3. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі Jorgic v. Germany (заява № 74613/01) від 12.07.2007. URL: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=11&portal=hbkm&action=html&highlight=P7-4&sessionid=81020805&skin=hudoc-en>.
4. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі Huntamaki v Finland (заява № 54468/09) від 06.03.2012. URL: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=11&portal=hbkm&action=html&highlight=P7-4&sessionid=81020805&skin=hudoc-en>.

ОСПОРЮВАННЯ БАТЬКІВСТВА ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ЖИТЛОВИХ ПРАВ СПАДКОЄМЦІВ

ЗАІКА Юрій

доктор юридичних наук, професор
головний науковий співробітник відділу проблем приватного права
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені
академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України

Оголошений воєнний стан, збройний опір агресору, загибель військових при виконанні обов'язку по захисту країни, загин цивільних осіб, зумовлюють затребуваність інституту спадкування та потребу з'ясування долі майна померлих. За відсутності заповіту коло спадкоємців визначає законодавець, і спадкоємці почергово закликаються до спадкування.

Об'єктом спадщини виступає нерухоме майно, зокрема, квартира, будинок, земельна ділянка, насадження на земельній ділянці, дача, садовий будиночок, предмети домашнього користування чи господарювання, продуктивна та робоча худоба, засоби виробництва, вироблена продукція, транспортні засоби, грошові кошти, акції, інші цінні папери та інше майно споживчого та виробничого призначення, яким громадянин володів. До її складу входять і підприємства, і майнові комплекси, і корпоративні права [4, с. 93]. З огляду на матеріальне становище пересічних українців у більшості випадків об'єктом спадкового правонаступництва виступає житло.

За відсутності заповіту спадщину отримують спадкоємці за законом в порядку черговості. До першої черги спадкоємців за законом віднесені діти спадкодавця. Для захисту законних прав і інтересів дитини і її матері законодавцем встановлена презумпція батьківства. Відповідно до ч. 2 ст. 122 Сімейного Кодексу України (далі – СК України) дитина, яка народжена до спливу десяти місяців після припинення шлюбу, походить від подружжя. Ця правова позиція законодавця, можливо є дискусійною, однак дитина отримує право мати батька й оминати довготривалі судові процедури [1, с. 207]. У ст. 7 Конвенції про права дитини поміж інших прав зазначено і право дитини знати своїх батьків [3]. Презумпція батьківства регламентує спрощений порядок встановлення батьківства в силу наявності такого юридичного факту як реєстрація шлюбу між породіллям і її чоловіком. Окремі автори розуміють презумпцію батьківства як визначеного законом припущення про те, що батьком дитини вважається чоловік матері дитини [5, с. 5]. Такий висновок неповною мірою відображає правову природу презумпції, оскільки суттю презумпції є припущення, яке вважається істинним і без доказів, незважаючи на можливість його спростування.

Життя, яке зароджується – це благо, і нікому не повинно надаватися право вирішувати долю чужого блага, якщо це не пов'язано із захистом публічних інтересів чи приватного, такого ж рівноцінного блага [2, с. 148]. Право на батьківство, яке задеклароване у ст. 50 СК України, є суб'єктивним сімейним правом. За життя особи, записаної батьком дитини, ніхто, окрім цієї особи (за винятком матері дитини – ст. 138 СК України), не може оспорювати її батьківство (ч. 1 ст. 136 СК України).

Положення ч. 1 ст. 137 Сімейного кодексу України захищає інтереси дитини та її матері, і, водночас, гарантує недоторканність приватного життя померлого чоловіка. Відповідно до статті 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Аналогічною за змістом є і ч. 4 ст. 291 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України).

У ч. 1 ст. 137 СК України передбачено спеціальний випадок оспорювання батьківства, коли дитина народилася вже після смерті особи, батьківство якої оспорюють її спадкоємці. В якості додаткової гарантії захисту прав народженої дитини і її матері законодавець передбачає спеціальну умову – подання особою, яка померла до народження дитини і записана її батьком за життя, заяви до нотаріуса про невизнання свого батьківства. Подання такої заяви є, водночас, і способом захисту можливого порушення прав і інтересів особи, яка перебуває у шлюбі, проте заперечує своє батьківство майбутньої дитини.

Тільки чоловік, який припускає, що його дружина вагітна від сторонньої особи, може оспорювати своє батьківство ще до народження дитини, подавши заяву до нотаріуса про невизнання свого батьківства. Саме такі випадки і є сферою правового регулювання ч. 1 ст. 137 СК України. Проте аналіз ст. 137 СК України свідчить про те, що диспозиція статті не охоплює ситуації, коли чоловік з об'єктивних причин не міг виконати припис закону і подати заяву до нотаріуса про невизнання свого батьківства, оскільки не знав і не міг знати про вагітність дружини.

У ст. 15 ЦК України задекларовано, що кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. Проте захищати своє цивільне право можливо, якщо особа знає або повинна була знати про його порушення. Тобто, якщо дитина народилася, скажімо, через дев'ять чи дев'ять з половиною місяців після смерті особи, яка записана батьком дитини, то в силу природних причин така особа не могла дотримуватися вимог закону і звернутися до нотаріуса із заявою про невизнання свого батьківства, оскільки про вагітність своєї дружини тривалістю два чи три тижні могла і не знати.

Про вагітність дружини не могла знати особа, яка мобілізована і тривалий час виконує свій військовий обов'язок не за місцем постійного проживання. Про вагітність дружини могла не знати особа, дружина якої за обставин воєнного часу покинула постійне місце проживання і перебуває за кордоном.

У ч. 9 ст. 7 СК України передбачено, що сімейні відносини регулюються на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства. Позбавлення спадкоємців права оспорювати батьківство особи, яка записана батьком дитини, що народилася вже після смерті такої особи, суперечить принципу розумності і може зумовити зловживання правом з боку дружини померлого та порушення майнових прав спадкоємців, перш за все, набуття права на житло у порядку спадкового правонаступництва. Системний аналіз статей 137, 122, 136, 137 СК України свідчить про існування прогалини у законодавстві, тобто, про часткову відсутність норм права, щодо суспільних відносин, які входять до сфери правового регулювання, зокрема, правовідносин, які виникають у випадку народження дитини вже після смерті особи, яка не знала і не могла знати про вагітність дружини і надалі записана батьком дитини.

У ч. 1. ст. 10 СК України передбачено можливість застосування аналогії закону, якщо певні сімейні відносини не врегульовані Сімейним кодексом або домовленістю (договором) сторін, до них застосовуються норми Сімейного кодексу, які регулюють подібні відносини. У ст. 136 Сімейного кодексу України законодавець імперативно визначає обставини, за яких оспорювання батьківства неможливо. У ч. 4 ст. 136 СК Кодексу визначене коло спеціальних обставин, за наявності яких оспорювання батьківства неможливе: у разі смерті дитини (ч. 4 ст. 136); особою, яка в момент реєстрації себе батьком дитини знала, що не є її батьком; особою, яка дала згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій (відповідно до частини першої статті 123 цього Кодексу). Заборони оспорювання батьківства за інших обставин не передбачено.

У випадку, коли обставини справи свідчать про необізнаність чоловіка про вагітність його дружини і неможливість за життя виконати вимогу ч. 1 ст. 137 СК України щодо подачі заяви до нотаріуса про невизнання свого батьківства, право на оспорювання батьківства за аналогією закону повинно бути надано його спадкоємцям – батькам, дітям (ч. 3 ст. 137 СК України), що дозволить унеможливити зловживання правом дружиною померлого чоловіка.

Існуючі законодавчі положення певною мірою обмежують можливості недобросовісного подружжя скористатися правовою презумпцією і виправдати свою негідну поведінку у шлюбі. Проте надання права на оспорювання батьківства після смерті чоловіка ще до

народження дитини лише обмеженому колу осіб – спадкоємцям першої черги, обмежує право на захист інших родичів спадкодавця. Подружжя померлого є зацікавленою стороною, внаслідок негідної поведінки якої може бути безпідставно зменшена частка спадщини інших дітей померлого. Якщо ж шлюб було розірвано до народження дитини, батьківство щодо якої є спірним, то від спадкування безпідставно усувається наступна черга спадкоємців за законом.

З метою захисту майнових прав спадкоємців право на оспорювання батьківства після смерті спадкодавця повинно бути надано будь-якому спадкоємцю за законом, незалежно від наявності нотаріально засвідченого заперечення батьківства ще до народження дитини особою, яка надалі записана батьком дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дякович М. М. Сімейне право України: навч. посіб. Харків: ECUS, 2022. 416 с.
2. Заїка Ю.О. Правове регулювання немайнових відносин, пов'язаних із правом фізичної особи на життя //Механізм цивільно – правового регулювання особистих немайнових відносин в умовах євроінтеграції. Монографія /за ред. М. К. Галянтича та Ю. О. Заїки. К.: НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2022. С. 135 – 158.
3. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1985 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
4. Спасибо-Фатєєва І. В., Заїка Ю. О. Поняття та склад спадщини //Нетипові об'єкти. Зб. статей / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ECUS, 2022. С. 85–101.
5. Стопченко К. О. Судочинство у справах про оспорювання батьківства та материнства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2019. 19 с.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

ІВАЩЕНКО Віта

кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри
кримінології та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ

Запобігання та протидія кримінальним правопорушенням терористичного спрямування в Україні залишається вкрай актуальною проблемою. Зростання випадків вчинення таких діянь, ратифікація міжнародних антитерористичних документів обумовило необхідність вдосконалення кримінального законодавства про відповідальність за подібні кримінальні правопорушення.

Нагадаємо, безпрецедентні терористичні акти, що сталися 11 вересня 2001 р. у Вашингтоні та Нью-Йорку, змусили світове співтовариство переглянути досвід боротьби з тероризмом та виробити нові дієві заходи щодо його запобігання і протидії.

В Україні 20 березня 2003 р. прийнято Закон «Про боротьбу з тероризмом» [1], метою якого є захист особи, держави і суспільства від тероризму, виявлення та усунення причин і умов, що його породжують. Документ визначив правові та організаційні основи боротьби з цим небезпечним явищем, повноваження і обов'язки органів виконавчої влади, об'єднань громадян і організацій, посадових осіб та окремих громадян у цій сфері, порядок координації їх діяльності, гарантії правового і соціального захисту громадян у зв'язку із участю у боротьбі з тероризмом.

Звернемо увагу, що згаданий базовий закон закріпив поняття «тероризм» та «терористичний акт».

Тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому невинних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Терористичний акт – злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 Кримінального кодексу України (далі – КК) [2]. У разі, коли терористична діяльність супроводжується вчиненням злочинів, передбачених статтями 112, 147, 258-260, 443, 444, а також іншими статтями КК, відповідальність за їх вчинення настає відповідно до КК.

Крім прийняття розглянутого закону, поступово законодавець ратифікує міжнародні документи антитерористичного спрямування та приводить законодавство України до вимог міжнародного. Наприклад, ратифікувавши 31 липня 2006 р. Конвенцію Ради Європи про запобігання тероризму, до КК 21 вересня 2006 року внесені зміни, відповідно до яких в окремих статтях передбачена відповідальність за втягнення у вчинення терористичного акту (ст. 258-1 КК), публічні заклики до вчинення терористичного акту (ст. 258-2 КК), створення терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258-3 КК), сприяння вчиненню терористичного акту (ст. 258-4 КК).

Пізніше, у травні 2010 р., КК доповнено ст. 258-5 «Фінансування тероризму». Хоча Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму було ратифіковано ще 12 вересня 2002 р.

Кримінально-правові норми, що містяться в ст. 258-5 КК, зазнали згодом змін, зокрема у зв'язку з прийняттям 06 грудня 2019 р. Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Крім того, Закон України від 21 березня 2023 року «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом» [3] закріпив нову редакцію ч. 1 ст. 258-5 КК. Кримінально-правова норма була вдосконалена в частині відповідальності за фінансування навчання тероризму, перетинання державного кордону України з терористичною метою.

У новій редакції викладена ст. 258-4 КК. Також вона одержала нову назву «Сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму» та доповнена приміткою, що закріпила поняття «проходження навчання тероризму».

Крім розглянутого, криміналізовано перетинання державного кордону України з терористичною метою (ст. 258-6 КК).

З урахуванням викладених лише окремих аспектів вдосконалення кримінальної відповідальності за правопорушення терористичного спрямування в Україні можна зробити деякі висновки. По-перше, особливе занепокоєння викликає вчинення таких кримінальних правопорушень під час дії режиму воєнного стану в Україні, введеного у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації. По-друге, виконуючи міжнародні зобов'язання, Україна поступово приводить своє законодавство у відповідність до європейської та світової практики запобігання і протидії терористичній діяльності. По-третє, кримінальне законодавство, що передбачає відповідальність за правопорушення, пов'язані з тероризмом, поступово вдосконалюється. По-четверте, вивчення проблематики при-

тягнення до кримінальної відповідальності та призначення покарання за кримінальні правопорушення терористичного спрямування може стати предметом подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон від 20 бер. 2003 р. № 638-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.
2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом: Закон від 21 бер. 2023 р. № 2997-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2997-20#n8>.

ЗАПОБІГАННЯ ТРАНСПОРТНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ¹

КАЛІНІНА Аліна

кандидат юридичних наук

старший науковий співробітник

відділу кримінологічних досліджень

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса

Національної академії правових наук України

Із введенням з 24 лютого 2022 року воєнного стану, який триває і дотепер, у стані безпеки дорожнього руху, як і у всіх інших сферах суспільного життя українців, сталися певні трансформації. Його підтримання, особливо у прифронтових регіонах, стало відбуватися у світлі оборонної діяльності держави. Низка питань, що одразу ж виникли, потребувала свого нагального вирішення: від імперативу дотримання правил дорожнього руху громадянами до кадрового забезпечення Національної поліції.

Аналізуючи статистичні показники автотранспортної протиправності в умовах воєнного стану, необхідно зазначити, що відповідно до

¹ Тези підготовано на виконання теми фундаментального наукового дослідження НДІ ВПЗ «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні» (номер державної реєстрації в УкрІНТЕІ 0120U105615).

звітності Департаменту патрульної поліції України, всього за 2022 рік було зафіксовано 18 628 дорожньо-транспортних пригод, що на 24,0 % менше, ніж у 2021 році. Кількість ДТП із загиблими та/або травмованими особами також знизилася: у 2022 році таких випадків зафіксовано 14 409, що на 25,6 % менше, ніж у 2021 році [1]. У продовження статистичного аналізу необхідно зазначити, що рівень злочинів, передбачених статтею 286 КК України («Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами»), для яких адміністративні правопорушення у виді порушень ПДР є фоновим явищем, також знизився. Згідно з «Єдиним звітом про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року» Офісу Генерального прокурора у 2022 році було обліковано 6 366 злочинів за цією статтею, з яких 1 270 діянь – за частинами 2, 3 статті 286, тобто порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, що спричинило смерть потерпілого [2]. Для порівняння: у 2021 році було обліковано 7 961 кримінальне правопорушення за статтею 286 КК України, що на 25,0 % більше. Те ж саме стосується і кримінальних правопорушень, передбачених частинами 2 і 3 вказаної статті: у 2021 їх було обліковано на 18,7 % більше (1 507 злочинів у 2021 році супроти 1 270 у 2022 році) [3].

У період воєнного стану на стан дорожньої безпеки впливає низка факторів як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. До таких факторів можна віднести (відповідно до трикутника «особа-механізм-дорога»):

1) стан автотранспортних шляхів (у тому числі й можливість наявності на них вибухонебезпечних предметів, пошкодження дорожнього покриття через обстріли чи бої та ін.), на які також впливають елементи дорожньої інфраструктури, у першу чергу ті, що залежать від електропостачання (як, наприклад, освітлення проїжджої частини, світлофори), а також поява нових, викликаних потребами воєнного стану (зокрема, блокпостів, укріплень), оснащення шляхів дорожніми знаками, нанесення дорожньої розмітки та ін.;

2) кількість транспортних засобів на дорогах, у тому числі й поява військової техніки, та їх технічний стан (зокрема, відсутність належного контролю за підтриманням технічних умов використання транспортного засобу);

3) культуру учасників дорожнього руху (як водіїв, так і пішоходів) та ін.

Звичайно, що до цих факторів не можна не віднести і суто фізичні умови природного характеру – погоду, і навіть довжину світлового дня (на яку в інший час майже не зверталася увага, оскільки були відсутні умови світломаскування населених пунктів та вимушені відключення

електропостачання через пошкодження критичної інфраструктури країни).

Зважаючи на особливості розвитку дорожньо-транспортної ситуації, що складалася як в Україні загалом, так і в прифронтових регіонах, зокрема, залежно від характеру бойових дій у населених пунктах та територіях поблизу них можна виокремити такі фази динаміки стану безпеки дорожнього руху:

- 1) гостра фаза – невизначеності та неврегульованості дорожнього руху через активні бойові дії;
- 2) «адаптивна» фаза – відповідно до потреб оборони громади;
- 3) фаза часткового відновлення та реконструкції дорожньої інфраструктури і нормалізації умов безпеки дорожнього руху;
- 4) фаза стабілізації та повного відновлення дорожньої інфраструктури.

Беручи до уваги викладене та аналізуючи різноманітну практику запобігання ДТП в Україні, головними особливостями убезпечення дорожнього руху під час воєнного стану можна визначити:

1) посилення контрольного-пропускового режиму не лише на прикордонних територіях, а й на автошляхах населених пунктів, особливо тих, що межують з районами бойових дій, тобто розміщення блокпостів, на яких ЗСУ та правоохоронцями здійснюється перевірка осіб і транспорту. Хоча головне призначення таких постів – забезпечення безпеки та попередження диверсій, їх роль однозначно відбивається і на підтримці належного рівня і дорожньої безпеки;

2) використання додаткових загороджувальних конструкцій на автошляхах, зокрема на окремих ділянках автомобільних доріг у населених пунктах, що межують із районами бойових дій (тетраподів, металевих конструкцій, бетонних блоків, мішків з піском та ін.) з превентивною метою блокування (уповільнення) руху військової техніки держави-агресора на випадок розширення зони військового вторгнення [4, с. 55];

3) скорочення часу перебування на дорогах цивільного транспорту через введення комендантської години, під час якої цивільне населення може прямувати на автотранспорті лише в укриття. Такі заходи сприяють зменшенню кількості ДТП, що вчиняються в нічний час, особливо водіями в стані алкогольного, наркотичного сп'яніння;

4) відновлення автоматичної фіксації порушень ПДР, обмеження якого було викликане необхідністю підсилення державної безпеки;

5) введення особливого порядку застосування обмеження права на керування транспортним засобом, а саме – можливе тимчасове вилучення (відчуження) транспортного засобу у водіїв, що перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння;

6) запровадження змін в режимі роботи засобів регулювання дорожнього руху, зокрема світлофорів. Переведення світлофорів у мигаю-

чий режим, наприклад, було запроваджено Харківською міською радою з метою забезпечення безпеки в умовах воєнного стану 26 лютого 2022 р., але з кінця квітня, знову ж таки, задля убезпечення дорожнього руху на найпроблемніших ділянках (перехрестя, ключові дороги міста), роботу світлофорів було відновлено та ін.

7) проведення інформаційно-просвітницької роботи державними і правоохоронними органами щодо профілактики ДТП з урахуванням вимог воєнного стану. Наприклад, після введення воєнного стану в державі Національна поліція звернулася до водіїв із закликом особливо уважно ставитися до дотримання правил дорожнього руху та запропонувала такий алгоритм дій для водіїв у випадку ДТП:

а) максимально точно і якісно у різних ракурсах самотійно сфотографувати транспортні засоби;

б) зафіксувати на фото і відео всі пошкодження учасників ДТП;

в) оперативно звільнити дорогу від автомобілів;

г) самотійно оформити європротокол, у тих випадках, які дійсно цього варті [5].

Отже, в умовах протистояння російській агресії підтримання безпеки на автошляхах України набуло певних специфічних рис. Поряд із загальними факторами, що і нині впливають на її стан (відповідно до трикутника «особа-механізм-дорога»), виникли й специфічні умови, що властиві власне режиму воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Статистика ДТП в Україні за період з 01.01.2022 по 31.12.2022. URL : <https://patrolpolice.gov.ua/statystyka/> (дата звернення: 12.06.2023).

2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 12.06.2023).

3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 12.06.2023).

4. Захарченко А. М., Алфьоров С. М. Щодо обмеження руху транспортних засобів в умовах воєнного стану. *Безпека дорожнього руху в умовах воєнного стану: матер. Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф.* (в автор. ред), (м. Кривий Ріг, 27 трав. 2022 р.). С. 55. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/15/7331658/> (дата звернення: 10.11.2022).

5. Що робити водіям, які потрапили у ДТП, в умовах воєнного стану? *Техогляд.* URL : <https://tehosmotr.com.ua/ua/news/chto-delat->

voditelyam-popavshim-v-dtp-v-usloviyakh-voyennogo-polozheniya (дата звернення : 19.05.2022).

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

КАМАРДІНА Юлія

кандидат юридичних наук

доцент кафедри права

Маріупольського державного університету

Безумовно, найголовнішим завданням будь-якої держави та місцевого самоврядування, як найбільш наближеною до населення та його проблемам є втілення в життя інтересів людей, формування державної та локальної політики з урахуванням громадської думки, заявленої в тих чи інших формах. Реалізація політики можлива через створення певних взаємовідносин між індивідом, суспільством та державою, втілених у правах людини.

Права людини представляють собою сукупність моральних норм, які в суспільстві визнані та вважаються важливими, але це не раз і назажди усталений набір дефініцій, а цінності, які можуть змінюватися з просуванням суспільства в руслі демократизації. Щоб становище з правами людини в Україні розвивалося, необхідно виконання однієї незаперечної аксіоми: їх потрібно розуміти, усвідомлювати та сприймати як суспільно значиму цінність.

За останні чверть століття в світі все частіше звертають увагу на тему прав людини. Термін «права людини», мабуть, – один із найпопулярніших у низці демократичних держав. У системі прав людини стверджується, що кожна людина має певні свободи та права на отримання економічних, соціальних та політичних благ тільки через те, що є людською істотою. Їх захист здійснюється за допомогою інструментів та норм у галузі прав людини. Держави несуть основну відповідальність за застосування норм у галузі прав людини, оскільки ратифікують їх, проте відповідальність держави поширюється попри всі рівні влади, і навіть інші інститути, яким держави передають свої повноваження.

Закріплюючи положення про захист прав та свобод людини та громадянина, Конституція України у ст. 140-146 [1] не встановлює обов'язки місцевого самоврядування щодо забезпечення та захисту прав і свобод людини та громадянина, проте встановлює, що вони визначають діяльність місцевого самоврядування. На міжнародному рівні захист прав людини також не віднесено до сфери компетенції органів місцевого самоврядування.

Водночас не можна повністю виключати органи місцевого самоврядування серед суб'єктів, які забезпечують захист права і свободи, оскільки серед основних напрямів діяльності органів місцевого самоврядування за рішенням питань місцевого значення особливе місце приділяється функції захисту прав та інтересів населення територіальної громади, з реалізацією якої пов'язують всі інші функції місцевого самоврядування. Так, Ю.В. Камардіна та Ю.В. Ковейно справедливо зазначають, що «оскільки права органів місцевого самоврядування та права місцевого самоврядування в цілому детерміновані розумінням суспільства того, що зміцнення публічної влади на місцях не може бути ефективним та корисним для суспільства загалом, якщо держава не створює належних умов реалізації права на захист» [2, с.61]. Отже, саме місцеве самоврядування загалом та його органи представляють особливий недержавний рівень єдиної конституційної системи забезпечення та захисту основних прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Захист права і свободи людини пов'язані з діяльністю органів місцевого самоврядування, здійснюваної у разі порушення суб'єктивних прав, тобто передбачає заходи щодо відновлення порушеного права. Органи місцевого самоврядування об'єктивно зацікавлені в реальному захисті прав громадян, які забезпечуються діяльністю органів місцевого самоврядування з виконання власних та делегованих повноважень крізь призму яких безпосереднього здійснюється забезпечення життєдіяльності населення територіальної громади, перелік яких міститься у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [3]. Однак у вказаних нормах питання захисту прав та свобод людини та громадянина не віднесені законодавцем до повноважень органів місцевого самоврядування. Разом з тим повноваження безпосереднього життєзабезпечення здебільшого пов'язані з наданням або організацією надання соціальних послуг конкретному громадянину або групі громадян, які проживають у відповідній територіальній громаді, а отже, спрямовані на забезпечення та захист прав і свобод людини і громадянина.

Місцеве самоврядування, на відміну від державної влади, покликане забезпечувати самостійне вирішення населенням питань місцевого значення, що здійснюється за допомогою ефективно функціонуючих демократичних інститутів, що виражають інтереси та волю населення територіальної громади. Це передбачає розвиток демократії на місцевому рівні, підтримку ініціатив та самодіяльності громадян, розвиток різних форм самоврядування, створення умов для самостійного вирішення населенням питань місцевого значення.

Основними інститутами місцевого самоврядування є:

- 1) пряме волевиявлення громадян у вирішенні питань місцевого значення;
- 2) органи та посадові особи місцевого самоврядування;

3) органи самоорганізації населення.

Загалом відповідальність за забезпечення та захист конституційних прав і свобод покладено на державу, а відповідні функції щодо забезпечення та захисту прав людини – на органи місцевого самоврядування, які за допомогою властивих їм методів, процедур та засобів повинні плідно сприяти державі у виконанні покладеного на неї конституційного обов'язку щодо забезпечення та захисту прав людини.

Так, основними формами правозабезпечувальної діяльності органів місцевого самоврядування є видання ненормативних правових актів; здійснення суспільно-організаційних дій або діяльності організаційно-інструктивного характеру; виконання матеріально-технічних дій і т.д. При цьому органи місцевого самоврядування укладають цивільно-правові договори, надають обов'язкові звіти, застосовують засоби безпосереднього примусу, беруть участь як позивачі або відповідачі у судах, застосовують численні та різноманітні загальнообов'язкові правила, що встановлюються центральними та місцевими органами влади, застосовують різні економічні санкції, заходи адміністративного примусу до порушників юридичних заборон галузевого, відомчого характеру, сприяючи цим захисту прав і свобод людини і громадянина.

Захист прав людини органами місцевого самоврядування надається через створення необхідних умов для реалізації конституційних прав і свобод громадян на місцевому рівні. У Конституції України зазначено низку прав і свобод людини і громадянина, до забезпечення яких відповідно з конституційними нормами безпосередньо стосуються органів місцевого самоврядування, тобто які можуть бути реалізовані громадянами на місцевому рівні:

1) З метою реалізації конституційних прав та свобод людини та громадянина посадові особи органів місцевого самоврядування не мають права перешкоджати зверненню особи із заявою чи скаргою до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, міжнародні організації, що здійснюють захист прав людини, а також у національні та міжнародні громадські організації та засоби масової інформації.

2) Право громадян обирати та бути обраними у орган місцевого самоврядування сприяє участі населення в управлінні справами муніципальних утворень, а, отже, через такої участі громадяни отримують можливість захищати свої права та права інших осіб. Усі громадяни, які досягли віку 18 років, мають право обирати та бути обраними до представницьких органів місцевого самоврядування.

3) Захист прав громадян реалізується неприпустимістю застосування нормативних актів, що порушують права, свободи та обов'язки людини і громадянина, якщо вони не були опубліковані у встановленому законодавством порядку, що передбачає відкритість місцевої правотвор-

чості та обов'язковість доведення до відома громадян усіх правових актів.

4) Вільне здобуття інформації про діяльність органів місцевого самоврядування – важлива складова процесу захисту прав громадян місцевого рівні.

Цей перелік не є вичерпаним і потребує подальшого доопрацювання у подальших дослідженнях за цією темою.

Підсумовуючи розгляд ролі органів місцевого самоврядування у захисті прав громадян, слід зазначити, що подібна їх діяльність має соціально-значущий характер. Отже, органи місцевого самоврядування не повинні відмовлятися від захисту прав та інтересів громадян територіальної громади, використовуючи вже накопичений досвід у даній сфері, і мають бути включені до системи органів захисту права і свободи людини і громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: станом на 1 вересня.2016: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.
2. Камардіна Ю.В., Ковейно Ю.В. Захист прав органів місцевого самоврядування в Україні: теоретико-правові засади. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: право. Вип. 19. 2020. С. 61-67.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 28097ВР. *Голос України*. 1997. № 24. Ст. 170.

НОВЕЛИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА»

КИРИЛЮК Алла

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

1 січня 2023 року набув чинності новий Закон України «Про авторське право та суміжні права». Він прийшов на зміну застарілому документу від 1993 року.

Головним чинником прийняття нового Закону є підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році, згідно з положеннями якої, Україна взяла на себе зобов'язання щодо гармонізації законодавства з європейським. Основною метою даного Закону є імплементація норм директив ЄС у сфері авторського права, удосконалення правового регулювання питань стосовно здійснення та захисту особистих немайнових та майнових

прав суб'єктів авторського права та суміжних прав, а також адаптація законодавства до нинішнього стану розвитку технологій.

Потреба законодавчо догнати розвиток інформаційного простору виникла давно, адже технології розвивалися швидше за законодавство, яке їх регулювало. За останні 30 років з моменту ухвалення попередньої редакції закону збільшала і кількість шляхів для створення та поширення об'єктів авторського права.

Разом з тим стало простіше порушувати права авторів, розповсюдилось Інтернет-піратство, а самі порушення стало важче відстежувати.

Наявність низки колізій між законодавчими актами спонукало до гармонізації положень Цивільного кодексу України, Закону України «Про авторське право і суміжні права» з нормами законодавства Європейського Союзу в частині, що стосується забезпечення надійної правової охорони та захисту авторського права та суміжних прав.

Одним з прикладів є колізія, що тривалий час існувала в українському законодавстві між Цивільним кодексом і Законом України «Про авторське право та суміжні права», що стосувалися об'єктів, які створюються за трудовим чи цивільно-правовим договором.

У попередніх редакціях Закон регулював лише питання трудових відносин (права на службовий твір). Питання розподілу авторських прав на об'єкти, створені за замовленням, тобто за цивільно-правовим договором, регулював Цивільний кодекс.

Раніше, майнові права на твір одночасно мали замовник і автор. З набуттям чинності Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» майнові права на комп'ютерні програми чи бази даних, створені в межах виконання контракту, належать суто роботодавцеві чи замовнику, якщо інше не записано в договорі [1].

Разом з новим Законом України «Про авторське право та суміжні права» набула чинності остання редакція Цивільного кодексу. Відтепер обидва документи уніфіковані: майнові права переходять роботодавцеві чи замовнику з моменту створення і за трудовим договором, і за контрактом.

Отже, з моменту створення об'єкта авторського права (не важливо, завершеного чи ні) майнові права в повному складі переходять замовнику чи роботодавцю. Втім сторони завжди можуть прописати питання передачі майнових прав інакше – у договорі.

Окремо зауважимо про винагороду. За передання майнових авторських прав автор має обов'язково отримати винагороду. Її розмір визначає замовник чи роботодавець, а не сам Закон. Рекомендуємо не оминати цей важливий момент у договорах та прописувати, як виплачується винагорода за передання майнових авторських прав роботодавцеві чи замовнику. Якщо ж створення об'єкту входить до посадових обов'язків автора, винагороду можна додати в зарплату [2].

Новий Закон «Про авторське право і суміжні права» детальніше регулює питання прав на бази даних. Новелою стало розширення поняття база даних. Закон пояснює, що база даних (або компіляція даних) – це сукупність творів, даних або будь-якої іншої інформації у довільній формі, що розташовані у систематизованому або упорядкованому вигляді, що можуть бути доступні за допомогою спеціальної пошукової системи та/або на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів. Авторським правом охороняються бази даних, які за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності.

Отже, ним охороняються тільки ті бази, які є результатом творчої праці, а таке трапляється нечасто. Творчою працею під час створення бази даних може бути підбір і розташування складових частин бази, а також їхнє упорядкування в ручному режимі.

Решта баз даних за законом належать до «неоригінальних об'єктів», і для них діють особливі права (*sui generis*), які захищають не результат роботи, а зусилля, витрачені на їхнє створення.

Оскільки люди докладають зусиль для створення бази даних чи перевірки її вмісту, зокрема фінансових, розумових, часових, закон наділяє їх правом на використання бази даних і надання такого права іншим, перешкоджання несанкціонованому вилученню чи використанню вмісту.

Такі права можуть належати кільком суб'єктам і діють незалежно від того, чи охороняється об'єкт Законом «Про авторське право і суміжні права» чи іншими законами. В цьому полягає узгодження положень національного законодавства з директивами ЄС.

У новому Законі українське законодавство вперше врегулювало авторське право на результати роботи штучного інтелекту. Оскільки творчої участі людини у згенерованому нейромережами контенті фактично немає, немайнові авторські права на створений об'єкт не виникають. Водночас законодавство ще не дійшло до того, щоби наділити такими правами штучний інтелект.

Однак на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, поширюються особливі права – *sui generis*: автори та користувачі таких програм можуть використовувати згенерований штучним інтелектом твір, надавати дозвіл на його використання, передавати права на використання, продавати тощо. Фактично це всі майнові права, які притаманні звичним творам, створеним людиною.

Це мають розуміти й розробники програм, які використовують штучний інтелект: користувачі отримують усі майнові права на створені штучним інтелектом твори.

Також не варто забувати, що штучний інтелект не бере інформацію з повітря, а навчається за допомогою вже створених творів, які мають авторів. Через це розробникам доволі легко стати порушниками авторських прав, просто навчаючи штучний інтелект.

На нашу думку, позитивним є розширення немайнових авторських прав, зокрема право на оприлюднення твору. Зникло словосполучення «використання твору», замість нього тепер є «здійснення майнових прав суб'єктів авторського права» без вказівки на види такого здійснення. Термін «опублікування» замінено на «оприлюднення». Крім того, зникла норма про те, що ніхто не має права опублікувати твір без згоди автора, проте залишено норму, яка дозволяє оприлюднення твору його правонаступниками, якщо це не суперечить волі автора.

Закон передбачає зміни щодо використання твору. Відтепер використання твору можливе виключно за згодою суб'єкта майнових прав на твір або через організації колективного управління.

Відтепер майнові права інтелектуальної власності на твір є чинними протягом усього життя автора і після його смерті є чинними 70 років і продовжуються на строк до спливу календарного року, на який припадає закінчення строку чинності цих майнових прав.

Більше не вимагається зазначати ім'я автора твору та джерело записування в разі правомірного використання твору без дозволу суб'єкта авторського права. Встановлюється вичерпний перелік суб'єктів суміжних прав. Новий Закон не містить статей, які передбачають використання виконання, використання фонограми та відеограми, тепер це вже охоплюється суміжними правами. Відтак, обмежуються права виконавців і виробників фонограм (відеограм), які залишаються без права дозволяти або забороняти використання своїх об'єктів прав.

Ліцензіат не має права використовувати об'єкт права інтелектуальної власності в іншій сфері, ніж визначено ліцензією на використання об'єкта права інтелектуальної власності.

Предметом договору про передання майнових прав не зможуть бути об'єкти і майнові права, яких не існувало на момент укладання договору, умови договору про передання майнових прав інтелектуальної власності на інший строк, ніж визначено законом, або що погіршують становище творця відповідного об'єкта чи його спадкоємців порівняно зі становищем, передбаченим Цивільним Кодексом та іншим законом, або обмежують право творця на створення інших об'єктів, є нікчемними.

Отже, вважаємо, що прийняття Закону в певній мірі узгодило положення законодавства України в частині охорони та захисту авторського права і суміжних прав з положеннями законодавства Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15.07.2021 №1667-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#> (дата звернення: 24.05.2023).

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#> (дата звернення: 24.05.2023).

СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІКРОМОБІЛЬНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ¹

КИСЕЛЬОВА Марина

молодший науковий співробітник
відділу кримінологічних досліджень

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України

В європейських країнах засоби мікромобільності за останні п'ять років набули чималої популярності. Разом з тим почало стрімко зростати кількість дорожньо-транспортних пригод, в яких були помічені вказані транспортні засоби. Наприклад, у Данії у першому півріччі 2019 р. було зафіксовано понад 100 дорожньо-транспортних пригод за участю електросамокатів [1].

Що ж таке мікромобільність?

Мікромобільність – новий тип, переважно, міської мобільності, що пов'язаний з використанням низки легких транспортних засобів, пристосованих для управління ними однієї людиною [2].

Наразі проблема правового регулювання користування засобами мікромобільності є новелою для Європи. Але такі країни, Німеччина, Швеція, Велика Британія, Данія, Іспанія вже запровадили нормативи з урахуванням попереднього досвіду, базуючись на національних програмах або концепціях та мають наступну специфіку:

1. Нормативно встановлені обмеження максимальної швидкості руху досліджуваних нами пристроїв. Наприклад, у Франції – 25 км/год, у Німеччині – 20 км/год, у Великій Британії – 25 км/год, Іспанія – 25 км/год, Австрії – 25 км/год, Швеція – 20 км/год. Отже, максимальна допустима швидкість на згаданих пристроях зазвичай дозволена на рівні від 20 до 25 км/год [2].

2. Юридично зафіксований перелік місць, якими можна пересуватись на згаданих пристроях: у Франції, Німеччині, Великій Британії, Австрії, Швеції – тільки велодоріжками, а в Іспанії – з обов'язковим врахуванням обмеження швидкості до 15 км/год – на дорогах загального

¹ *Примітка.* Тези наукового повідомлення підготовлені у межах розробки фундаментальної теми дослідження «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні» відділу кримінологічних досліджень НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України.

користування, зі швидкістю до 10 км/год – у парках. Швидкість руху тротуаром в середньому складає 5-8 км/год, наприклад, найвища така швидкість врегульована у Барселоні – 10 км/год, але за умови зниження швидкості під час наближенні до пішоходів [2].

3. Такі країни, як Франція, Іспанія, Австрія в законодавстві містять пряму заборону на користування засобами мобільного зв'язку під час керування мікромобілями.

4. У більшості європейських країнах закріплена пряма заборона користуватись згадами транспортними засобами у стані алкогольного та наркотичного сп'яніння. За недотримання такого правила встановлена відповідальність, наприклад, в Іспанії за таке порушення призначать штраф у розмірі 500 євро [3].

5. У Франції, Іспанії, Австрії існує правова заборона на користування засобами мобільного зв'язку під час керування мікромобілями [2].

6. Мінімальний вік користувачів таким транспортом становить від 12 до 18 р.: у Німеччині – 14 р., у Швеції, Данії – 15 р. У країнах, де ця вікова межа нижча, є додаткові умови – в Іспанії передбачений супровід дорослих, якщо водій не досяг 12 річного віку [2].

7. У деяких країнах шолом є обов'язковим для дітей, наприклад, у Швеції – діти до 15 років зобов'язані його одягати під час керування вказаним засобом.

8. Повноваження щодо юридичного регулювання порядку прокату таких засобів надана місцевій владі шляхом укладання договору або меморандуму. Так, у Великій Британії – компанії, що надають послуги прокатів електросамокатів, зобов'язані надавати дані щодо користування ними Національному департаменту транспорту [2].

Не зважаючи на таку деталізацію, основними проблемами, що виникають з моменту використання засобів мікромобільності, є організація безпеки дорожнього руху, необхідність трансформації існуючої інфраструктури міст для використання засобів мікромобільності, як елементу міської транспортної системи.

Отже мікромобільність – це сучасна європейська реальність, яка вимагає практичної реалізації дієвих політик її запровадження шляхом грамотного законодавчого врегулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Drunk drivers: a problem on electric scooters. Url: <https://www.yourdanishlife.dk/drunk-drivers-a-problem-on-electric-scooters/>.

2. The Electric Assist: leveraging e-bikes and e-scooters for more livable cities. Url: https://www.itdp.org/wp-content/uploads/2019/12/ITDP_The-Electric-Assist_-Leveraging-E-bikes-and-E-scooters-for-More-Livable-Cities.pdf.

3. Normativa de patinetes eléctricos en 2023: ¿Qué establece la DGT? Url: <https://www.accesoriospatineteelectrico.com/blog/normativa-patinete-electrico/>.

ЩОДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ

КНЯЗЬКОВА Любов

кандидат юридичних наук, доцент

доцентка кафедри права Маріупольського державного університету

Питання відповідності національного законодавства у сфері соціального захисту населення відповідним європейським стандартам у науці права соціального забезпечення останнім часом аналізується науковцями різних галузей, у тому числі і у сфері права. Але серед науковців досі залишаються дискусійними питання щодо визначення поняття європейських стандартів права на соціальний захист, співвідношення європейських стандартів і соціальних прав людини, систематизації законодавства про соціальний захист у відповідності з законодавством Європейського Союзу та ін.

Варто зазначити, що основними актами європейського рівня, що закріплюють міжнародні стандарти права на соціальний захист є: Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу та Протокол до неї (ETS №14) від 11 грудня 1953 року [1]; Європейська соціальна хартія (ETS №35) від 18 жовтня 1961 року [2]; Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) від 6 листопада 1990 року [3]; Європейська конвенція про соціальне забезпечення (ETS №78) та додаткова угода щодо застосування цієї 145 Конвенції (ETS №78a) від 14 грудня 1972 року [4]; Європейська соціальна хартія (переглянута) (ETS №163) від 3 травня 1996 року [5]; Хартія співтовариства про основні соціальні права працівників від 9 грудня 1989 року [6]; Хартія основних прав ЄС від 7 грудня 2000 року [7] і т.д.

У державах Євросоюзу сформувалася на сьогодні специфічна модель відтворення соціально-економічних відносин, найважливішим компонентом якої є забезпечення європейських соціальних стандартів як через механізми активного державного і наднаціонального регулювання цих відносин, так і зростання соціальної відповідальності бізнесу, передусім його корпоративного сегмента [8].

На думку К.В. Бориченко, європейські стандарти права на соціальний захист є різновидом міжнародних стандартів відповідного права, закріпленим у актах Ради Європи та ЄС, які мають застосовуватися державами Європи (країнами-підписантами), з метою адаптації національ-

ного законодавства у сфері соціального захисту населення [9, 546]. Таке визначення європейських соціальних стандартів є слушним, адже європейські стандарти права на соціальний захист є лише одним з видів міжнародних стандартів відповідного права, а, отже, їм притаманні всі ті ознаки, які характеризують міжнародні соціальні стандарти. Особливістю європейських стандартів соціального захисту є сфера їх поширення, яка обмежується виключно державами, які належать до Європи як частини світу. Однією з таких держав як раз і є Україна.

Стаття 3 Закону України «Про державні соціальні стандарти» серед принципів формування державних соціальних стандартів і нормативів передбачає забезпечення визначених Конституцією України соціальних прав та державних соціальних гарантій достатнього життєвого рівня для кожного [10].

Однак слід відмітити, що починаючи з 2016 року пенсійні права громадян України, пенсії яким призначені на підставі Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09.04.1992 № 2262-XII [11] систематично порушуються. З 01.01.2016 року пенсіонери МВС відстоювали свої права щодо перерахунку пенсій спочатку у зв'язку з реорганізацією міліції та створенням нової інституції – Національної поліції України, а з 01.12.2019 року – у зв'язку зі збільшенням грошового забезпечення поліцейським.

На сьогодні органами Пенсійного фонду України при перерахунку пенсій за вислугу років працівникам органів внутрішніх справ у зв'язку з підвищенням грошового забезпечення поліцейських з 01.12.2019 року склалась практика обмеження максимального розміру пенсій десятима прожитковими мінімумами на підставі Закону України від 08.07.2011 року № 3668-VI «Про заходи законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» [12].

Обмеження граничного розміру пенсії десятима прожитковими мінімумами введено в дію Законом України від 08.07.2011 року № 3668-VI «Про заходи законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», яким внесено зміни у статтю 43 [11]. Однак така практика не відповідає статті 17 Конституції України, адже норми-принципи частини п'ятої статті 17 Конституції України щодо забезпечення державою соціального захисту громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей є пріоритетними та мають безумовний характер. Тобто заходи, спрямовані на забезпечення державою соціального захисту вказаної категорії осіб, зокрема у зв'язку з економічною доцільністю, соціально-економічними обставинами не можуть бути скасовані чи звужені. Обмеження максимального розміру пенсії, зазначеної категорії осіб порушує основні конституційні гарантії щодо безумовного забезпечення соціального захисту осіб, передбачених частиною п'ятою статті 17 Кон-

ституції України [13], які зобов'язані захищати суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність України. Також слід відмітити, що відсоткове співвідношення, встановлене статтею 13 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09.04.1992 № 2262-XII [11], уже призначеної пенсії до складових грошового забезпечення (окладу) є сталим, оскільки визначається на день призначення пенсії, а не перерахунку раніше призначених. Крім того обмеження розміру пенсії десятима прожитковими мінімумами порушує принцип незворотності нормативно-правових актів у часі, що передбачений статтею 58 Конституції України [13].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу та Протокол до неї (ETS №14) від 11 грудня 1953 року. Акти європейського права із соціальних питань. К.: Парламентське вид-во, 2005.

2. Європейська соціальна хартія від 16 жовтня 1961 року. URL: <https://rm.coe.int/european-social-charter-ukr/16809e2c09>. (дата звернення: 08.06.2023).

3. Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) від 6 листопада 1990 року. Акти європейського права із соціальних питань. К.: Парламентське вид-во, 2005.

4. Європейська конвенція про соціальне забезпечення (ETS №78) та додаткова угода щодо застосування цієї 145 Конвенції (ETS №78a) від 14 грудня 1972 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_581#Text (дата звернення: 08.06.2023).

5. Європейська соціальна хартія (переглянута) (ETS №163) від 3 травня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 08.06.2023).

6. Хартія співтовариства про основні соціальні права працівників від 9 грудня 1989 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044#Text (дата звернення: 08.06.2023).

7. Хартія основних прав ЄС від 7 грудня 2000. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU00303> (дата звернення: 08.06.2023).

8. Гафарова К.Е. Європейські соціальні стандарти та їх імплементація в законодавство України. URL: <https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2011/1/4.pdf>. (дата звернення: 08.06.2023).

9. Бориченко К.В. Європейські стандарти права на соціальний захист. Правове життя сучасної України: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2019. Т. 1. С. 545-547.

10. Про державні соціальні стандарти: Закон України від 5 жовтня 2000 року № 2017-III. Відомості Верховної Ради. 2000. №48. Ст.409. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>. (дата звернення: 08.06.2023).

11. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 9 квітня 1992 року №2262-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 29. Ст. 399. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17#Text>. (дата звернення 08.06.2023).

12. Про заходи законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 року № 3668-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17#Text>. (дата звернення: 08.06.23).

13. Конституція України від 28.06.1996р. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.

ВІЙСЬКОВА АГРЕСІЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ У ВІДНОСИНАХ ІЗ ВИПЛАТИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

КОВАЛЕНКО Олена

доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
і трудового права імені професора О.І. Процевського
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Нова реальність, з якою стикнулася 24 лютого 2022 р. Україна у зв'язку із розпочатою російською федерацією військовою агресією, поставила багато гострих питань у правовому регулюванні відносин у сфері праці, що потребували свого вирішення. Хаос, викликаний переміщенням робочої сили, підприємств, установ, організацій, зумовлений елементарним бажанням врятуватись від смерті і вижити фізично відкинув на другий план виконання зобов'язань за укладеними договорами, реалізацію планових показників тощо.

Такі реалії життя, насамперед, потребували юридичного встановлення факту форс-мажорних обставин, які б дозволяли попередити неправомірне застосування юридичної відповідальності до осіб, які порушували свої зобов'язання не за своєю виною. Тому надзвичайно правильним кроком виявилось рішення Торгово-промислової палати України (далі ТПП) 2024/02.0-7.1 від 28.02.2022р., яким було засвідчено форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили), а саме: військову аг-

ресію російської федерації проти України, що стало підставою введення воєнного стану із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб, відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», враховуючи яке, «ТПП України підтверджує, що зазначені обставини з 24 лютого 2022 року до їх офіційного закінчення, є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними обставинами для суб'єктів господарської діяльності та/або фізичних осіб по договору, окремим податковим та/чи іншим зобов'язанням/обов'язком, виконання яких/-го настало згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання відповідно яких/-го стало неможливим у встановлений термін внаслідок настання таких форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили)» [1].

Правильність такого рішення у перший рік війни очевидна, адже саме дії, пов'язані із військовою агресією рф проти України вплинули на ведення всіх прибуткових операцій, ведення господарської діяльності, призвели до неможливості виконання взятих на себе зобов'язань у всіх правовідносинах, зокрема у відносинах із виплати заробітної плати.

Виплата заробітної плати залежить від успішності, прибутковості суб'єктів господарської діяльності, попиту на продукцію, можливостей її збуту, що в умовах воєнного стану, коли пріоритетом для всіх фізичних та юридичних осіб був і залишається порятунок життя, а не ведення господарських операцій (і саме цим пояснюється відсутність зацікавленості потенційних контрагентів придбати продукцію) є проблемним. Звичайно у період дії воєнного стану є неможливим забезпечення планових позитивних показників підприємств, установ, організацій, адже це в умовах триваючої військової агресії рф не залежить напряму та виключно від діяльності керівника, а є результатом саме форс-мажорних обставин і наслідком випадковостей. Саме ці форс-мажорні обставини в Україні виключають вину суб'єктів господарської діяльності.

Варто наголосити, що, насамперед, військова агресія як форс-мажорні обставини, вплинула на спроможність своєчасної виплати заробітної плати. І, до речі, проблема із своєчасною виплатою заробітної платою, очевидно, стала загальнонаціональною, яка потребувала правового врегулювання відповідно до обставин воєнного стану, адже навіть Верховною Радою України, було прийнято спеціальний Закон № 2136-ІХ від 15 березня 2022 р. «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», ст. 10 якого визначила, що «роботодавець звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили. Звільнення роботодавця від відповідальності за несвоєчасну оплату праці не звільняє його від обов'язку виплати заробітної плати. У разі неможливості своєчасної ви-

плати заробітної плати внаслідок ведення бойові дії, строк виплати заробітної плати може бути відтермінований до моменту відновлення діяльності підприємства» [2, ст.10].

Однак, зараз, на другому році тривалості воєнного стану, коли країна навчилася тримати удар і навіть попри підступні ворожі дії держави-агресора зберегла свою економічну систему, а бізнес вже почав розвиватися, очевидно, що обмеження, які впливають на оплату праці працівників як результат реалізації права на працю людиною, мають бути застосовано виважено. Очевидно, що об'єкти, які не постраждали чи вже відновилися після ворожих атак і продовжують вести господарську діяльність, спроможні виплачувати належним чином у встановлені строки, заробітну плату і тому щодо них не можуть бути застосовано щодо невиконання їх керівниками зобов'язань зі своєчасної виплати заробітної плати звільнення від відповідальності через форс-мажорні обставини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рішення Торгово-промислової палати України 2024/02.0-7.1 від 28.02.2022р., URL: <https://ucco.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf>.
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану. Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.

ЩОДО ВПЛИВУ ВІДХОДІВ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

КОВЕЙНО Юлія

старший викладач кафедри права
Маріупольського державного університету

Актуальним та гострим в умовах сьогодення є питання засмічення та забруднення різних видів природних ресурсів та в цілому навколишнього природного середовища. На законодавчому рівні зазначені питання регулюються низкою нормативно-правових актів у тому числі актами міжнародного права. Важливу роль у вирішенні проблем управління поведження з відходами відіграє природоохоронне законодавство України, яке містить приписи, які стосуються права на безпечне довкілля та Організація Конвенція. Однак є деякі прогалини у законодавчому регулюванні, що потребують найскорішого вирішення та реалізації, що дозволить більш ефективно та раціонально здійснювати управління поведження з відходами.

Нормами Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ст. 360-361) передбачено співробітництво, спрямоване на ви-

рішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища, зокрема у сфері управління відходами й ресурсами [1]. У таких умовах Україною повинно бути імплементовано Директиву № 2008/98/ЄС про відходи та скасування деяких Директив, Директиву № 2006/21/ЄС про управління відходами видобувної промисловості та внесення змін і доповнень до Директиви № 2004/35/ЄС і Директиву № 1999/31/ЄС про захоронення відходів зі змінами й доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003.

Сьогодні проблема відходів є найважливішою не тільки для України, а й для всього світу, що може привести до екологічної катастрофи планетарного масштабу. Економічну ситуацію в країні, її соціальний та технологічний розвиток відзначає кількість відходів, яку утворює держава. Несприятлива екологічна ситуація, наявна у нашій державі, багато в чому виникла в сфері зберігання, утилізації та розміщення відходів виробництва та споживання та зараз продовжує також погіршуватися у зв'язку з воєнними діями.

Відсутність ефективного поводження з відходами, відмова від вторинної переробки, нераціональне використання природних ресурсів, пошкодження та знищення природних ресурсів, що є наслідками бойових дій, становить загрозу здоров'ю та життю громадян та завдає значних економічних збитків державі. При цьому спостерігається висока ступінь завантаженості територій відходами, а також руйнування, знищення та пошкодження екосистем. Крім того збільшуються площі земельних ділянок для розміщення відходів виробництва і споживання, що спричиняє негативні наслідки впливу на природні ресурси та навколишнє середовище в цілому.

Забезпечення екологічно безпечного поводження з відходами є однією з найбільш серйозних і актуальних проблем сучасності, яка знаходиться у фокусі інтересів держави, особливо в зв'язку зі збільшенням кількості відходів, які не залучаються у вторинний господарський оборот, а розміщуються на полігонах і звалищах, що призводить до забруднення ґрунтів, виводу продуктивних сільськогосподарських угідь з обороту, накопичення забруднюючих речовин в надрах водних об'єктів [2].

Варто відмітити що Україна найбрудніша країна в Європі та одна з найбрудніших в світі за рівнем засміченості побутовим сміттям. Крім того на проблемні питання завжди акцентують увагу громадські організації, діяльність яких пов'язана у тому числі з вирішенням питань поводження з відходами. Причинами існуючих проблем в сфері поводження з відходами є наявність нелегальних сміттєзвалищ, відсутність переробки та сортування сміття. Отже вказане потребує розроблення чіткої організаційно-правової системи управління поводженням відходів в умовах ринкової економіки та відповідність законодавства міжнародним стандартам у досліджуваній сфері. Так, на сьогоднішній день прийнято

Закон України «Про управління відходами», який ще не набрав чинності та який визначає правові, організаційні, економічні засади діяльності щодо запобігання утворенню, зменшення обсягів утворення відходів, зниження негативних наслідків від діяльності з управління відходами, сприяння підготовці відходів до повторного використання, рециклінгу і відновленню з метою запобігання їх негативному впливу на здоров'я людей та навколишнє природне середовище [3].

Таким чином, саме комплексний підхід до вирішення питання правового регулювання поведінки з відходами дозволить максимально ефективно поводитися з відходами, що дозволить попередити негативний вплив на навколишнє середовище, звести його до мінімуму та забезпечувати на високому рівні право громадян на безпечне довкілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_011#top.
2. Ковейно Ю.В. Організаційно-правова основа управління поведінки з відходами в Україні. Новітні досягнення та вектори розвитку сучасної юриспруденції: колективна монографія / За заг. ред. Т.О. Коломоєць. Львів-Торунь: Ліга-Прес, 2021. С. 571-598. DOI:10.36059/978-966-397-244-2-2-6.
3. Про управління відходами: Закон України від 20 червня 2022 року № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#top>.

ГРОМАДІВСЬКІ ЦЕНТРИ ПРАВОСУДДЯ: КАНАДСЬКИЙ ДОСВІД

КОЗЮРА Ігор

доктор наук з державного управління
професор Полтавського університету економіки і торгівлі

Модель громадівських центрів правосуддя (англ.: *community justice centres*, далі – ГЦП) базується на спільному розміщенні та інтегрованому наданні послуг з доступу до правосуддя, з охорони здоров'я та соціальних послуг в громаді.

ГЦП переміщують правосуддя з традиційної зали суду в середовище громади. Центри об'єднують правосуддя, охорону здоров'я та соціальні служби для усунення корінних причин злочинності, ліквідації порочного кола правопорушень і покращення громадської безпеки.

ГЦП займаються притягненням громадян до відповідальності за правопорушення, одночасно охоплюючи їх такими послугами (як охорона здоров'я, запобігання наркоманії, забезпечення житлом та підтримка у працевлаштуванні тощо), які зменшують ризик повторного правопорушення. Центральне місце в моделі ГЦП займає прихильність справі надання більш ефективної підтримки постраждалим від злочинів жертвам і загалом громадам.

ГЦП виникли в середмісті Нью-Йорка в 1993 р., зразковий знаходиться в Ред-Хук, Бруклін (2000 р.). Центри правосуддя створені у понад 70 різних міських громадах по всьому світу, кожен з них є унікальним та пристосованим до громади, яку обслуговує. Їх створення сприяло: 1) зниженню рівня рецидивів, включаючи зменшення рівня насильницьких злочинів; 2) покращенню громадської безпеки та добробуту громади, формуванню більш здорових і безпечних громад; 3) поліпшення доступу та використання соціальних та медичних послуг; 4) підвищенню рівня довіри до системи правосуддя [1].

В Канаді в рамках прагнення уряду провінції Онтаріо побудувати більш безпечні громади розглядалося питання створення ГЦП у різних місцях провінції для усунення першопричин правопорушень.

Так, у квітні 2017 року Кабінет Міністрів доручив відомству Генерального прокурора вивчити питання потенціалу запровадження ГЦП в Онтаріо та надати звіт з рекомендаціями восени/зимою 2017 р., зокрема, здійснити оцінку потреб громади в житловому районі Мосс-парк у місті Торонто, містах Кенора та Лондон (Онтаріо), з метою визначення, чи можуть ГЦП поліпшити поведінку з вразливими групами населення в системі правосуддя та заповнити всі існуючі прогалини в послугах у цих громадах [2].

Планом Онтаріо щодо ГЦП на основі проведених у 2017-2019 рр. обговорень з громадами запроваджено ГЦП у чотирьох громадах: 1) Торонто-центр міста Схід з фокусом на криміногенних факторах і соціальних детермінантах (бідність, бездомність, охорона здоров'я), 2) Торонто-Північний Захід з фокусом на зниженні рівня злочинності та запобіганні насильства, а також програмах, що забезпечують працевлаштування, освіти та навчання молоді, що перебуває в зоні ризику; 3) м. Кенора з фокусом на наданні доступу до правосуддя для корінних народів, 4) м. Лондон з фокусом на допомозі молоді щодо виключення з системи кримінального правосуддя для дорослих за допомогою більш тісної співпраці з органами правосуддя, охорони здоров'я, освіти, захисту дітей та іншими соціальними службами (перші пілотні слухання лондонського ГЦП відбулися 24 вересня 2020 р.) [3; 4]

Цільові групи впровадження центрів правосуддя у кожній громаді, що ними обслуговуються, - жителі, поліцейські, партнери з питань пра-

восуддя, постачальники медичних та соціальних послуг, громадські групи, організації жертв насильства, бізнес та лідери корінних народів.

До проектування, пілотування, оцінки та розширення кожного центру правосуддя та вимірювання ефективності відповідними урядовими структурами застосовується поетапний підхід.

Таким чином, проведені відомчі дослідження виявили гостру потребу у відновному та інтегрованому підході стосовно вразливих до правопорушень груп населення. Система юстиції сама по собі не може вирішити основні проблеми, що сприяють кримінальній злочинності. В усіх досліджуваних громадах існує суттєва підтримка моделі ГЦП, що надає можливість покращити рівень надання послуг та якість правосуддя, підтримати програми для маргіналізованих правопорушників, зробити громади більш здоровими і безпечними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Clear T. R., Hamilton J. R., Cadora E. Community Justice. Abingdon, Oxon: Routledge, 2011.
2. Community Justice Centres. Ministry of the Attorney General. Criminal Law Division. HSJCC Meeting - 2018. URL: <https://hsjcc.on.ca/wp-content/uploads/NY-HSJCC-Community-Justice-Centres.pdf>.
3. Justice Centres. Ministry of the Attorney General of Ontario. URL: <https://www.attorneygeneral.jus.gov.on.ca/english/justice-centres/>
4. Ontario supporting the local fight against gun and gang violence. URL: <https://news.ontario.ca/en/release/51680/ontario-supporting-the-local-fight-against-gun-and-gang-violence>.

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ НА РІЗНИХ СТАДІЯХ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

КОМИССАРОВА Наталя

кандидат юридичних наук, доцент
начальник кафедри державної безпеки
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України

КОМИССАРОВ Микола

кандидат юридичних наук, доцент
начальник науково-організаційного відділу
Київського інституту Національної гвардії України

Прийняття нового Кримінального процесуального кодексу стало черговим кроком на шляху розвитку вітчизняного кримінального проце-

су, оскільки цей кодекс запроваджує низку новел, які вносять суттєві зміни у діяльність всієї ланки правоохоронних органів України. Однією з таких новел є встановлення принципу процесуальної рівності та змагальності сторін кримінального провадження. Для забезпечення цього принципу більшої актуальності набувають питання призначення і проведення судових експертиз, залучення експертів та спеціалістів під час кримінального провадження.

Значна кількість провідних науковців висвітлює в своїх працях проблемні питання судово-експертної діяльності, наприклад: Л. Ю. Ароцкер, Р. С. Белкін, А. І. Вінберг, О. О. Ейсман, Н. І. Клименко, В. Я. Колдін, В. П. Колмаков, М. Л. Комісаров, Н. О. Комісарова, О. М. Моїсєєв, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, В. П. Шибіко, О. Р. Шляхов та ін.

Метою нашого дослідження є аналіз законодавчого закріплення основних положень судово-експертної діяльності за новим Кримінальним процесуальним кодексом України та виявлення прогалин у вітчизняному законодавстві.

Порівняльне дослідження Кримінального процесуального кодексу [1] Закону України «Про судову експертизу» [2], Інструкції про призначення і проведення судових експертиз та експертних досліджень [3] та Настанови «Про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України» [4] показує, що у новому Кримінальному процесуальному кодексі відбулися суттєві зміни у розумінні як судової експертизи, так і її суб'єктів. Базове визначення поняття «судовий експерт» закріплено в ч. 1 ст. 69 КПК – експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [1]. Експерт визнається стороною кримінального провадження (п. 25 ст. 3 КПК), висновок експерта є джерелом доказів (п. 2 ст. 84 КПК). Ч. 1 ст. 71 КПК визначає спеціаліста як особу, яка володіє не тільки спеціальними знаннями, але й навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Однак і у новому Кримінальному процесуальному кодексі залишається не розкритим поняття спеціальних знань.

Ст. 243 КПК характеризує порядок залучення експерта та передбачає три випадки: 1) сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого; 2) сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у

тому числі обов'язкової; 3) експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у випадках та в порядку, передбачених ст. 244 КПК. Підстави для призначення обов'язкової експертизи залишилися незмінними (ч. 2 ст. 242 КПК).

Ст. 356 КПК регламентує допит експерта в суді. На нашу думку, слушною є пропозиція, висловлена в науковій літературі щодо такого допиту у режимі відеоконференцзв'язку, оскільки така взаємодія експерта з іншими учасниками кримінального провадження буде сприяти не тільки скороченню витрат на відрядження для судового експерта та дозволить мінімізувати відволікання його від основної роботи, а і значною мірою підвищить ефективність проведення експертизи в судовому засіданні та допиту експерта з предмету проведеного ним дослідження [5]. Для виконання цієї рекомендації, наголошує дослідник, доцільним є обладнання спеціальних кімнат для проведення відеоконференцій не тільки у судах, а й у державних експертних установах, відповідальність за функціонування яких необхідно покласти на керівників цих установ [5].

Закон України «Про судову експертизу» (ст. 10) та Інструкція про призначення і проведення судових експертиз та експертних досліджень (п. 1.8.) в більшій мірі регулюють організаційно-змістові елементи поняття судовий експерт [2; 3].

Права та обов'язки судового експерта, закріплені у новому Кримінальному процесуальному кодексі (ч. 3 ст. 69), Законі України «Про судову експертизу» (ст. 6, 13) та Інструкція про призначення і проведення судових експертиз та експертних досліджень (п. 2.1.) в основному збігаються. Однак недоліком чинного Кримінального процесуального кодексу є відсутність регламентації забезпечення роботи експерта за місцем знаходження об'єктів дослідження, що закріплено у ст. 6 Закону України «Про судову експертизу», та норм, які регулюють складання окремого висновку експерта у разі незгоди з іншими членами комісії (п. 2.1.5 Інструкції про призначення і проведення судових експертиз та експертних досліджень).

Також у чинному КПК не врегульовано право експерта при складанні свого висновку на переформулювання або перестановку питань, у разі якщо питання, яке поставлено на вирішення експертизи, сформульовано неясно або його редакція не відповідає рекомендаціям, але зміст завдання експертові зрозумілий, то після наведення питання в редакції документа про призначення експертизи (залучення експерта) він може дати відповідні роз'яснення і викласти питання в редакції, що відповідає зазначеним рекомендаціям та якщо поставлено декілька питань, експерт має право згрупувати їх і викласти в послідовності, яка забезпечує найдоцільніший порядок дослідження (п. 4.14 Інструкції про призначення і проведення судових експертиз та експертних досліджень). Не регламентовано і право на посилання на результати досліджень, викладені у до-

слідницькій частині висновку експерта у разі, якщо заключний висновок не може бути сформульований у стислій формі (п. 4.16 Інструкції про призначення і проведення судових експертиз та експертних досліджень).

На нашу думку, законодавчого закріплення в кодексі заслуговує заборона судовому експертові зберігати матеріали справ та об'єкти експертних досліджень поза службовим приміщенням, що закріплена у п. 2.3 Інструкції про призначення і проведення судових експертиз та експертних досліджень.

Ст. 332 КПК, яка регламентує проведення експертизи за ухвалою суду, не передбачає можливості участі експерта в узгодженні питань в ухвалі суду щодо доручення проведення експертизи та кола об'єктів, які надаються експерту на дослідження. Відсутність можливості участі експерта і спеціаліста в дослідженні доказів, обговоренні питань ухвали про призначення експертизи може привести до затягування строку проведення експертного дослідження.

Слушною є думка про введення окремої норми щодо порядку призначення та проведення експертизи в суді, оскільки в ст. 356 КПК, яка регламентує допит експерта у суді, оскільки змішуються поняття висновку експерта в суді з поняттям показань, отриманих під час його допиту [6, с. 307].

Суттєвим недоліком нового Кримінального процесуального кодексу є відсутність будь-яких вказівок на вироблені багаторічною практикою такі процесуальні види експертиз, як додаткова, комісійна, повторна, комплексна. Це поглиблює непорозуміння, оскільки наведені види експертиз закріплені в межах цивільного, адміністративного та господарського судочинства [7, с. 211].

Отже, оскільки застосування спеціальних знань на різних стадіях кримінального судочинства є важливою ланкою вдосконалення слідчої та судово-експертної діяльності, позаяк дозволяє впроваджувати в практику новітні досягнення науки й техніки, то вирішення вказаних проблемних питань на усунення недоліків у положеннях нового Кримінального процесуального кодексу, які стосуються призначення і проведення судових експертиз, залучення експертів та спеціалістів під час кримінального провадження, буде сприяти дотриманню принципів змагальності і рівності сторін в судочинстві і підвищенню ефективності розгляду кримінальних проваджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. 25 травня. Ст. 1370.
2. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р., № 4038-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232.

3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз : Затверджена наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р., № 53/5. Станом на 22 січня 2013 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 46. 3 грудня 1998. Ст. 1715.

4. Про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України : Настанова затверджена наказом МВС України № 682 від 30 серпня 1999 року.

5. Легостаєв О. А. Допит експерта під час досудового та судового провадження з використанням відеоконференцзв'язку. *Наше право* : науково-практичний журнал. Спеціальне видавництво ЮНЕСКО, 2013. № 4. С. 114-118.

6. Кліменко Н. І. Проблемні питання судової експертизи в Кримінальному процесуальному кодексі України. *Актуальні проблеми застосування нового кримінального процесуального законодавства України та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 жовтня 2012 р.). Х. : ХНУВС, 2012. С. 306-307.

7. Щербаковський М. Г., Торопов С. О. Нормативне регулювання використання спеціальних знань у новому Кримінальному процесуальному кодексі України. *Право і безпека*. 2012. № 4. С. 209-213.

ПРАВОВА ПРОБЛЕМАТИКА ДІЄВОСТІ СУБ'ЄКТІВ СИЛ БЕЗПЕКИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ З ОГЛЯДУ НА НЕОБХІДНІСТЬ ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ

КОМИССАРОВА Наталя

кандидат юридичних наук, доцент
начальник кафедри державної безпеки
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України

ТКАЧЕНКО Олександр

кандидат юридичних наук, старший дослідник
доцент кафедри державної безпеки
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України

МАЛЬЦЕВ Віталій

кандидат юридичних наук, старший дослідник
старший викладач кафедри державної безпеки
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України

БЕЙКУН Андрій

кандидат юридичних наук, доцент
викладач кафедри державної безпеки
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України

Як відомо, національна безпека - захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, охорони дитинства, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, кібербезпеки та кіберзахисту, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондів ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності,

монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам.

Оснoву нормативно-правового забезпечення національної безпеки складають: формування та підтримка його нормативно-правової бази як юридичного засобу досягнення реальної упорядкованості системи національної безпеки [1].

Нормативна база, на погляд ряду провідних дослідників у сфері національної безпеки являє собою організаційно-функціональний образ системи національної безпеки, виражений юридичною мовою, і який відповідає її цільовому призначенню. При цьому правові норми забезпечують моделювання як самої системи національної безпеки, так і її підсистем, нормування та формалізацію їх функціональних, організаційних та інформаційних структур, а також самі виконують інформаційну функцію [2, с. 169].

Державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина - їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства - його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави - її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища - від надзвичайних ситуацій.

Як відомо, основними принципами, що визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони, є:

1) верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки і оборони та застосуванням сили;

2) дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки;

3) розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони;

4) пріоритет прав і свобод людини і громадянина; верховенство права; пріоритет договірних (мирних) засобів у розв'язанні конфліктів;

5) своєчасність і адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам;

б) чітке розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної безпеки;

7) демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони та іншими структурами в системі національної безпеки.

Національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, військовій, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах.

Система національної безпеки являє собою реальне існуюче матеріальне утворення, що складається із окремих відносно самостійних і певним чином взаємопов'язаних між собою підсистем. Система національної безпеки України діалектично поєднує певну кількість підсистем та елементів, що зумовлена об'єктивними законами розвитку людини, суспільства та держави і розглядається як відкрита динамічна система у сукупності її найважливіших внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків [3, с. 107].

Як зазначає А.В. Янчук, цілями формування сучасних основ нормативно-правового забезпечення національної безпеки мають бути:

- юридичне визначення та закріплення наявних у галузі національної безпеки відносин;
- визначення основ правового регулювання цих відносин;
- формування нових відносин, які не врегульовані чинним законодавством, але є украй потрібними в умовах сьогодення;
- ліквідацію відносин та ситуацій, віджилих, що гальмують розвиток системи національної безпеки [4].

Доречно зазначити, що задеклароване у Конституції України положення, згідно з яким вона є правовою, соціальною та демократичною державою, засвідчує необхідність розбудови та подальшого вдосконалення законодавства у галузі національної безпеки. У зв'язку з цим, безумовною аксіомою вбачається ствердження Рубана А.В. відносно того, що необхідність нормативно-правового регулювання захисту національних інтересів значною мірою залежатиме від вибору інструментарію розуміння самих національних інтересів та механізму їх втілення [6, с. 16].

Разом з тим, ще аналітичною доповіддю Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки» у 2014 р. були передбачені дієві кроки як по реформуванню законодавства у сфері сектору безпеки і оборони, так і реформування системи національної безпеки держави взагалі [7].

Зважаючи на викладене, і враховуючи існуючі теоретичні надбання у цій сфері, доцільно констатувати, що «...проблема належного нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері національ-

ної безпеки взагалі і сектору безпеки і оборони зокрема, постає як надзвичайно актуальне, першочергове завдання, що потребує її суспільного і державного вирішення» [8]. Це зумовлює: «...нагальну потребу напрацювання єдиної системи знань про національну безпеку на основі наукової методологічної бази, в тому числі, визначення ефективних правових засобів забезпечення національної безпеки» [9, с. 214].

Насамперед, це стосується «прив'язки» конституційно-правових засад національної безпеки України до всієї системи галузевого «безпечового» законодавства.

У сучасній конституційній теорії і практиці, попри певні напрацювання з даної проблематики, бракує фундаментальних монографічних досліджень, а методологічні питання конституційно-правових засад національної безпеки ще не є предметом спеціального фундаментального дослідження.

При опрацюванні проблематики дослідження, окрім зазначених за текстом, були додатково використані джерела, зазначені у бібліографічному переліку за №№ 10-16.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пашинський В.Й. Повноваження Президента України у сфері оборони держави. Науковий вісник публічного та приватного права. Випуск 6, том 2, 2017. URL: http://nvppp.in.ua/vip/2017/6/tom_2/13.pdf (дата звернення: 06.03.2023).

2. Колесник В.Т. Концептуальна модель національної безпеки України. Імперативи розвитку цивілізації. *Інформаційна безпека у воєнній сфері. Сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 31 березня 2015 р. Нац. ун-т оборони ім. Івана Черняхівського. К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2015. С. 167-170.

3. Антонов В.О. Конституційно-правові засади забезпечення національної безпеки України: монографія / наук. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с. URL: http://idpnan.org.ua/files/antonov-v.o.-konstitutsiyno-pravovi-zasadi-natsionalnoyi-bezpeki-ukrayini-_d_.pdf (дата звернення: 06.03.2023).

4. Янчук А.В., Пригунов П.Я., Колесник В.Т. Формування основ нормативно-правового забезпечення національної безпеки України. Інвестиції: практика та досвід. № 20/2016. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2016/20.pdf (дата звернення: 06.03.2023).

5. Антонов В.О. Проблема формування нової нормативно-правової бази національної безпеки України на тлі нових викликів і загроз. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 71-77.

6. Рубан А.В. Державне управління у сфері національної безпеки України: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління; 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. Харків, 2019. 23 с.

7. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». К.: НІСД, 2014. 148 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-12/Dopovid_Prezudentps-0ab72.pdf (дата звернення: 06.03.2023).

8. Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол.: В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук та ін. За заг. ред. Г.П. Ситника. Київ: НАДУ, 2016. 784 с. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/Navchalniy-posibnik-GPNB.pdf> (дата звернення: 06.03.2023).

9. Горбулін В.П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки: монографія. К.: НІСД, 2011. 288 с.

10. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): підручник К.: НАДУ, 2012. 544 с.

11. Янчук А. Нормативно-правове забезпечення національної безпеки / А. Янчук, Т. Блистів, В. Колесник, П. Пригунов. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 1. С. 5-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2016_1_3 (дата звернення: 06.03.2023).

12. Денисов А.І. Правові засоби забезпечення національної міграційної безпеки України. Інформація і право. № 2(25). 2018. С. 110-116. URL: <http://ippi.org.ua/denisov-ai-pravovi-zasobi-zabezpechennya-natsionalnoi-migratsiinoi-bezpeki-ukraini-st-110-116> (дата звернення: 06.03.2023).

13. Ліпкан В.А. Основи права національної безпеки. Право України. 2009. № 1. С. 108–116.

14. Колесник В.Т. Концептуальна модель національної безпеки України. Імперативи розвитку цивілізації / *Інформаційна безпека у воєнній сфері. Сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м.Київ, 31 березня 2015 р. Нац. ун-т оборони ім. Івана Черняхівського. К.: ФОП О.С. Ліпкан, 2015. С.167-170.

15. Крутов В.В. Від патріотичного виховання, боротьби з тероризмом... до недержавної системи національної безпеки: монографія. К.: Преса України, 2009. - 592 с.

16. Концептуальні підходи до визначення методологічної функції законодавчого забезпечення національної безпеки України. Т.І. Блистів,

В.Т. Колесник, П.Я. Пригунов, К.В. Карпова. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2015. Вип. № 4 (81). С. 13-26.

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

КРАСІЙ Марія

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Івано-Франківського національного технічного університету
нафти і газу

Закріплення принципу верховенства права на національному рівні в конституціях, конституційних актах практично всіх держав світу, а також на міжнародному рівні в міжнародно-правових актах (угодах, конвенціях, хартіях, статутах тощо), свідчить про те, що цей принцип став гарантом спроможності до творення демократичної, соціальної, правової держави та громадянського суспільства, а на міжнародному рівні – основою співіснування і співпраці між різними народами й культурами [1, с. 248]. Прослідковується фактична взаємодія національного права з правом європейським, яка формується в результаті євроінтеграції.

Фундаментальне значення принципу верховенства права закріплене в договорах про створення Європейського Союзу (далі – ЄС), рекомендаціях і резолюціях Ради Європи (далі – РЄ), засадничих документах низки міжнародних та інших європейських регіональних організацій. Як свідчить аналіз актів законодавства України, принцип верховенства права переважно закріплено в актах євро інтеграційного спрямування та міжнародних договорах, що становлять частину національного законодавства відповідно до Конституції України. Наприклад, принцип верховенства права нормативно закріплений у міжнародно-правових актах, угодах, договорах та інших документах за участю України, а також в актах національного законодавства на виконання зобов'язань, узятих Україною у зв'язку з членством в універсальних і регіональних міжнародних організаціях [2, с. 39].

Щодо актів внутрішнього законодавства України, то нормативне закріплення принципу верховенства права зафіксоване в законах України, постановах і розпорядженнях Кабінету Міністрів України, указах і розпорядженнях Президента України, рішеннях Конституційного Суду України (хоча останні офіційно не визнано джерелом права) тощо [2, с. 39].

На нормативному рівні елементи верховенства права розкрито Комітетом Міністрів Ради Європи, який, схвалив документ, де подано

аналіз того, як у РЄ розуміють поняття «rule of law» і його ключові елементи, які формуються на основі практики ЄС з прав людини у вигляді переліку вимог (компонентів, складових елементів чи підпринципів), що впливають із «rule of law», які в свою чергу утворюють частину права Європейської Конвенції з прав люди. Ці складові елементи об'єднує те, що вони переслідують важливу мету: запобігти сваволі та надати особі захисту від сваволі, особливо у стосунках між особою і державою. Отже, Комітет Міністрів Ради Європи виділяє шість стрижневих елементів: 1) законність; 2) юридичну визначеність; 3) заборону свавілля; 4) доступ до правосуддя; 5) дотримання прав людини; 6) заборону дискримінації та рівність перед законом [3].

В той же час, до складових верховенства права в межах «матеріальної» концепції відносять: 1) індивідуальні права, які розглядаються як дар від Бога чи пов'язані зі статусом людських істот та членів моральної спільноти незалежно від будь-яких положень конституцій чи законів; 2) гідність людини як центральний елемент усіх інших прав людини, проголошений керівним принципом діяльності держави; 3) право на соціальне забезпечення на основі ідей реальної рівності, подолання бідності, гарантування гідних умов життя, соціального захисту, які впливають із концепції держави загального добробуту [4, с. 106–131].

В установчих договорах ЄС, зокрема у Договорі про ЄС (2007 р.), верховенство права постає не стільки як принцип права, скільки як філософсько-соціальна категорія – загальнолюдська цінність, яку мають поважати і якої мають дотримуватися. Це підтверджується системним тлумаченням відповідних нормативних положень під кутом аксіологічного розуміння їх потенціалу. Зокрема, в Договорі про ЄС ці цінності знайшли своє відображення таким чином: а) у Преамбулі зазначено, що держави-члени заснували ЄС, отримуючи натхнення від культурного, релігійного та гуманістичного спадку Європи, з якого розвинулися загальні цінності (непорушності та невідчужуваності прав особистості, свобода, демократія, рівність та верховенство права); б) ст. 2 містить перелік цінностей, на яких було засновано ЄС, тут також підкреслюється, що ці цінності є спільними для всіх держав-членів, а також закріплено телеологічні домінанти, що демонструють практичне застосування наведених цінностей у суспільстві – панування плюралізму, недискримінації, толерантності, правосуддя, солідарності та рівності чоловіків та жінок. Резюмуючи, можна зазначити, що саме у такий спосіб установчі договори ЄС нормативно закріпили загальноновизнані принципи права, до яких належить і принцип верховенства права, як засадничі, основоположні щодо правової системи ЄС, відповідно, і правових систем його держав-членів [1, с. 251].

Підсумовуючи, верховенство права ми розглядаємо не тільки як принцип права, а розглядаємо значно ширше як загальнолюдську цін-

ність, яку мають поважати і якої мають дотримуватися. Верховенство права є гарантом європейської, демократичної, соціальної та правової держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Куровська І.А. Принцип верховенства права в правовій системі ЄС та міжнародному праві. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 3, том 2, 2019. С. 246-252.
2. Пухтецька А.А. Принцип верховенства права: сучасні європейські доктрини як орієнтир для реформування національного законодавства. *Вісник НАН України*. №3, 2010. С. 33-43.
3. The Council of Europe and the Rule of Law. An Overview, CM(2008)170, 21 November 2008. URL: https://www.coe.int/t/dc/files/Ministerial_Conferences/2009_justice/CM%20170_en.pdf.
4. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія: книга. Київ: «Києво-Могилянська Академія», 2007. 208 с.

CONCEPTUAL ASPECTS OF INTERNATIONAL SECURITY

CREANGA Liliana

Ph.D. in law, associate professor to the Chair of Public Law, border security, migration and asylum of the Academy „Ștefan cel Mare” of MIA of the Republic of Moldova

Abstract

International security, which is extensively discussed and analysed, has become a true phenomenon with no precedent in universal history [1]. All international organizations, heads of state and governments, and scientific centres from all over the world involving many researchers and scientists participate in the dialogue referring to the world's order. For more than a decade, for the understanding and description of the world's order, it is not sufficient only to focus on its causes and phenomena. Of the same importance are the risks and threats in its address. The globalization process has provided the whole system with enormous technology, energy and information potential. But, at the same time, it contributed to the increase of the dependence process of each state because of the borders' liquidation. As a result, the security risks are increasing enormously.

Keywords: European integration, national security, globalization, action plan.

Introduction

Traditionally, international security is designed, first of all, as physical survival, defence and keeping of the integrity of a particular territory, the capacity of adequate reaction to any potential or real danger [2]. In actual conditions, especially as a result of the globalization process, we notice that sovereignty, state power and territoriality are in an inter-relationship to the appearance of new non-territorial forms of economic and political organization [3]. The global field: multinational corporations, international agencies, transnational and social movements that oblige a state to be more dynamic in its relationship with the external world. International security has a strong connection both with the national security system of each separate state and with economic progress in the conditions of the globalization process.

The scope of the study is to offer an analysis of the conceptual addressing of the security policy result. To ensure our security and satisfy the expectations of our citizens, we should be ready to mould the events. It means becoming more strategic in thinking, more efficient and more visible in the world [4]. We obtain the biggest successes when we operate in a coherent and timely way, using the appropriate capacities and getting sustained public support [5].

1. Study methodology

For the realisation of the scope and outlined objectives, we guided ourselves by a complex of theoretical and empirical methods: at the theoretical level, we used the analysis of methodological, juridical, historical, and psychological literature in the field of the researched problem; generalisation, analogy, the synthesis of empirical material, interpretation and moulding. At the experimental level, we used observation.

Obtained results and discussions. The speciality literature, theoretically, sums up the security problem in the large field of international relations. It is determined by the fact that, traditionally, a big part of the scientific literature that tried to analyze the national security conception was based and is still based, to a large extent, on the power and peace concepts [6].

Proponents of the power approach to the behaviour of international actors benefit from a classic bibliography such as E.H. Carr, Hans Morgenthau, G. Schwartzberger, and Raymond Aron [7], who established the field of the realistic current analysis [8].

From the concepts of positive peace, stated by Johan Galtung [9], and stable peace, by Kenneth Boulding [10] till now, there is a significant bibliography. This field is touched upon by such authors as Arnold Wolfers, Hedley Bull, Hoffman Stanley, and Kenneth Waltz [11], who try to encourage a broader perspective of national security [12], avoiding the traditional military character of security [13].

Thus, we can affirm that the conceptions of security also had a rather extensive foundation [14].

At the same time, the Copenhagen School [15] represents a valuable contribution to the domain of necessary analysis of security conditions, the representatives of which Barry Buzan, Ole Waever and Jaap de Wilde [16] are the followers of the security defining area enlargement. Responding to the accusations of the traditionalists, who claimed that the new model is incoherent [17], the school representatives offer an operational method, a constructivist one, which assumes, on the one hand, the incorporation of the old-school principles and, on the other hand, the elimination of artificial boundaries between security and economy suggesting new study ways of interaction of the social life domains [18]. Security is defined according to the perceived threat to the existence of a highly valued reference object [19]. Consequently, in the concept of the Copenhagen School [20], threats can manifest themselves in various political contexts or domains of life: political, economic, military, cultural, demographic, ecological, et cetera [21].

The Roumanian researchers of the domain as Bădălan Eugen, Sarcin-schi Alexandra, Constantin Moșoftei, Duțu Petre, Popa Vasile, Sava L.N [22], consider that globalization is a major factor of regional and national security and that, the last one, cannot be fully provided without ensuring global security first [23]. These authors analyze mostly the security problem from the political and military points of view based on its statute as a member of Euro-Atlantic structures [24]. At the same time, the security of the South-Eastern European area is paid special attention, where the perspectives of the Republic of Moldova regarding its participation in regional collaboration are outlined [25]. The authors Chifu Iulian, Robert Ion, Dungaciu Dan, and Popescu Nicu [26] pay attention to the European Integration perspectives of the Republic of Moldova but analyze the main factors of the state's insecurity, coming up with solutions emerging from Romania's experience.

The content of global and national security concepts and their study is a big concern of the researchers from the Republic of Moldova [27]. As the Transnistria problem is geopolitical and represents a threat not only to our country but to the neighbouring countries too, more specialists and national researchers such as politicians, sociologists and conflict specialists got involved in the problem study [28].

2. Identifying new dimensions of security

Obviously, at the beginning of the XXIst century, the evolution of the security environment influenced the development of other international security organizations [29].

North Atlantic Treaty Organization, considering that security challenges are global [30], opts for global cooperation as a unique and efficient response [31].

In the last decade, the European Union faced the need to complete the objectives [32] of the Maastricht Treaty [33] through its security strategy and in 2003 it launched the European Security Strategy [34]. The Solana Strategy, as it is also named, identifies some threats and vulnerabilities.

The European conception of security [35] is also underlined in the Joint Declaration for the European Defence Integration of 2004 [36]. The Organization for Security and Cooperation in Europe [37], at the regional level, aims to play the most significant role in the new European architecture through the achievement of the following objectives:

- ✓ Conflicts prevention and crisis management [38];
- ✓ Weapons control and disarmament [39];
- ✓ The enhancement of trust and security [40];
- ✓ Economic, cultural, humanitarian and ecological cooperation plan [41];
- ✓ The conceptualization of a new security template in the responsibility zone [42].

The conceptual understanding of security assumes, to a large extent, the dynamics analysis of social representations changes [43]. The transformation process should be thought out from a broader perspective when the social representative changes [44] its state depending on the social events that occur at a particular moment or period of the social existence [45]. Charles Guimelli claims that it is constituted and elaborated under the historical determiners, having their history [46].

The perception by the population of a situation as irreversible determines the cognitive reorganization of the social representatives in other groups. In this context, the emergency of new security threats suggests the vision change about the concept [47]. International security cannot be analysed in terms of political choice, capacities and intentions of a state or the states, but the security threats got now a systemic significance [48]. For example, the limitation of the security definition determines the removal from the analysis of the other type of threats to international security.

The analysts of interdependencies in the policy security field tend not to predominantly treat the power but to address entirely the spectrum where the states exercise their influence or are subject to the impact and constraints on behalf of other states. The natural interdependencies which are more accentuated among the states that make up the contemporary international system, as a result, increment the individual susceptibilities and vulnerabilities, but at the same time, they raise the chances of the respective actors to promote their interests by influencing and manipulating the behaviour of other actors [49].

Consequently, the fundamental problem that constitutes the decisive vote in the realization of the external policy of the state is both internal and international security because it is in a strong interdependence relationship.

Security is examined as a phenomenon that relates to the entire world's community activity, to various unions and the whole state's community and all state's citizens' activity, as well. In other words, security represents the conjoint efforts of all citizens of the state, of all local and central governing bodies of institutions and organizations, by applying all state's available forces and resources to provide accordingly to the nation and state human freedoms and rights and social prosperity [50].

Thus, it cannot be doubted that economic stability and prosperity, European integration and obtaining strategic investments from outside depend directly on the general security climate, security providence of the same investments, territorial integrity and the settlement of the Transnistria dispute, and quality and efficiency of the national security assurance system.

Conclusions:

The globalization process considerably influences international security [51]. We can perceive this, particularly in the development of the relationship between international and national security, which has two tendencies: one of no confidence in international security, which leads to the diminishing of the role of national security, and the other of national security role extracting, constituting in a vulnerability that affects both international and national security of other states. Therefore, the complex and multiple efforts to ensure national security must focus, equally on regional and international security. From here, the state's efforts to support the stabilization and democratization processes in the adjacent areas, to develop a coherent mitigation policy for the conflicts and prevent their escalation, simultaneously with the achievement of efficient, bilateral and multilateral cooperation, cooperative security and regional partnership reports [52].

REFERENCES:

1. https://shsfeapi1.pdc-gate2.com/get_doc.php?...
2. https://ipp.md/old/public/files/Proiecte/1-conceptul_securitate.pdf
3. <https://context.reverso.net/traducere/romana-fr...>
4. <https://kupdf.net/download/curs-studii-de-sec...>
5. <https://www.consilium.europa.eu/media/30815/qc7809568roc.pdf>
6. <https://pdfcoffee.com/studii-de-securitate-si-...>
7. E.H. Carr, *The Twenty Years's Crisis, 1919 -1939. An introduction to the study of International Relationa*, London, 1939. Hans Morghentau, *Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace*. New Zork, 1948. G. Schwartzenberger, *Power Politics: A Study of World Society*. London, 1964 (prima ediție în 1941). Raymond Aron, *Peace and War: A Theory of International Relations*. New York, 1967.
8. <https://pdfcoffee.com/actorii-si-sistemul-inte...>, accesat la 20.02.2023.

9. Johan Galtung, Violence, peace, and Peace Research, în "Peace: Research, Education, Action. Essays in Peace Research. Volume I", Copenhagen: Cristian Ejlers Forlag, 1975, pp. 109 -134.

10. Boulding, Keneth, Stable Peace, Austin: University of Texas Press, 1978.

11. Arnold Wolfers. Securitatea națională ca simbol ambiguu. Discord and Collaboration 7. Baltimur, Johns Hopkins Univerity Press, 1962. Hedley Bull. The control of the Arms Race. London, Weindenfeld &Nicolson, 1961. Hoffman Stanley. Primacy or World Order. New York , McGraw, 1978. Kenneth Waltz. Theory of International Politics. Reading, Mass, Addison – Wesley, 1979.

12. <https://dokumen.tips/documents/curs-politici-...>

13. https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/elemente_...

14. <https://yogaesoteric.net/complexe-de-securit...>

15. <https://www.creeza.com/referate/matematic...>

16. Waever, Ole, Securitatea ca act de vorbire: Analiza politica a unui cuvînt, 1989, Buzan, Barry, op. Cit., 2000.

17. <https://www.scrigroup.com/istorie-politica/sti...>

18. <https://juridicemoldova.md/7924/huliganismu...>

19. <https://www.viza.md/content/republica-moldo...>

20. <https://dokumen.tips/documents/curs-politici-...>

21. https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/elemente_...

22. <https://kupdf.net/download/curs-studii-de-sec...>

23. Bădălan E. Securitatea României: Actualitate și perspective. Editura Militară, București, 2001; Sarcinschi A. Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale. Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005; Constantin Moștoflei, Dușu Petru, Studii de Securitate și apărare. Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, V.II, București, 2005; Popa Vasile. Implicațiile procesului de globalizare asupra securității naționale. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” 2005; Studii de securitate, București, Centrul Român de Studii Regionale, 2005.

24. <https://pdfcoffee.com/studii-de-securitate-si-...>

25. <https://biblioteca.regielive.ro/referate/drept/s...>

26. Chifu Iulian, Robert Ion. Republica Moldova spre Uniunea Europeană fără reforme democratice, Raport 2004.

27. <https://kupdf.net/download/curs-studii-de-sec...>

28. <https://pdfcoffee.com/studii-de-securitate-si-...>

29. <https://www.scribd.com/doc/119168225/Dan-Dunga-Ciu-06#>

30. Serebrian O, Politica și geopolitica. Chișinău, Cartier, 2004.

31. Asarov B, Transnistria: Riscuri și provocări militare, politice și de altă natură//, Moldova pe calea democrației și stabilității, Chișinău, 2005.

32. <https://www.scribd.com/document/428965398/Materilae-Rom>

33. https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/elemente_...
34. <https://dreptmd.wordpress.com/drept-institutional/dezvoltarea-institutionala-a-uniunii-europene-tratatul-de-la-maastricht/>
35. <https://kupdf.net/download/curs-studii-de-sec...>
36. <https://pdfcoffee.com/studii-de-securitate-si-...>
37. <https://pdfcoffee.com/actorii-si-sistemul-inte...>
38. <https://dokumen.tips/documents/curs-politici-...>
39. https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/elemente_...
40. <https://yogaesoteric.net/complexe-de-securit...>
41. <https://biblioteca.regielive.ro/referate/econom...>
42. <https://icjp.asm.md/sites/default/files/publicat...>
43. https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/actualitati_si_perspective_in_politica_europeana_de_securitate_si_aparare.pdf
44. <https://op.europa.eu/webpub/com/abc-of-eu-law/ro/>
45. <https://mfa.gov.md/ro/content/procesul-de-cooperare-din-europa-de-sud-est-seecp>
46. <https://www.mae.ro/node/1881>
47. <https://pdfcoffee.com/studii-de-securitate-si-ap...>
48. https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/elemente_n...
49. Gresh „Les aleas de l'internationalisme” [http:// www. Monde-diplomatique.fr2004/05/GRESH/10493.html](http://www.Monde-diplomatique.fr2004/05/GRESH/10493.html)
50. <https://www.scribd.com/document/139531928/Conflictele-Internationale>
51. Popescu Nicu, Lecția Cipru pentru RM, 10 mai 2004, //Moldova azi, www.azi.md.
52. https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/impliatiile_...

МІСКОДІНГ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ШАХРАЙСТВА: ЧИ БУДЕ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

КРИШЕВИЧ Ольга

кандидат юридичних наук, професор
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

Гральна індустрія отримала легальний статус в Україні у 2020 році і була створена Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей (КРАІЛ), яка видає ліцензії компаніям, що хочуть займатися гральним бізнесом. Але, гральна індустрія може приховувати реальні обороти, а саме міскодінг (зміну коду призначення платежу). Хоча на протязі 2022 року гральний бізнес ухилявся від сплати податків за допомогою схеми з міскодінгу – встановлення банком коду торговця (Merchant Category

Code; MCC), що не відповідає справжньому виду діяльності підприємця, що допомагає маскувати платежі від азартних ігор, як зазначив заступник голови НБУ Дмитро Олійник на засіданні тимчасової слідчої комісії Верховної Ради. Відомо, що операції клієнтів у банківській мережі маркуються чотиризначними кодами MCC (Merchant Category Code). Ці коди дозволяють банкам зрозуміти, на які товари чи продукти людина витратила гроші. Схема, якою користується гральний бізнес, так званий “міскодинг”, коли гравці поповнюють рахунки на гральних сайтах для ставок, але ці платежі надходять у банк із кодом купівлі квітів, чи фільмів або гравці перераховують кошти банку із правильним кодом 7995 транзакцій, але далі банк у змові з гральними компаніями направляє ці кошти на фіктивні рахунки, у схемах масово задіяні платіжні термінали (пейбокси), по ночах на них генеруються тисячі фіктивних транзакцій нібито між картками фізосіб. У випадку з гемблінгом код індустрії 7995 найчастіше змінюється на 7994, що відповідає комп’ютерним іграм. Банк отримує платіж (депозит) від клієнта азартного бізнесу, але якщо гравець виграє, то установа відправляє йому виграш, маркуючи операцію кодом від іншої галузі, чи вказує, що це звичайний переказ із карти на карту, оплата рекламних послуг тощо. І це вже інші ставки податку, тому можна дуже дешево заробляти гроші. Також деякі гральні компанії створюють вебсайти-двійники і на них вони ведуть основний онлайн-бізнес, щоб не сплачувати необхідні податки. Про притаманну гральній індустрії систему з двох сайтів (на доменах com, net або org та ua), наприклад, є легальний сайт із доменом ua, він міститься в реєстрі КРАІЛ, код 7995 – «ігорка», все по-чесному, але якщо зайти на ресурс того ж букмекера з доменом net, який КРАІЛ вважає нелегалами, виявиться, що гравець платить через той самий банківський термінал. Таким чином, міскодинг же полягає в тому, що операції позначаються іншим кодом, який не передбачений для конкретної діяльності. У нашому випадку азартні ігри мають код 7995, але їх часто маркували кодами комп’ютерних ігор, рекламних та фінансових послуг і навіть покупки квітів. Це потрібно, щоб у нелегального організатора азартних ігор не виникали додаткові податкові зобов’язання. Гравець платить не офіційно на рахунок онлайн-казино, а на типу інший рахунок (наприклад за якусь послугу онлайн-магазину), який в кінці виявляється взагалі карткою другої людини (це вже нетінг), тобто гравці надсилають гроші на сайт онлайн-казино чи ставок, але фактично ці кошти йдуть на фіктивні рахунки нібито на покупку інших товарів чи послуг. Або банк отримує платіж (депозит) від клієнта азартного бізнесу, але виграш йому відправляють, маркуючи операцію кодом від іншої галузі чи навіть вказуючи, що це звичайний переказ із картки на картку. Міскодинг дійсно користувався популярністю серед гемблінгового бізнесу. Обсяг грошей, який йде від

грального бізнесу через банки на «зарплати у конвертах», оцінюється у 54 млрд грн на рік, а «потім вони виводяться з України через «чорне» зерно». Це гравці, фейкові картки, «зарплатні» картки та інше, підкреслив заступник голови парламентського комітету з питань фінансів, податкової та митної політики Ярослав Железняк із посиланням на Нацбанк.

Найпопулярніша схема грального бізнесу це так званий «метчинг», коли банки, у змові зі співробітниками Національного банку, із мережами супермаркетів та мережами автозаправних станцій запустили систему виплати тіньових зарплат працівникам цих мереж, а гравець якогось онлайн-казино поповнює рахунок для ставок і отримує свої віртуальні бали для гри, то реальні гроші йдуть на сервер платіжної системи під виглядом переказу для якоїсь випадкової приватної особи, хоча фактично йдуть якомусь продавцю магазину чи прибиральниці заправки і цей переказ гравця може «висіти» тижнями у платіжній системі до визначення кінцевого отримувача, таким чином зарплата умовної прибиральниці заправки надходить протягом місяця частинами у вигляді переказів від випадкових гравців казино, хоча анки з рахунків яких гравці перераховують гроші також ігнорують те, що переказ не містить даних про кінцевого отримувача грошей, а залишаються в системі. Таким чином, метчинг, коли гравці поповнюють рахунки для гри, але гроші в якості переказів зависають у платіжній системі до визначення отримувачів, які при переказах не вказувались. Взамін цієї чорної зарплати, магазини та заправки надають гральним компаніям готівку. Далі за цю готівку компанії купують зерно в «чорних» фермерів, яке вивозиться за кордон, а виручені від продажу зерна за кордоном гроші отримують власники гральних компаній. Крім того, спосіб виведення грошей грального бізнесу через криптовалюту.

Таким чином, міскодинг (з англійської «неправильне кодування») - схема маніпуляцій банківськими системами для приховування реального походження платежів; підміна призначення платежу в банківській еквайринговій мережі, таким чином це ситуація, коли символи в тексті неправильно інтерпретуються при його відображенні або обробці, яке може статися через помилки при кодуванні, коли певні символи не відповідають тим, що повинні бути, або через неправильне використання кодування. Також, міскодинг може статися при взаємодії між системами з різними налаштуваннями кодування (копіювання тексту з веб-сайту, який використовує інше кодування, а потім вставляєте його в ваш документ, де використовується інше кодування, це може призвести до помилок при відображенні символів). Здебільшого це так званий міскодинг, коли вказується не код платежу, який відноситься до транзакцій по азартним іграм, а суміжний, за яким податки значно менші. Міскодинг може мати різні наслідки, такі як

неправильне відображення символів, проблеми з пошуком інформації, помилки в програмах тощо. Для запобігання міскодингу важливо користуватися правильними кодуваннями символів та перевіряти налаштування кодування в програмах і системах. Міскодинг виникає на рівні компанії-продавця, що використовує еквайринг і за звичайних умов регулятор, як і власне внутрішні служби банку, можуть виявити міскодинг лише методом контрольних закупок, кажуть два співрозмовники серед банкірів. Хоча конкретної відповідальності за міскодинг українськими законами не передбачено, але НБУ може застосувати заходи впливу від письмового попередження до тимчасового призупинення або й відкликання ліцензії і наприкінці минулого року міжнародні платіжні системи значно посилили контроль за суміжними до «ігорки» кодами платежів.

Національний банк України посилив вимоги до здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів для запобігання шахрайству з підміною призначення платежу, оскільки удосконалив норми Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням, а зміни посилюють вимоги до еквайрів щодо виконання ними вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також правил платіжних систем під час операцій з використанням електронних платіжних засобів. Набрала чинності постанова Правління Національного банку України від 29.06.2022 № 133 «Про затвердження Змін до Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням». Крім того, зміни посилюють вимоги до еквайрів щодо виконання ними вимог законодавства у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, а також правил платіжних систем під час здійснення операцій із використанням електронних платіжних засобів. Також еквайри зобов'язані: розробити порядок призначення торговцю коду категорії торговця та порядок розгляду звернень щодо міскодингу; здійснювати перевірку фактичної діяльності торговця; крім того, емітенти зобов'язані фіксувати звернення користувачів щодо міскодингу, надавати платіжній організації платіжної системи інформацію про отримані звернення та інформувати користувачів про результати розгляду звернень.

Підводячи підсумок, обгрунтувавши вище викладене, спробуємо надати визначення міскодингу – це вид шахрайства в банківській еквайринговій мережі, а саме маніпуляції з кодуванням транзакції платежів (полягає у заміні (підміні) призначення платежу), коли кошти від здійснення незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор (казино, букмекери) у мережі Інтернет надходять на

розрахункові рахунки залучених банків або електронні гаманці з кодом ММС (Merchant Category Code) відмінним від МСС 7995, яким кодуються транзакції по азартним іграм чи криптообміну що дає змогу ліцензіатам та залученим компаніям приховувати реальну мету операцій-проведення азартних ігор казино в мережі Інтернет та ухилятися від сплати податків, яке застосовується для обману споживачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про Національний Банк України» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 29, ст.238)
2. Постанова Правління Національного банку України від 29.06.2022 № 133 «Про затвердження Змін до Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням».

DEMOGRAPHIC ISSUES AS A CHALLENGE TO THE MODERN PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM

KRUHLOV Vitaliia

Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor
Professor of the Department of Sociology and Public Administration
National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

Demographic changes are an important subject of study as populations worldwide continue to grow, age, and migrate. These changes have significant implications for public administration systems, as they pose new demands on social services, healthcare, and education. A key focus is analyzing existing demographic trends, which should be regulated based on mechanisms of public administration and approaches to political and socio-economic responses to the respective challenges. According to the United Nations, the world's population could reach 9.7 billion by 2050 [1]. This growth primarily occurs in developing countries, where birth rates remain higher, while life expectancy increases. Population growth puts significant pressure on public services, including humanitarian and social welfare. Governments must increase investments in infrastructure and services to address the mismatch between supply and demand, as well as tackle issues related to housing, transportation, and environmental sustainability.

As populations worldwide continue to age, governments also need to adapt their policies and services to meet the needs of the elderly. It is expected that the number of people over 60 years old will triple by 2100 [2], and this demographic shift will have significant implications for healthcare sys-

tems, social services, and pension provision. In light of this challenge, governments must invest in programs and services that support healthy aging, including preventive healthcare, long-term care, and social inclusion programs.

Migration is another key demographic trend that requires careful public administration. Migration can bring economic and cultural benefits, but it can also create social and political challenges. Governments are tasked with addressing issues related to immigration policies, refugee resettlement, and integration into society. They must also invest in infrastructure and services to support migrants and their families, including housing, education, and healthcare.

Particular attention should be paid to the consequences of the Russian military aggression in Ukraine. As of the end of February 2023, the number of registered Ukrainian refugees in Europe reached 8 million, while the number of internally displaced Ukrainians amounted to 5.4 million [3]. Social welfare programs have become crucial in supporting both forced migrants and vulnerable segments of the population, including low-income families, children, and the elderly. With the support of international partners, the government has implemented programs and services that meet basic needs such as temporary housing, food, and medical care, as well as programs that promote social and economic mobility. In turn, countries that have welcomed Ukrainians have provided social and economic support to forced migrants. Overall, effective management of migration is vital for addressing the demographic challenges and harnessing the potential benefits. It requires a comprehensive approach that balances the needs of migrants with the social and economic dynamics of host countries. By investing in integration programs, social welfare services, and inclusive policies, governments can create an environment that fosters social cohesion and harnesses the contributions of migrants to their societies. Furthermore, international cooperation and collaboration are essential in addressing the global nature of migration, sharing best practices, and working towards sustainable solutions.

To address these demographic trends, the public administration system must rely on well-established effective policies and programs that cater to the unique needs of the population. Investing in infrastructure and services that meet basic needs such as housing, healthcare, and education becomes crucial. This includes investing in new technologies and systems that can enhance efficiency and reduce costs. Implementation of programs and services promoting healthy aging, including preventive medical care, long-term care, and social inclusion programs, should address issues related to retirement planning and pension provision, ensuring that elderly individuals have the opportunity to live comfortably and independently.

The government should collaborate with the private sector and civil society to identify innovative solutions and mobilize resources. This may involve partnerships with private enterprises to invest in infrastructure or col-

laborating with non-profit organizations to provide social services [4]. To ensure the effectiveness of policies and programs, the government should prioritize evidence-based policymaking, utilizing data and research to make informed decisions and measure outcomes. This can help identify service gaps, evaluate the impact of government policies, and enhance program efficiency.

Therefore, demographic changes are realities of life that create corresponding challenges for the public administration system. As the population grows, ages, and migrates, the government needs to adapt its policies and services to meet the changing needs of the country. This requires investments in infrastructure and services, promoting healthy aging, addressing issues related to immigration and migration, focusing on education and training, collaborating with the private sector and civil society, and emphasizing evidence-based policymaking. By applying a proactive and holistic approach to these issues, the public administration system will contribute to creating more equitable and resilient communities that promote the well-being and prosperity of all citizens.

REFERENCES:

1. United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2022). World Population Prospects 2022: Summary of Results. Retrieved from https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/wpp2022_summary_of_results.pdf.
2. Yoshino, N., Kim, C. J., & Sirivunnabood, P. (2019). Aging Population and Its Impacts on Fiscal Sustainability. G20 Insights; Asian Development Bank Institute: Tokyo, Japan. Retrieved from <https://t20japan.org/wp-content/uploads/2019/03/t20-japan-tf10-11-aging-population-impacts-fiscal-sustainability.pdf>.
3. United Nations High Commissioner for Refugees. (2023). Ukraine Refugee Situation (dashboard), Operational Data Portal. Retrieved from <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
4. Kruhlov, V. V. (2019). Development of Public Private Partnership in Ukraine: Mechanisms of State Regulation. Kharkiv: Vydavnytstvo NADU «Mahistr».

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

ЛАНДІНА Анна

кандидат юридичних наук

старший науковий співробітник відділу проблем кримінального права, криминології та судоустрою

Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Забезпечення загальнонаціональної безпеки в умовах воєнного стану – одне з найнагальніших та, відповідно, найскладніших питань, які постали в Україні з початком війни. Це стосується усіх сфер, які включає у себе національна безпека, серед яких в умовах інформаційного суспільства одне з чільних місць займає інформаційна безпека. При цьому треба враховувати, що загрози для інформаційної безпеки були і до початку війни в Україні, а з початком збройного конфлікту у 2014 році та активної повномасштабної війни вони загострилися і їх кількість збільшилася.

Основні загрози в інформаційній сфері визначені у Законі України «Про основи національної безпеки», що втратив чинність на підставі Закону № 2469-VIII від 21.06.2018 зазначалося, що основними загрозами тут є прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації; поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм; розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації. І хоча у чинному Законі України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року ці загрози не визначені, це зовсім не означає, що вони зникли і не потребують уваги з боку правоохоронних та інших відповідних державних органів.

Натомість певним чином аналіз загроз (та викликів) різних рівнів у досліджуваній сфері здійснено у Стратегії інформаційної безпеки, затвердженій Рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року. Згідно із цим документом до викликів та загроз віднесено: до глобальних – збільшення кількості глобальних дезінформаторських кампаній, інформаційна політика російської федерації, соціальні мережі як суб'єкти впливу в інформаційному просторі, недостатній рівень медіаграмотності; до національних – інформаційний вплив російської федерації та її інформаційне домінування на тимчасово окупованих

територіях, обмежені можливості реагувати на дезінформаційні кампанії, не сформованість системи стратегічних комунікацій, недосконалість забезпечення нормальної інформаційної діяльності, у тому числі журналістів, спроби маніпуляції свідомістю громадян щодо євроінтеграції, доступ до інформації на місцевому рівні, недостатній рівень інформаційної культури в суспільстві [1]. І, відповідно, в межах цих загроз і викликів для інформаційної безпеки вбачаються і ті, що були визначені раніше.

Для вирішення цих та інших проблем, пов'язаних із забезпеченням інформаційної безпеки, поряд із соціальними та культурними, основними будуть правові заходи, які дозволять не лише законодавчо їх закріпити, але і встановити відповідальність за посягання на інформаційну безпеку як національного, так і глобального характеру. Не останнє місце серед них займають кримінально-правові заходи, адже вони з одного боку забороняють вчинювати певні протиправні діяння, а з іншого – виступають гарантом того, що правові приписи і кримінального, і інших галузевих нормативно-правових актів буде дотримано під страхом застосування покарання.

Деякі загрози посилюються і набули колосальних масштабів. Зокрема, це стосується так званої «кібер-війни» (або інформаційної війни). Адже війна в Україні йде не лише на фронті, але і в інформаційному просторі, причому важко сказати, яка є більш масштабною. Також збільшилася кількість випадків вчинення низки злочинів, у тому числі і проти основ національної безпеки, у підприємницькій та фінансово-економічній сферах, за допомогою інформаційних технологій. Це, в свою чергу, ще раз довело факт, що Україна не була готова до такої ситуації в інформаційному просторі, оскільки до початку збройного конфлікту інформаційній безпеці не приділялося належної уваги. І, як вірно зазначається, наявність найсучаснішої та найпотужнішої зброї не може гарантувати державі перемогу, якщо вона не забезпечена перевагою в інформаційній сфері [2]. З іншого боку, режим воєнного стану впливає на усі сфери життєдіяльності і обсяг прав людини та громадянина у кожній із її сфер, а тому інформаційна безпека держави, яка зазнає збройної агресії, стає уразливою і потребує комплексних дій щодо її захисту, у тому числі, через звуження прав та свобод суб'єктів на її території [2]. Це і обумовило внесення змін у національні нормативно-правові акти, зокрема і у КК України.

Низка норм Особливої частини КК України передбачають відповідальність за діяння, що посягають на інформаційну безпеку. При цьому, враховуючи нагальну необхідність, яка виникла з початком війни в Україні з 2014 р. та в умовах воєнного стану, було включено декілька норм, що встановлюють відповідальність за інформаційні кримінальні правопорушення саме в умовах війни, а також відредаговано чинні: вчинення дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного

ладу або на захоплення державної влади (ст. 109), посягання на територіальну цілісність і недоторканність України в частині публічних закликів чи розповсюдження матеріалів із такими закликами (ст. 110), державна зрада (ст. 111), колабораційна діяльність (ст. 111¹), пособництво державі-агресору (ст. 111²), шпигунство (ст. 114), несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114²), публічні заклики до вчинення терористичного акту (ст. 2582), пропаганда війни (ст. 436), виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, глорифікація її учасників (ст. 436²) тощо. Крім того, встановлена відповідальність і за низку інших кримінальних правопорушень у сфері застосування інформаційних технологій та несанкціоноване розповсюдження інформації: розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 132), домагання дитини для сексуальних цілей з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій (ст. 1561), порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер (ст. 163), порушення недоторканності приватного життя (ст. 182), шахрайство, вчинене із використанням електронно-обчислювальної техніки (ст. 190), шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222), Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію (ст. 300), Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації (ст. 359), кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (ст.ст. 361-363¹) та інші.

Але, як показує практика, посилення кримінальної відповідальності, включення нових норм, що встановлюють покарання за посягання на інформаційну безпеку, недостатньо. Сучасна ситуація вимагає розробки запобіжних заходів, що зможуть попередити вчинення правопорушень у вказаній сфері (хоча б частково, оскільки злочинці завжди будуть на крок попереду у розробці протиправного контенту, програмного забезпечення, інформаційних ресурсів тощо). Для досягнення цієї мети потрібно підготувати відповідних спеціалістів, які могли б конкурувати із професіоналами у сфері протиправного використання інформаційних технологій, ресурсів. Для цього потрібно також налагоджувати більш тісне співробітництво із відповідними організаціями не лише на національному, але і на міжнародному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року "Про Стратегію інформаційної безпеки". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7>
2. Котерлін І.Б. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану у аспекті забезпечення інформаційних прав та свобод. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 1. 2022. DOI <https://doi.org/10.32782/392257>

UKRAINIAN INTEGRATION WITH NATO

ŁASA Robert

Master degree, Ph.D. student
University of Silesia in Katowice (Poland)

Abstract

The conflict on Ukrainian territory since 2014 has undeniably accelerated the country's integration into NATO. In response to the crisis, several military initiatives have emerged, aimed primarily at supporting Ukraine in its fight against the occupying forces and ensuring stability and security in Eastern Europe. One example is the NATO-Ukraine Platform on Countering Hybrid Warfare, which is tasked with identifying and eliminating hybrid threats. However, it is important to remember that Ukraine still faces many challenges limiting its full integration into NATO. First and foremost, the end of the armed conflict with Russia must be expected.

The purpose of the paper is to analyse the integration of Ukraine into the North Atlantic Treaty Organization (NATO). The results of the research were based on the answers to the following research questions:

1. What affects the strengthening of Ukraine's integration with NATO?
2. What undermines Ukraine's integration with NATO?
3. What action should Ukraine take to hasten joining NATO?

The research was based on the theoretical method, with the help of which the doctrine on Ukraine's integration with NATO was analysed and the actors' position towards the integration in question. In addition, a dogmatic method was used, especially in identifying the conditions that a NATO candidate country should meet. The historical method also performed an important role in following Ukraine's aspirations for closer cooperation with NATO.

The research focuses on the currently important problem of establishing close military cooperation of a state defending itself against an armed attack,

illegal from the view of international law. Identifying obstacles that distance military support and improvements that bring Ukraine closer to NATO will positively influence the country's taking the right course for inclusion as a NATO member state.

Basic conditions

Before an interested country can join NATO, it must meet certain conditions. The North Atlantic Treaty of 1949 in Article 10 describes who can join the organization, i.e. „*any other European State in a position to further the principles of this Treaty and to contribute to the security of the North Atlantic area to accede to this Treaty*” [1, art. 10]. The Study on NATO Enlargement should seek broader guidance on the requirements for new NATO members. According to the document, a new member is required, among other things, to respect fundamental principles such as democracy and the rule of law, be aware of and carry out the objectives set for the international organization, such as strengthening stability in the North Atlantic area and the collective security of member states [2, par. 70].

History of partnership between Ukraine and the NATO

The history of cooperation between Ukraine and NATO dates back to the early 1990s when Ukraine was one of the first countries of the former Soviet Union to join the newly established the North Atlantic Co-operation Council, which aimed to strengthen cooperation between the countries of Central and Eastern Europe and the then members of NATO [3, p. 276]. In 1994, Ukraine joined NATO's Partnership for Peace program, whose main goal was strengthening cooperation between NATO and former Warsaw Pact countries, including transparency in developing national security policies [3, p. 276]. A critical year for developing cooperation between Ukraine and NATO was 1997 when the Charter on a Distinctive Partnership between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine was signed. This document, which contains further strategic aspects of cooperation between the two entities, also created the NATO-Ukraine Commission to coordinate the partnership between Ukraine and NATO [3, pp. 276-276; 4].

A significant move to strengthen integration between Ukraine and NATO was the involvement of its military forces in operations conducted under the auspices of NATO, including on the territory of the former Yugoslavia and Afghanistan. As part of operations performed by the Kosovo Force, Ukrainian armed forces assisted in disarming explosive devices [5]. Ukraine played an important role during operations conducted on Afghan territory - the International Security Assistance Force and the Resolute Support mission. During them, the Ukrainian armed forces performed training and advisory functions but also took care of supply and medical assistance [5].

Ukraine as a full member of NATO

Since the conflict between Ukraine and Russia began in 2014, NATO has played an important role in supporting the defending side while trying to bring Ukraine closer to the Alliance. Summit meetings, including one in Warsaw in 2016, approved the Comprehensive Assistance Package (CAP), which aimed to create a series of solutions to support Ukraine and develop military capabilities [6, p. 693]. The solutions mentioned include, among others, the development of cyber defense - Ukraine, in the development of a new strategy for cyber security, was actively supported by NATO from the beginning [7, p. 693-694].

Despite the tightened relations between Ukraine and NATO, which undoubtedly provide a solid basis for Ukraine's accession to the Alliance, it is still important to remember that several obstacles still prevent the recognition of Ukraine as another NATO member. First and foremost, a counter-indication to this is the ongoing armed conflict with Russia, starting in 2022 at full scale. An additional problem is the modernization of the Ukrainian army's equipment [7, p. 3]. Here, the Ukrainian armed forces must rely primarily on supplies from friendly countries, and logistical and training support will be needed to teach how to handle the supplied weapons and ammunition efficiently.

REFERENCES:

1. *North Atlantic Treaty*, signed at Washington, on 4 April 1949, UN Treaty Series 34 (p.243).
2. *Study on NATO Enlargement*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm, accessed: 20.06.2023.
3. Kozieł M., *Ukraine vis-a-vis NATO: the challenges of the partnership*, Politeja, No. 17 (2011).
4. Charter on a Distinctive Partnership between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine, signed on 9 July 1997, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25457.htm, accessed: 20.06.2023.
5. *Relations with Ukraine*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm, accessed: 20.06.2023.
6. Bin Mohd S. A., *Globalisation and the Changing Concept of NATO: Role of NATO in Russia-Ukraine Crisis*, International Journal of Law Management & Humanities, Vol. 5 Iss 4 (2022).
7. Kapitonenko M., Lété B., *Six Recommendations to Strengthen the Ukraine-NATO Partnership*, German Marshall Fund of the United States, 2015.

ФОНОСКОПІЯ ЯК ГАЛУЗЬ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ

ЛИТВИН Олександр

курсант 3-го курсу

Навчально-науковий інститут права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПАВЛОВА Наталія

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Голос та мовлення людини з давньої пори використовувалися для розслідування кримінальних правопорушень. Довгий період часу доказами допускалися показання свідків про зміст почутого, упізнання особи злочинця за голосом. Дана складова криміналістики має назву фоноскопія.

Фоноскопія в криміналістиці – це вид спеціальних досліджень, які вивчають сліди звуку. Проведення фоноскопичних експертних досліджень здійснюється за двома напрямками: дослідження властивостей голосу та мовлення людини, дослідження властивостей та стану фона [4, с. 102].

Використання фоноскопії у галузі криміналістики досліджували такі вчені В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Самодін, Ю.Ф. Жаріков.

Ключовими завданнями фоноскопії є: ідентифікація особи за голосом і мовленням, встановлення індивідуальних мовних особливостей, встановлення приналежності певної репліки в розмові конкретній особі, встановлення кількості співрозмовників, що приймають участь у комунікативному акті. Також за голосом і мовленням анонімного диктора за допомогою психо-лінгвістичного аналізу визначаються: вік, стать, національність, тип темпераменту, психічний і фізіологічний стан у момент розмови [1, с. 215].

Звук є миттєвою зміною в матеріальному середовищі і відповідно як і інші матеріальні сліди, ці сліди також можна зафіксувати за допомогою технічних засобів. Завдяки цьому ці сліди називають звуковими слідами, а тіло яке створює їх – джерелом звуку [2, с. 45].

Поява визначення «фоноскопія» настала із необхідністю позначення досліджень ідентифікації особи за мовленням. З часом зміст даного терміну збільшився, адже постало ще більше завдань, які вирішуються за допомогою дослідження звукових сигналів.

Дуже важливим етапом у процесі еволюції фоноскопії стало створення винаходу, який надав би можливість безліч разів повторювати звуковий сигнал та відобразити голосові і артикуляційні особливості диктора.

Створення такого приладу зайняло дуже багато часу. На початку ХХ століття науковий світ сколихнула ідея візуалізації мовних сигналів, тому виникало дедалі більше варіантів можливого вирішення даного питання. Про існування даного приладу стало відомо лише в кінці другої світової війни, хоча він був розроблений раніше, але через його важливе військове значення, розповіли про нього лише 9 листопада 1945 р. у щотижневому журналі «Science» у статті «Видимі образи звуку» Ральф Поттер уперше відкрив завісу таємності над новим інструментом, розробленим співробітниками фірми «Bell Telephone Laboratories». Цікавим фактом є те що на початку цей прилад мав назву спектрограф, але згодом його все ж таки перейменували на фонограф. Поява даного винаходу дозволила мати можливість побачити одночасно артикуляційні і голосові особливості того хто говорив, також це вирішило проблему ідентифікації особи за мовним сигналом.

Із розвитком техніки, яка здатна записувати звук, способів та методів дослідження звуку, ми отримали реальну можливість на використання результатів дослідження та аналізу мови і голосу людини в кримінальному судочинстві.

Першочерговим етапом еволюції даного виду експертного дослідження можна вважати початок другої половини ХХ століття, це стало можливим використовуючи такі науки як інформатика, теорія миротворення, цифрове оброблення сигналів, акустика, фонетика. Лідуючою метою даного напрямку досліджень є: застосування у кримінальних справах матеріально закріплених слідів, а саме голосу і мовлення людини. Значним проривом у галузі криміналістичної фоноскопії стала праця Ю.Ф. Жарікова та Л.І. Громовенка – науковців Київської школи фоноскопичних досліджень. Ми завдячуємо їм не лише створенням теоретичних основ даної науки, а і розробкою на той час нових приладів для встановлення ознак монтажу, інструментальних методів ідентифікації, магнітних плівок [3].

Отже, на сьогоднішній день використання фоноскопії у криміналістиці є дуже важливим та дозволяє вирішити безліч завдань щодо ідентифікації особи за мовленням за допомогою використання голосових слідів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Криміналістика : підручник / В. В. Пяковський, Ю. М. Черноус, А. В. Самодін та ін. ; за заг. ред. В. В. Пяковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Право, 2020. 752 с.

2. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг та ін. 2-е вид, перероб. і допов. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

3. Криміналістичне дослідження звукових слідів. URL: https://pidru4niki.com/2015060965311/pravo/kriminalistichne_doslidzhennya_zvukovih_slidiv_fonoskopiya (дата звернення 13.06.2023)

4. Методичний посібник для працівників органів досудового слідства з питань призначення та проведення судової експертизи за заг. ред. Коляди П.В. Київ, 2008. 278 с.

АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОПАГАНДИ ОСВІТИ В СУСПІЛЬСТВІ

МЕЛЬНИК Роман

викладач спеціальних дисциплін 1-ї категорії
Любешівського технічного фахового коледжу
Луцького національного технічного університету

ЛІТВІНЧУК Надія

викладач вищої категорії
завідувач навчально-методичним кабінетом
Любешівського технічного фахового коледжу
Луцького національного технічного університету

Через повномасштабне вторгнення ворожих російських військ та найманців Україна зазнає значних пошкоджень об'єктів інфраструктури, відновлення яких потребуватиме висококваліфікованих кадрів, у першу чергу кваліфікованих робітників. Попри високу потребу ринку праці у кваліфікованих робітниках, в Україні лише 15 % молоді із числа випускників 9-х класів закладів загальної середньої освіти обирають професійну (професійно-технічну) освіту. Така сумна тенденція зумовлена низькою популяризацією П(ПТ)О серед молоді України внаслідок недосконалої системи професійної орієнтації й професійного консультування учнівської молоді.

Дослідження досвіду країн ЄС із популяризації П(ПТ)О серед молоді та окреслення кроків для її підвищення в Україні є пріоритетом. Досвід Сербії, Словенії, Чехії й Хорватії, де частка учнів старших класів середньої школи, які віддали перевагу П(ПТ)О, є найвищою в ЄС, показує, що в цих країнах функціонують дієві системи професійної орієнтації та кар'єрного консультування із застосуванням індивідуального підходу до кожної особистості [2, с. 51].

Розроблено вебпортали, де розміщена вичерпна інформація про професії й заклади освіти, у яких їх можна опанувати. Послуги кар'єрного консультування надають висококваліфіковані спеціалісти, у шкільні навчальні програми включено предмети, пов'язані з ринком праці.

За останні роки урядом України та суспільством вжито ряд дієвих кроків у напрямку підвищення популяризації робітничих професій серед молоді, що вже демонструють позитивні результати, однак проблема низької популяризації П(ПТ)О з-поміж молоді залишається актуальною. Шляхи її розв'язання полягають у формуванні ефективної системи профорієнтації й кар'єрного консультування, створенні регіональних центрів кар'єри, запровадженні в закладах П(ПТ)О посади радника з питань кар'єри [2, с. 58].

У демократичному суспільстві працівнику освіти слід не лише навчати, але й підтримувати постійні та плідні відносини із суспільством. Громадськість знаходяться поза колом його безпосередніх професійних обов'язків, проте, можна сказати, що саме воно забезпечує його всім необхідним для життя, підтримує морально та створює загальне культурне тло, на якому йому доводиться працювати.

Звичайна школа повинна підготувати педагога до того, щоб він зрозумів, що його робота матиме дві сторони: він представлятиме сферу освіти як учитель і як пропагандист.

Працівники сфери освіти через специфіку своєї професії мають повне право вести неприкриту пропаганду, просвітлювати громадськість і голосно говорити про свої особливі відносини з суспільством, якому вони служать.

Однак, на нашу думку, мало рекламувати окремих представників професії. Освітня повинна постійно підвищувати популярність професії педагога. Сфера освіти повинна сама витягнути себе за волосся з болота, в яке потрапила інакше вона швидко перестане приваблювати талановитих людей.

Пропаганда неспроможна змінити всі неприємні аспекти поточної ситуації. На статус професії, безумовно, впливають такі фактори, як низькі викладацькі зарплати та пенсії [1, с. 99].

Однак за допомогою грамотного впливу на громадську думку можна змінити ставлення, що склалося, до професії викладача. Першим кроком на шляху змін стане усвідомлення необхідності підвищення зарплати представникам цієї професії.

Виникає дивна ситуація: коледж намагається за допомогою пропаганди отримати гроші від людей, які зовсім не зацікавлені в діяльності, яку їм пропонують фінансувати. Ті, хто через принижене становище зневажає гроші, намагаються домогтися сприяння від тих, хто гроші любить.

Безумовно, викладач має навчатися впродовж життя і встигати за змінами і тенденціями в його галузі знань. Зокрема наукові методи трансформуються, набувають новітніх форм і якостей. Тому важливо мати доступ до наукової інформації, якої раніше в Україні, зокрема, не вистачало. Починаючи з доступу до інтернету в європейських університетах та коледжах, нових наукових книжок у бібліотеках та наукових публікацій у мережі, які зазвичай в Україні є дорогими [1, с. 103].

Багато коледжів ведуть тонку пропаганду, спрямовану на створення і підтримку активних зв'язків із суспільством. У ході роботи з громадськістю сформувалась особлива техніка, що втілилась у створення власних інформаційних відділів коледжів.

Відомо, що російські вчені широко представлені в різних галузях знань у європейських, американських, австралійських університетах. Дехто з них, особливо в гуманітарних науках, вважається фахівцем із питань авторитаризму, тоталітаризму, неофашизму та неонацизму своєї батьківщини, дехто, навпаки, пише під соусом наукових публікацій або навіть монографій псевдонаукові праці з повторювальними пропагандистськими наративами. Іноді вони посилаються на місце свого народження й називаються українцями, хоча все життя прожили в Росії [3].

Тому українським дослідникам важливо входити в науковий дискурс та викривати таких «агентів впливу» (це ще радянська традиція – вести пропаганду в науковому середовищі) та протидіяти їхнім псевдопрацям, які мають вплив на думку світової наукової спільноти.

Що стосується етики, то ситуація з пропагандою в освіті є такою ж як пропаганда в бізнесі або політиці і нею можна зловживати. З її допомогою можна занадто розрекламувати той чи інший освітній заклад та нав'язати суспільству штучно створені цінності. Неможливо гарантувати, що цього не станеться.

Найцінніше, що має викладач, на наш погляд, – це його студенти. Наскільки вони володіють «critical thinking», як уміють інтерпретувати інформацію, відокремлювати суть від впливу. Молодь теж в інформаційній небезпеці, будь-якого університету, будь-якої країни. Відомо, що перша новина або перші нові знання про об'єкт сприймаються як істина. І цим користуються пропагандисти.

Важливо поставити критичний фільтр для опанування нових знань чи нової інформації. Але крім того пропагандисти намагаються викликати сумнів при сприйнятті першої нової інформації. Риторичність, яка веде до поляризації поглядів, спрямована на створення сумніву, складнощів в отриманні відповіді, а потім – на розгляд пропагандистської інформації як альтернативи.

В освітній сфері, за традицією Радянського Союзу та практикою в Криму після 2014 року, спочатку вивозять та спалюють українську чи україномовну літературу, потім завозять свою, насамперед політологіч-

ну, історичну тощо. Будують пропагандистські наративи, в тому числі й історичні, політичні, медійні.

Також учнів «маркують» прапорцями Росії і вигаданих росіянами «республік», георгіївськими стрічками, червоними піонерськими краватками. Проте ми маємо досвід «радянських» учнів, які швидко забули історію КПРС, портрет Леніна на письмовому столі, відмовилися від ідеології марксизму-ленінізму [3].

В часи перебудови, оприлюднені заборонені твори та інформація, що змінили громадську думку. Жорстка воєнна сила не призведе до таких масштабних результатів, як стратегічні комунікації м'якої сили. Мовчати, терпіти пропаганду та режим окупантів, тимчасово приєднуватися до маси при тоталітарному/авторитарному режимові – це вже пройдений історичний досвід українців, коли після періоду «очікування» наступають зміни за допомогою революцій, спротиву, визвольних рухів.

Зовнішній та внутрішній фронт, на якому комунікаційні процеси принципово відрізняються. Функціонування зовнішнього та внутрішнього фронту в контексті вертикальної та горизонтальної пропаганди, застосування м'якої сили та, власне, жорсткої сили де, почасти, застосовується смислова зброя як інтерпретація. Когнітивна або смислова війна – це війна інтерпретацій.

Різновиди вторгнення: фізичне інформаційне та віртуальне емоційне. Останнє – найбільш підступне та витончене, бо має естетичну складову та чинить естетичний емоційний вплив на реципієнтів. Виникає питання, чому саме емоційний вплив має таку силу? Через те, що за особливостями функціонування сучасного масово-комунікаційного середовища за ступенем реальності образ обігнав факт, факт виявився вторинним [4, с. 25].

Все ґрунтується на певному світогляді, картині світу, системі цінностей, інформаційному імунітеті. Визначають три види реципієнта, який перебуває під впливом інформаційного вірусу: «людина розумна», «людина-борець», «людина-овоч».

Отже, слід розрізняти тактичні та стратегічні інформаційні інтервенції, їх різний масштаб та різну мету. В залежності від аудиторії ініціатор пропагандистської акції намагається правильно підібрати сприятливу модель інформаційного впливу. Основне наше правило «навчання впродовж життя» гасло, яке повторюють у різних країнах, школах і коледжах, університетах і навіть у громадських організаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бернейс Е. Пропаганда. Видавництво «Сварог», 2020. 128 с.
2. Леснікова М. В. Популяризація професійної (професійно-технічної) освіти серед молоді: європейський досвід та кроки з її підвищення в Україні. *Освітня аналітика України*. 2022. № 4 (20) С. 49-66.

3. Мельникова-Курганова О. Пропаганда, освіта, наукова комунікація: нові виклики під час війни від 13.11.2022 / URL:<https://detector.media/blogs/article/204873/2022-11-13-propaganda-osvita-naukova-komunikatsiya-novi-vyklyky-pid-chas-viyny/> (дата звернення 22.06.2023)

4. Мороз О. Нація овочів? Як інформація змінює мислення і поведінку українців. Київ, 2020. С. 22-27.

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ВИКЛИКІВ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

ЛУБЕНЕЦЬ Ірина

кандидат юридичних наук, старший дослідник
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту МВС України

ЛІСНИЧЕНКО Лілія

кандидат юридичних наук, старший дослідник
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту МВС України

Складна військово-політична обстановка в державі, окупації території, невизначеність найближчого майбутнього, погіршення фінансово-матеріального становища громадян спричинюють сплеск кризових явищ (викликів) в суспільстві, що потребує їх нагального вирішення.

Під кризовими явищами (викликами) в суспільстві ми розуміємо форму прояву соціальних суперечностей внаслідок загострення протиріч, що виражається у порушенні нормальної взаємодії між членами суспільства, соціальними групами, інститутами та ускладнює (або унеможливорює) стабільне функціонування частини чи всього суспільства держави загалом.

З метою нівелювання кризових явищ у суспільстві необхідно здійснити комплекс заходів, спрямований на запобігання, обмеження, локалізація та зупинення негативних соціальних явищ та їх наслідків у соціальному середовищі (сім'ї, групі, громаді, державі) та реалізувати їх за допомогою різних інструментів впливу соціального, економічного, політичного, правового, медичного, психологічного характеру. Іншими словами, здійснення вищезазначеної системи заходів є соціальною профілактикою кризових явищ у суспільстві.

Соціальна профілактика кризових явищ в суспільстві є важливим завданням, що спрямоване на зниження ризику виникнення кризових ситуацій, збереженні стабільності та сприянні розвитку суспільства.

Попередження конфліктів виступає одним із основних аспектів соціальної профілактики кризових явищ, що потребує забезпечення діалогу та співпраці як між різними соціальними групами, так й окремими індивідами. Наступним необхідним елементом соціальної превенції є розвиток культури толерантності та поваги до різних думок та поглядів.

У зв'язку зі зниженням економічного зростання країни внаслідок війни, недосконалою політикою та іншими факторами, виникають нові виклики, які потребують створення сприятливих умов для економічного зростання, нагального розроблення сучасних стратегій зниження ризиків, підвищення стійкості економіки та розбудови країни в поствоєнний період.

Основними завданнями державної політики у сфері соціальної профілактики кризових явищ в суспільстві є: здійснення моніторингу сфер життєдіяльності суспільства на предмет виявлення негативних соціально-економічних, політичних та інших факторів, що зумовлюють кризові явища; проведення всебічного дослідження та оцінки виявлених ризиків; прогнозування їх подальшого розвитку з урахуванням факторів впливу; вжиття комплексу превентивних заходів з метою зниження ризиків виникнення кризових ситуацій для збереження стабільності в суспільстві.

Як зазначалось вище, реалізація державної політики у сфері соціальної профілактики кризових явищ в суспільстві відбувається через забезпечення діалогу та співпрацю між різними групами та індивідами в суспільстві, вирішення конфліктних ситуацій шляхом мирного врегулювання, усунення детермінант, що приносять виникненню кризових явищ у суспільстві. Розвиток системи соціального захисту, забезпечення доступу до освіти та здоров'я, підвищення зайнятості та забезпечення адекватної оплати праці, в тому числі соціально незахищених верств населення є невід'ємним аспектом соціальної превенції, що спрямований на запобігання соціальним кризам, які можуть виникати через нерівність, соціальну віддаленість, безробіття, кризові наслідки воєнного та повоєнного періоду та інші соціальні проблеми.

Сфера реалізації державної політики щодо соціальної профілактики кризових явищ в суспільстві, в переважній більшості, має поширюватися на наступні категорії населення: ветерани війни, члени їх сімей, члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, члени сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, особи з інвалідністю, внутрішньоопереміщені особи, інші соціально незахищені верстви населення.

Заходи реалізації державної політики у сфері соціальної превенції кризових явищ щодо ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, осіб з інвалідністю внаслідок війни здійснюються шляхом:

- створення необхідного нормативно-правової бази щодо економічного підґрунтя соціального та правового захисту;
- створення належних умов для підтримання здоров'я, активного довголіття та реабілітації;
- створення центрів безоплатної психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок війни та потребують психосоціальної підтримки;
- впровадження цільових програм (проектів), пільг, переваг та соціальних гарантій у процесі трудової діяльності відповідно до професійної підготовки (у тому числі перекваліфікації) з урахуванням стану здоров'я.

Реалізація заходів соціальної та професійної адаптації осіб (професійна орієнтація, первинна професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації), які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також внутрішньо переміщених осіб покладається на органи соціального захисту населення відповідного структурного підрозділу територіального органу виконавчої влади

Ветерани війни мають право на свободу об'єднання у ветеранські організації. Громадські об'єднання ветеранів створюються та діють з метою захисту прав та законних інтересів ветеранів, надають їм організаційну, юридичну, волонтерську та іншу допомогу, здійснюють громадський контроль за реалізацією державної політики у сфері захисту ветеранів війни органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, беруть участь у патріотичному вихованні молоді, проведенні масових заходів, здійснюють інші повноваження, передбачені законодавством України.

Держава з метою сприяння соціальній адаптації, запобігання кризових явищ в суспільстві, домашньому насильству тощо забезпечує безоплатну психологічну допомогу відповідного рівня для ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України; осіб з інвалідністю внаслідок війни, інших категорій осіб, які постраждали внаслідок війни та потребують психосоціальної підтримки. Порядок та умови надання безоплатної психологічної допомоги відповідній катего-

рії осіб визначається Кабінетом Міністрів України. Моніторинг стану надання психологічних послуг та оцінку якості надання психологічних послуг покладається на Міністерство у справах ветеранів.

Ефективність соціальної профілактики викликів у суспільстві у повоєнний період забезпечується високим рівнем політичного та соціального маневрування шляхом адаптації організаційно-правових заходів, спрямованих на зниження ризику виникнення кризових ситуацій, збереження стабільності та сприяння розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституції України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/gdyl> (дата звернення: 09.05.2023 р.).

2. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 09.05.2023 р.).

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 09.05.2023 р.).

ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ

ЛЯШЕНКО Руслана

кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри правознавства
Поліського національного університету

КУЛІШ Єлизавета

здобувачка (другого) магістерського рівня вищої освіти
Поліського національного університету

Відповідно до ст. 75 Конституції України єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України [1]. Законодавчий процес – це законотворча діяльність парламенту щодо створення, зміни та впровадження в дію законодавчих актів.

Законодавчий процес є етапом законодавчої діяльності, тому що саме під час цього процесу відбувається створення, удосконалення або припинення дії нормативно-правових актів. Т. Числова під законодавчим процесом розуміє «сукупність всіх виконуваних дій уповноваженим на це суб'єктами з метою прийняття Закону який спрямований на врегу-

лювання суспільних відносин шляхом пізнання та оцінки правових потреб суспільства та держави» [2, с. 92]. Тобто, метою законодавчого процесу є реалізація певних стадій щодо прийняття, внесення змін чи припинення дії нормативно-правових актів.

Вважаємо, що ключовим етапом законодавчого процесу є деталізований аналіз та обговорення законопроектів у парламентських комітетах. Законодавчий процес завжди має юридичні наслідки, оскільки закони спрямовані на регулювання певної сфери суспільного життя.

Окремі науковці співвідносять правотворчий та законодавчий процеси. Як зазначає К. Волинка, «правотворчий процес – це порядок здійснення юридично значущих дій, що процесуально оформлені, юридично опосередковані і носять офіційний характер, з підготовки, прийняття й опублікування нормативного акту» [3, с. 125]. А законодавчий процес є складовою законотворчості, що передбачає певний порядок дій, тобто це складна система встановлених процедур, в ході виконання яких, змінюються або створюються нові закони. Вважаємо, що ці поняття не слід ототожнювати. Законотворчість є виключною прерогативою представницьких вищих органів держави у передбачених законом випадках [4, с. 192-193]. Відповідно законотворчість є складовою частиною правотворчого процесу. У тлумачному термінологічному словнику з конституційного права за редакцією Л. Наливайка та М. Беляєвої термін правотворчість сформульовано як складний процес створення і розвитку чинного права як єдиної внутрішньо злагодженої системи загальнооб'язкових норм, що регулюють суспільні відносини; офіційна діяльність компетентних державних органів із розробки проектів, прийняття, введення в дію, зміни, доповнення або скасування нормативно правових актів [5, с. 274]. Тобто, це підтверджує нашу думку, що поняття правотворчого процесу є ширшим за змістом, аніж законодавчий процес, що входить до складу поняття законотворчості.

Також у літературі часто зустрічається твердження, що конституційний процес є частиною законодавчого процесу. Однак така позиція є дискусійною, з огляду на те, що термін «конституційний процес» може включати як розробку Конституції (внесення змін чи доповнень до її тексту), так і розвиток конституціоналізму загалом. Крім того, поняття законодавчого процесу можна розглядати в широкому та вузькому значенні. Приміром, у вузькому значенні законодавчий процес охоплює процедуру прийняття законів відповідно до визначеного Конституцією та Регламентом порядку. Цей аспект ідентичний поняттю законодавчої процедури. У широкому значенні цей процес включає процедури, пов'язані з розробкою, винесенням на розгляд, прийняттям та набранням чинності законів.

Таким чином, законодавчий процес – це складний процес, що передбачає розробку законодавчих актів, що включає їх обговорення,

прийняття та опублікування відповідно до визначеного Конституцією та Регламентом порядку. Важливо зазначити, що законодавчий процес регулюється не лише нормативно-правовими актами. На нього впливають політичні, економічні та соціальні умови в країні, що найбільше проявляється під час ініціативної (передпроектної) стадії, коли визначається необхідність прийняття конкретного закону та його майбутня концепція [6, с. 263].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05. 06.2023)
2. Chislova T. Analiza procesu ustawodawczego Ukrainy na przykladzie III, IV, VI i VIII kadencji Rady Najwyższe. *ROCZNIK ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ 2021(7)* Lublin, 2021. STR. 91-101. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/5_Chislova_RAP_7_21%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/5_Chislova_RAP_7_21%20(1).pdf) (дата звернення: 05.06.2023)
3. Волинка К. Г. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ, МАУП, 2003. 239 с.
4. Михалюк С. Правотворчість як складова державного управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. 2009. Вип. 1. С. 191-197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2009_1_26 (дата звернення: 06.06.2023)
5. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права / Укладачі: Л.Р. Наливайко, М.В. Беляєва. Київ.: «Хай Тек Пресс», 2013. 624 с.
6. Теліпко В.Е. Конституційне та конституційно-процесуальне право України: навч. посіб. В.Е. Теліпко. Київ, Центр учбової літератури, 2009. 568 с.

СУЧАСНІ ПРАВОВІ ІМПЕРАТИВИ З ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У ГАЛУЗІ ПОЗИЦІОНУВАННЯ КВАЗІДЕРЖАВНИХ УТВОРЕНЬ

МАЛЬЦЕВ Віталій

кандидат юридичних наук, старший дослідник
старший викладач кафедри державної безпеки
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України

Нині у світі існує низка держав, які не мають міжнародно-правового визнання. Це пов'язано з тим, що існує значна кількість невирішених проблем, які потребують якнайшвидшого врегулювання.

Розглядаючи проблематику статусу невизнаних держав, потрібно встановити причини появи та існування даних утворень. З приводу цього Т. П. Далявська зазначає, що існує ціла низка причин, які можуть зумовити їх виникнення на території суверенних держав. Серед них, можна виокремити геополітичні, правові, політичні, етнокультурні, соціально-економічні причини, історичне підґрунтя тощо [1, с. 179].

Щоб невизнана держава почала своє існування самих причин замало, оскільки дані причини потрібно реалізувати в той чи інший спосіб.

Нині на світовій арені нараховується певна кількість невизнаних і частково визнаних держав, серед яких найвідомішими є Держава Ва (проголосила незалежність 17.04.1989 р.) та Шан (з 1996 р.) на території М'янми; Республіка Сомаліленд (проголосила незалежність 18.05.1991 р.) на території Сомалі; Придністровська Молдавська Республіка (проголосила незалежність 25.08.1991 р.) на території Республіки Молдова; Нагірно-Карабаська Республіка (проголосила незалежність 02.09.1991 р.) на території Азербайджану; Ісламська держава Вазірістан (проголосила незалежність 14.02.2006 р.) на території Пакистану; Ісламська держава (раніше – Ісламська держава Іраку та Леванату, ІДІЛ) (проголосила незалежність 29.06.2014 р.) на території Іраку, Сирії та Лівії.

Нещодавно до купки невизнаних держав долучились Луганська та Донецька народні республіки», які утворились на території України в Донецькій та Луганській областях за безпосередньої участі та підтримки російської федерації. Виникли вони внаслідок етнополітичного конфлікту між Україною та росією, яка всіяко підтримує сепаратистські тенденції на території України [2, с. 172].

Відповідно до Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях» вони юридично є тимчасово окупованими територіями України.

Виникнення таких невизнаних державних утворень є результатом застосування сили проти територіальної цілісності та недоторканості існуючих держав в порушення основних принципів міжнародного права.

На сьогодні у міжнародному праві існує значна кількість невирішених проблем, які стають перешкодою на шляху до міжнародно-правового визнання і тим самим не дають можливості самопроголошеним державам стати універсальним суб'єктом міжнародного права. Варто спеціально наголосити на тому, що ані Статут ООН, ані інші універсальні міжнародно-правові документи не містять норми, яка б зобов'язувала міжнародне співтовариство чи окремі держави визнавати нові держави, а тим більше детально регламентувала б процес такого визнання. Як справедливо наголошується в міжнародно-правовій літературі, акт визнання є передусім політичним актом, бо, як правило, виступає заявою або постановою вищих органів держав про бажання встановлення з державою, яка визнається, дипломатичних відносин, або встановлення певних міжнародних стосунків в інших формах [3, с. 50]

У правовій науці існує ще один синонімічний термін до невизнаних держав – квазідержавні утворення. Згідно з етнополітичним словником квазідержави є особливим видом суб'єктів міжнародного права, що мають певні ознаки держав, але не є такими в загальноприйнятому розумінні. Відмінністю квазідержавних утворень від держави є те, що вони не мають всіх ознак міжнародного визнання. Цей термін частіше використовується саме щодо територій з невизначеним статусом, сепаратистських регіонів, самопроголошених республік.

В. Опришко наводить перелік суб'єктів міжнародного права та особливо наголошує на тому, щоб виокремити особливу форму суб'єктів міжнародного права – квазідержавних утворень [4, с. 315].

Деякі вчені зазначають, що у випадку Придністров'я, Південної Осетії та Абхазії йдеться про блокування держав, до яких належали ці території – Грузії та Молдови, – в євроінтеграційному, євроатлантичному поступі; у випадку Нагірного Карабаху – у послабленні енергетично потужного Азербайджану на користь енергозалежної від російської федерації Вірменії. Міжнародне невизнання – головна ознака квазідержавних утворень, яка унеможлиблює їх функціонування, економічний розвиток, співпрацю з іншими державами. І як наслідок, диктує економічну політичну залежність держава-донор, якою на пострадянському просторі в більшості випадків постає російська федерація, у випадку Нагірного Карабаху – також Вірменія. Щодо фінансування невизнаних республік, то це відбувається за рахунок міжнародної гуманітарної допомоги, але ж все таки у більшості випадків це здійснюється через цільову фінансову допомогу сусідніх держав, які зацікавлених у зміцненні позицій невизнаної держави та послабленні колишньої держави належності цієї території в етнополітичному конфлікті.

На сьогодні проблема визнання нових держав залишається не лише правовою, а й політичною. Феномен невизнаних держав в сучасному міжнародному праві, виник, по-перше, через некодифікованість інституту міжнародно-правового визнання, яке досі регулюється звичаєвими нормами міжнародного права; по-друге, внаслідок того, що світове співтовариство, надавши пріоритет принципу непорушності кордонів та територіальної цілісності держав, закріпленим в Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі від 01.08.1975 над принципом рівноправності та самовизначення народів, відмовилося з тих чи інших причин визнавати нові державні утворення, що тим не менш не заважає їхньому існуванню (іноді дуже тривалому). При цьому інститут визнання в сучасному міжнародному праві залишається надто заполітизованим та яскравим прикладом застосування подвійних стандартів.

Підсумовуючи, слід сказати, що відсутність єдиних критеріїв, відповідно до яких, через певний проміжок часу держави можуть розраховувати на визнання їх міжнародною спільнотою та політична заангажованість подібних процесів наразі виступають стримуючим фактором відносно невизнаних держав.

Не зважаючи на те, що важко однозначно оцінити вказані явища як позитивні чи негативні, вони потребують більшої уваги та подальшого міжнародно-правового регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Далявська Т. П. Феномен невизнаних держав політологічний аналіз дис ... канд. політ.наук. Київ, 2016. 230 с.
2. Афанасьєв Д. В., Тараненко М. М. Проблема невизнаних та частково визнаних держав на міжнародній арені. Національний юридичний журнал: теорія і практик. 2019. С. 170–173.
3. Савчук К. Еволюція інституту міжнародно-правового визнання держав в сучасних умовах. Юридичний журнал. 2009. № 1. С. 50–58.
4. Правознавство / В. Ф. Опришко, Ф. П. Шульженко, С. І. Шимон. К.: КНЕУ, 2003. 315с.

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА В ПРОЕКТІ НОВОГО КК УКРАЇНИ

МИХАЙЛІЧЕНКО Тетяна

кандидатка юридичних наук, доцентка
доцентка кафедри кримінального права
та кримінально-правових дисциплін
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого,
старша наукова співробітниця
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук

Наразі робоча група представила до обговорення увесь текст проекту нового КК України (далі – Проект) [1], який активно обговорюється як науковцями, так і практиками. Метою ж нашого дослідження є виявлення недоліків у положеннях розділу 11.5 Проекту «Злочини проти миру та безпеки людства» задля його покращення. Частково це вже було предметом наших наукових розвідок, зокрема в частині положень стосовно зброї масового знищення [2-3]. Однак наразі маємо узагальнити і зробити висновки відносно всього розділу¹:

1. Розділ 11.5 Проекту називається «Злочини проти миру та безпеки людства» (англійською – crimes against the peace and security of mankind). Перший момент, який викликає питання, полягає в наступному: чи всі включені до цього розділу злочини розглядаються світовою спільнотою як злочини проти миру та безпеки людства? Звісно, це питання певною мірою дискусійне, але як орієнтир маємо проект кодексу злочинів проти миру та безпеки людства, текст якого був ухвалений Комісією міжнародного права на її 48 сесії в 1996 р. та представлений Генеральній Асамблеї як частина звіту Комісії висвітлюючи роботу цієї сесії (§50). Виходячи з нього, до даних злочинів світова спільнота відносить і злочин агресії (ст. 16), і геноцид (ст. 17), і злочини проти людства (ст. 18), і злочини проти ООН і пов'язаного з нею персоналу (ст. 19), і т.зв. воєнні злочини, значний перелік яких згаданий у ст. 20 цього Проекту 1996 р. [4]. Натомість у національному проекті нового КК всі ці злочини розміщені хоч і в одній книзі 11 «Злочини проти міжнародного правопорядку», проте в різних розділах. Тож постає питання чи вдалим є розподіл книги 11 на розділи.

2. Стаття 11.5.1 Проекту тлумачить терміни. Зокрема у п. 1 ч. 1 цієї

¹ Наш аналіз буде здійснюватися послідовно в порядку викладення авторами Проекту положень розділу.

норми міститься визначення конфлікту для даного розділу («конфлікт – збройний конфлікт, воєнні дії або насильницькі дії, спрямовані на зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади») [1]. Це поняття вживається лиш у статтях 11.5.7 «Забезпечення найманства та використання найманця» та 11.5.8 «Участь найманця у конфлікті». При цьому виникає закономірне питання: невже найманці діють лиш задля зміни, повалення конституційного ладу або для захоплення державної влади? Хіба вони не можуть діяти з метою перешкоджання діяльності органів державної влади чи порушення територіальної цілісності? Так, приміром, сучасна історія вже знає приклади засудження людей за участь у війні в Україні на боці рф у ролі найманця [5-6]. Видається, що які б офіційні версії не висувала рф щодо війни в Україні, але по суті це загарбницька війна з метою знищення корінного населення та приєднання територій до росії. Тобто маємо констатувати відсутність дій, спрямованих на зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади. Тож, як видається, положення п. 1 ч. 1 ст. 11.5.1 потребує розширення в частині мети.

3. Наступне зауваження знову ж стосується найманців. Визначення пропонується у п. 3 ч. 1 ст. 11.5.1 Проекту («найманець – особа, яка: а) спеціально завербована в Україні чи за її межами для того, щоб на території України чи території інших держав брати участь у конфлікті; б) безпосередньо бере участь у конфлікті; в) бере участь у конфлікті з метою одержання особистої вигоди, і якій дійсно було обіцяно стороною або за дорученням сторони, що перебуває в конфлікті, матеріальну винагороду, що істотно перевищує винагороду, яка обіцяна чи сплачується комбатантам такого ж рангу і функцій, які входять до особового складу збройних сил цієї сторони; г) не є ні громадянином (підданим) сторони, що перебуває у конфлікті, ні особою, яка постійно на законних підставах проживає на території, яка контролюється стороною, що перебуває у конфлікті; д) не входить до особового складу збройних сил держави, що перебуває у конфлікті; е) не послана державою, яка не є стороною, що перебуває у конфлікті, для виконання офіційних обов'язків як особи, що входить до складу її збройних сил (зокрема обов'язків спостерігача)») [1]. Найбільше застереження тут викликає вказівка на істотність винагороди найманця в порівнянні з комбатантами такого ж рангу і функцій, які входять до особового складу збройних сил цієї сторони. Для чого ця вказівка? Істотно – це скільки? Як це встановлювати? Доводити? Видається, що часом винагорода може бути і майже такою ж як і в комбатантів. І як тоді кваліфікувати дії винних (приміром, «працюють» не лише за гроші, а й за ідею)? Вони перестають бути найманцями? А ким тоді вони стають? Як оцінювати їх дії? Тож у контексті вказаного видається, що це положення слід виключити.

4. Уразливий та особливо уразливий стани як ознаки, що підви-

щують тяжкість злочину на один чи два ступеня, враховується лиш при вчиненні особою злочину, передбаченого ст. 11.5.9 (піратство). Але такий обмежений підхід викликає заперечення. Видається, що це має враховуватися і при насильницькому зникненні (ст. 11.5.4), і при забезпеченні найманства та використанні найманця (ст. 11.5.7).

5. У ст. 11.5.5 Проекту закладено, як видається, алогічність. По-перше, надто багато статей, де згадується застосування зброї масового знищення, забороненої міжнародним договором, чи засобу ведення війни, забороненого міжнародним гуманітарним правом. Нами вже раніше відмічалось, що такий підхід навряд чи є виправданим [3, с. 112-113]. Так само і національні експерти зазначають, що «застосування неналежних засобів ведення війни є воєнними злочинами, які в смисловій рамці проекту мають каратися згідно зі ст. 11.4.6. Оскільки міжнародне гуманітарне право регулює лише відносини, що виникають у контексті збройного конфлікту, воно не може забороняти застосування певних засобів поза рамками збройного конфлікту (наприклад, міжнародне гуманітарне право не може забороняти застосування отруєної зброї при вчиненні побутового вбивства). Таким чином, поза межами ст. 11.4.6 – ні в розділі 11.2, ні в розділі 11.5 проекту – логічно не лишається місця іншим положенням, які б карали застосування засобу ведення війни, забороненого міжнародним гуманітарним правом» [7, с. 684-685].

6. Складно не погодитися і із зауваженням національних експертів щодо відсутності норм, які є аналогічні статтям 443 «Посягання на життя представника іноземної держави», 444 «Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист» та 445 «Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала» чинного КК. Звісно ж автори Проекту прагнули уникати спеціальних складів і ймовірно саме цим можна пояснити відсутність таких складів, як посягання на життя представника іноземної держави та злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист. Водночас слушним видається, що «далеко не всі типи поведінки, які належить криміналізувати згідно з Конвенцією 1973 року, можуть бути охоплені положеннями проекту в його аналізованій редакції. Наприклад, це стосується насильницького нападу на офіційне приміщення, житлове приміщення або транспортні засоби особи, яка користується міжнародним захистом, що може погрожувати особистості чи свободі останньої» [7, с. 683]. Ще більше занепокоєння викликає відсутність аналогу ст. 445 чинного КК України. Наразі, на жаль, ми надто залежні у тому числі і від такої міжнародної гуманітарної організації як Міжнародний комітет Червоного Хреста та подібних їй. І хоча не завжди їх дії, а точніше бездіяльність в умовах війни з росією, сприймаються з розумінням, але і отримати негативну оцінку з їх боку буде послабленням наших позицій на міжнародній арені.

Таким чином, варто відмітити, що загалом злочини, включені авторами проекту нового КК є достатньо вдало прописаними, хоча окремі положення і потребують незначних уточнень чи доповнень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Проект Кримінального кодексу України : станом на 22.05.2023. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/06/09/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-08-06-2022.pdf>
2. Михайліченко Т. О., Забуга Ю. Ю. Стан правового регулювання поведінки з біологічною зброєю в Україні. *Проблеми боротьби зі злочинністю*. 2022;43:84-93.
3. Михайліченко Т. О. Кримінальний закон та нетрадиційні види зброї. *Сучасний розвиток державотворення та право творення в Україні: проблеми теорії та практики: X Міжнар. наук.-практ. конф. (23 червня 2022 року, м. Маріуполь): Зб. тез наук. праць / за заг. ред. М.В. Трофименко*. Київ: МДУ, 2022. С. 109-113.
4. Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind 1996. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/7_4_1996.pdf
5. Kyrgyz mercenary who fought for Russia in Ukraine jailed. 17/05/2023. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/may/17/kyrgyz-mercenary-who-fought-for-russia-in-ukraine-jailed>
6. Прищепя Я. У Сербії засудили найманця, який воював на боці РФ в Україні. 9 вересня 2022. Суспільне. Новини. URL: <https://suspilne.media/280252-u-serbii-zasudili-najmanca-akij-vouvav-na-boci-rf-v-ukraini/>
7. Висновок на проект Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 30.01.2023 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/03/16/vysnovok-natsionalnyh-ekspertiv.pdf>

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСЯГАННЯ НА БЕЗПЕКУ ДОВКІЛЛЯ ЗА ПРОЄКТОМ КК: ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ДО ЗАПРОПОНОВАНОГО КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПІДХОДУ¹

МОВЧАН Роман

доктор юридичних наук, професор
професор кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права

Донецького національного університету імені Василя Стуса

19 травня 2023 р. на сайті Робочої групи з питань розвитку кримінального права (далі – Робоча група) була опублікована чергова версія розроблюваного нею проекту нового Кримінального кодексу України (далі – Проект та КК, відповідно). Аналізуючи відповідний документ, не можна не помітити того очевидного факту, що, порівняно з його попередником (чинним КК), питання регламентації відповідальності за кримінальні правопорушення (далі – к. пр.) проти довкілля у ньому, подібно до багатьох інших, вирішується принципово інакше. Причому це стосується не лише запропонованого в Проекті поділі всіх консолідованих у межах розд. VIII Особливої частини чинного КК к. пр. на дві окремі групи посягань – «кримінальні правопорушення проти безпеки довкілля» (розд. 5.3) та «кримінальні правопорушення проти порядку використання і захисту природних ресурсів» (розд. 6.5), – але й втілення абсолютно нової концептуальної моделі регламентації, зокрема диференціації, відповідальності за вчинення к. пр. проти екологічної безпеки. Оцінці останньої (моделі) і буде присвячена ця робота.

Як відомо, поруч із згаданою вище додатковою структуризацією Особливої частини, одним із інших концептуальних нововведень Проекту стала відмова від використання в окремих складах к. пр. кваліфікуючих ознак в їхньому традиційному розумінні, на зміну яким прийшли перераховані на початку відповідних розділів «ознаки, які підвищують тяжкість злочинів».

Однак, конструюючи розд. 5.3, розробники Проекту на цьому не зупинились і вдалися до використання й інших механізмів (засобів) диференціації кримінальної відповідальності, зокрема, також максимально градувавши відповідальність і залежно від:

- а) наслідків того чи іншого посягання на екологічну безпеку;
- б) ставлення винної особи (умисного чи необережного) до настання деяких із цих наслідків. У цьому контексті хотілося б пригадати, що

¹ Тези підготовлено за підтримки Національного фонду досліджень України в межах реалізації проекту з виконання наукових досліджень і розробок «Підвищення ефективності кримінально-правової охорони довкілля в Україні: теоретико-прикладні засади» (державний реєстраційний номер 0122U000803).

диференціація кримінальної відповідальності за вчинення умисних та необережних к. пр. проти безпеки довкілля вже давно практикується у кримінальному законодавстві більшості європейських країн. Про необхідність врахування такого позитивного зарубіжного досвіду раніше писали і деякі вітчизняні науковці [1, с. 337], зокрема, і автор цих рядків [2].

У підсумку в розд. 5.3 Проекту ми отримали ситуацію, коли:

1) караність низки найнебезпечніших злочинів проти екологічної безпеки пов'язується виключно зі спричиненням тяжкої умисної чи необережної шкоди довкіллю (злочини 5-го або 3-го ступеня, відповідно), якою згідно з п. 3 ч. 1 ст. 2.5.5 визнається: а) масова загибель об'єктів тваринного чи рослинного світу; б) радіаційне чи хімічне забруднення;

2) водночас аналогічні діяння, які призвели лише до реальної небезпеки спричинення смерті людини, тяжкої шкоди здоров'ю, тяжкої майнової шкоди або тяжкої шкоди довкіллю, визнаються злочинами 1-го ступеня;

3) натомість всі інші посягання розглядуваної групи, які не спричинили зазначених вище наслідків, пропонується віднести до числа проступків.

Загалом поділяючи наміри розробників Проекту щодо максимальної диференціації відповідальності за вчинення к. пр. проти екологічної безпеки залежно від наслідків цих діянь та ставлення до них, водночас маю зазначити, що обраний спосіб втілення цієї ідеї підтримати повністю я не можу.

По-перше, виходить, що **будь-яке** хімічне забруднення довкілля визнається (залежно від ставлення до наслідків) злочином 3-го чи 5-го, а якщо забруднення вчинено на територіях природно-заповідного фонду – одразу 6-го ступеня тяжкості, адже у ст. 2.5.5 Проекту відсутня вказівка на жодні кількісні/якісні параметри відповідного забруднення. Уважаю, що такий підхід є занадто і не виправдано суворим.

По-друге, пропонований спосіб фактично унеможлиблює диференціацію відповідальності за прояви як біологічного, так і хімічного забруднення, які істотно відрізняються ступенем суспільної небезпеки, адже:

– з одного боку, всі прояви хімічного забруднення автоматично визнаються такими, які спричинили тяжку шкоду довкіллю;

– але, з іншого – для того, щоб стати злочином 3-го або 5-го ступеня тяжкості, біологічне забруднення обов'язково має спричинити масову загибель об'єктів тваринного чи рослинного світу, тобто ту ознаку, прикладів встановлення якої мною не було знайдено в жодному з вироків.

По-третьє, у всіх тих небагатьох (насправді поодиноких) відшуканих прикладах інкримінування кваліфікуючих ознак забруднення земель

(ч. 2 ст. 239 чинного КК) підставою для такої кваліфікації виступало спричинення великої чи особливо великої майнової шкоди, яка визнавалась «іншим тяжким наслідком» відповідного к. пр. При цьому вважливо підкреслити, що така майнова шкода вираховувалась на підставі відповідної Методики і була чітко формалізованим показником об'єктивно завданої екологічної шкоди. За підходу ж, обстоюваного розробниками Проекту, фактично будь-які прояви біологічного забруднення довкілля можуть бути визнані лише такими, які спричинили створення відповідної небезпеки (злочин лише 1-го ступеня тяжкості).

По-четверте, визначаючи види шкоди та ступені тяжкості к. пр., самі ж розробники Проекту в його попередній редакції (від 30 січня 2023 р.) виділили не лише «тяжку», але й принаймні «значну» шкоду безпеці довкілля, якою пропонувалося визнавати масове захворювання об'єктів тваринного чи рослинного світу (п. 9 ст. 2.5.4) (в останній редакції цієї норми вказівка на значну шкоду довкіллю зникла). Однак при цьому настанню наслідків у вигляді заподіяння саме такої (значної) шкоди жодного кваліфікуючого значення у розд. 5.3 як не надавалося, так і не надається. Таким чином, проступком має визнаватись як забруднення, яке не спричинило жодних наслідків (як формалізованої ознаки складу к. пр.), так і забруднення, яке спричинило «значну» шкоду для довкілля (хоч вона зараз і не виділена).

З урахуванням усіх висловлених вище застережень, вважаю за доцільне запропонувати дещо іншу концепцію регламентації, зокрема диференціації, кримінальної відповідальності за вчинення к. пр. проти екологічної безпеки, яка, що важливо, буде повністю корелюватись із втіленою у Проекті моделлю поділу к. пр. за тяжкістю:

1) проступком має визнаватись таке к. пр. проти екологічної безпеки, яким *умисно* спричинено *неістотну* або з *необережності* – *значну* шкоду довкіллю;

2) злочином 1-го ступеня: діяння, яким *умисно* спричинено *істотну* шкоду довкіллю та, якщо розробники Проекту все ж не відмовляться від використання конструкції «створення небезпеки...», відповідний делікт небезпеки (крім вказівки на потенційну майнову шкоду);

3) злочином 3-го ступеня: діяння, яким *умисно* спричинено *значну*, або з *необережності* – *тяжку* шкоду довкіллю;

4) злочином 5-го ступеня: діяння, яким *умисно* спричинено *тяжку* шкоду довкіллю.

Одночасно релевантні зміни мають бути внесені і до статей 2.5.2, 2.5.3, 2.5.4 та 2.5.5 Проекту, за наслідком яких:

– по-перше, має бути закріплено не лише «тяжку», а й «неістотну», «істотну» та «значну» шкоду для довкілля;

– по-друге, всі чотири закріплені різновиди екологічної шкоди (неістотна, істотна, значна та тяжка) мають корелюватись із відповідними

показниками майнової шкоди, яка має бути тим формалізованим показником, що об'єктивно підтверджуватиме завдання екологічної шкоди і наявність якого допоможе уніфікувати правозастосовчу практику у відповідній частині.

Іншим шляхом втілення запропонованої концептуальної ідеї може бути закріплення в окремих статтях відповідальності лише за ті злочини, якими умисно спричинено істотну шкоду або створено відповідну небезпеку (злочин 1-го ступеня тяжкості). При цьому на початку підрозділу має бути зазначено, що для цих злочинів (діяння, передбачені існуючими наразі статтями 5.3.4, 5.3.7, 5.3.10, 5.3.13 та 5.3.16):

1) ознаками, які підвищують ступінь тяжкості злочину на два ступеня, є спричинення:

- а) значної шкоди довіллю;
- б) тяжкої шкоди довіллю з необережності;

2) ознакою, що підвищує ступінь тяжкості злочину на чотири ступеня, є спричинення тяжкої шкоди довіллю.

Натомість відповідні діяння, які з необережності призвели до значної шкоди для довілля, мають визнаватися проступками.

Крім усунення тих недоліків, про які йшлося вище, до переваг викладеного підходу можна віднести й те, що він:

– по-перше, одночасно забезпечить як максимальну диференціацію відповідальності за певні діяння, так і значне спрощення структури аналізованого розділу Проєкту, адже замість передбачених наразі 15 (!) у ньому буде виділено лише 5 статей про «базові» злочини, збільшення або зменшення ступеня тяжкості яких пов'язуватиметься з відповідними обставинами;

– по-друге, буде максимально корелюватись із запропонованим розробниками Проєкту підходом щодо поділу к. пр. за тяжкістю;

– по-третє, максимально враховуватиме позитивний досвід європейських країн, у законодавстві більшості з яких втілено саме подібний варіант.

Ці тези написані у тому числі завдяки іменній стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук за 2022 рік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Турлова Ю. А. Протидія екологічній злочинності в Україні: кримінологічні та кримінально-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2018. 465 с.

2. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Про напрями вдосконалення механізму кримінально-правової охорони довілля (на замітку розробникам нового Кримінального кодексу України). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 1. С. 92–125.

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБИГУ В ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ

НАДЕЖДЕНКО Аліна

кандидат наук з державного управління
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Маріупольський державний університет

ВЕРИТЕЛЬНИК Світлана

доктор філософії з публічного управління та адміністрування
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Маріупольський державний університет

В сучасному цифровому світі, використання електронного документообігу набуває все більшої ваги, особливо в контексті організаційної ефективності та оптимізації роботи державних органів. Впровадження електронного документообігу в державних органах має велику важливість і потенціал для покращення ефективності та якості адміністративних процесів. Він сприяє прискоренню обробки документів, забезпечує економію ресурсів, зручний доступ до інформації, забезпечення безпеки та зменшення помилок.

Електронний документообіг автоматизує процеси, спрощує спілкування та співпрацю між державними органами, сприяє збереженню документації та підвищує рівень довіри до державних органів. В результаті впровадження електронного документообігу забезпечується більш швидке, ефективно та прозоре функціонування державної адміністрації, сприяючи покращенню якості надання послуг громадянам та підвищенню рівня довіри до держави.

У сучасних умовах, з урахуванням швидкого зростання обсягів документної інформації та структурної складності управлінської діяльності, необхідно впроваджувати інтегровані системи електронного документообігу як ключові елементи успішної діяльності [2]. Значну вагу має інформатизація органів державного управління, оскільки вона забезпечує суспільству доступ до інформації, розкриває нові можливості, що пропонуються новими технологіями в процесі управління та прийняття управлінських рішень. Якість та повнота інформаційних ресурсів, якими володіють державні органи, суттєво впливають на їх діяльність та ефективність.

Питання впровадження електронного документообігу в діловодство є актуальним і привертає постійний інтерес дослідників. Власне дослідження про особливості систем електронного документообігу в державних органах України були проведені такими вченими, як І. В. Клименко, К. О. Линьов, С. В. Радченко та А. О. Ніколашин. Проблеми органі-

зації електронного документообігу були досліджені В. П. Завгороднім, М. М. Коцупатрим, М. Ф. Кропивко, С. В. Івахненковим, В. П. Писаренком та іншими вченими.

На сьогодні в Україні існує значна кількість нормативно-правових актів, які регулюють впровадження електронного документообігу та відносини в галузі інформаційних технологій. Проте, багато з цих актів потребують внесення змін та доповнень, оскільки не завжди узгоджені між собою та не в змозі ефективно вирішувати виникаючі проблеми.

Деякими з найважливіших законів, прийнятих Верховною Радою України, що набули чинності, є Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис», «Про обов'язковий примірник документів», «Про Національну програму інформатизації», «Про телекомунікації», «Про Національну систему конфіденційного зв'язку», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та інші.

Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [2] встановлює основні принципи використання електронних документів. Згідно з цим законом, електронний документ - це документ, що містить інформацію у формі електронних даних з необхідними реквізитами, включаючи електронний цифровий підпис. Закон визначає юридичну силу електронного документа та обмеження його використання як оригіналу. Однак, практичне застосування цих положень вимагає розробки та прийняття додаткових нормативно-правових актів щодо юридичного підтвердження електронних документів.

Впровадження електронного документообігу в державних органах має ряд цілей, таких як підвищення ефективності управлінської діяльності, прискорення обігу документів та зменшення трудомісткості їх обробки. Для забезпечення належного функціонування системи електронного документообігу, необхідно виконувати вимоги «Типової інструкції з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну», затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України № 55 від 17 січня 2018 року [3], яка встановлює загальні вимоги до документування управлінської інформації в електронній та паперовій формах, а також організацію роботи з документами.

У цій інструкції визначено порядок обробки документів, їх проходження в електронній та паперовій формах, від моменту створення, відправлення або отримання до передавання до архіву. Також встановлено правила використання системи взаємодії, оперативного інформаційного обміну з використанням службової електронної пошти, а також правила моніторингу виконання управлінських рішень.

Для організації роботи з документами в системі електронного документообігу необхідно встановити та налаштувати програмне забезпе-

чення на робочих місцях користувачів. Також потрібно забезпечити безперебійну роботу технічних і програмних засобів системи електронного документообігу на кожному етапі діловодного процесу з використанням електронного цифрового підпису, електронної позначки часу та електронної печатки.

У державних органах для роботи з електронними документами використовують програмне забезпечення, яке відрізняється залежно від масштабів органу, структури, кількості службовців, об'єму документообігу та фінансових ресурсів.

Організація документообігу державних органів здійснюється за допомогою системи електронного документообігу, яка інтегрується з системою взаємодії. Ця система дозволяє передавати електронні документи і їх копії, а також взаємодіяти з системами електронного документообігу інших установ. Електронний документообіг полегшує роботу з документами і прискорює процес обміну інформацією. Однак, його впровадження вимагає матеріальних ресурсів, таких як комп'ютерне обладнання та програмне забезпечення. Витрати на впровадження систем електронного документообігу компенсуються зокрема за рахунок зменшення витрат на зберігання паперових документів і кількості співробітників, зайнятих роботою з документами.

Впровадження електронного документообігу має свої переваги, такі як створення інформаційного фундаменту для участі громадян у прийнятті державних рішень, збільшення прозорості та підзвітності органів влади громадянам. Однак, існують певні виклики, такі як несумісність програмно-апаратних платформ, недосконалість національної системи електронного цифрового підпису, неузгодженість форматів електронних документів та відсутність реалізації технологій надання адміністративних послуг через Інтернет. З цією метою запроваджується в Україні впровадження технологій електронного урядування, що сприятиме розвитку електронної демократії.

Електронна демократія використовує інформаційно-комунікаційні технології для підтримки демократичних процесів і залучення громадян до участі в управлінні. Це включає електронні опитування, звернення, наради, дискусії, скарги, консультації, веб-трансляції та електронну ініціативу. Застосування цих інструментів дозволяє громадянам брати участь у формуванні та реалізації державної та місцевої політики, сприяє підвищенню прозорості та ефективності діяльності органів влади.

Тому забезпечення інформаційної безпеки, доступу до електронних ресурсів та навичок користування електронними системами є важливих аспектів законодавчого регулювання електронного документообігу в державних органах. Для цього потрібно прийняти відповідні законодавчі акти, які встановлюють правила і вимоги щодо збереження та

обробки електронних даних, захисту від несанкціонованого доступу та зловживань.

Одним із ключових аспектів є розробка і впровадження системи інформаційної безпеки, яка забезпечує захист важливих даних та інформаційних ресурсів від вторгнень, витоків та пошкоджень. Це включає застосування сучасних методів шифрування, контролю доступу до інформації, систем аутентифікації та авторизації користувачів, а також резервне копіювання та відновлення даних.

Також необхідно забезпечити доступ до електронних ресурсів для всіх громадян та організацій, забезпечуючи рівні умови доступу до інформації та електронних послуг. Це може включати розробку спеціальних програм або інтерфейсів, які дозволяють людям з обмеженими можливостями користуватися електронними системами.

Крім цього необхідно забезпечити навчання та підготовку співробітників державних органів щодо використання електронних документів, виконання цифрових підписів, безпечного обміну електронною інформацією та застосування інших інструментів електронного документообігу. Для цього можуть проводитися навчальні програми, семінари та тренінги з питань електронного урядування та інформаційної безпеки.

Такі заходи допоможуть створити ефективну систему електронного документообігу в державних органах, яка забезпечить зручний та безпечний обмін інформацією, підвищить ефективність роботи органів влади та забезпечить активну участь громадськості у прийнятті рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Електронний документообіг: сучасний стан і перспективи розвитку. URL:<http://samzan.ru/39928>
2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
3. Типова інструкція з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну: Постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 55 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#Text>

ЩОДО СТАТИСТИЧНОЇ КОРЕЛЯЦІЇ МІЖ КІЛЬКІСТЮ ОБЛІКОВАНИХ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД ТА КІЛЬКІСТЮ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

НОВІКОВ Олег

кандидат юридичних наук

старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук

1. Відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» 2 липня 2015 року № 580-VIII, поліція відповідно по покладених на неї завдань регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мереж. Зазначені повноваження були покладені на Департамент патрульної поліції Національної поліції України (Розділ II Положення про Департамент патрульної поліції, що був затверджений наказом Національної поліції від 06.11.2015 №73 (у редакції наказу Національної поліції від 18.11.2015 № 96)).

Департамент патрульної поліції реалізує свої повноваження, в тому числі, через свій штат співробітників (т.з. «патрульних» поліцейських), які перебувають на службі. Саме на «патрульних» поліцейських *de facto* покладено завдання з: виявлення та припинення фактів порушення безпеки дорожнього руху, а також виявлення причин і умови, що сприяють їх вчиненню; контролю за додержанням законів, інших нормативних актів з питань безпеки дорожнього руху; забезпечення організаційних заходів для підвищення рівня безпеки дорожнього руху тощо.

2. У кримінології загальноновизнаною вже є думка про те, що чим вище показники роботи підрозділів патрульної поліції з виявлення порушень правил дорожнього руху, тим нижче аварійність на дорогах. Цілком логічно, що кількісні показники роботи Департаменту патрульної поліції залежать й від фактичної кількості наявних співробітників.

Щорічна змінність кількості поліцейських та кількості дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) надає можливість для дослідження кореляційних зв'язків між цими явищами, або встановлення так званих «статистичних артефактів».

3. Інформація про обліковану кількість поліцейських Департаменту патрульної поліції Національної поліції мною отримана в результаті запиту до публічної інформації. Інформація про обліковану кількість ДТП та ДТП з загиблими та/або травмованими була взята з офіційної

статистики ДТП в Україні, що знаходиться у публічному доступі на сайті Патрульної поліції (<https://patrolpolice.gov.ua/statystyka>).

4. Свої розрахунки співвідношення облікованої кількості ДТП/ДТП з загиблими та/або травмованими до облікованої кількості поліцейських я навів у табл. 1.

Табл. 1

Співвідношення облікованої кількості ДТП/ДТП з загиблими та/або травмованими до облікованої кількості поліцейських

Рік	Облікована кількість поліцейських	Облікована кількість ДТП	Облікована кількість ДТП з загиблими та/або травмованими	Співвідношення облікованої кількості ДТП до облікованої кількості поліцейських	Співвідношення облікованої кількості ДТП з загиблими та/або травмованими до облікованої кількості поліцейських
2017	15023	162526	27220	10,82	1,81
2018	14170	150120	24294	10,59	1,71
2019	14185	160675	26052	11,33	1,84
2020	14625	168107	26140	11,49	1,79
2021*	14801	x	24521	x	1,66
2022**	13533	x	18628	x	1,38

* З 2021 р. Департамент патрульної поліції перестав вести загальну статистику ДТП через її нерепрезентативність (зокрема, масове складання водіями учасниками ДТП «європротоколів», які не потребують залучення патрульної поліції для оформлення ДТП).

** У 2022 р. спад статистичних показників пов'язаний з широкомасштабним російським вторгненням в Україну та окупацією частини території України.

Отже, в середньому за період з 2017-2020 рр. в Україні на одного поліцейського припадало приблизно 11 ДТП або майже 2 ДТП з загиблими та/або травмованими. В свою чергу, слід відмітити, що зростання облікованої кількості поліцейських у 2017-2020 рр. знаходилося у несуттєвому прямому зв'язку з облікованою кількістю ДТП. Про деякі причини такого зв'язку, я зазначав у одній із своїх попередніх робіт [1].

Що ж стосується співвідношення облікованої кількості ДТП з загиблими та/або травмованими до облікованої кількості поліцейських, то з 2020 р. відбувається поступовий спад цього коефіцієнту. Це пов'язано, в першу чергу, із зменшенням питомої ваги ДТП із загиблими та/або травмованими у загальній структурі ДТП в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Новіков О. В. Статистичне співвідношення між облікованими дорожньо-транспортними пригодами, адміністративними правопорушеннями у сфері дорожнього руху та кримінальними правопорушення-

ми проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2022. № 1 (19). DOI: 10.15587/2523-4153.2022.254297. С. 57-63. URL: <https://media.neliti.com/media/publications/529255-statistical-correlation-between-accounte-921dd1ea.pdf>.

ЩОДО ПОШУКУ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ЦЕНТРАЛЬНОГО ОРГАНУ, ЩО РЕАЛІЗУЄ ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ У СФЕРІ СТВОРЕННЯ, ДОПУСКУ НА РИНОК, ОБІГУ, КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ, БЕЗПЕКИ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

НОГА Петро

асистент кафедри цивільного, господарського і фінансового права
Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
молодший науковий співробітник лабораторії дослідження проблем
національної безпеки у сфері громадського здоров'я

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса

Національної академії правових наук,
аспірант 4 курсу навчання

Хмельницького університету управління та права імені Лоніда Юзькова

Відповідно до пункту 5 «Забезпечення доступу населення до якісних, ефективних та безпечних лікарських засобів, шляхом встановлення в Україні суворої регуляторної системи, належним чином визнаної на міжнародному рівні» пріоритету 9 Плану відновлення системи охорони здоров'я України від наслідків війни на 2022 – 2032 роки «Відновлення фармацевтичного сектора, покращення доступу та належне використання ліків» II етапом є утворення нового центрального органу зі спеціальним статусом, що реалізує державну політику у сфері створення, допуску на ринок, обігу, контролю якості, безпеки та ефективності лікарських засобів [1]

За ст. 13 закону № 123/96-ВР на сьогодні держлікконтроль здійснюється органами виконавчої влади (без спеціального статусу) в межах повноважень, визначених законодавством України.

За ст. 14 вищенаведеного закону контроль за якістю лікарських засобів здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері контролю якості та безпеки лікарських засобів [2].

За п. 1 положення № 647 суб'єктом контролю якості лікарських засобів в Україні є Держлікслужба [3], яка створена 2014 році шляхом

злиття двох служб (Державної служби з контролю за наркотиками та Державної служби з лікарських засобів). Об'єднання означає поєднання повноважень та функцій двох центральних органів виконавчої влади в одному, але їх структура була суттєво оптимізована, іншими словами - скорочена.

Так, на сьогодні структура Держлікслужби є класичною (тобто подібною до інших центральних органів виконавчої влади). Вона складається з Держлікслужби України, яку очолює Голова Держлікслужби (за посадою є Головним державним інспектором України з контролю якості лікарських засобів [3], котрий має двох заступників) та її територіальних органів (на рівні областей та м. Києва, як міста зі спеціальним статусом, які очолюються головами). Міжрегіональні територіальні органи Держслужби з контролю за наркотиками було ліквідовано.

Також, з 2012 року у структурі Держлікслужби функціонують 10 лабораторій, оснащених відповідно до рекомендацій ВООЗ, а Центральна лабораторія – перекваліфікована ВООЗ, акредитована Європейським директором з контролю якості ліків Ради Європи і включена до загальноєвропейської мережі (GEON) Офіційних медичних контрольних лабораторій (OMCL) [4]. З 10 лабораторій 5 знаходяться в Києві (одна з них також має філії в Дніпропетровську і у Львові), 3 - в Харкові, і 2 - у Львові [5, с. 115].

Безпосередньо у сфері держлікконтролю Держлікслужба відповідно до п. 3 положення № 647: а) відбирає в установленому порядку зразки лікарських засобів для перевірки їх якості; б) здійснює державний контроль за дотриманням вимог законодавства щодо забезпечення якості та безпеки лікарських засобів на всіх етапах обігу, у тому числі правил здійснення належних практик (виробничої, дистриб'юторської, зберігання, аптечної); в) складає протоколи про адміністративні правопорушення та розглядає справи про адміністративні правопорушення у передбачених законом випадках; г) надає обов'язкові для виконання приписи про усунення порушень стандартів і технічних умов, фармакопейних статей і технологічних регламентів, а також про усунення порушень під час виробництва, зберігання, транспортування та реалізації лікарських засобів; д) приймає в установленому порядку рішення про вилучення з обігу та заборону (зупинення) виробництва, реалізації та застосування лікарських засобів, що не відповідають вимогам, визначеним нормативно-правовими актами [3]. Крім цього, територіальні органи Держлікслужби здійснюють близько 25 інших видів робіт внутрішньої діяльності [6, с. 11] (наприклад, опрацювання звернень громадян, узагальнення причин виявлених порушень, документарне забезпечення процесу проведення перевірок, тощо).

З 2014 року адміністративний статус, структура, повноваження Держлікслужби в більшості подібні до статусу Польського Головного

фармацевтичного інспекторату (за виключенням повноважень щодо ліцензування), який складається з Головного фармацевтичного інспекторату Польської Республіки та 16 територіальних провінційних інспекторатів з 10 уповноваженими лабораторіями [7] та Хорватської The Agency for Medicinal Products and Medical Devices [8]. І хоча кількість інспекторатів у Польщі є меншою, а кількість лабораторій однаковою з Україною, однак, територія Польщі, кількість населення та кількість фармацевтичних закладів є меншою. Крім того, у Польщі реалізована система множинності інституцій регулювання фармацевтичного ринку і зокрема, держлікконтролю.

Стосовно суб'єктів держлікконтролю у світі, слід звернути увагу на відсутність єдиного стандарту чи підходу до того, якими мають бути національні контрольні органи, і скільки їх має бути. Немає таких рекомендацій і в європейських директивах, що звертають увагу на необхідність забезпечення виконання певного кола функцій – не важливо, одним органом чи кількома) [9, с. 73].

У Польщі створена система множинності інститутів: 1) Управління з реєстрації лікарських засобів, виробів медичного призначення та біоцидів (Urzd Rejestracji Produktow Leczniczych, Wyrobyw Medycznych i Produktow Biobujecznych) – відповідає за реєстрацію препаратів; 2) Інститут лікарських засобів (Instytut Lekow) з підпорядкованою йому мережею національних лабораторій з контролю якості лікарських засобів (Official Medicines Control Laboratories Network) – відповідає за оцінку якості, профілю безпечності і терапевтичної ефективності лікарських засобів; 3) Головна фармацевтична інспекція (Gluwny Inspektorat Farmaceutyczny) – відповідає за перевірки препаратів, що перебувають в обігу на ринку, та контроль умов виробництва; 4) Національний підрозділ з моніторингу побічних реакцій на лікарські засоби Польщі (Polish National Unit for Monitoring Adverse Drug Reactions) – відповідає за контроль профілю безпечності зареєстрованих лікарських засобів на післяреєстраційному етапі [9, с. 74].

В Угорщині до 2011 року також існувала множинна система державного регулювання фармацевтичного ринку, однак згодом вона була об'єднана в єдину інституцію – Національний інститут якості та забезпечення розвитку у сфері охорони здоров'я та лікарських засобів (National Institute for Quality- and Organizational Development in Healthcare and Medicines) [9, с. 74].

За множинної моделі перевагою можна визнати чіткий розподіл функцій, більшу спеціалізацію (а отже – вищу професійність) органів, а за умови забезпечення їх реальної незалежності одна від іншої – більший рівень страхування від помилки та можливість її виправлення на наступному етапі контролю, який здійснюється іншим органом. Разом з тим, більш складним є процес управління та координації роботи цих ор-

ганів, можливе дублювання функцій, додається бюрократична складова у взаємовідносинах, що уповільнює процес організації регуляторної та наглядовоконтрольної роботи та прийняття управлінських рішень. За моделі одного органу підвищується оперативність роботи (внутрішні процедури завжди швидші, ніж зовнішні) та скорочуються і спрощуються бюрократичні операції, однак, зростає вірогідність того, що допущені помилки не будуть виявлені (через відсутність додаткового контролю). Головне, що об'єднує і множинну модель, і модель одного органу – це набір їхніх обов'язкових функцій – ліцензійно-дозвільні, експертні та контроль якості [9, с. 74].

Отже, до 2014 року в Україні існувала схема множинності інституцій контролю, зараз вона представлена єдиною інституцією – Держлікслужбою, яка за своїм статусом (структурою, повноваженнями, організацією роботи) наближена до суб'єктів контролю таких країн як: Італія (Італійська агенція з лікарських засобів (Agenzia Italiana del Farmaco – AIFA), Хорватія (HALMED), Великобританія (Агенція з контролю якості ЛЗ (МСА)) Угорщина (MIQODHM), Польща (якщо говорити про Головний фармацевтичний інспекторат) та інших. З 2023 по 2025 роки Україна в пошуках оптимальної моделі Держлікслужби.

Зазначимо, що в країнах ЄС поняття «якість лікарських засобів» є всеохоплюючим, ширшим та включає в себе поняття: ефективність, безпеку, та безпосередньо якість, про такий підхід до поняття «якість» в перше заговорили в межах Плану відновлення України. На сьогодні в Україні лікарські засоби реєструються та вводяться в обіг без доведення їх ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Проект Плану відновлення та модернізації України розроблений Національною радою з відновлення України від наслідків війни, яка створена відповідно до Указу Президента від 21 квітня 2022 року № 266/2022. URL: https://www.dls.gov.ua/for_subject. (дата звернення: 24.06.2023).

2. Про лікарські засоби: закон України від 04.04.1996 р., № 123/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 22. Ст. 86.

3. Про затвердження Положення про Державну службу України з лікарських засобів та контролю за наркотиками: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 р., № 647. Офіційний вісник України. 2015. № 72. Ст. 2354.

4. Із історії створення Державної системи якості лікарських засобів в Україні. URL: <http://www.diklz.gov.ua/control/kJd/uk/publish/article/920353> (дата звернення: 10.10.2023).

5. Концепция дерегуляции оборота фармацевтической продукции в Украине. URL: <http://patients.org.ua/ru/publications/> (дата звернення: 15.10.2017).

6. Хмельницька О. А. Удосконалення організації контролю якості лікарських засобів на регіональному рівні: автореф. дис. ... канд. фарм. наук. Харків, 2007. 24 с.

7. Nadzór nad jakością. URL: <https://www.gif.gov.pl/pl/nadzor/nadzor-nad-jakoscia/485,Nadzor-nad-jakoscia.html> (дата звернення: 22.10.2023).

8. About HALMED. URL: <http://www.halmed.hr/en/O-HALMED-u/> (дата звернення: 22.10.2023).

9. Регулювання ринку лікарських засобів в Україні: проблеми та рішення. 2016. 130 с.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ (ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

ОГУРЧЕНКО Володимир

кандидат юридичних наук

докторант кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Головним завданням кримінального судочинства є повне і швидке розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, для вирішення якого працівники оперативних і слідчих підрозділів Національної поліції повинні вжити усіх передбачених законом заходів щодо встановлення злочинної події, осіб, причетних до учинення протиправних дій. Вирішення наведених завдань неможливе без застосування правоохоронцями певних знань, умінь й навичок при проведенні слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, що одержані під час професійної підготовки та практичної діяльності [1].

Негласні слідчі (розшукові) дії як різновид слідчих (розшукових) дій у КПК України з'явилися лише після реформування процесуального законодавства у 2012 році. До цього періоду такі негласні засоби не були під правовим регулюванням кримінального процесуального законодавства, і їх тактичні засади досліджувалися в основному в теорії оперативно-розшукової діяльності. Після введення у КПК України негласних слідчих (розшукових) дій (їх процесуальне закріплення) серед учених в галузі теорії кримінального процесу та криміналістики постало завдання щодо розробки нових науково-практичних і тактичних рекомендацій

щодо тактичних особливостей проведення НСРД у кримінальному провадженні.

При розслідуванні кримінальних правопорушень, особливо тяжких злочинів, діяльності організованих злочинних угруповань, для всебічного, повного і об'єктивного досудового розслідування, встановлення усіх обставин кримінального провадження, викриття винних осіб, притягнення їх до кримінальної відповідальності, виникає необхідність у проведенні НСРД.

Розглядаючи особливості організаційно-тактичного забезпечення проведення НСРД, перш за все постає питання, чи є відмінності в тактичному плані їх проведення від слідчих (розшукових) дій, і чи залежать вони від виду кримінального правопорушення, що розслідується. В науковій літературі подібні питання вже були предметом дискусії серед наукової спільноти. Так, на думку одних учених, негласність слідчих (розшукових) дій означає лише особливий порядок їх підготовки, проведення, фіксації та зберігання і використання отриманих результатів у режимі прихованості до певного часу від інших осіб, які не причетні до їх проведення. В усьому іншому тактика проведення таких негласних процесуальних дій нічим не відрізняється від загальної тактики діяльності слідчого під час досудового розслідування, а до тактичних прийомів провадження НСРД мають бути застосовані загальні вимоги, зокрема, й щодо їх вибіркості [2, с. 4].

На думку інших учених, знання слідчих недостатньо для тактики проведення НСРД, і здійснюючи аналіз нововведень у КПК 2012 році пропонують одним зі стратегічних напрямів вдосконалення підготовки слідчих нової формації та оптимізації їх діяльності розроблення спекурсу з тактичного забезпечення провадження НСРД [3, с. 11]. В частині проведення НСРД криміналістична тактика має бути сформована на основі оперативно-розшукової з урахуванням мети, завдань та юридичних умов слідчої діяльності [4, с. 199].

НСРД, що проводяться при розслідуванні конкретних видів злочинів мають свої тактичні особливості. Аргументами на користь даної тези містяться в самому їх визначенні, закріпленому у ч. 1 ст. 246 КПК України, відповідно до якої НСРД є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню. Проте в самому КПК вказується на одну з основних особливостей такого різновиду СРД – це негласний характер. В цілому, таємний характер сприяє ефективному їх проведенню. Однак рекомендації щодо організації і тактики їх проведення містяться у відомчих інструкціях, які мають обмежений доступ, що зумовлює складність у їх аналізі, дослідженні, і формуванні на основі їх рекомендацій щодо конкретних видів кримінальних правопорушень.

Останнім часом способи злочинної діяльності суттєво змінилися, дедалі вони набувають більш складного і витонченого характеру. Більшість кримінальних правопорушень характеризуються складними схемами, завуальованістю, часто з використанням при цьому технічних засобів зв'язку національних та іноземних операторів, комп'ютерної техніки. Виходячи з цього одним із основних інструментів отримання доказів і даних про особу злочинця є проведення НСРД.

Одними з розповсюджених НСРД при розслідуванні кримінальних правопорушень є накладення арешту на кореспонденцію, її огляд та виїмка; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та зняття інформації з електронних інформаційних систем. Відповідно до ч. 4 ст. 258 вказані НСРД є різновидами втручання в приватне спілкування.

Якщо при розслідуванні кримінального провадження є підстави вважати, що у кореспонденції особи містяться відомості про обставини, які мають значення для досудового розслідування, доцільно проводити таку НСРД, як накладення арешту на кореспонденцію, її огляд та виїмку. Відповідно до ч. 4 ст. 261 КПК України кореспонденцію, на яку можна накласти арешт є листи усіх видів, бандеролі, посилки, поштові контейнери, перекази, телеграми, інші матеріальні носії передавання інформації між особами.

На думку В.І. Галагана і В.В. Шума, до кореспонденції, на яку може бути накладено арешт, крім зазначеної у ч. 4 ст. 261 КПК України, можуть бути також віднесені: електронні повідомлення (охоплює електронну пошту, SMS- та MMS-повідомлення); фіксовані голосові повідомлення; радіограми та повідомлення факсом [5, с. 37].

Процесуальний порядок проведення НСРД зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж регламентується ст. 263 КПК України і є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без відома осіб, які використовують засоби телекомунікацій для передавання інформації, на підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Виходячи з того, що злочинці переважно використовують різноманітні електронні системи, доцільним при розслідуванні злочинів проводити НСРД, передбачену ст. 264 КПК – зняття інформації з електронних інформаційних систем. Тактичні особливості проведення цієї НСРД у теорії є не досить дослідженими, і потребують ґрунтовного аналізу. Важливе значення має встановлення ідентифікаційних ознак електронної інформаційної системи, що підлягатиме дослідженню, адже втручання у таку сферу є обмеженням конституційних прав і свобод громадян, тому слідчий зобов'язаний унеможливити порушення прав осіб, непричетних до злочину. Ідентифікаційними ознаками електронної інформаційної системи є: IP-адреса, яка є унікальним ідентифікатором пристрою

(комп'ютера або маршрутизатора), підключеного до локальної мережі або Інтернету; доменне ім'я, що дозволяє ідентифікувати в мережі Інтернет веб-сайт або адресу електронної пошти; серійний номер та характеристики автоматизованої системи та ЕОМ [6].

Під час провадження негласних слідчих (розшукових) дій важливе значення має оперативно-розшукове забезпечення їх проведення, що дозволяє зазначені заходи проводити більш ефективно. В цілому, оперативно-розшукова складова у кримінальному провадженні повинна бути більш широкою, ніж вона є в умовах сьогодення. Нормативно-правове регулювання з процесуального, кримінального, кримінально-виконавчого та оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження буде більш ефективним у разі взаємного доповнення, а не взаємних протиріч.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві / В.М. Ковбаса. *Право і суспільство*. 2011. № 5. С. 186-190. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2011_5_39

2. Колесник Ю.В. Тактичні прийоми проведення слідчих (розшукових) дій як криміналістичні засоби діяльності слідчого. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 4. С. 1–6.

3. Берназ В.Д. Нові професійні функції слідчого при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій та напрями вдосконалення їх підготовки. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 8–12.

4. Грібов М.Л. Поняття та зміст криміналістичної тактики в контексті законодавчих новацій у кримінальному процесі України. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 194–200.

5. Галаган В.І. Процесуальний порядок накладення арешту на кореспонденцію у кримінальному провадженні України: монографія / В.І. Галаган, В.В. Шум. Київ, 2017. 168 с.

6. Луцик В.В. Зняття інформації з електронних інформаційних систем. URL:

file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/vchfo_2014_4_25.pdf.

ЩОДО ПРИМУСОВОЇ ПАСПОРТИЗАЦІЇ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

ПАВЛЕНКО Тетяна

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри державно-правових
дисциплін, кримінального права та процесу
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди

Починаючи з 2014 року російська федерація (далі – рф) проводить абсолютно незаконну політику примусової паспортизації громадян України на тимчасово окупованих територіях нашої країни, намагаючись разом з нашими територіями привласнити й наших громадян. У рік окупації українського Криму в рф був прийнятий закон, згідно до положень якого українців, які там мешкали, насильно прирівняли до громадян рф. У 2019 році до цього закону було внесено зміни, якими спростили процедуру отримання громадянства для жителів ОРДЛО. У 2022 році процедуру паспортизації розширили на мешканців, які проживають на територіях Луганської та Донецької областей, а згодом – і на всі інші регіони, які опинилися в тимчасовій окупації внаслідок повномасштабного вторгнення [1] (Херсонської, Запорізької областей).

Впродовж трьох років в ОРДЛО було видано близько 700 тисяч російських паспортів. На сьогоднішній день окупанти видають свої документи у Донецькій, Луганській, Херсонській, Запорізькій областях та на частині тимчасово окупованої Харківської області. Зауважимо, що достовірної інформації про кількість населення цих територій, які отримали паспорти рф, наразі ми не маємо. Відомо, що для прискорення процесу злочинної паспортизації, росіяни провокують гуманітарну кризу на окупованих територіях, а потім єдиноразово видають 10 тисяч рублів за оформлення паспорта. Крім того, штучно створюються умови для максимального ускладнення життя для осіб без «аусвайса» [2]. Такими діями рф порушує Положення про закони і звичаї війни на суходолі, яке є додатком до Четвертої Гаазької конвенції 1907 року [3], що прямо забороняє примушувати населення окупованих територій присягати на вірність державі-супротивнику (ст. 45). Мова йде як про військову присягу, так і переведення до іншого громадянства.

Зауважимо, що примусова паспортизація, що проводиться країною-агресором, містить у собі багато як відкритих, так і прихованих загроз. Так, по-перше, таким чином рф створює підґрунтя для подальшої анексії тимчасово окупованих територій, а отже створюється серйозна загроза для суверенітету нашої держави. По-друге, під приводом оформлення громадянства рф збирають персональні дані громадян України, що

перебувають на тимчасово окупованій території, що дає можливість агресору сформувати бази даних для перспективи проведення псевдо референдумів на цих територіях. Нажаль, приклади цього «фарсу» ми бачили у Криму, Донецькій, Луганській областях, а згодом і у Запорізькій та Херсонській. По-третє, маючи зазначені бази даних, рф використовує населення тимчасово окупованих територій в якості ресурсу для поповнення лав своєї армії. Тобто, фактично, наявність паспорту рф є підставою для мобілізації. По-четверте, наявність «громадянства рф» дає можливість представникам окупаційної влади під різними нікчемними приводами (евакуація, переселення з метою захисту чи покращення умов життя тощо) депортувати українців до депресивних регіонів рф (Сибіру, Далекого Сходу, Зауралля тощо), тим самим за рахунок наших громадян покращуючи етнічний склад цих регіонів. По-п'яте, за тими даними, які має українська сторона, навіть зовнішній вигляд паспортів, які нав'язуються українцям та видаються за спрощеною процедурою, суттєво відрізняється від звичайних російських паспортів. Отже, можемо зробити висновок, що наявність такого паспорту не робить мешканців тимчасово окупованих територій повноправними громадянами рф. І, пошосте, таким чином рф, очевидно, намагається посилити свої майбутні переговорні позиції та легітимізувати у перспективі подальшу збройну агресію проти України необхідністю «захисту російських громадян».

Україна послідовно відстоює позицію невизнання громадянства держави-агресора, яке українці насильно отримали на тимчасово окупованих територіях. Паспортизація рф на цих територіях України є нікчемною і не має правових наслідків як для України, так і для інших держав, які керуються нормами міжнародного права, і в цілому верховенства права.

Разом з тим, 16 вересня 2022 року, на урядовій нараді було погоджено законопроект про кримінальну відповідальність за примусову російську паспортизацію [4]. Згідно до положень цього законопроекту передбачається внесення змін до Кримінального кодексу України (далі – КК). Так, запропоновано передбачити кримінальну відповідальність за набуття громадянства держави-агресора та/або отримання паспортних документів держави-агресора та примусову паспортизацію. А саме, за набуття в умовах воєнного стану громадянином України, який є особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, громадянства держави-агресора та/або отримання паспортних документів держави-агресора, за відсутності ознак державної зради (ст. 111³ КК України), за пропаганду, публічні заклики, поширення матеріалів із закликами щодо необхідності набуття громадянами України громадянства держави-агресора та/або отримання паспортних документів держави-агресора (ч. 1 ст. 438¹ КК) та за вчинення дій щодо примушування громадян України до набуття громадянства держави-агресора або

отримання паспортних документів держави-агресора, а так само створення умов, за яких обсяг прав громадян України буде меншим, якщо вони не мають громадянства держави-агресора та/або паспортних документів держави-агресора (ч. 2 ст. 438¹ КК).

Автори зазначеного законопроекту вважають, що він сприятиме протидії примушуванню громадян України до набуття громадянства держави-агресора та дозволить притягати до відповідальності за російську паспортизацію населення України, а також має зменшити кількість громадян України, які захочуть добровільно отримати громадянство держави-агресора.

Безумовно, як вже зазначалося, примусова паспортизація на тимчасово окупованих територіях є свідомою політикою країни-агресора і є злочином. Проте, погодимося з думкою правозахисників, що встановлення кримінальної відповідальності саме за отримання такого паспорту суперечить державній політиці з цього питання, адже може стати додатковим фактором залякування мешканців тимчасово окупованої території та руйнуватиме існуючу практику кваліфікації даного діяння як воєнного злочину, яка вже склалася [5]. Крім того, щодо факту добровільності набуття громадянства держави-агресора на тимчасово окупованій території, то певно, про добровільність під дулом автомату взагалі не доводиться говорити. Також викликають питання непропорційно великі санкції за набуття громадянства держави-агресора та/або отримання паспортних документів держави-агресора (від 10 до 15 років позбавлення волі (ст. 111³ КК) та примусову паспортизацію (від 5 до 8 років позбавлення волі (ч. 1 ст. 438¹ КК) та від 8 до 12 років позбавлення волі (ч. 2 ст. 438¹ КК).

Додатковим аргументом щодо необґрунтованості прийняття зазначеного законопроекту в запропонованій редакції, є коментар Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Дмитра Лубінця, який зазначив, що українці, які отримали паспорти рф на тимчасово окупованих територіях, аби зберегти життя, є жертвами злочину, а примусова паспортизація на цих територіях України визнається грубим порушенням норм міжнародного права. Крім того, згідно до положень ст. 25 Конституції України, кожен має право на зміну громадянства, що включає можливість визнання результату примусової зміни громадянської належності [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ворожа примусова паспортизація є незаконною та не визнається в Україні й у світі. URL: <https://www.rv.gov.ua/vorozha-prymusova-rasportyzatsiia-ie-nezakonnoiu-ta-ne-vyznaietsia-v-ukraini-i-u-sviti>.

2. Які загрози несе примусова паспортизація на тимчасово окупованих Росією територіях. Укрінформ. 29.08.2022. URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3560126-aki-zagrozi-nese-primusova-pasportizacia-na-timcasovo-okupovanih-rosieu-teritoriah.html>.

3. IV Конвенція Про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. 18.10.1907. Додаток до Конвенції. Положення про закони і звичаї війни на суходолі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text.

4. Проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо протидії російській паспортизації. № 8057 від 19.09.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40512>.

5. 8 складних питань про примусову паспортизацію в окупації. Чи варто карати за російський паспорт? Свої.City. 26 липня 2022. URL: <https://svoi.city/cards/226799/8-pitan-pro-primusovu-pasportizaciyu-v-okupacii>.

6. Українець, який отримав паспорт РФ на ТОТ, щоб зберегти життя, є жертвою злочину, – Лубінець. Ukraine World News. 17.05.2023. URL: <https://uworld.news/news/ombudsmen-poradyv-ukraintsiam-na-okupovanykh-1002540.html>.

ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ВІЗІЇ ДОРОЖНЬОЇ БЕЗПЕЧНОСТІ: НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ НА ДОРОГАХ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ¹

ПАНОВА Світлана

молодший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України

Безпека дорожнього руху в Україні є вкрай актуальною темою, навіть у контексті викликів воєнного сьогодення. Незалежно від складнощів, з якими стикається країна, збереження безпеки на дорогах залишається важливим пріоритетом. Число дорожньо-транспортних пригод (далі-ДТП) та травмованих учасників дорожнього руху залишається досить високим, і це ставить питання безпеки в центр уваги. За даними Всесвітньої організації здоров'я (ВНО) щорічно в результаті ДТП обривається життя близько 1,3 мільйона людей. Серед дітей та молодих людей віком від 5 до 29 років ДТП є однією з основних причин смертності. У Європейському бюро ВООЗ зазначають, що у дітей віком 5-

¹ Публікацію підготовлено на виконання фундаментальної теми «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту України» номер державної реєстрації 0120U10561, яке проводиться НДІ ВПЗ НАПрН України.

17 років немає більшої небезпеки для життя, ніж ДТП. При цьому в країнах регіонів з низьким доходом смертність неповнолітніх внаслідок аварій на дорогах у два рази вища, ніж у багатих країнах [1].

Між тим ДТП за участю неповнолітніх в нашій країні привертають все більше уваги громадськості своєю зухвалістю та тяжкістю наслідків. Офіційні статистичні показники Патрульної поліції та за шість останніх років (2017-2022) щодо скоєних ДТП за участю дітей, а саме в яких загинули або травмувалися діти становила у 2017 р. – 4135, 2018 р. – 3739, 2019 р. – 3903, 2020 р. – 3574, 2021 – 3691, 2022 – 2625. Різке зниження показника у 2022 р. зумовлено воєнними подіями в нашій державі, що спричинило масштабну міграцію населення, переважно жінок і дітей, але попри це, він все одно залишається досить значним.

Діти, унаслідок своїх фізичних характеристик та розвитку, є особливо уразливою групою у випадках дорожньо-транспортних пригод. Їх менший розмір та маса тіла роблять їх більш вразливими до травм, а також їх рефлексії та когнітивні здібності ще не настільки розвинені, як у дорослих. Крім того, діти не завжди можуть повністю усвідомлювати небезпеку дорожнього руху, і їм може не вистачати необхідного досвіду та розсудливості для безпечного пересування по дорозі.

Для вирішення проблеми дитячої смертності та травматизму внаслідок ДТП важливо реалізувати комплекс заходів, окрім, покращення дорожньої інфраструктури, дотримання правил дорожнього руху, сприяння безпечній їзді є підвищення обізнаності про небезпеку дорожньо-транспортних пригод. Надання дітям освіти та навчання з безпеки дорожнього руху може допомогти зменшити ризик травмування та смерті.

Загальна статистична «картина» щодо травмованих та загиблих внаслідок ДТП свідчить про нагальність змін в освітній сфері. Періодично реєструвалися непоодинокі законодавчі ініціативи щодо зміни освітньої парадигми, але суттєвих результатів в цьому питанні так і не було досягнуто.

Нині звертає на себе новий освітній задум яким пропонується підвищити безпеку дорожнього руху в Україні шляхом вивчення правил дорожнього руху в закладах освіти. У Верховній Раді прийнято за основу Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення вивчення правил безпеки дорожнього руху № 8356 від 12.01.2023 р. Даним проектом передбачається внесення змін до законів України «Про освіту» «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», до яких пропонується внести норми щодо відображення у стандартах освіти обов'язковості набуття дітьми знань безпечного дорожнього руху. Для досягнення цієї компетентності передбачається залучення батьків, які своїми настановами та поведінкою будуть сприяти набуттю дітьми знань з безпечного дорожнього руху.

Треба зазначити, що пропоновані новації лише дотично відображають рекомендації щодо навчання дітей безпечної поведінки на дорогах Зведеної постанови про дорожній рух Європейської економічної комісії ООН (14 Серпня 2009 р. (ECE/TRANS/WP.1/123). Женева). Даною Постановою рекомендовано вживати необхідних заходів для забезпечення навчання правилам дорожнього руху на регулярній та постійній основі, особливо в школах на всіх рівнях, як це передбачено пунктом 5-біс статті 3 Конвенції про дорожній рух 1968 року. Виходячи з цих рекомендацій навчання дітей безпечної поведінки на дорогах слід здійснювати з застосуванням сучасних педагогічних методів, включаючи практичні навички та технічні засоби, які слід періодично переглядати враховуючи аналіз їх ефективності, а також зміни умов дорожнього руху. Для успішного навчання вкрай важливе значення має активна участь у цьому процесі самих учнів. Система навчання дітей безпечної поведінки на дорогах має бути поетапною та враховувати вік дітей, їх здібності, місцеві умови та способи їх пересування. У ході цих навчань не слід упускати з уваги важливе значення навколишнього оточення, що робить значний вплив на поведінку дітей. Навчання дітей шкільного віку безпечної поведінки на дорогах слідує проводити як у рамках шкільних програм, адаптованих залежно від віку дітей, і з використанням різних форм позашкільного навчання. [2, page 214, Annex VII, 3), 7), 8), 9)]

Отже, наразі вивчення Правил дорожнього руху в національних навчальних закладах не дає дітям компетентності щодо безпечної поведінки на дорозі. Це впливає як на рівень знань, які отримують діти, так і на їх здатність практично застосовувати ці знання. Батьки також не беруть участі у вивченні правил безпеки дорожнього руху і не виступають прикладом, що демонструє необхідність дотримання таких правил своїми дітьми. Натомість, досить часто батьки порушують Правила дорожнього руху, коли перебувають з дітьми, і своєю поведінкою спонукають їх до подібних порушень. Тому необхідність внесення змін до освітніх програм з безпеки дорожнього руху з врахуванням європейських рекомендацій планомірної просвітницької роботи з дітьми дасть змогу сформувати більш свідоме суспільство в питаннях безпечності дорожньо-транспортного переміщення в Україні, адже з нинішнім темпами урбанізації та автомобілізації, появою нових видів переміщення це дозволить, на наш погляд, не тільки запобігти зросту, а й знизити показники смертності та травмування в наслідок ДТП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. UN launches #SaveKidsLives campaign to boost road safety for children. UN News Global perspective Human stories. United Nations. URL: <https://news.un.org/en/story/2015/05/497752>

2. Consolidated Resolution on Road Traffic, 14 August 2009 (ECE/TRANS/WP.1/123). Geneva, United Nations Economic Commission for Europe. URL: <https://unece.org/DAM/trans/main/wp1/wp1fdoc/ECE-TRANS-WP1-123e.pdf>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ (ВОЄННОГО СТАНУ)

ПОЛІТОВА Анна

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри права

Маріупольського державного університету

ЗЯТЬКО Йозеф

директор ГО «Східноєвропейська агенція розвитку» (Словаччина)

Для України дуже важливо досліджувати питання, пов'язані з міжнародним співробітництвом у боротьбі зі злочинністю. Це стосується і теми гендерно зумовленого насильства в умовах збройного конфлікту (воєнного стану). Беззаперечним є той факт, що останнім часом проблеми міжнародного співробітництва в цій сфері, стали постійним предметом обговорення не тільки у засобах масової інформації та наукових колах, а й викликають гострі дискусії й серед представників органів державної влади. Тому наукове дослідження цих питань має велике значення, а отже, є актуальним.

Як зазначав Є.В. Зозуля, сучасний стан співробітництва в галузі боротьби зі злочинністю МВС відзначається активною участю України в 11 міжнародних організаціях, включаючи ООН, ОБСЄ, ЄС, Раду Європи, МОМ та інші. Крім того, Україна здійснює співробітництво з регіональними та субрегіональними структурами, такими як ГУАМ, СНД, ОЧЕС. Це свідчить про широкий спектр партнерських зв'язків, які Україна підтримує з іншими країнами та міжнародними організаціями з метою спільної боротьби зі злочинністю [1, с.]. Проте, сучасний стан проблеми міжнародного співробітництва змінився не тільки через реформування правоохоронних органів, а й через збройну агресію російської федерації та виходу України з деяких угод, наприклад, СНД.

Основними документами, які регламентували міжнародне співробітництво у сфері протидії злочинності є Угоди (Протоколи, Договори, Меморандуми). Так, наприклад, Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грецької Республіки про боротьбу з тероризмом, незаконним

обігом наркотиків, організованою та іншими формами злочинності, затверджену постановою Кабінетом Міністрів України від 19.11.2008 №1012, передбачає співробітництво і надання взаємної допомоги за такими напрямками боротьби: міжнародним тероризмом; незаконним виробництвом, вживання та розповсюдження наркотичних засобів та психотропних речовин; організованою злочинністю; піддробкою документів, грошей та інших цінних паперів; незаконним розповсюдженням вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових, хімічних, ядерних та радіоактивних речовин; міжнародною нелегальною економічною діяльністю, зокрема з відмиванням грошей; контрабандою, включаючи контрабанду предметів, що становлять історичну та культурну цінність, коштовного каміння і металів та інших цінностей; незаконним перетинанням кордону; угонами та крадіжками автотранспортних засобів; зі злочинами проти життя, основних прав та свобод особи. Також таке співробітництво включає: поліпшення методів та засобів підтримки та забезпечення громадського порядку; підготовку та підвищення кваліфікації співробітників правоохоронних органів; обмін інформацією про безвісно відсутніх, а також осіб, які знаходяться в розшуку [2]. Схожі положення є і в інших Угодах (Договорах, Протоколах, Меморандумах), зокрема, Угоді про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Польща в боротьбі зі злочинністю [3]. Варто відзначити, що таких Угод (Договорах, Протоколах, Меморандумах) на офіційному сайті МВС України – 41. Разом з тим, прямої вказівки на міжнародне співробітництво у сфері забезпечення протидії гендерно зумовленому насильству не передбачено, а лише відзначено окремі його прояви.

Враховуюче вищевикладене, вважаємо, що міжнародне співробітництво у сфері протидії гендерно зумовленому насильству в умовах збройного конфлікту регламентується:

- *міжнародно-правовими актами:*

Статутом Організації Об'єднаних Націй 1945 р.;

Загальною декларацією прав людини 1948 р.;

Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.;

Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 р.;

Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.;

Пекінською декларацією 1995 р.;

Конвенцією ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW);

Женевською конвенцією про поведження з військовополоненими 1949 р.; Женевською конвенцією про захист цивільного населення під час війни 1949 р.; Додатковим протоколом до Женевських конвенцій, що

стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів 1977 р.; Додатковим протоколом до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру 1977 р.;

Протоколом про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності;

Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) 2011 р.;

Резолюцією Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», ухваленої Радою Безпеки ООН 31 жовтня 2000 р., та резолюцій Ради Безпеки ООН 1820, 1888, 1889, 1960, 2106, 2122, 2242, 2467, 2493;

Резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року.

- національними законодавчими актами:

Законом України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV «Про міжнародні договори України»;

Законом України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;

Законом України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI «Про протидію торгівлі людьми»;

Законом України від 04 лютого 2002 р. № 1433-IV «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря)»;

Законом України від 21 вересня 2010 р. № 2530-VI «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми»;

Указом Президента України від 05 серпня 2020 р. № 306/2020 «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми»;

Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 654 «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі»;

Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 655 «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі»;

Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють за-

ходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»;

Постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 р. № 145 «Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року»;

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2019 р. № 234 «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі»;

Постановою Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 р. № 987 «Про затвердження Типового положення про центр реабілітації для осіб, які постраждали від торгівлі людьми»;

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 531 «Про внесення змін до Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми»;

Постановою Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. № 824 «Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»;

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 800-р «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року»;

Наказом Міністерства соціальної політики від 01 жовтня 2018 р. № 1434 «Про затвердження Типової програма для кривдників», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 29 жовтня 2018 р. за № 1222/32674;

Наказом Міністерства соціальної політики від 11 грудня 2018 р. № 1852 «Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 22 грудня 2018 р. за № 1458/32910;

Наказом Міністерства соціальної політики від 03 липня 2019 р. №1037 «Про затвердження форм документів, із яких формується особова справа постраждалої особи, влаштованої до притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 11 липня 2019 р. за № 772/33743

Наказом Міністерства соціальної політики від 30 листопада 2020 р. № 787 «Про затвердження Методики визначення потреб територіаль-

них громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 12 січня 2021 р. за № 36/35658;

Наказом Міністерства соціальної політики України, МВС України від 11 січня 2016 р. № 4/5 «Про затвердження Інструкції зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми»;

Наказом Міністерства соціальної політики України від 22 вересня 2021 р. №529 «Про затвердження форми обліку осіб, яким встановлено статус/відмовлено у встановленні статусу або продовжено строк дії статусу/відмовлено у продовженні строку дії статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми»;

Наказом Міністерства соціальної політики України та МВС України від 13 березня 2019 р. № 369/180 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 02.04.2019 року за № 333/3330.

Наведений нами перелік міжнародно-правових актів та нормативно-правових актів України є не повним, а положення, що регламентують міжнародне співробітництво потребують поглибленого аналізу. Проте, така кількість нормативно-правових актів свідчить про прагнення нашої держави протидіяти гендерно зумовленому насильству, але значна частина перелічених нами актів не стосуються збройного конфлікту (воєнного стану).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зозуля Є.В. Формування нормативно-правової бази та організаційне забезпечення міжнародного співробітництва МВС у боротьбі зі злочинністю в умовах становлення української державності. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2009. № 3. С. 36-43.

2. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грецької Республіки про боротьбу з тероризмом, незаконним обігом наркотиків, організованою та іншими формами злочинності, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 19.11.2008 р. № 1012. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=05KKPA8C28&abz=8P7B3> (дата звернення 09.06.2023)

3. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Польща в боротьбі зі злочинністю, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 15.04.1992 р. № 196. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_044#Text (дата звернення 09.06.2023)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

РИБАЛКО Марія

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПАВЛОВА Наталя

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою складовою успішного проведення правосуддя та забезпечення безпеки громадян. Воєнний стан, що супроводжується конфліктами, насильством та порушеннями закону, створює складні умови для розслідування злочинів. У таких ситуаціях необхідно мати спеціальні знання, які допомагають правоохоронним органам ефективно збирати докази, ідентифікувати злочинців та притягати їх до відповідальності.

Спеціальні знання включають широкий спектр областей, таких як криміналістика, балістика, форензика, кібербезпека, медицина, психологія та багато інших. Ці знання допомагають провести комплексне розслідування, збирати докази з різних джерел та аналізувати їх з метою встановлення обставин злочину [1, с.98].

Під час воєнного стану, коли розпочинається масштабна військова операція, злочини можуть бути скоєні як з боку ворожої сторони, так і з боку власних військ або місцевого населення. В таких ситуаціях спеціальні знання стають необхідні для розрізнення фактів, встановлення винних та запобігання безкарності.

Крім того, спеціальні знання дозволяють ефективно працювати зі свідками та потерпілими, які можуть бути травмовані фізично та психологічно. Експерти у галузі психології можуть надати підтримку та професійну допомогу у зібранні свідчень та психологічному супроводі людей, що постраждали від воєнних злочинів [2, с.127].

Таким чином, використання спеціальних знань під час розслідування злочинів в умовах воєнного стану є ключовим фактором в ефективній боротьбі з беззаконням, забезпеченні безпеки та відновленні правопорядку. Застосування таких знань допомагає забезпечити справедливість, притягнути злочинців до відповідальності та сприяти процесу миру та стабільності у суспільстві.

Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів в умовах воєнного стану включає низку окремих питань, які заслуговують особливої уваги. Деякі з них можуть включати:

- криміналістика та збирання доказів. Воєнний стан часто супроводжується руйнуванням і великою кількістю фізичних пошкоджень. Використання спеціалістів з криміналістики дозволяє систематично досліджувати місця злочинів, збирати, фіксувати та аналізувати докази, такі як сліди, відбитки пальців, ДНК та інші фізичні матеріали [3, с.198];

- балістика. Умови воєнного стану часто супроводжуються використанням вогнепальної зброї та вибухових пристроїв. Балістичні експерти займаються визначенням типу та походження куль та вибухівок, вивчають їх траєкторії та вплив на об'єкти, що допомагає встановити початок збройного конфлікту, виявити злочинців і встановити зв'язки між різними злочинами;

- форензика. В умовах воєнного стану форензичні експерти грають важливу роль у встановленні причин смерті, ідентифікації жертв та визначенні травм. Вони використовують свої знання про медицину, антропологію, стоматологію та інші науки, щоб проаналізувати розклад тіла, виявити ознаки насильства та з'ясувати обставини смерті;

- кібербезпека. У цифрову епоху важливо також звернути увагу на кіберзлочини та кібератаки, які можуть бути спрямовані на військові системи, комунікації та інфраструктуру. Експерти з кібербезпеки допомагають виявляти, аналізувати та нейтралізувати кіберзагрози, а також відновлювати пошкоджені системи та встановлювати зв'язки злочинців [4, с.13].

- психологія та підтримка потерпілих. Воєнний стан може призводити до серйозних психологічних наслідків для військових, цивільного населення та жертв злочинів. Спеціалісти з психології надають підтримку потерпілим, допомагають виявити травми, проводять психологічні експертизи та надають експертні свідчення у судових процесах.

Ці питання є лише деякими з багатьох, які виникають при використанні спеціальних знань під час розслідування злочинів в умовах воєнного стану. Важливо, щоб правоохоронні органи співпрацювали з експертами відповідних галузей, щоб забезпечити успішність розслідування та забезпечити справедливість у воєнних умовах [5, с.154].

Отже, умови воєнного стану створюють особливі виклики для розслідування злочинів. В таких ситуаціях важливо використовувати спеціальні знання, які допомагають збирати докази, встановлювати факти та притягати злочинців до відповідальності. Окремі питання, пов'язані з використанням спеціальних знань під час розслідування злочинів в умовах воєнного стану, включають криміналістику, балістику, форензику, кібербезпеку та психологію. Враховуючи ці аспекти, ми зможемо краще зрозуміти важливість експертних знань для забезпечення справедливості

та безпеки під час розслідування злочинів у складних умовах воєнного конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Криміналістична техніка, тактика і методика : навчальний посібник. В. В. Копча, Н. В. Копча. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 286 с.
2. Криміналістика : навчально-методичний посібник. Тіщенко В. В., Подобний О. О. Одеса : Видавництво «Юридика», 2022. 236 с.
3. Криміналістика : підручник. В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. К. : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.
4. Александренко О.В., Женутій В.І. Інновації та цифрові технології в криміналістиці та судовій експертизі: сучасні можливості та проблеми застосування. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці: Матеріали міжнар. «круглого столу»*, Харків, 12 грудня 2019.-Харків: Право, 2019. С.10-14.
5. Криміналістика: питання і відповіді : навч. посіб. для студ. ВНЗ. А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, Я.В. Кузьмічов, Ж.В. Удовенко, С.В. Хільченко; МОН України, НАВС. Київ : ЦУЛ, 2011 р. 276 с.

ВИНЯТКОВІ ОБСТАВИНИ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК ЄС

САДИКОВА Яна

кандидат юридичних наук, доцент
доцентка кафедри юридичних дисциплін
Сумської філії Харківського національного
університету внутрішніх справ

Правове регулювання торговельних марок в ЄС вирізняється чіткістю та застосуванням принципу рівного регулювання. Поява виняткових обставин зумовлено тим, що законодавство дозволило те, що зазвичай вважалося неприйнятним.

Якщо відслідкувати правове регулювання та практику Установи ЄС, то виняткові обставини з'являються у випадках, коли мова йде, наприклад, про заявку на колір як торговельну марку.

Торговельними марками можуть бути «будь-які» позначення, що в сво чергу допускає розширене тлумачення, а не вичерпний перелік. Тільки практика може підказати, що можна додати до списку, який визначено законодавчо. Зазвичай переліки визначаються для того, щоб

створити найбільш повний перелік, і лише судова практика здатна розширити цей перелік, проводячи дослідження на відповідність об'єкта правовим умовам.

Поява «виняткових обставин» для кольорових торговельних марок може бути пов'язана з розширеною практикою не бачити відмінних ознак кольору для вказівки на походження товарів і послуг. Таким чином, у випадку, коли практика зазвичай не надає відмінності кольору, заявник змушений знайти та продемонструвати такі обставини, щоб подолати звичайну практику та її небажання.

Такі виняткові обставини не є «законними» винятковими обставинами, оскільки правове регулювання допускає реєстрацію кольору як такої. Такі обставини є незвичайними або які можуть вказувати на особливості справи. Вони сформульовані судовою практикою без будь-яких посилань на чітко сформульовані норми права.

Інший приклад виняткових обставин, це обставини – підстави у справах про пропущення строку. Згідно зі статтею 104(1) EUTMR та прецедентним правом існують дві вимоги для *restitutio in integrum* а) що сторона проявила всю належну обережність, яку вимагають обставини, і б) що недотримання (крайнього терміну) стороною має прямим наслідком спричинення втрати права або засобів відшкодування [1]. Одним з критеріїв для надання *restitutio in integrum* є умова «всієї належної обережності, якої вимагають обставини». Права будуть відновлені лише за виняткових обставин, які неможливо передбачити з досвіду, і тому вони непередбачувані та мимовільні [2].

Відповідно до прецедентного права апеляційних рад ситуація, яка виправдовує реституцію, має бути ненормальною або винятковою, щоб час мав бути пропущений через непередбачені обставини, які були поза контролем заявника про реституцію, навіть якщо було вжито всіх належних заходів. Реституція передбачає обов'язок сторін та їхніх представників проявляти обачність під час дій в Офісі. Існує вимога ретельно дотримуватись обмеження часу. У справі BrainLAB відділ заперечень вважав, що представник не надав переконливих аргументів того, що він вжив усіх належних заходів для дотримання строку. Представник заявника заявив, що він переніс сильний грип. Проте грип, навіть сильний, не можна вважати винятковою та непередбачуваною обставиною, оскільки це те, що можна очікувати в певний час робочого року, навіть якщо неможливо передбачити, коли. Таким чином, юридична фірма повинна бути готова вирішувати такі ситуації, маючи відповідну структуру/організацію, здатну надати підтримку в таких випадках [3].

Таким чином, винятковість обставин в такому разі протирічить загальному регулюванню і необхідні пряма вказівка законодавства про допустимість застосування наслідків наявності виняткових обставин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Case T-326/11, GC decision dated 25 April 2012, BrainLAB. Database Darts IP. <https://app.darts-ip.com/darts-web> (дата звернення – 22.06.2023)
2. Case T-136/08, GC decision dated 13 May 2009, Aurelia. Database Darts IP. <https://app.darts-ip.com/darts-web> (дата звернення – 22.06.2023)
3. Case R 235/2000-3, Board of Appeal decision dated 30 June 2000, BrainLAB. Database Darts IP. <https://app.darts-ip.com/darts-web> (дата звернення – 22.06.2023)

АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНА СТАТИСТИКА, ЯК ВЕКТОР ДЛЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

САМБОР Микола

кандидат юридичних наук, член-кореспондент
Національної академії наук вищої освіти України,
начальник сектору моніторингу Прилуцького районного відділу поліції
Головного управління Національної поліції в Чернігівській області,
депутат Прилуцької районної ради

Соціальні явища характеризуються їх кількісними та якісними ознаками. Залежно від конкретної мети в основу планування превентивних заходів закладають саме якісні характеристики, котрими володіють відповідні деліктні явища та феномени. Разом із цим кількісні характеристики адміністративних правопорушень відображають стан ураження суспільних відносин деліктним феноменом, що тягне за собою застосування заходів державного примусу у виді адміністративної відповідальності.

З огляду на наукову доктрину, саме якісні показники визначають сутність явища, у тому числі й протиправного, та вжиття заходів щодо його запобігання. Водночас, переконані, що жодним чином не можна відкидати кількісні характеристики. Адже саме останні є свідченням ураженості суспільства і суспільних відносин відповідними суспільно шкідливими проявами поведінки окремих осіб, які ширяться у соціальних групах та суспільстві у цілому, що може спонукати соціум до сприйняття такої суспільно шкідливої поведінки, як протиправна.

Ведучи мову про адміністративні правопорушення слід пам'ятати, що, зазвичай, ми оперуємо статистичними даними, які засвідчують результати правозастосування, тоді як значний сегмент залишається латентним. Саме останній використовується соціумом для оцінки стану ура-

ження правопорушеннями суспільних відносин, окремих соціальних груп та адміністративно-територіальних одиниць у цілому.

Наприклад, поліцейські одного територіального підрозділу, що надає поліцейські послуги мешканцям однієї адміністративно-територіальної одиниці – Прилуцький район Чернігівської області, впродовж 5 місяців 2023 року виявили та задокументували 10320 адміністративних правопорушень, зокрема за ст. 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) – 312 водіїв, за ст. 124 КУпАП – 92, а всього правопорушень на транспорті виявлено та задокументовано – 6638 (ст.ст. 121-133² КУпАП), або 64,3 % усіх виявлених адміністративних правопорушень. Тоді як правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку (нами дещо відкоригований вказаний список, яким охоплені правопорушення за ст.ст. 173-183 КУпАП, ст.ст. 183²-184 КУпАП) – 3235, або 31,3 % від виявлених адміністративних правопорушень.

Зауважимо, що суттєвого впливу деліктні феномени зазнають зі сторони соціуму, зокрема політичної його складової, коли заклики окремих осіб, які обіймають політичні посади, негайно беруться до виконання суб'єктами правозастосування. Виходячи із риторики суб'єктів, які представляють державний апарат та відповідні центральні органи виконавчої влади, саме правопорушення на транспорті є масовими правопорушеннями, а тому протидія таким правопорушенням та притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності сприятиме зниженню рівня ризиків для законослухняних учасників дорожнього руху, а також спонукатиме усіх учасників дорожнього руху виконувати Правила дорожнього руху, утримуватися від вчинення діянь, що містять склади адміністративних правопорушень.

Водночас, віддаючи певну перевагу протидії правопорушенням на транспорті, слід відмітити, що така кількість виявлених правопорушень не виконала свою загальнопревентивну мету – попередження ризиків травмування та загибелі учасників дорожнього руху, оскільки за 5 місяців поточного року вчинено 116 ДТП проти 62 ДТП за аналогічний період 2022 року (+54 або +87%). У 24 ДТП постраждали учасники, у 2022 році таких ДТП було 20, (+4 або на +20%), у яких загинуло 2 особи (2022 рік – 5 динаміка – -1, або -60 %), травмовано 33 особи проти 21 за 2022 рік (+6 або +57%).

Думається, що найвпливовішим засобом забезпечення дотримання обов'язків учасниками дорожнього руху є саме очевидність заходів превенції, яка являє собою присутність поліцейських чи інших уповноважених посадових осіб на автошляхах.

Механізм використання технічних засобів фіксації правопорушень, який на сьогодні існує, не забезпечує дотримання встановленого у державні правового порядку, зміст якого сформульовано у ст. 19 Конституції Ук-

раїни. Адже, за нормами КУпАП власник транспортного засобу аксіоматично визнається винним у вчиненні правопорушення на його транспортному засобі, а не водій. Хоча, законодавством України визначені відповідні вимоги до водія, який може використовувати будь який транспортний засіб за згодою його власника. Жодним чином не спонукаючи до змін загальнодозвільного типу правового регулювання таких відносин, наголосимо на необхідність визначення у законодавстві повноважень уповноважених посадових осіб щодо перевірок усіх таких фактів. Так само можемо нагадати і на правопорушення, пов'язані із паркуванням транспортних засобів, коли уповноважені органи чи посадові особи у гонитві за прибутками, адже саме штрафи від таких правопорушень, або послуг за евакуацію транспорту, навіть коли власник перебуває на місці правопорушення, нехтують законодавством, оскільки керуються принципом, що саме порушник має доводити свою невинуватість, а не навпаки, тим самим нехтуючи принципом презумпції невинуватості.

Лакмусовим папірцем є соціальна думка. Однак, остання може ґрунтуватися на окремих фактах, які стали суспільним «надбанням», завдяки розголосу у засобах масової інформації, тоді як решта адміністративних правопорушень залишається відомою лише суб'єктам, які здійснюють документування та розгляд відповідних адміністративних справ.

Переконані у тому, що значим пластом забезпечення правового порядку у державі є соціальна і правова свідомість та відповідна культура, як народу у цілому, так і окремих громадян. Саме правова культура забезпечує нетерпимість до правопорушень, високу соціальну оцінку заходам реагування та такі правопорушення, у тому числі й заходам державного примусу.

Водночас дієвими мають бути механізми ранньої превенції, закладені, як у механізми допуску особи до керування транспортними засобами, а також механізми обмеження чи заборони керування транспортними засобами у разі вчинення певних правопорушень повторно чи за обставин тимчасового позбавлення права керування транспортним засобом, розробка додаткових (не лише фінансових у вигляді штрафів, наприклад, застосування громадських чи виправних робіт) стягнень, які впливатимуть та свідомість та культуру особи, суспільства.

Підходячи об'єктивно до зазначеної проблематики, думається, не менш важливим є забезпечення якості документування адміністративних правопорушень з тим, щоб жоден правопорушник не уникнув стягнення, а жоден невинний не притягувався до адміністративної відповідальності, виходячи з упередженого адміністративного розсуду відповідних посадових осіб, на правову культуру і свідомість яких значно впливають саме заклики, проголошені керівництвом відповідних органів та установ.

Безперечно, статистична інформація про будь які явища є неповною, оскільки значна частина кількісної інформації залишається поза увагою

дослідника, підкреслюючи латентність, як невід'ємну складову соціального явища. Адміністративні правопорушення, на наш погляд, не дивлячись на значну кількість виявлених правопорушень мають значний сегмент латентних проступків. Мова йде про всі види латентності, від природної, коли всі правопорушення, так чи інакше не охоплюються відповідними уповноваженими органами чи їх посадовими особами щодо документування, штучної, коли ті ж таки органи та їх посадові особи «закривають» очі на ці правопорушення з різною метою, від демонстрації безпечного середовища, де немає правопорушень, до свідомого укриття таких правопорушень, що можуть містити корупційну складову, а також ту латентність правопорушень, яка напряму залежить від самих правопорушників, які її не сприймають, як протиправну, тим самим заохочуючи себе, соціальні групи, соціум до лояльності. Лише окремі епізоди, подекуди, збурюють суспільство до антагоністичного протиборства з такими проступками та особами, які їх вчиняють. Наприклад, святкуючи заходи, чи багато знайомих, колег, друзів, застерігають і усувають осіб, які вживали алкогольні напої від керування транспортних засобів, а тим більше – скільки таких очевидців правопорушень сповіщали про подібні факти уповноважених органів та їх посадових осіб, зокрема органи Національної поліції. Саме таке соціальне потурання правопорушенням, робить їх латентними, водночас збільшуючи ризики для настання негативних наслідків у виді різної за розміром шкоди: від майнової шкоди у наслідок пошкодження транспортних засобів, майна громадян, до невірної шкоди у наслідок заподіяння шкоди здоров'ю людини чи її життю.

Підсумовуючи зазначене, наголосимо, що адміністративно-деліктна статистика є однією, однак не абсолютною чи виключною підставою для визначення шляхів превентивної діяльності. Водночас, саме адміністративно-деліктна статистика засвідчує стан ураження правопорушеннями суспільства, окремих видів суспільних відносин та необхідності визначення відповідних пріоритетів у превентивній діяльності. Поміж цього, саме статистика поряд з іншими засобами отримання об'єктивної та повної інформації про соціальні явища, якими є правопорушення, відображає не лише підстави для визначення превентивної роботи, а й її результати. При цьому, вважаємо, що остаточні результати превентивної діяльності мають відображатися не лише у збільшенні кількісних ознак відповідних соціо-правових явищ, а саме у їх зменшенні, що підтверджуватиме ефективність відповідних превентивних заходів. Вивчення адміністративно-деліктної статистики є важливим кроком у формуванні цілісної національної програми протидії правопорушенням, протидії деліктності у суспільстві, що забезпечуватиме правовий порядок у країні.

ЩОДО ЗМІН ЩОРІЧНОЇ РАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ВИПЛАТИ ДО ДНЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

СІНЬОВА Людмила

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Навчально-наукового інституту права
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Конституцією України передбачено право кожного громадянина на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом. Таким чином, право на виплати щорічної разової грошової допомоги підпадає під гарантії, які передбачені ст. 46 Конституції України.

Слід наголосити, що Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» 24 лютого 2022 року в Україні було введено воєнний стан, тому на сьогодні дані гарантії можуть бути тимчасово обмежені в умовах воєнного або надзвичайного стану відповідно до ст. 64 Конституції України.

15 квітня 2023 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо разової грошової виплати ветеранам війни та жертвам нацистських переслідувань», яким були внесені зміни до Законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та Закону України «Про жертви нацистських переслідувань» щодо нововведень щорічної разової грошової виплати до 5 травня змінюється на виплату до Дня Незалежності. Таким чином, разова грошова виплата буде виплачуватиметься щороку до Дня Незалежності України у порядку та розмірах, які визначені Кабінетом Міністрів України в межах відповідних бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України.

Відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 45, ст. 425 із наступними змінами) викладено: 1) частина п'ята статті 12 «Щороку до Дня Незалежності України учасникам бойових дій ви-

плачується разова грошова виплата у порядку та розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України в межах відповідних бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України»; 2) частина п'ята статті 13 «Щороку до Дня Незалежності України особам з інвалідністю внаслідок війни виплачується разова грошова виплата у порядку та розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України в межах відповідних бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України»; 3) частина п'ята статті 14 «Щороку до Дня Незалежності України учасникам війни виплачується разова грошова виплата у порядку та розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України в межах відповідних бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України»; 4) частина п'ята статті 15 «Щороку до Дня Незалежності України членам сімей, зазначеним у пункті 1 статті 10, статті 10-1 цього Закону, а також дружинам (чоловікам) померлих осіб з інвалідністю внаслідок війни, які не одружилися вдруге, та дружинам (чоловікам) померлих учасників бойових дій, учасників війни, визнаних за життя особами з інвалідністю від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин, які не одружилися вдруге, виплачується разова грошова виплата у порядку та розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України в межах відповідних бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України»; 5) пункт 1 частини першої статті 16 «1) надбавки до пенсій або щомісячного довічного грошового утримання чи державної соціальної допомоги, що виплачується замість пенсії, які вони отримують, у розмірі 70 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, щорічна разова грошова виплата до Дня Незалежності України, яка виплачується у порядку та розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України в межах відповідних бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України».

В Законі України «Про жертви нацистських переслідувань» (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 24, ст. 182 із наступними змінами) викладено: 1) частина третя статті 6-1 «Особам, зазначеним у цій статті, щороку до Дня Незалежності України виплачується разова грошова виплата у порядку та розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України в межах відповідних бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України»; 2) частина третя статті 6-2 «Щороку до Дня Незалежності України особам з інвалідністю виплачується разова грошова виплата у порядку та розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України в межах відповідних бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України»; 3) частина третя статті 6-3 «Щороку до Дня Незалежності України особам, зазначеним у цій статті, виплачується разова грошова виплата у порядку та розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України в межах відповідних бюджет-

них призначень, встановлених законом про Державний бюджет України»; 4) частина третя статті 6-4 «Щороку до Дня Незалежності України дружинам (чоловікам) померлих осіб з інвалідністю, зазначених у статті 6-2 цього Закону, а також дружинам (чоловікам) померлих інших жертв нацистських переслідувань, визнаних за життя особами з інвалідністю від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин, які не одружилися вдруге, виплачується разова грошова виплата у порядку та розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України в межах відповідних бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України».

Згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо разової грошової виплати ветеранам війни та жертвам нацистських переслідувань» від 20 березня 2023 року № 2983-IX зазначені зміни щорічної разової грошової виплати, які переносяться з 5 травня на 24 серпня до Дня Незалежності. Варто наголосити, що в Україні щорічна одноразова грошова допомога до 5 травня виплачується з 1999 року. Порядок виплат та її розмір встановлюється КМ України в межах бюджетних призначень, які встановлені Законом України «Про Державний бюджет України на відповідний рік», тому кожного року визначена нова сума виплати.

Варто зазначити, що люди, які потрапляли в екстремальні умови та надзвичайні ситуації, й дотепер потребують особливого соціального захисту, оскільки їх фізичному та моральному здоров'ю було завдано непоправної шкоди [1, с. 5]. В Україні більше року триває повномасштабна війна, тому особливо гостро стоїть питання щодо соціального захисту такої категорії осіб як: учасники бойових дій та особи, прирівняні до них; особи з інвалідністю внаслідок війни; учасники війни, нагороджені орденами і медалями колишнього Союзу РСР за самовіддану працю та бездоганну військову службу в тилу в роки Другої світової війни, та інші учасники війни; члени сімей, зазначені у пункті 1 статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», а також дружини (чоловіки) померлих осіб з інвалідністю внаслідок війни, які не одружилися вдруге, та дружини (чоловіки) померлих учасників бойових дій, учасників війни, визнаних за життя особами з інвалідністю від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин, які не одружилися вдруге; особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; колишні неповнолітні (яким на момент ув'язнення не виповнилося 18 років) в'язні концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання, створених фашистською Німеччиною та її союзниками в період Другої світової війни, а також діти, які народилися у зазначених місцях примусового тримання їх батьків; колишні малолітні (яким на момент ув'язнення не виповнилося 14 років) в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнані

особами з інвалідністю від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин; колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання в період Другої світової війни; особи, які були насильно вивезені на примусові роботи на територію Німеччини або її союзників, що перебували у стані війни з колишнім Союзом РСР, або на території окупованих Німеччиною інших держав; діти партизанів, підпільників, інших учасників боротьби з націонал-соціалістським режимом у тилу ворога, яких у зв'язку з патріотичною діяльністю їх батьків було піддано репресіям, фізичним розправам, гонінням; дружини (чоловіки) померлих осіб з інвалідністю, зазначених у статті 6-2 Закону України «Про жертви нацистських переслідувань», а також дружини (чоловіки) померлих інших жертв нацистських переслідувань, визнаних за життя особами з інвалідністю від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин, які не одружилися вдруге. Таким чином, обов'язок держави особливо під час війни підтримувати стабільність у суспільстві та надавати матеріальну допомогу зазначеній категорії осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сіньова Л.М. Правове регулювання соціального захисту жертв нацистських переслідувань: монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. 239 с.

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ СТОСОВНО ЗАСАДИ ЗАКОННОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

СТАРОДУБОВ Сергій

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

СИДОРЧУК Владислав

доктор філософії
асистент кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

Засада законності займає одне з основних місць серед системи засад кримінального процесу, що обумовлюється її важливістю і базисним/центральною місцем. Це пояснюється специфікою побудови кримінального процесуального законодавства в основу якого покладений спеціально-дозвільний принцип правового регулювання (дозволено те, що прямо передбачено законом), на відміну від загально-дозвільного принципу правового регулювання (дозволено все, що не заборонено законом). Відповідна специфіка побудови пояснюється сферою застосування кримінального процесуального законодавства, і необхідністю застосування примусу в рамках кримінального провадження.

Вказуючи на важливість засади законності, перш за все, маємо нагадати про наслідки, які наявні за результатами розгляду кримінального провадження, а саме застосування до винної особи певного виду і розміру покарання (від штрафу до довічного позбавлення волі), подальша наявність судимості, що перешкоджатиме особі вільно реалізовувати свої права, свободи та інтереси у соціумі. Враховуючи відповідні особливості – законодавець чітко унормував кримінальний процес для мінімізації покарання невинуватих осіб. Відповідне унормування в своїй сукупності формує так звану кримінальну процесуальну форму, яка визначається як «особливий, встановлений законом процесуальний порядок розслідування, розгляду і вирішення обставин кримінального правопорушення, який полягає у визначенні: а) послідовності стадій кримінального провадження і умов переходу з однієї стадії в іншу; б) загальних умов провадження в конкретній стадії; в) підстав, умов і порядку провадження окремих процесуальних дій, за допомогою яких державні органи і посадові особи реалізують свої процесуальні повноваження, а громадяни і юридичні особи здійснюють свої права і виконують обов'язки; г) видів, змісту і форми процесуальних рішень, які можуть бути прийняті у криміна-

льному проваджені» [1; с.13]. Вказана форма, яка є наслідком законності покликана забезпечити сталий порядок кримінального провадження, в тому числі, за для виконань завдань кримінального провадження, незважаючи на соціальний статус суб'єкта кримінального правопорушення, та його вікові чи психофізіологічні особливості. Тобто відповідна форма формується завдяки чіткій регламентації законодавцем процедури кримінального провадження, порушення відповідної законодавчо визначеної процедури призводить до руйнування/недотримання вказаної кримінальної процесуальної форми, що тягне за собою недосягнення мети і завдань кримінального провадження.

Наявність чітко окресленої кримінальної процесуальної форми свідчить і про наявність кримінальних процесуальних гарантій, які формуються законодавцем під час формування ним кримінальної процесуальної форми та її різних видів. В свою чергу кримінальні процесуальні гарантії це: «передбачені кримінальним процесуальним правом способи та засоби забезпечення здійснення правосуддя, захисту прав та законних інтересів особи, що по суті включає в себе можливість реалізації прав та обов'язків усіма суб'єктами кримінального процесу для досягнення його мети та ефективного вирішення завдань кримінального провадження» [1; с.49]. Отже, законодавець формуючи кримінальну процесуальну форму, формує і кримінальні процесуальні гарантії, які беззаперечно мають важливе значення у реалізації завдань кримінального провадження і забезпечені пропорційності порушенні прав, свобод та інтересів особи. Відповідні категорії формуються завдяки чіткій нормативній регламентації порядку кримінального провадження, яка заснована на доктринальних дослідженнях, конституційних засадах, міжнародних договорах тощо.

Про важливість законодавчого регламентування кримінального провадження, також свідчить і наявність кримінальної процесуальної відповідальності, яка передбачається у випадку неналежного виконання покладених кримінальним процесуальним законодавством обов'язків на суб'єктів кримінального процесу. Тобто, законодавець, передбачає не тільки кримінальну, адміністративну, дисциплінарну відповідальність у випадку порушення діючого законодавства, однак передбачає у діючому кримінальному процесуальному законодавстві негативні наслідки у випадку порушення його приписів.

Розглядаючи засаду законності, необхідно згадати і про розсуд, який має місце у кримінальному процесі. З однієї сторони розсуд не може корелюватись із чітким нормативним регламентуванням, з іншої неможливо детально нормативно урегулювати масштабну систему без можливості застосування розсуду, який має місце під час інтелектуально-вольового дослідження окремих обставин у кримінальному процесу, та-

ких як достатність доказів, призначення окремого виду і розміру покарання, необхідності подачі апеляційної чи касаційної скарги, необхідності застосування заходів забезпечення кримінального провадження чи запобіжних заходів.

Досліджуючи засаду законності необхідно згадати і про аналогію. Щодо аналогії права чи закону у кримінальному процесі, маємо звернути увагу на ч. 6 ст. 9 КПК: «у випадках, коли положення КПК не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені частиною першою статті 7 КПК» [2]. Відповідне положення свідчить про відсутність у класичному розумінні аналогії права чи закону у кримінальному провадженні, що цілком виправдано зважаючи на специфічну мету, завдання і засоби кримінального процесу. Однак, звертає на себе увагу передбачена законодавцем можливість для розсуду у випадку неурегульованості конкретного питання, законодавець не вказує конкретного суб'єкта кримінального провадження, отже вбачається, що застосовувати норми внаслідок розсуду має той суб'єкт, на якого законодавчо покладений обов'язок вчинити певні дії. Важливо також пам'ятати, що законодавець передбачив обмеження розсуду засадами кримінального провадження.

Підсумовуючи маємо зазначити, що засада законності у кримінальному провадженні є однією з системоутворюючих, адже з її допомогою, в тому числі, формується кримінальна процесуальна форма, кримінальні процесуальні гарантії, кримінальна процесуальна відповідальність. Нами було визначено, що незважаючи на спеціально-дозвільний принцип побудови кримінального процесу у ньому є місце для розсуду у випадку прийняття інтелектуально-вольового рішення, що значно економить об'єм нормативного регламентування кримінального провадження. Також досліджуючи питання аналогії закону чи права у кримінальному процесі, ми звернулись до положення статті 9 КПК України щодо можливості розсуду на підставі/в межах засад кримінального провадження у випадку, якщо положення КПК не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процес : навч. посібник / Ю.П. Аленін, Л.І. Аркуша [та ін.] ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2020. 582 с. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16211/%d0%9a%d1%80%d0%b8%d0%bc%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d0%b8%d0%b9%20%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%86%d0%b5%d1%81_%d0%bf%d0%be%d1%81%d1%96%d0%b1%d0%bd%d0%b8%d0%ba_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y;

2. Кримінальний процес : Кодекс України від 13 квітня 2012 року, № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>.

ПРИМУСОВЕ ВИСЕЛЕННЯ У ЗВІТАХ КОМІСІЙ ПРАВДИ: ДОСВІД КОЛУМБІЇ

СЛАВКО Анна

кандидатка юридичних наук
асистентка кафедри міжнародного, європейського права
та порівняльного правознавства
Сумського державного університету

Одним зі способів налагодження суспільного життя в постконфліктних соціумах є застосування інструментів так званого перехідного правосуддя, що включає в себе розкриття правди про певні суспільні події та притягнення до відповідальності винуватих осіб. Для інформування суспільства та міжнародної спільноти про події, які сталися у рамках конфлікту, часто вдаються до «комісій правди» - установ, головним завданням яких є опрацювання матеріалів і систематизація свідчень сторін конфлікту. Як наголошує Прісцила Хайнер (Priscilla Hayner), основними визначальними рисами комісій правди є те, що вони: 1) зосереджуються на минулих, а не на поточних подіях; 2) досліджують модель подій, які відбулися протягом певного періоду часу; 3) безпосередньо та широко взаємодіють з постраждалим населенням, збираючи інформацію про їхній досвід; 4) є тимчасовими органами, які мають на меті завершити підсумковий звіт; 5) є офіційно уповноваженими державою на свою діяльність [1, с. 11-12].

Одним із правопорушень, на оприлюдненні фактів про які може зосередити свою діяльність комісія правди, є примусове виселення мирного населення, яке відбулось в умовах збройного конфлікту. Так, на думку Генерального секретаря ООН, комплексна стратегія [перехідного правосуддя] також повинна приділяти особливу увагу зловживанням, скоєним проти груп, які найбільше постраждали від конфлікту, таких як меншини, люди похилого віку, діти, жінки, ув'язнені, **переміщені особи та біженці**, і встановлювати спеціальні заходи для їх захисту та відшкодування у судових процесах і процесах примирення [2]. Спеціальний доповідач ООН також наголошує на застосовності інструментів перехідного правосуддя до внутрішньо переміщених осіб та біженців: «Примусове переміщення прямо заборонено як таке міжнародним гуманітарним правом у формі депортації або переміщення частини власного цивільного населення держави на окуповані території, що за певних обставин кваліфікується як військовий злочин або як злочин проти людяності. Пере-

міщення також може бути наслідком інших порушень міжнародного гуманітарного права. Певні порушення часто викликаються переміщенням, наприклад, масові вбивства, переслідування, свавільні арешти, тортури або сексуальне насильство. Інші порушення – це свідомі спроби запобігти можливості повернення додому певних груп шляхом знищення житла та майна. Крім того, переміщення робить своїх жертв уразливими до інших порушень, оскільки вони втратили захист, який надають їхні будинки, громади та засоби до існування. Таким чином, немає жодних сумнівів у тому, що ініціативи та заходи у сфері правосуддя перехідного періоду мають велике значення для внутрішнього переміщення, враховуючи широкий спектр порушень прав людини та міжнародного гуманітарного права, які спонукають, супроводжують і підтримують таке переміщення» [3].

Аргументуючи позицію, відповідно до якої внутрішньо переміщені особи та біженці не повинні залишатись осторонь роботи комісій правди, дослідник Пабло де Грейфф (Pablo de Greiff) зауважує, що: 1) у багатьох випадках вигнання людей є результатом таких порушень, як катування та згвалтування, які традиційно були в центрі розслідувань комісій правди; 2) біженці та ВПО часто продовжують зазнавати серйозних порушень прав людини навіть після того, як вони покинули свої громади, оскільки воюючі сторони можуть атакувати табори переміщених осіб, щоб залякати переміщених осіб, перешкодити їхньому поверненню та придушити бойовиків, які можуть шукати притулку та перегрупуватися в цивільні табори; 3) вимушена міграція сама по собі є серйозним порушенням, яке саме по собі заслуговує на увагу. Для багатьох переміщених осіб втрата будинків і вимушене вигнання спричиняють значні страждання, які слід визнати в контексті зусиль, спрямованих на розробку вичерпних наративів про досвід репресій і конфліктів спільноти чи нації; 4) переміщені особи часто мають особливі потреби реінтеграції та вимоги справедливості (зокрема, що стосуються втраченого майна); включення цих проблем до рекомендацій, розроблених комісіями правди, може посилити зусилля, спрямовані на те, щоб перехідні уряди та їхні міжнародні прихильники сприймали їх серйозно та ефективно розглядали їх [4].

Подібні міркування містяться також у Керівних принципах щодо внутрішнього переміщення. Так, принцип 16 передбачає, що усі внутрішньо переміщені особи мають право знати про долю та місцезнаходження безвісти зниклих родичів. Відповідно, це право породжує обов'язок профільних державних органів «намагатися встановити долю та місцезнаходження внутрішньо переміщених осіб, які вважаються зниклими безвісти, і співпрацювати з відповідними міжнародними організаціями, які займаються цим завданням, а також інформувати найближчих родичів про хід розслідування та повідомляти їх про будь-які результати» [5].

Автори дослідження «Перехідне правосуддя та виселення» також включають діяльність комісій правди у перелік інструментів перехідного правосуддя, які можуть бути використані для відновлення прав переміщених осіб: «Комісії правди все частіше визнають і розслідують переміщення як серйозну проблему прав людини. Такі комісії, як ті, що діяли в Ліберії, Сьєрра-Леоне, Східному Тиморі та Гватемалі, досліджували роль переміщення в конфлікті та окупації, а також страждання та стигму, яких зазнають переміщені особи. Комісії правди також надали рекомендації, які відповідають занепокоєнням переміщених осіб щодо таких питань, як вирішення майнових претензій та прийняття подвійного громадянства» [6].

Доволі яскравим прикладом держави, в якій відбулось багато примусових виселень, стала Колумбія. Так, примусове виселення в Колумбії за період 1989-2009 років позбавило понад чотири мільйони людей їхніх земель, територій і будинків [7, с. 27]. Було констатовано, що «щонайменше 8 мільйонів людей були вимушені покинути свою землю з 1985 року, з найвищим піком у 2002 році, коли в середньому щодня переміщувалися 2000 осіб» [8].

Комісія правди є однією з трьох інституцій, які складають Колумбійську комплексну систему правди, справедливості, відшкодування та неповторення, створену відповідно до мирної угоди 2016 року. З моменту початку роботи в 2018 році вона працювала, часом у складних обставинах, щоб пролити світло на п'ять десятиліть звірств і порушень прав людини, скоєних під час збройного конфлікту в країні [9]. Влітку минулого (2022) року вона презентувала свій остаточний звіт, в якому систематизує інформацію за п'ятьма основними напрямками досліджень: примусові зникнення, викрадення людей, примусове виселення, вербування дітей та підлітків до складу збройних сил та сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту. Комісія робить серію пропозицій у висновках і рекомендаціях, спрямованих на усунення умов, які зробили можливим протистояння та його стійкість, а також на закладення основ для справедливого суспільства, гарантування основних потреб, надання фундаментальних прав і вирішення неминучих розбіжностей і напруги без насильства.

Серед пропозицій комісії, зокрема, прийняття відповідальності окремими суб'єктами за правопорушення в умовах збройного конфлікту; визнання цінності людського життя та основних прав людини; вирішення проблеми наркобізнесу; гарантування участі регіонів та переосмислення відносин між селом і містом; боротьба з безкарністю та корупцією; зміна концепції та структури безпеки; та зміцнення демократії шляхом дотримання конституції 1991 року тощо [10].

Проте, аналізуючи досвід Колумбії щодо діяльності Комісії правди у контексті забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб та біженців,

варто наголосити, що він не є універсальним. Зокрема, застосування такого механізму у контексті примусових виселень мирного населення в Україні видається малопродатним. Комісії правди є гарним інструментом врегулювання у постконфліктних суспільствах, якщо ті пережили «внутрішній», громадянський конфлікт і якщо правда про дії сторін конфлікту замовчувалась. Натомість, у випадку вчинення воєнних злочинів і злочинів проти людяності в умовах міжнародного збройного конфлікту (як це відбувається в Україні) найкращим методом подолання безкарності нам видається створення міжнародного суду чи трибуналу, який притягне до відповідальності осіб, винуватих у масових виселеннях мирного населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Hayner P. *Unspeakable Truths: Transitional Justice and the Challenge of Truth Commissions*. London: Routledge, 2010. 376 p.
2. S/2004/616 The rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies, 23 August 2004. United Nations. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/527647>
3. A/73/173 Rights of internally displaced persons, 17 July 2018 United Nations. URL: <http://surl.li/ikrka>
4. de Greiff P. *Repairing the Past: Compensation for Victims of Human Rights Violations* / in *The Handbook of Reparations*, ed. Pablo de Greiff. Oxford University Press, 2006. URL: <https://academic.oup.com/book/26106>
5. *Guiding Principles on Internal Displacement*. URL: <https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/199808-training-OCHA-guiding-principles-Eng2.pdf>
6. *Transitional Justice and Displacement Challenges and Recommendations*, June 2012 Justice. Truth. Dignity. URL: <http://surl.li/ikrjt>
7. *Internally Displaced People in Colombia: Victims In Permanent Transition Ethical and Political Dilemmas of Reparative Justice in the Midst of Internal Armed Conflict*. ed. by Ocampo S. J. Grupo de Investigación en Desarrollo Social – GIDES, Universidad de San Buenaventura-Cartagena, Colombia 2009. 326 p.
8. *Truth Commission of Colombia: Executive Summary*. ABC Colombia. URL: <https://www.abcolombia.org.uk/truth-commission-of-colombia-executive-summary/>
9. *Comment by UN High Commissioner for Human Rights Michelle Bachelet on Colombian Truth Commission's final report*, 28 June 2022. United Nations. URL: <https://www.ohchr.org/en/statements/2022/06/colombian-truth-commissions-final-report>

10. Hallazgos Y Recomendaciones De La Comisión De La Verdad De Colombia. La Comisión De La Verdad De Colombia. URL: <https://comisiondelaverdad.co/hay-futuro-si-hay-verdad>

ПЕРСПЕКТИВИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО НАТО ПІСЛЯ ЛЮТОГО 2022 РОКУ

ТИХОМИРОВА Галина

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри права Маріупольського державного університету

СТАРОСТЕНКО Анастасія

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Маріупольського державного університету

Російська агресія стала переломним моментом у самоусвідомленні українців як європейців, які прагнуть повноправного членства України в ЄС і НАТО. Найсуттєвіша зміна полягає в тому, що після 24 лютого 2022 року всі без винятку макрорегіони прагнуть і вірять, що Україна приєднається до НАТО. Найбільша група громадян України вимагає не лише руху до членства, а й реформ, бо без них Україна не отримає членства в НАТО. Актуальність цього питання пов'язана з тим, що з початком повномасштабного російського вторгнення в Україну (з 2022 року) постало питання, чи є позитивні перспективи вступу України в НАТО.

Організація Північноатлантичного договору була заснована в 1949 році, після Другої світової війни. Спочатку Альянс був частиною зусиль США та їхніх європейських союзників, спрямованих на стримування будь-якої експансії тодішнього Радянського Союзу (СРСР) і зменшення ймовірності конфлікту на континенті шляхом заохочення більшої політичної інтеграції між державами. Упродовж десятиліть після розпаду СРСР вона постійно розширювала свою орбіту, залучаючи до своїх лав низку держав Центральної та Східної Європи.

Підтримка України з боку НАТО та діяльність у партнерстві з державою почалися не в 2014 чи 2022 роках – практична співпраця між НАТО та Україною триває з 1990-х років. Протягом багатьох років співпраця України з НАТО була взаємовигідною та охоплювала широкий спектр заходів. Співпраця НАТО з Україною реалізовується через такі програми та ініціативи: Платформа Україна-НАТО з протидії гібридній війні; Команда консультативної підтримки з питань стійкості; Процес планування та перегляду програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ); Процес розбудови доброчесності (ВІ) НАТО та щорічна спеціальна програма ВІ; Програма вдосконалення оборонної освіти НАТО (DEEP); Програма об-

міну даними про повітряну обстановку; План роботи Військового комітету з Україною; Програма оцінки концепції операційних можливостей та зворотного зв'язку; Програма «Наука заради миру та безпеки» (SPS), а також багато інших ініціатив, організованих консультативною місією Представництва НАТО в Києві.

Україна закріплює курс на набуття повноправного членства в НАТО. Вступ до Альянсу підвищить обороноздатність України через принцип колективної оборони НАТО. Цей принцип, викладений у статті 5 установачого договору НАТО [1], означає, що напад на одного союзника вважається нападом на всіх союзників, що зобов'язує їх захищати один одного.

З 2014 року, після незаконної анексії Криму Росією, співпраця Україна-НАТО активізувалась у критичних сферах. З моменту повномасштабного вторгнення Росії в Україну, яке розпочалося в лютому 2022 року, НАТО та держави Альянсу надали Україні безпрецедентний рівень підтримки.

Членство в НАТО суттєво збільшило б міжнародну військову підтримку України, що дозволило б НАТО проводити військові дії в Україні та спільно з її військовими. Ця гарантія військової могутності виступала б надійним стримуючим фактором російської агресії.

Членство посилює б Україну в Європу, збільшивши ймовірність того, що Україна зможе приєднатися до Європейського Союзу – ще одна політична мета України. Членство також допомогло б державі налагодити тісніші відносини зі США.

Приєднання до Альянсу також віддалило б Україну від сфери впливу Росії. Але регіональна напруженість може посилитися, якщо Україна стане членом НАТО, оскільки Росія заявила, що сприйматиме розширення Альянсу як пряму загрозу.

У світлі останніх подій можна виділити причини, чому Україна навряд чи найближчим часом приєднається до НАТО. По-перше, приєднання України до НАТО загрожує більш широкою війною. Відповідно до статті 5 Договору про колективну оборону НАТО, якщо на одну державу-члена напали, інші держави-члени повинні розцінювати це як напад на себе та допомагати своїм союзникам [1]. Це означає, що якщо Україна, яка воює з Росією, приєднається до НАТО, в силу вступить стаття 5 Північноатлантичного договору. НАТО буде повністю залучено у війну прямим шляхом. Це означає, що інші держави-члени, які межують з Росією, «потенційно можуть стати на передову».

По-друге, Україна «не досить готова» до членства в НАТО. Перш ніж приєднатися до НАТО, держави повинні відповідати певним економічним, політичним і військовим стандартам. Україна йде «хорошим шляхом» до виконання цих критеріїв членства, але є певні проблеми з демократичними інститутами держави та антикорупційними процесами

[2]. Прагнення України приєднатися до Європейського Союзу стикається з подібними труднощами, викликаючи занепокоєння щодо того, чи відповідатиме вона стандартам і очікуванням блоку. Проте є надії, що війна покращить здатність України відповідати вимогам НАТО, особливо у військовому плані.

По-третє, важко змусити всіх членів НАТО підтримати заявку України. Згідно з правилами НАТО, нові члени можуть бути прийняті лише за умови згоди всіх членів. Навіть, якщо хтось не погоджується, це може перешкодити – або навіть зірвати весь процес.

По-четверте, на додаток до десятків мільярдів євро військової та фінансової допомоги від окремих держав – членів НАТО, сам Альянс надає Україні величезну підтримку, координуючи цю двосторонню допомогу з гуманітарною та нелетальною допомогою. Уся ця зброя, яка надходить в Україну, певним чином означає, що Україна вже має гарантію безпеки НАТО без членства.

Підсумовуючи усе вищевикладене, слід зазначити, що перспективи вступу України в НАТО мають двояке бачення. Саме вступ до НАТО гарантуватиме безпеку для держави, яка зараз необхідна. Однак подальший рух України до повної взаємосумісності з Альянсом виглядає безальтернативним в умовах міжнародної та регіональної безпекової обстановки. А взаємовідносини України з НАТО сьогодні відіграють важливу роль не тільки у забезпеченні обороноздатності України, а й погрозою розпалу більш серйозного збройного конфлікту з залученням великої кількості держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Північноатлантичний договір від 04 квітня 1949 року. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_17120.htm (дата звернення: 23.06.2023).

2. «Ukraine has been trying to join NATO for 15 years». World today news. 22 May 2021. URL: <https://www.world-today-news.com/its-important-to-get-a-clear-signal-ukraines-foreign-ministry-commented-on-the-countrys-relations-with-nato/> (дата звернення: 23.06.2023).

3. «Situation along Russian Federation-Ukraine Border Can Only Be Resolved through Diplomacy, Political Affairs Chief Tells Security Council». №. SC/14783. UN SECURITY COUNCIL. Meetings Coverage and Press Releases. 31 January 2022. URL: <https://www.un.org/press/en/2022/sc14783.doc.htm> (дата звернення: 23.06.2023).

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ В КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОВОДЖЕННЯ ІЗ ВІДХОДАМИ

ТИМОФЄЄВА Лілія

кандидат юридичних наук

доцент кафедри кримінального права

Національного університету «Одеська юридична академія»

23 червня 2022 р. Європейська рада оголосила висновок щодо статусу кандидата для України. Реалізація Угоди про асоціацію та можливість збереження статусу кандидата ЄС вимагає змін в законодавстві України, в тому числі в кримінальному законодавстві. Але зараз цей крок став ближчим.

Окремі аспекти, пов'язані з проблематикою європейської інтеграції досліджували: Г.В. Спур, О.О. Житний, В.В. Корнієнко, К.О. Трихліб, М.І. Хавронюк та ін. У роботах розглядаються різні проблеми євроінтеграційного курсу. Зокрема, В.О. Туляков розглядає питання євроінтеграційної кримінально-правової політики України у кримінальному праві, Л.А. Гарбовський розглянув особливості застосування конфіскації майна згідно законодавства ЄС. Р. Климкевич, О.М. Москаленко, К.В. Смирнова у своїх роботах розглядають особливості джерела права Європейського Союзу. О.Я. Трагнюк розглядає особливості принципу субсидіарності за Європейською Конвенцією про захист прав і основних свобод людини 1950 р.

З 2018 по 2020 р. в Національному університеті «Одеська юридична академія» виконувався проєкт «Євроінтеграційна кримінально-правова політика України» (Номер державної реєстрації: 0118U003677). Разом із тим, суттєві зміни правовідносин у результаті укладення Угоди про асоціацію потребують подальшого дослідження та вироблення оптимальних моделей європеїзації кримінального права України та збереження власної ідентичності.

Проблемою є зокрема вироблення оптимальних моделей європеїзації кримінального права України та збереження власної ідентичності, зокрема в умовах воєнного режиму.

Голова Євроради Шарль Мішель заявив на спільному з Президентом України брифінгу у Києві що Україна демонструє відданість європейським принципам і свободам щодня: «Ви б'єтесь не просто за майбутнє українських дітей, а за фундаментальні основоположні цінності, засади Європи». Тобто Україна має спільні цінності з країнами Європейського союзу, серед яких: повага до верховенства права, прав людини і основоположних свобод, недискримінації, і повазі до різноманітності [3]. Вищезазначені цінності також відображуються і в інших міжнарод-

них документах, Конвенції захисту прав людини та основоположних свобод, рішеннях ЄСПЛ, Директивах ЄС, документах Ради Європи та ЄС. Вони (цінності) дійсно спільні для багатьох країн світу, адже є загальнолюдськими.

Цінності безпосередньо впливають на всю діяльність ЄС. В Угоді про асоціацію та нормативно-правових актах ЄС закладено декілька важливих напрямів, які Україна прагне реалізовувати та наблизитись таким чином до законодавства ЄС. Серед них наступні: протидія незаконній міграції та торгівлі людьми, організованій злочинності, тероризму, охорона навколишнього середовища, зміцнення міжлюдських контактів. Ці напрями виділені недаремно, адже спричиняють найбільшу шкоду не тільки на державному, а також міжнародному рівні.

Такі сфери, як міграція та притулок, боротьба з тероризмом та захист персональних даних, які мають глобальний аспект, мають вирішуватися як у межах ЄС, так і у відносинах з третіми країнами.

Можливість надання Україні статусу кандидата ЄС (рішення 23.06.2022), має низку вимог. Здебільшого, ці вимоги пов'язані із рівнем цінностей, зокрема реального забезпечення принципу верховенства права, неприпустимості корупційних практик, відкритості та прозорості уряду.

У документі Єврокомісії від 23.06.2022 р. окремо уточнюється перелік вимог до України. Серед яких зокрема: 3) посилювати боротьбу з корупцією, зокрема на високому рівні, шляхом активних та ефективних розслідувань; 4) забезпечити відповідність законодавства про боротьбу з відмиванням грошей стандартам Групи з фінансових заходів (FATF); прийняти комплексний стратегічний план реформування всього правоохоронного сектору як частини середовища безпеки України; 5) запровадити антиолігархічний закон для обмеження надмірного впливу олігархів на економічне, політичне та суспільне життя; це має бути зроблено юридично обґрунтованим способом, враховуючи майбутній висновок Венеціанської комісії щодо відповідного законодавства.

Єврокомісія відстежуватиме прогрес України у виконанні цих кроків і звітуватиме про них разом із детальною оцінкою країни до кінця 2022 р. [2].

Одною із суттєвих проблем, які постають у цьому зв'язку є проблеми пов'язані з екологічною безпекою, зокрема відношенням до відходів та до питань переробки сміття.

Згідно ст. 13 Конституції України власність зобов'язує. Власність не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству.

Наявність державності, наявність суверенітету також зобов'язує піклуватись про державу. Не тільки про збереження кордонів, але також про збереження екології, збереження якості землі, води, повітря. Щодо обговорення багатьох таких проблем виникає заперечення, що це є «не

на часі, адже війна». Видається, що екологічні питання та загроза екологічної катастрофи точно на часі.

Заборона безкоштовно надавати пластикові пакети в магазинах та встановлення за них ціни точно не вирішує проблему. Проблема є комплексною. В той же час, масове викидання простроченої продукції супермаркетами по всій країні додає проблеми із переробкою сміття. І вирішення цього питання має бути комплексним. Зокрема такими заходами може бути: значне зниження ціни на продукцію, у якої закінчується термін придатності, пільги для мереж, які віддають такі продукти на благодійництво, у притулки для тварин, де вони точно потребують ці продукти, для переробки на добриво та ін. заходи.

Є успішний досвід використання цієї продукції в інших країнах. Зокрема, один з ресторанів Нідерландів має стартап згідно якого вони купують продукцію, якій залишилось 2-3 дні для використання та використовують її для приготування їжі. Ці продукти є придатними для їжі, але якщо їх не використати вони зіпсуються.

Це також першочергово стосується кримінального права, адже це пов'язано із масовим забрудненням моря, повітря та ін. Одною з проблем притягнення за такі дії до кримінальної відповідальності є те, що національне законодавство не має інституту колективної відповідальності.

20 червня 2022 р. ВРУ ухвалила у другому читанні та в цілому законопроект № 2207-1-д «Про управління відходами». «Україна нарешті робить перший крок на шляху до цивілізованого управління відходами. Фактично, сьогодні Україна є єдиною країною в Європі, де держава не має контролю над відходами, а понад 90% їх захоронюється в землю, – як зазначив Міністр захисту довкілля та природних ресурсів України Р. Стрілець.

Прийняття рамкового Закону «Про управління відходами» дає можливість розпочати зміни, які необхідні Україні для того, щоб стати членом Європейського Союзу. Законопроект дозволить: впровадити європейську ієрархію поводження із відходами, організувати планування системи управління відходами на національному, регіональному та місцевому рівнях, закрити старі сміттєзвалища, а ті, що залишаться, привести до європейських норм; створити умови для побудови в Україні сучасної сміттепереробної інфраструктури за європейськими правилами і відкрити кордони для інвесторів; встановити принцип «забруднювач платить»; впровадити розширену відповідальність виробника, коли виробник продукції буде зобов'язаний забезпечити повну утилізацію упаковки, яку випустив на ринок разом із товарами [1].

Законопроект № 2207-1д лише встановлює рамку нових сучасних правил функціонування системи управління відходами в Україні. На його основі будуть розробляти низку інших необхідних секторальних за-

конів. Кінцева мета – зробити поводження із відходами ефективнішим і безпечнішим для людей і довкілля.

Висновки. Не всі проблеми, які виникають можуть бути вирішені за допомогою права тим паче кримінального. В контексті забезпечення екологічної безпеки більш ефективно працювати на рівні виховання екологічної свідомості суспільства. Але нажаль, сучасні реалії демонструють зневагу до законодавчих норм, навіть тих які закріплені. У зв'язку з цим відповідальність за поводження з відходами перш за все покаже позицію держави до цієї проблеми та її неприйняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. В Україні стартує реформа управління відходами. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. 20 червня 2022 р. <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukrayini-startuye-reforma-upravlinnya-vidhodami>

2. Єврокомісія пояснила, що має зробити Україна для руху до членства, та визначила дату. *Європейська правда*. 17 червня 2022 р. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/17/7141479/>

3. Тимофєєва Л.Ю. Євроінтеграційні виклики в кримінально-правовій політиці України в умовах війни. *Європейські історичні студії: науковий фаховий журнал*. 2022. № 1 (21). С. 18-27. DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2022.21.2>

СТРАХ ЯК ФАКТОР ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

ТУРЕНКО Олег

доктор філософських наук, доцент

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Донецький державний університет внутрішніх справ

З часу російсько-української війни та психо-ідеологічних атак російських терористів, перед українським суспільством та державою гостро повстало питання національної безпеки. Одним із напрямків державної безпеки є збереження в соціумі панування здорового глузду, стану психічної рівноваги. В цьому ракурсі ключовим компонентом контролю та уваги представників громадянського суспільства та державних установ являється усвідомлення сили впливу та модифікацій страху – його світоглядно-чуттєвого пливучу на прийняття рішень і повсякденне життя громадян.

Страх являється амбівалентним феноменом, який природно присутній в свідомості і позасвідомості людства. Перефразуючи Т. Гоббса можна казати що «страх – брат-близнюк людства». Він є не тільки негативним відчуттям, але є позитивним явищем – може попереджати, мобілізувати, виконувати контролюючі та консолідуючі функції тощо. Поруч з цим, новітня історія свідчить, що держави послідовно впроваджували в своєї внутрішньої політиці та ідеології феномен страху. Він стає доволі звичним технологічним засобом взаємовідношень держави з суспільством та іншими державами. Більш того досвід ХХ ст. показав, що можна вторгтися і в самі джерела думок і відчуттів, підрубати саму можливість мислити, саму можливість відчувати по-своєму. Завдяки цьому у модерній людини відбулась внутрішня трансформація відчуттів та їх свідомого сприйняття, трансформація, яка спричинила атрофію чуттєвого світу людини, його розриву з інтелектуальним життям індивіду. В цьому процесі, страх починає усвідомлюватися як «приручений».

Втім, історія свідчить що в будь-який час в суспільстві спалахує ірраціональна «зірка страху», яка охоплює певні прошарки суспільства і приводить до руйнації солідарності, корозії культурно-морального каркасу. Термін «каркас» автор використовує в його інтерпретації І. Берліном, як «система політичних, соціальних, економічних та релігійних інститутів, ті «міфи», догми, ідеали, категорії думки та мови, способи відчуття, масштаби вартостей, «соціально схвалені» ставлення та звички, що віддзеркалюють «раціоналістичні пояснення», «сублімацію» та символічні репрезентації, які змушують людей функціонувати в організований спосіб, перешкоджають хаосові» [1,с.78–79]. Таким чином, не залежно від природи виникнення, страх здатен зруйнувати культурно-моральний каркас суспільства і вкинути маси людей до стану хибної свідомості та масової паніки.

Одним з перших наслідків такої кризи є атрофія відношення індивіда до Іншого. Ця соціокультурна комбінація – «Я-Інший», являється базовою будь-якого світоглядного каркасу, адже вона є первоосновою формування свідомості і первісної культури. Усвідомлення людиною своєї унікальності або первісною спільнотою свого самобутнього порядку відбувається, на переконання Б. Вальденфельса, завдяки признанню існування чужого-альтернативного, що знаходиться поза «нашим порядком» [2,с.6]. В цьому випадку страх відіграє амбівалентну функцію: позитивну – вказую на можливу небезпеку від Іншого і негативну (у випадку хибного усвідомлення світу) – замикає індивіда, суспільство у замкнутий світ переляку. В ізоляційному стані відбувається демонізація, містифікація та спрощення Іншого, всього соціокультурного світу, свідомість деформується і стає запізнілою, не здатною до раціональної громадянської позиції. Оцінка Іншого повертається в містико-хотичні

образи, стає міфологічним символом всесвітнього зла – «ворогом роду людського».

Відторгнення різноманітності світу та Іншого остаточно руйнує цивілізаційний культурно-моральний каркас і повертає людину в хаос інстинктивних імпульсів, звертаючи її до принципів природного виживання. Ця світоглядна позиція є антираціоналістичною. Вона штовхає людину від інтелектуального прогресу, толерантності й веде до містицизму, архаїчного мислення. Людина шукає захист і допомогу у своїй плоті, подібно тому як вона інстинктивно чекає порятунки, звертаючись до свого дитинства. Отак архаїчний світогляд відштовхується від страху, який і формує різноманітні міражі хибної свідомості. Ця форма свідомості прагне визволення від гнітючого страху і призначає себе, завдяки «священній війни», планетарну місію спасіння світу від «ворогів роду людського». Саме такою аксіологічною метою керувався більшовизм, фашизм і сучасні російські ідеологи. Вони перетворюють свого опонента в тварину що керується тимчасовими імпульсами і є «нещасною свідомістю».

Щоб уникнути негативного фактору страху слід розглядати його об'єкти і модифікації під різними кутами зору – постійно змінювати перцепцію та порівнювати їх образи на фоні загальнолюдських цінностей – свободи, надії на кращі людські здібності, альтруїзма тощо. За основу можна взяти теорію Г. Йонаса, який проголошує, що ключовою цінністю, яка б стала виправною для моралі людства та новим світоглядним «фундаментом» є феномен страху. В цьому сенсі німецький філософ зазначає: «філософія моралі мусить спершу просити поради у наших страхів, а не в наших бажань, або знати, що ми насправді цінуємо» [3,с.50]. Отак, оптимістичний аналіз дійсності і майбутнього мають бути перевірені песимістичним прогнозами – основою яких є відчуття страху, що стає «евристичним» відчуттям.

Таким чином, страх як мінливий та багатозмістовний феномен, може бути не тільки пануючим фактором свідомості, але раціональною запорукою безпеки, знаряддям аналізу можливих ситуацій у всіх сферах життя суспільства та держави. Ключовим раціональним критерієм істинності мусить бути постійна перцепція об'єктів і модифікацій страху, їх інтелектуальна реконструкція державними інституціями. Саме через навчальні програми, в стані підвищеної суспільної тривожності, державні установи повинні впроваджувати певну раціонально-психологічну підготовку громадян. Це забезпечує внутрішню мобілізацію суспільства і надає гарантію модернізації країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Берлін І. Чотири есе про свободу / Перекл. з англ. О. Коваленка. К. : 1994.

2. Вальденфельс Б. Топографія Чужого: студії до феноменології Чужого. К. : 2004.

3. Йонас Г. Принцип відповідальності У пошуках етики для технологічної цивілізації. Пер. з нім. К. : Лібра, 2001.

ЩОДО ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

ТУРКОТ Ольга

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри права

Львівського національного університету природокористування

ХАРУК Уляна

здобувач першого вищої освіти 3 курс спеціальність 081 «Право»

Львівського національного університету природокористування

Україна повинна перемогти російського агресора у війні. Так, це обов'язково станеться. Воєнні дії закінчаться, але разом з тим, перед нами стоятиме дуже важливе, зовсім нелегке завдання – відновити та відбудувати нашу країну, аби вона стала ще кращою, ніж була до «загарбання».

Зробити це самостійно буде надто складно, адже тільки за рік повномасштабного вторгнення було пошкоджено інфраструктуру України на близько 144 млрд доларів, і це на територіях, до яких отримали уже доступ [1]. Найбільше постраждало житлових будинків, але окрім цього немала кількість інших об'єктів, які є значними для України та її громадян. Збитків завдано системі освіти, здоров'я, енергетики, адже як мають діяти відповідні галузі, якщо у них не залишилося нічого – ні приміщення, ні документації, ні місця роботи.

21 квітня 2022 року В. Зеленський видав указ «Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни» №266/2022, в якому зазначено про утворення Національної Ради з питань відновлення України [2]. Саме вона має співпрацювати з іншими країнами, глобально вивчати питання, які можуть виникати під час реалізації плану відновлення.

Навіть зараз уже підписуються договори, відкриваються благодійні рахунки для повоєнного відновлення України. Багато країн готові допомагати, шляхом надання фінансування. Деякі країни визначили для себе об'єкти, які бажають відбудувати самостійно. Окрім країн, також будуть надавати підтримку іноземні суб'єкти господарювання.

На конференції в Римі 26 квітня 2023 року за участі прем'єр-міністра України – Д. Шмигала та Італії – Д. Мелоні, було узгоджено співпрацю та подальше здійснення діяльності. Також, представники Італії зазначили, що разом з Польщею готові допомогти у відновленні Донецької області [3].

Допомога США у відновленні інфраструктури України, а також її підтримка під час повномасштабного вторгнення є надзвичайно важливою. Про вказану підтримку було домовлено у Вашингтоні, та підписано спільну заяву, сторонами якої стали Міністр інфраструктури України - О. Кубраков, Міністр транспорту США - П. Буттіджедж та Міністр торгівлі США - Д. Раймондо [4].

Німецько – Українська співпраця, щодо «зеленого» відновлення та відбудови енергетики України, зазначена у спільній заяві про наміри Міністра енергетики України - Г. Галущенко та Віце-канцлера ФРН, Федеральний міністр економіки й захисту клімату Німеччини - Р. Габека [5]. Приємно розуміти, що інші країни пишаються тим, як ми можемо здійснювати діяльність не зважаючи на масові обстріли, відключення електроенергії, а також як українці ризикують власним життям, задля забезпечення населення та держави усім необхідним.

Після систематичних масованих ракетних ударів, завданих країною-агресором по Україні, зокрема по об'єктах енергетичної інфраструктури, виникають проблеми у сфері бізнесу – як працювати підприємствам, адже це зупиняє їх роботу [6, с. 265]. Парламент, приймаючи відповідні законодавчі акти, допомагає підприємствам, надаючи відповідну фінансову підтримку, та спрощує ведення їх діяльності [7, с. 106]. Отож, не лише іноземні країни надають допомогу Україні, а також держава робить усе можливе для спрощення ведення бізнесу.

На міжнародній конференції в Лугано було представлено та обговорено план відновлення України. Визначили країни, які готові патрунувати міста:

- Італія – Рівне;
- Німеччина – Чернігів;
- Канада – Суми;
- США та Туреччина – Харків;
- Чехія, Фінляндія та Швеція – Луганськ;
- Бельгія – Миколаїв;
- Швеція та Нідерланди – Херсон;
- Швейцарія – Одеса;
- Норвегія – Кіровоградщина;
- Латвія – Запоріжжя;
- Польща та Італія – Донецьк. [8].

Це лише окремі угоди, насправді їх набагато більше, адже світ прагне відновити справедливість та позбутися від негативних наслідків війни якнайшвидше. Окрім матеріальних речей, тобто споруд, доріг, мостів та іншого, необхідно відновлювати логістику. Продумано безліч нових маршрутів, як і торговельних шляхів, для доставки продуктів, мінералів, копалин тощо. Так само і туристичних маршрутів, адже із закінченням війни на території України відбудеться значний наплив туристів, оскільки тепер про нас знає кожен, та багато хочуть відвідати сильну країну і подивитися у реальності на злочинні дії агресора. Отож, для України – це хороший прибуток.

Як і зазначалося, іноземні країни та суб'єкти господарювання готові допомагати Україні. Залишається очікувати настання миру та перемоги. Уже після перемоги ми відновимо нашу країну і для цього знадобиться фінансова підтримка. Українці сильна нація, яку загартувало життя та історія їх країни, адже історія циклічна, немає нічого нового, все вже колись було.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. За рік повномасштабної війни росія завдала збитків інфраструктурі України на майже \$144 млрд. *KSE*. 22 березня 2023 р. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-rosiya-zavdala-zbitkiv-infrastrukturi-ukrayini-na-mayzhe-144-mlrd/>
2. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21 квітня 2022 р. №266/2022. Президент України: Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>
3. Кудрик Н. Конференція в Римі. Італія сприятиме відбудові України, яку хоче швидко побачити членом ЄС. *Сайт радіо Свобода*. 27 квітня 2023 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/italiya-spruyatyme-vidbudovi-ukrayiny-z-perspektyvoyu-shvydkoho-vstupu-doyes/32381451.html>
4. США допоможуть у відновленні інфраструктури України. *Урядовий портал*. 20 жовтня 2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ssha-dopomozhut-u-vidnovlenni-infrastruktury-ukrainy20102022>
5. Україна і Німеччина розширюють енергетичне партнерство для «зеленого» відновлення та відбудови української енергетики. *Урядовий портал*. 04 квітня 2023 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-i-nimechchyna-rozshyriuiut-enerhetychne-partnerstvo-dlia-zelenoho-vidnovlennia-ta-vidbudovy-ukrainskoi-enerhetyky>
6. Туркот О.А., Харук У.О. Фінансова допомога бізнесу в умовах війни. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий*

та управлінський аспекти: матеріал V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Дубляни, 22-23 бер. 2023 р.). Ч. 1. Львів: ЛНУП, 2023. С. 265-266.

7. Туркот О.А., Криса С.А. Щодо правового регулювання розвитку бізнесу в Україні. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти*: матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Дубляни, 22-23 бер. 2023 р.). Ч. 1. Львів: ЛНУП, 2023. С. 106-107.

8. Країни світу допомагатимуть відновлювати регіони та міста України. *Децентралізація*. 21 червня 2023 р. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/15192>

SOME CONTROVERSIES REGARDING THE CRIMINAL LIABILITY FOR THE CRIME OF ILLICIT ENRICHMENT

URSU Veaceslav

PhD in Law, associate professor

The Dean of the Faculty of Law, Administration, Order and Public Security
at the Academy „Stefan Cel Mare” of the MAI

Abstract

Justice is doing what is right, even if the whole world opposes", the given statement belongs to George Bernard Shaw, which is found in his work "Man and Superman", published in 1903. In this regard, our article focuses on criminal liability for the crime of illicit enrichment in the Republic of Moldova, exploring important aspects related to the definition and applicable sanctions.

Through this article, we aim to provide a detailed analysis of the legal and practical aspects of this crime, trying to approach the subject from several perspectives, starting from its history and ending with current problems and proposed solutions.

The article examines the offense of illicit enrichment in the Republic of Moldova, which was introduced into the Criminal code in 2013 and is inspired by the United Nations Convention against Corruption. It criminalizes the possession of assets of significant value in relation to one's income, and the penalties vary depending on the gravity of the offense. However, there are criticisms and issues regarding the implementation of this law, including conflicts with constitutional principles and difficulties in establishing the illicit nature of wealth. The article emphasizes the need to revise the relevant regulations to ensure effectiveness and compatibility with the national legal system.

Key words: illicit enrichment, possession of ill-gotten goods, substantial excess, acquired means, goods.

Introduction. Having as sources of inspiration a series of international legislative acts, which recommended the criminalization of the act of illicit enrichment, recognizing the respective activity as a crime, among which, the Inter-American Convention against Corruption (adopted by the Organization of American States in Caracas (Venezuela) on 29.03. 1996 (in force 06.03.1997)), the African Union Convention (adopted in Maputo (Mozambique) on 11.07.2003, (in force- 05.08.2006) and the UN Convention against Corruption, (adopted by the United Nations General Assembly in New York on 31.10.2003 (in force – 14.12.2005)), on 23.12.2013, the Parliament of the Republic of Moldova adopted the Law no. 326, for the amendment and completion of some legislative acts [1]. Thus, according to this law, the Criminal Code of was supplemented with Article 3302, named as "Illicit Enrichment".

Therefore, at the international level, the UN Convention against corruption (hereinafter „the Convention”), is the only universal legislative instrument.

As of November 18, 2021, the Convention was signed by 189 states, including the Republic of Moldova, which signed it on September 28, 2004, ratifying it through the Law no. 158/2007.

The Convention [2] constitutes the most important international anti-corruption treaty, having a global coverage, but also a comprehensive nature of the regulated aspects, that contains provisions related to five essential areas: measures to prevent corruption; the criminalization of acts of corruption; international cooperation; asset recovery and technical-legal assistance.

Assuming the positive and negative obligations resulting from the content of the Convention, the Republic of Moldova undertook a series of measures and actions in order to implement its provisions, including legislative ones, by aligning the international provision (including criminal provisions) with its internal legislation. The argument of the authors who proposed the establishment of criminal liability and criminal punishment for illicit enrichment was taken from the provisions of the Convention itself, which in Article 20 encourages the state parties to criminalize the act of illicit enrichment, leaving the matter to the discretion of the national legislators, at the same time, coming up with the interpretation the analyzed definition.

Thus, according to the invoked article (20) " Subject to its constitution and the fundamental principles of its legal system, each State Party shall consider adopting such legislative and other measures as may be necessary to establish as a criminal offence, when committed intentionally, illicit enrichment, that is, a significant increase in the assets of a public official that he or she cannot reasonably explain in relation to his or her lawful income." [3] In addition, the authors convinced the legislator that several signatory states

have criminalized illicit enrichment in their laws, both in Latin America and in Asia or Europe.

The criminalization of the act of illicit enrichment is intended, among other things, to promote and make more efficient and to intensify the fight against manifestations of corruption and, last but not least, to recover the sources/assets embezzled by "big" corruption. Despite the recognition of the noble intentions of the national authorities, we consider that the rule from art. 3302 Criminal Code is not without certain shortcomings/imperfections that contravene the rules of legislative technique, but also legislative ordinance, which we will analyze below.

Basic content. Thus, in article 3302 of the Criminal Code of the Republic of Moldova [3], under the name of "illicit enrichment", two types of crimes are brought together. The first variant-type specified in paragraph (1) art. 3302 Criminal Code, consists in the possession by a person with a position of responsibility or by a public person, personally or through third parties, of goods if their value substantially exceeds the means acquired and it was established, based on the evidence, that these could not be obtained legally.

Therefore, the second variant-type of crime provided for by paragraph (2) art. 3302 of the Criminal Code is expressed in the possession by a person with a position of public dignity, personally or through third parties, of goods if their value substantially exceeds the means acquired and it was established based on the investigations, that they could not be obtained legally. In the first and second case the prescribed punishments differ, the first variant-type being a serious crime, and the second variant-type being considered as a particularly severe crime.

It is important to note that, according to art. 123 of the Criminal Code, subjects of the crime can be:

- A person with a position of liability, namely the person to whom, in an enterprise, institution, state organization or local public administration or in a subdivision thereof, is granted, permanently or provisionally, by the stipulation of the law, by appointment, election or by virtue of an assignment, certain rights and obligations in order to exercise the functions of the public authority or the administrative disposition or organizational-economic actions;
- A public person who is a civil servant, including a civil servant with a special status (employee of the diplomatic service, the customs service, the defense, national security and public order bodies, another person holding special or military ranks) the employee of the autonomous or regulatory public authorities, of state or municipal enterprises, of other legal entities under public law, the employee from the cabinet of persons with positions of public dignity; the person authorized or appointed by the state to provide public services on its behalf or to perform activities of public interest;

- A person with a position of public dignity, namely the person whose method of appointment or election is regulated by the Constitution of the Republic of Moldova or who is appointed by the Parliament, the President of the Republic of Moldova or the Government, another person with position of public dignity established by law, as well as the person to whom the person with a position of public dignity has delegated his powers.

It should be noted that since the incrimination, the Republic of Moldova has not achieved great success in prosecuting such cases, considering several legislative discrepancies that make difficult to establish criminal liability for the given crime.

Regarding the application of Article 3302 of the Criminal Code, there are some reservations generated by critics from the perspective of compatibility with the national legal system. Both from a theoretical point of view and in practice, the concordance of the provisions with several constitutional and procedural-criminal principles is questioned. A frequently discussed argument is the non-compliance of the composition of the crime with the principle of the presumption of the lawful character of the acquisition of property, as stipulated in Article 46 paragraph (3) of the Constitution of the Republic of Moldova.

Therefore, according to para. (3) of art. 46 of the Constitution, "Property acquired lawfully cannot be confiscated. The lawful nature of the acquisition is presumed."

Furthermore, according to the provision of art. 3302 of the Criminal Code, the criminal liability of the subject arises only when the latter owns goods:

1. The value of which substantially exceeds the means acquired,
2. The finding that the goods could not have been obtained legally (in other words, the owned goods are obtained illegally).

Therefore, the competent bodies must establish all assets that the subject obtained from legal sources (the origin of the assets is legal: for example, they were obtained from an official salary, other legitimate activities - entrepreneurial activity, donations, inheritance, lottery winnings, etc.) The legislation in force provides for a multitude of legal sources for obtaining goods, as well as those cases when a person acquires them illegally. For almost all cases, the goods are obtained illegally by committing acts of corruption (but not all committed acts are of a criminal nature), being essential that the source of the goods to be illegal, for example, resulting from the commission of contraventions or other illegal acts.

Another issue is the determination of the substantial nature of the illicitly held assets in relation to the legally acquired ones.

Regarding the liability for the crime of illicit enrichment, the Constitutional Court has developed extensive jurisprudence regarding these provisions, especially those provided for in paragraph (3). Even if they were not

declared unconstitutional, the findings made by the Constitutional Court make them practically inapplicable and of no use.

Thus, according to the Decision no. 6/2015, the Constitutional Court established:

"108. [...] According to the relevant regulations, not only the discrepancy between the value of the property and the legally acquired means leads to the conviction of the public official. The text "it was established on the basis of the evidence that these assets could not have been obtained legally" indicates that additional evidence is required, presented in the manner established by the law, by the state authorities, which shall demonstrate the illicit nature of the wealth. " [5]

In its argumentation, the Constitutional Court reiterates its previous jurisprudence, especially the Decision no. 21/2011, which consolidated in the national constitutional system, the universal principle of the presumption of legality of wealth:

"23. This presumption, ensuring the legal security and legality of the person's property, entails the responsibility of the state, especially the prosecutor, to present evidence that would prove that the property was acquired illegally. 24. This presumption is based on the general principle according to which any legal act or fact is presumed licit until proven otherwise, requiring, with regard to a person's wealth, that its illicit acquisition be proven. The constitutional presumption assigns the burden of proof exclusively to state bodies." [6]

With reference to the decisions of the Constitutional Court, it can be stated that a person can be held liable for illicit enrichment only if it is proven that the goods in question are of illicit origin, by proving a criminal act such as passive corruption. Therefore, the criminalization of illicit enrichment is meaningless in the absence of such evidence. The provisions of art. 3302 of the Criminal Code could compromise prosecution efforts in such cases, involving a fundamental review of all relevant provisions, including constitutional, criminal and procedural.

Not only constitutional amendments are essential, but also improvements to Article 3302 of the Criminal Code. In the following, we will mention only some of the problems related to the composition of the crime, which have been identified by both specialists in the field and practitioners.

Because for engaging in liability for illicit enrichment it is required to prove the fact of generating illicit assets, the crime of illicit enrichment cannot be treated separately. Starting from the current wording of art. 3302 of the Criminal Code, "possession of goods" is nothing more than the purpose pursued by the crimes generating illicit goods. In general, from any crime generating an illicit profit (property/income), the perpetrator precisely seeks to obtain and possess this profit.

By criminalizing illicit enrichment, in the current wording of the rules, the legislator punishes the same deed twice, sanctioning the exhaustion of the primary crime, bringing profit, its consumption being also sanctioned according to other articles (such as – passive corruption).

The norms of art. 3302 of the Criminal Code, in their current wording, criminalizes a secondary crime, which cannot be charged separately, in the absence of a primary crime. Thus, if the liability is imposed for both one and the other, the perpetrator risks a double sanction for the same crime, which is incompatible with one of the basic principles of the criminal process – non bis in idem – non-admission of double sanction for the same act, reflected in the Criminal Procedural Code. [7]

Another problem resides in the notion of "goods" in art. 3302 of the Criminal Code. In accordance with art. 1321 of the Criminal Code, through assets, in the sense of art. 106, 1061, 243 and 279, means financial means, any category of tangible or intangible, movable or immovable, tangible or intangible values (assets), as well as documents or other legal instruments in any form, including in electronic or digital format, which certifies a title or right, including any share (interest) in respect of these values (assets). As far as we can see, the notion is applicable, exclusively, for art. 106, 1061, 243 and 279 of the Criminal Code.

Likewise, the phrase "if their value substantially exceeds the means acquired", which is not clarified in the Criminal Code, is also controversial. Possible references to the definition of "substantial difference" in art. 2 of Law no. 133/2016 are erroneous, providing the following, "...difference that exceeds 20 average monthly salaries per economy between the wealth of the subject of the declaration held at the beginning of the period in which he became the subject of the declaration, accumulated with the income obtained during this period, including the income of family members or of the cohabitant/concubine, on the one hand, and the property owned at the beginning of the verification, including the expenses incurred during this period, on the other hand". However, the circle of possible subjects of the crime of illicit enrichment is more extensive than the subjects of the declaration of wealth and personal interests determined by art. 3 of Law no. 133/2016.

The possible consequences of engaging in liability for illicit enrichment are also controversial. According to art. 1061 of the Criminal Code, if the person is convicted of committing the crimes provided for, including, in Article 3302 of the Criminal Code and if the act was committed for material interest.[8]

Extended confiscation is ordered if the following conditions are cumulatively met:

- the value of the assets acquired by the convicted person during the 5 years before and after the commission of the crime, until the date of the

adoption of the sentence, substantially exceeds the incomes legally acquired by him;

- the court finds, on the basis of the evidence presented in the file, that the respective assets come from criminal activities of the nature provided for, among these are those incriminated by art. 3302 of the Criminal Code.

In addition to the fact that the rules face problems similar to those cited in connection with art. 3302 of the Criminal Code, the extended confiscation doubles the confiscation of unjustified wealth for the benefit of the state, procedure provided by articles 34 para. (5), which provides, "The Authority applies any necessary insurance measures and applies to the court at the Authority's headquarters in order to collect for the benefit of the state the value of the unjustified property or its confiscation." The respective action is submitted to the Chisinau District Court within one year from the moment when the act of ascertainment remains definitive." and art. 42 from Law no. 132/2016, as well as articles 2781-2782 of the Code of Civil Procedure, which provides chapter XXIII and describes the procedure for the confiscation of unjustified wealth for the benefit of the state.

As mentioned in the cited provisions, the integrity inspector can issue an act stating the violation of the legal regime of the declaration of wealth and personal interests and apply to the court in order to collect for the benefit of the state the value of the unjustified wealth or its confiscation. This means that if the integrity inspector finds a substantial difference between the wealth acquired during the exercise of mandates, public office or public dignity and the income obtained and the expenses incurred during the same period, he can start the procedure for the recovery of unjustified wealth. This procedure can be carried out through the court, which can decide to collect the value of the unjustified wealth for the benefit of the state or confiscate it.

In such conditions, a subject of the crime, if he is also the subject of the declaration of wealth and interests, should apply both instruments, which is not possible, because an asset can only be confiscated once.

Thus, the review of the rules regarding illicit enrichment should be carried out in conjunction with the review of the rules regarding the detection/confiscation of unjustified wealth, which raises criticism, in particular, from the perspective of art. 46 para. (4) of the Constitution.

Conclusion. In the light of the presented analysis, it can be concluded that there are a number of concerns related to the legal regulation of the crime of illicit enrichment in the Republic of Moldova. First, the statistics do not demonstrate the effectiveness of prosecution of these cases, which raises questions about the effectiveness and utility of such criminalization.

Second, the current provisions are considered controversial and problematic by both doctrinaires and practitioners, and the criminalization of illicit enrichment may lead to a double sanctioning of the perpetrator for the same act.

Under these conditions, a fundamental revision of all related rules is required, which should be carried out in conjunction with the revision of the rules on the detection and confiscation of unjustified wealth. In the process of amending the related regulatory framework, it is important to respect all legislative standards, as well as a genuine consultation of interested parties, especially the public authorities responsible for enforcement.

In conclusion, an integrated and responsible approach is needed in order to improve the legal regulations regarding illicit enrichment in the Republic of Moldova, in order to ensure the efficiency and effectiveness of this tool for fighting corruption and promoting integrity in the public sphere.

REFERENCES:

1. Official Gazette of the Republic of Moldova no.47-48, 2014.
2. United Nations Convention against Corruption, Mérida and New York, 09 December 2003.
3. <https://ani.md/sites/default/files/Conventia%20ONU.pdf>
4. Criminal Code of the Republic of Moldova, no. 985 from 18.04.2002.
5. Constitution of the Republic of Moldova from 29.07.1994, published on 12.08.1994, entered into force on 27.08.1994.
6. <http://new.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=533>
7. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=11028&lang=ro
8. Criminal Procedural Code, no. 122/2003, art. 22.
9. From the works of the Round Table "Causes of non-functioning of the incrimination norm provided for in art. 3302 of the Criminal Code of the Republic of Moldova (Illicit Enrichment)", organized on April 28, 2022, by the Department of Criminal Law, Faculty of Law, State University of Moldova, <https://juridicemoldova.md/11133/masa-rotunda-cauzele-defunctionare-anormei-de-incriminare-prevazute-la-art-330-2-cp-rm-imbogatirea-ilicita-in-cadrul-departamentul-drept-penal-alfacultatii-de-drept-a-usm.html>

МІСЦЕ ФОРМАТУ «КВЕСТ-КІМНАТИ» У АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ

ФЕДОРОВА Надія

кандидат юридичних наук

науковий співробітник сектору розпорядження авторськими та суміжними правами відділу авторського права і суміжних прав
Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України

У реаліях сьогодення для нас вже є не новим слово «квест», дослівно з англійської мови слово «quest» перекладається як пошук. Це головне завдання такого виду дозвілля. У словнику Кембриджа сказано, що квест – довгий пошук того, що потрібно знайти, або спроба досягти чогось складного. Квест – це пригода з безліччю перешкод [1].

Спочатку квест існував лише у віртуальному світі [2], та 2006 року американці перенесли комп'ютерну забаву в реальність. Їхню ініціативу підхопили Японія та Китай, і вже дуже скоро квест-кімнати почали відкриватися по всьому світу, в тому числі й в Україні. Квести бувають у приміщенні (квест-кімнати) та на вулиці.

Квест-кімната (“*escape-room*”) – це приміщення, в якому проходить гра на виконання завдання. Її дизайн та особливості залежать від жанру та сюжету. Предмети інтер'єру, звуки та запахи в кімнаті не випадкові, вони підказують або заплутують відвідувачів.

Тематика квестів може бути різною: апокаліпсис, Стародавній Єгипет, віртуальна реальність, детектив, інтелектуальні ігри, жахи, трилер, музейний, перфоманс, фантастика та інше. Поринути в атмосферу та надати певний психологічний вплив обраної теми допомагає інтер'єр ігрового простору та спеціальні технічні засоби. Кожна квест-кімната відрізняється певним стилем. Для повного занурення в те, що відбувається, використовують відповідне за стилем обладнання та декорації.

Сутність гри полягає в тому, що команду гравців зачиняють у приміщенні з тематичним антуражем, із цієї кімнати необхідно вибратися за встановлений час за допомогою виконання різних завдань та розгадування інтелектуальних ребусів. Постає запитання: чи може формат гри квесту розглядатися як об'єкт авторського права? З одного боку, коли йдеться про текст, у якому описується формат гри, найближчим об'єктом захисту в авторському праві є сценарій. З іншого боку, квест-кімната – це тематична концепція гри, учасникам якої необхідно вирішити завдання в межах розважального простору, але ідеї та концепції відповідно до чинного законодавства України не охороняються.

Для визначення місця формату квесту серед об'єктів необхідно розібратися, з яких елементів складається формат квест-кімнати. Згідно зі ст. 6 Закону «Про авторське право і суміжні права» [3], об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва.

В Україні була спроба розглянути формат квест-гри як об'єкт авторського права в судовому рішенні № 22-ц-7206/2010 від 29 жовтня 2010 р., позивач звернувся до відповідача з позовом про заборону відповідачу на організацію та проведення ігор формату «ІНФОРМАЦІЯ_3» з порушенням авторського права концепції гри формату «ІНФОРМАЦІЯ_3», стягнення компенсації за порушення авторських прав у сумі 8 500 грн та компенсування моральної шкоди в розмірі 8 500 грн; стягнення штрафу на користь держави за порушення Закону України «Про авторське право і суміжні права». Позовні вимоги мотивовані тим, що він є автором інтелектуальної гри «ІНФОРМАЦІЯ_3», про що видано відповідне свідоцтво. Відповідач знав про наявність авторського права позивача на вказану гру, був повідомлений про це. Однак без договору на право використання концепції гри «ІНФОРМАЦІЯ_3» та виплати компенсації за використання об'єкта інтелектуальної власності відповідач самовільно організував оплатне проведення гри, чим порушив авторські права [4].

Цікаво, що Апеляційний суд вважає, що суд першої інстанції дійшов правильного висновку, що позивачем доведено факт наявності в нього авторського права на гру, факт порушення відповідачем авторського права шляхом використання твору без згоди автора. Однак, виходячи з доктрини авторського права концепція гри не може охоронятися авторським правом. Може охоронятися лише зовнішня форма вираження об'єкта (формату квест-кімнати), тобто її «матеріальне втілення» (сценарій квесту, декорації та стилізація самої кімнати, реквізит гри, костюми учасників квесту, музичні твори чи звуки використанні під час квесту).

Наприклад, відома письменниця Дж. Роулінг має право подати до суду на особу, що створить квест-кімнату у форматі «Гаррі Потера» [5]. За законодавством Великої Британії авторка має довести, що плагіат є “substantial similar” (істотно подібний) до її оригінального твору. Авторці необхідно вказати на схожість з оригінальним сюжетом та персонажами (домашні сови, блискавка у вигляді шраму, спортивні мітли, мантиї, чарівні палички, заклинання описані у книзі тощо.) У Британії покарання може бути різним, суд має право навіть закрити квест-кімнату.

Ще одним елементом формату квест-кімнати, який охороняється є торговельна марка, згідно ст. 492 Цивільного кодексу України [6]. Наприклад, якщо особа використовує символ “Spider-man” в ігровій квест-кімнаті, правоволоділець торгової марки має право подати до суду

за порушення прав на торговельну марку. Також, захисту підлягати можуть й окремі елементи формату квест-кімнати, а не сам об'єкт загалом.

Отож, формат квест-кімнати придатний для охорони, але в кожному разі це буде залежати від того, наскільки детально він описаний (у вигляді сценарію або біблії формату [7, с.42]) і втілений у справжніх іграх. Тому, національне законодавство та законодавство зарубіжних країн, міжнародні акти в сфері права інтелектуальної власності, у тому числі авторського права, в частині створення ефективної системи правової охорони формату (в тому числі формату квест-кімнати) як об'єкту авторського права до сьогоднішнього часу не має єдиної концептуальної основи, така система досі залишається вразливою, а існуючі підходи до визначення правової природи формату як єдиної концепції, формату квест кімнати в однаковій мірі тяжіють як до авторського права, так і до права промислової власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Woodford Kate. Cambridge Advanced Learner's Dictionary. Cambridge, 2003. 1550 p. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>
2. Томаров І. Формат гри-квеста як об'єкт авторського права. Legal shift : блог. URL: <http://www.legalshift.com.ua/?p=1032>
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01 грудня 2022 року № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 17.06.2023)
4. Судове рішення № 22-ц-7206/2010. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/11862909#>
5. Pedersen F. Legal Guidelines for Escape Room Business (US/Canada 2018 Update). URL: <https://nowescape.com/blog/escape-roomlegal-guidelines/>
6. Цивільний кодекс України від 10 червня 2023 р. № 435-IV. ВВР. 2003. №№ 40-44. Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
7. Федорова Н. В. Телеформат як об'єкт авторського права. Дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2021. 209 с.

ІНСТИТУТ МЕДІАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

ФІЛПЕНКО Анастасія

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри права

Маріупольського державного університету

На сьогодні, в Україні до медіації звертаються переважно під час вирішення цивільно-правових та господарсько-правових спорів. Медіація в адміністративному судочинстві є відносно новим правовим інститутом, який на практиці ще не був належним чином закріплений в якості часто використовуваного.

Однак у правовому просторі європейських країн все частіше застосовується медіація у вирішенні адміністративно-правових конфліктів. Аргументи на користь застосування медіації в адміністративних правовідносинах викладені Рекомендації (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами-особами від 5 вересня 2001 року, зазначається, що судові провадження не завжди підходять на практиці для вирішення адміністративних спорів і що альтернативні засоби вирішення адміністративних спорів можуть сприяти вирішенню зазначених проблем та підвищенню доступності адміністративних спорів для громадськості. Зокрема, зазначається, що основними перевагами альтернативних засобів вирішення адміністративних спорів є простота та гнучкість процедури, що, в свою чергу, дозволить швидше та економічно ефективніше вирішувати спори [1].

Становлення України як демократичної, правової держави передбачає запровадження багатьох нововведень у сфері правовідносин держави і приватних осіб. Серед багатьох новел адміністративного судочинства важливу роль відіграє інститут медіації, оскільки це можливість учасників спору врегулювати його мирним шляхом на основі взаємоприйняттого компромісу.

16 листопада 2021 року було прийнято Закон України «Про медіацію», у якому визначено правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору). Ухвалення цього закону нормативно регламентувало позасудову процедуру врегулювання спору, який може знаходитися на вирішенні в цивільному, господарському чи адміністративному судочинстві, також положення закону можуть застосовуватися у справах про адміністративні правопорушення та в кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним. Прийняття Закону

України «Про медіацію» дозволило розпочати застосування нової офіційної процедури врегулювання спору, головною передумовою якої є добровільне бажання розв'язати спір [2].

Тобто, Закон України «Про медіацію» передбачає і дає можливості громадянам вирішити свої суперечки, не звертаючись до суду. Він запроваджує та врегульовує статус медіатора, а також стимули для громадян, щоб вони не йшли з будь-якими суперечками до суду, перенавантажуючи їх, а могли дійти порозуміння та вирішити свої питання завдяки неупередженій особі, якою і буде медіатор.

Кодекс адміністративного судочинства України та Закон України «Про медіацію» створюють підґрунтя для застосування медіації.

Кодекс адміністративного судочинства України сприяє застосуванню медіації, підтвердженням є низка його норм, викладених у ч. 6 ст. 122, ч. 5 ст. 47, ч. 2 ст. 180, ч. 6 ст. 181 [3].

Метою медіації є обговорення та розуміння складних конфліктних ситуацій і пошук найкращого виходу з них. У цих обговореннях часто є місце для несумісних поглядів і думок про самі події та варіанти вирішення складних ситуацій. Результатом успішної медіації є домовленість, досягнута під час обговорення. Рішення, досягнуте в ході медіації, може бути закріплене в угоді, яку визнає кожна зі сторін спору.

Основними передумовами проведення процедури медіації є бажання сторін мирно вирішити спір або конфлікт та їхня добровільна участь у процедурі. Сторони можуть об'єднати свої зусилля для вирішення проблеми, не визнаючи іншу сторону ворогом, а досягаючи взаємної згоди, тобто консенсусу, який дає можливість для подальшої побудови відносин і спільної діяльності.

Варто зазначити, що медіація має суттєві відмінності від інших альтернативних способів вирішення конфліктів, зокрема від переговорів та арбітражу. Основні характерні риси медіації: процедура є особливим видом переговорів; участь медіатора, який не є представником жодної зі сторін; медіатор сприяє обом сторонам у проведенні переговорів і досягненні рішення; медіатор не досліджує докази, не встановлює факти; він не примушує сторони до прийняття певного рішення та не надає поради щодо можливих варіантів рішень, а також не виносить обов'язкового для сторін рішення; передбачається активна роль сторін у переговорах щодо пошуку можливих рішень. Тому медіація є специфічною формою переговорів, а її природа визначена роллю і місцем медіатора в процедурі [4, с. 184-185].

Медіація має три характеристики. По-перше, переговори ведуть спеціально підготовлені треті особи - медіатори. По-друге, процедура медіації має особливу структуру, яка відкриває можливості для пошуку взаємовигідного рішення. По-третє, на відміну від класичного судового розгляду, медіація не обмежується процесуальним предметом спору.

Можливість примирення передбачена статтею 190 Кодексу адміністративного судочинства України, відповідно до якої сторони можуть врегулювати спір повністю або частково на основі взаємних поступок. При цьому мирова угода сторін може стосуватися лише прав та обов'язків сторін. Сторони можуть укласти мирову угоду на умовах, що виходять за межі предмета спору, якщо умови мирової угоди не порушують права чи охоронювані законом інтереси третіх осіб [3].

При розгляді адміністративних справ підставою для розгляду питання про укладення сторонами мирової угоди є заява про укладення сторонами мирової угоди у вигляді єдиного документа, підписаного сторонами, або заява однієї зі сторін, якщо інша сторона надала письмову згоду. За результатами розгляду заяви суд виносить ухвалу, якою або затверджує умови мирової угоди і закриває провадження у справі, або не затверджує умови мирової угоди і продовжує провадження у справі.

Чинне законодавство передбачає можливість врегулювання спору за участю судді до початку розгляду справи по суті [3, ст. 184]. Безперечно, підготовча стадія має принципове значення з точки зору розгляду обґрунтованості позовних вимог та заперечень проти них, контролю за ходом судового розгляду з метою запобігання можливості ексцесів, недопущення необґрунтованої процесуальної поведінки, забезпечення правильності судового розгляду та створення умов для укладення мирової угоди.

Водночас таке бачення сутності підготовки до судового розгляду ставить питання про місце процедур медіації в структурі адміністративної процесуальної діяльності.

Можливість укладення мирової угоди між сторонами визнається і в процесі виконання судових рішень. Порядок та умови такого врегулювання регулюються статтею 377 Кодексу адміністративного судочинства України, в якій зазначено, що заява про затвердження мирової угоди, укладеної між сторонами виконавчого провадження, або заява про відмову від примусового виконання стягувачем у виконавчому провадженні подається в письмовій формі державному виконавцю, який протягом трьох днів надсилає її до виконання. Передбачено, що вони мають бути подані на затвердження до суду, який їх ухвалив. Якщо сторони бажають укласти мирову угоду на умовах, що виходять за межі предмета спору, вони мають на це право, якщо такі умови мирової угоди не порушують права та охоронювані законом інтереси третіх осіб. У разі проведення медіації, однією зі сторін якої є суб'єкт владних повноважень, умови медіації не повинні суперечити закону або виходити за межі повноважень суб'єкта владних повноважень [3].

Таким чином, в адміністративно-процесуальній діяльності можна виділити три аспекти медіації:

- 1) примирення сторін;
- 2) врегулювання спору за участю судді;
- 3) примирення на стадії виконання рішення.

Суть діяльності медіатора і самої процедури медіації полягає в тому, що посередник надає сторонам допомогу в досягненні угоди по спору, в примиренні на основі певної техніки ведення переговорів, навичок і знань.

Звернення до медіатора не тягне за собою негативних наслідків для сторін, а навпаки, дозволяє їм зберегти довірчі відносини і продовжити ділове співробітництво в результаті знайденого компромісу.

Таким чином, використання медіації в судово-правовій реформі в Україні має на меті сприяти подальшому формуванню демократичної правової держави, в якій гарантується повага до гідності особи, її прав і свобод та справедливість у вирішенні всіх правових спорів. Медіація має бути одним з основних гарантів дотримання принципу верховенства права та підтримувати судову владу як універсальний інститут, що у правовий спосіб захищає права і свободи громадян та юридичних осіб. Зокрема, стовідсоткове виконання рішень, запропонованих медіатором, має бути визначальним у застосуванні медіації, що, в свою чергу, має підвищити авторитет юридичного медіатора та юридичного арбітражу як інституту та процедури вирішення правових спорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рекомендація Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами—приватними особами: Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 762 засіданні заступників міністрів 5 вересня 2001 року https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2001_9_2001_09_05.pdf (дата звернення: 13.06.2023)

2. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 13.06.2023)

3. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2747-15> (дата звернення: 13.06.2023)

4. Ростовська К. В., Гришина Н. В. Медіація в адміністративному судочинстві: міф чи реалії сьогодення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «ПРАВО». 2020. Вип. 29. С. 182–188

РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

ФІЛПЕНКО Тетяна

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Маріупольського державного університету

Розвиток системи надання адміністративних послуг супроводжується впровадженням інформаційних технологій у діяльність органів державного управління та місцевого самоврядування, що неминуче призводить до суттєвих змін у системі публічного управління. Ці зміни пов'язані з необхідністю участі держави у створенні основних політичних, економічних, соціальних, технічних і технологічних умов для розвитку електронної демократії та електронного урядування. Система публічного управління повинна адаптуватися до реалій інформаційного суспільства, в якому усі громадяни можуть створювати і зберігати інформацію, мати до неї вільний доступ, користуватися нею, обмінюватися знаннями та думками, використовувати інформаційні технології для саморозвитку і самореалізації.

Донедавна використання інформаційних технологій було добровільним, зосереджувалося переважно на комунікації та сприймалося як альтернатива традиційним процедурам. Водночас процес впровадження механізмів надання адміністративних послуг у діяльність органів державної влади пройшов складний і тривалий шлях розвитку. Наразі механізми надання адміністративних послуг реалізуються відповідно до положень Закону України «Про адміністративні послуги» та інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері [1].

Закон докорінно змінив ситуацію не лише у сфері надання адміністративних послуг, а й у використанні інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності державних органів. Ці технології стали невід'ємною частиною адміністративної роботи Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП).

Сутність роботи ЦНАП полягає в тому, що громадянин або підприємець звертається до адміністратора центру для отримання вичерпної інформації або консультації щодо вимог та порядку надання конкретної послуги, подає пакет документів, необхідних для отримання послуги, а потім отримує результат запитуваної адміністративної послуги або відмову в наданні послуги. Адміністратор ЦНАП виступає державним «посередником», унеможливаючи безпосередній контакт суб'єкта звернення з суб'єктом надання адміністративної послуги, що виключає елементи корупції, спрощує доступ до послуг органів державної влади та

місцевого самоврядування, поліпшує умови та суттєво скорочує час на їх отримання.

Однією з ключових інформаційних технологій у системі надання адміністративних послуг є електронний кабінет громадянина. Він дозволяє громадянам подавати заяви на отримання адміністративних послуг в електронному вигляді та отримувати відповідні послуги без необхідності відвідувати приймальню. У кабінеті громадяни можуть замовити послугу, заповнити необхідні форми та завантажити необхідні документи, а також відстежувати статус своїх заявок. Важливим інструментом є електронна черга, яка дозволяє громадянам записуватися на прийом до посадових осіб державних органів та відслідковувати стан черги через Інтернет. Використання інформаційних технологій покращує збір та аналіз даних, пов'язаних з наданням послуг, підвищує ефективність і якість послуг, а також забезпечує прозорість та відкритість управлінських процесів.

Іншим важливим елементом використання інформаційних технологій є впровадження електронного документообігу. Електронний документообіг дозволяє оптимізувати процес обробки документів, а також забезпечує їх безпеку та конфіденційність. Він зменшує витрати на друк та зберігання документів, робить документи доступними для органів публічного управління та забезпечує прозорість і відкритість процесів. Крім того, інформаційні технології та електронний документообіг можна використовувати для підвищення ефективності контролю та моніторингу надання адміністративних послуг [2]. Електронні системи моніторингу можуть, наприклад, відстежувати час, необхідний для обробки заявок на отримання послуг, та інші ключові показники для оцінки ефективності роботи органів влади.

Отже, використання інформаційних технологій у системі надання адміністративних послуг органами публічного управління є важливим фактором підвищення якості та швидкості надання послуг, забезпечення прозорості та відкритості процесу [3, с. 21]. Однак для успішного впровадження інформаційних технологій необхідна належна підготовка персоналу, доступність послуг для громадян, відповідна інфраструктура та високий рівень кібербезпеки. Органи влади повинні працювати над постійним поліпшенням якості надання адміністративних послуг, включаючи встановлення доступних і зрозумілих процедур, ефективного використання інформаційних технологій, забезпечення належного рівня захисту даних та конфіденційності громадян.

У зв'язку з цим необхідно здійснювати постійний моніторинг та аналіз системи використання інформаційних технологій у системі надання адміністративних послуг органами влади, виявляти можливі проблеми та підходи до їх вирішення. Важливим також є забезпечення належного рівня інформаційної грамотності громадян та посадових осіб

державних органів, підвищення довіри населення до органів державної влади в цілому.

Подальший розвиток механізмів надання адміністративних послуг в Україні має здійснюватися за рахунок:

- уніфікації та впорядкування правового регулювання надання адміністративних послуг та практичної апробації ефективних механізмів їх надання;

- законодавчого закріплення повного та вичерпного реєстру адміністративних послуг, що надаються в центрах надання адміністративних послуг та унеможливлення паралельного отримання документів безпосередньо в публічних органах «за зачиненими дверима»;

- максимального застосування електронного способу адміністративних послуг та взаємодії програмних продуктів на місцевому та національному рівнях для спрощення надання адміністративних, соціальних та інших публічних послуг;

- створення комфортних та доступних умов для доступу до адміністративних послуг юридичних та фізичних осіб;

- підвищення якості національних адміністративних послуг до рівня країн-членів Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Лілікович П. В. Актуальні механізми у сфері надання адміністративних послуг в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 2. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/2/2020/103.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Васіна А., Адамів М. Особливості надання адміністративних послуг органами влади. *Галицький економічний вісник* (Економіка та управління національним господарством). 2019. Том 56. № 1. С. 17-26.

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО КОРПОРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЗА ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

ЧЕРНЕГА Віталій

доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри приватного права
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

У період дії воєнного стану трансформується національне законодавство у різних секторах суспільного життя. Не є винятком корпоративне законодавство України. Однак стан дослідження розвитку національного корпоративного законодавства в обрاملений час надає достатній науковий простір для реалізації поставленої нижче мети публікації.

Метою наукової розвідки є окреслення розвитку національного корпоративного законодавства за час воєнного стану.

Щонайперше треба констатувати, що в обрاملений час згідно із Законом України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року [2] внесено зміни до двох кодифікованих актів України. Так, Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) [5] доповнено ст. 96⁻¹, в якій фігурують як регулятивні (встановлюють права учасників (засновників, акціонерів, пайовиків) юридичних осіб), так і атипові норми корпоративного права.

Відповідно до ч. 2 ст. 96⁻¹ ЦКУ корпоративні права набуваються особою з моменту набуття права власності на частку (акцію, пай або інший об'єкт цивільних прав, що засвідчує участь особи в юридичній особі) у статутному капіталі юридичної особи. Учасники (засновники, акціонери, пайовики) юридичної особи мають право у порядку, встановленому установчим документом та законом: брати участь в управлінні юридичною особою у порядку, визначеному установчим документом, крім випадків, встановлених законом; брати участь у розподілі прибутку юридичної особи і одержувати його частину (дивіденди), якщо така юридична особа має на меті одержання прибутку; у випадках, передбачених законом та установчим документом, вийти з юридичної особи; здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, паїв та інших об'єктів цивільних прав, що засвідчують участь у юридичній особі, у порядку, встановленому законом; одержувати інформацію про діяльність юридичної особи у порядку, встановленому установчим документом; одержати частину майна юридичної особи у разі її ліквідації в порядку та у випадках, передбачених законом, установчим документом (право на ліквідаційну квоту) (ч. 3 ст. 96⁻¹ ЦКУ). У ч. 4 ст. 96⁻¹ ЦКУ фігурує наступна уповноважувальна норма корпоративного права: учасники юридичних осіб можуть також мати інші права, встановлені статутом та законом. Згідно із ч. 5 ст. 96⁻¹ ЦКУ

законом можуть бути встановлені: а) для певних осіб обмеження щодо володіння корпоративними правами; б) умови та/або обмеження щодо реалізації окремих корпоративних прав певними особами.

До атипових норм корпоративного права, що фігурують у ч. 1, 6 ст. 96¹ ЦКУ, належать: «права учасників юридичних осіб (корпоративні права)», «корпоративні відносини». Перший термін визначено повному, зокрема: як сукупність правомочностей, що належать особі як учаснику (засновнику, акціонеру, пайовику) юридичної особи відповідно до закону та статуту товариства. Другий – як відносини між учасниками (засновниками, акціонерами, пайовиками) юридичних осіб, у тому числі які виникають між ними до державної реєстрації юридичної особи, а також відносини між юридичною особою та її учасниками (засновниками, акціонерами, пайовиками) щодо виникнення, здійснення, зміни і припинення корпоративних прав. Принагідно треба відзначити, що обидві норми-дефініції корпоративного права законодавець позбувся в Господарському кодексі України (далі – ГКУ) [1] згідно із Законом України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року.

Відповідно до згаданого вище закону ст. 97 доповнено ч. 3, згідно з якою до складу органів управління товариства не можуть бути обрані особи, визнані за рішенням суду винними у заподіянні збитків товариству своїми діями (бездіяльністю), якщо такі збитки виникли внаслідок порушення такою особою своїх обов'язків. Таке обмеження застосовується протягом 3 років з дати виконання такого рішення суду.

Модернізовано також приписи: а) ч. 1 ст. 98 ЦКУ (щодо права загальних зборів учасників товариства приймати рішення з усіх питань діяльності товариства, у тому числі і з тих, що належать до компетенції інших органів товариства, якщо інше не встановлено законом); б) п. 1 ч. 1, ч. 2 ст. 110 ЦКУ (щодо ліквідації юридичної особи).

До ЦКУ включено ст. ст. 140, 141 на підставі Закону України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року, в яких фігурують норми-дефініції корпоративного права: а) «товариство з обмеженою відповідальністю»; б) «товариство з додатковою відповідальністю». Крім того, встановлено, що особливості діяльності обох господарських товариств регулюються Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [4].

Важливими також є зміни, внесені згідно із Законом України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року, до приписів ЦКУ: ст. 152 (щодо поняття акціонерного товариства та джерел правового регулювання його діяльності), ст. 153 (щодо заснування акціонерного товариства), ст. 154 (щодо статуту акціонерного товариства), ст. 156 (щодо збільшення статутного капіталу акціонерного товариства), ст. 157 (щодо зменшення статутного капіталу акціонерного товариства), ст. 158 (щодо дивідендів акціонерного товариства), ст. 159 (щодо загальних зборів ак-

ціонерів), ст. 160 (щодо структури управління акціонерним товариством), ст. 161 (щодо посадових осіб акціонерного товариства), ст. 162 (щодо аудиторської перевірки фінансової звітності акціонерного товариства).

Згідно із Законом України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року модернізовано ст. 80 ГКУ (щодо видів господарських товариств та джерел правового регулювання їхньої діяльності). Відповідно до цього самого законодавчого акта оновлено редакції: по-перше, ст. 7, ст. 22, ч. 1 ст. 30, ч. 7 ст. 32, ч. 11 ст. 39 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»; по-друге: а) ст. 7 доповнено ч. 7, згідно з якою сторони корпоративного договору можуть обрати право, за умови дотримання положень Закону України «Про міжнародне приватне право»; б) ч. 1 ст. 8 після слів «у статутному капіталі або повноваження учасників» доповнено словами «або у зв'язку з передачею частки у статутному капіталі в заставу на підставі договору застави частки у статутному капіталі товариства з метою забезпечення виконання зобов'язань заставодавця на користь заставодержателя»; в) ч. 5 ст. 11 доповнено п. 4, відповідно до якого облік часток товариства в обліковій системі часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю, що ведеться Центральним депозитарієм цінних паперів; г) доповнено ст. 15⁻¹ «Облік часток товариства»; г) у ч. 2 ст. 22 слова «Виконавець повідомляє» замінено словами «У разі звернення стягнення на частку у статутному капіталі товариства на підставі виконавчого документа виконавець повідомляє»; д) ч. 4 після слів «визначеного частиною другою цієї статті» доповнено словами «суб'єкт оціночної діяльності, якого залучає виконавець на підставі своєї постанови або»; е) ч. 8 ст. 22 після слів «або учасники товариства» доповнено словами «чи заставодержатель»; є) ч. 2 ст. 24 доповнено реченнями такого змісту: «Статутом товариства може бути встановлено, що учасник товариства, частка якого у статутному капіталі товариства становить 50 або більше відсотків, може вийти з товариства без згоди інших учасників. Відповідне положення включається до статуту товариства або виключається з нього одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь усі учасники товариства»; ж) ч. 2 ст. 30 доповнено новим п. 14 такого змісту: «прийняття рішення щодо обліку або припинення обліку часток товариства в обліковій системі часток»; з) у ст. 31: п. 2 ч. 1 після слів «наглядової ради» доповнено словами «або ради директорів»; у ч. 2 слово «скликаються» замінено словами «обов'язково скликаються щорічно»; и) доповнено ст. 39⁻¹ «Членство в органах товариства»; і) доповнено ч. 5 ст. 41 такого змісту: «Випадки обов'язкового проведення аудиту фінансової звітності товариства та порядок оприлюднення аудиторського висновку встановлюються Законом

України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; і) інші зміни (здебільшого йдеться про оновлені словесні конструкції).

На підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму протидії рейдерству» 12 травня 2022 року [3] внесено зміни також до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», зокрема, оновлено приписи ч. 10 ст. 11, ч. 4 ст. 33, ч. 1 ст. 44.

Отже, за час воєнного стану національне корпоративне законодавство неразово трансформувалося. Однак досі не розв'язано проблему: «To be, or not to be» Закону України «Про господарські товариства»? Адже згаданий нормативно-правовий акт нині не має регулятивного потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 12.05.2023)

2. Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 №2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n2028> (дата звернення: 12.05.2023)

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму протидії рейдерству: Закон України від 12.05.2022 №2255-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2255-20#n302> (дата звернення: 12.05.2023)

4. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 №2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 12.05.2023)

5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.05.2023)

НАТУРАЛІСТИЧНА МЕТОДОЛОГІЯ В ЗАГАЛЬНІЙ ТЕОРІЇ ПРАВА

ЧЕРНИХ Євген

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри права

Маріупольського державного університету

Безсумнівні успіхи природничих знань, що спостерігаються в науковій думці з XVII сторіччя завдяки розвитку механіки та фізики, які в свою чергу спираються на математичне підґрунтя, дали надію впровадити характерну для них натуралістичну методологію в царину наук соціальних, на підставі чого створити теорію соціальної механіки або соціальної фізики. Не стало виключенням і загальна теорія права, яка зазнала значного впливу вказаного наукового проекту в XVII та особливо в XIX сторіччі, як епохи переважно соціальної фізики в знаннях про суспільний устрій. Ключовою характеристикою натуралістичної методології є наукова раціональність, що передбачає пізнання та обґрунтування явищ з позицій моральної, етичної нейтральності, тобто безвідносно до моральних або етичних цінностей. Підставою такого пізнавального підходу є генералізація принципу причинності, відповідно до якого із певних фактичних засновків з необхідністю походять фактичні наслідки, що емпірично перевіряються. Популярність натуралістичного підходу пояснюється наочними перевагами природничої методології, для якої характерні точність та емпірична (досвідна) репрезентація.

Наслідком впровадження натуралістичної методології в правову царину стало те, що політико-правові явища стали обґрунтовуватися із позиції ціннісно нейтральної емпіричної фактичності, тобто шляхом виведення за межі питання етики, моральної філософії. Одним із найбільш значущих в цьому аспекті стало історико-матеріалістичне вчення К. Маркса про суспільство, право та державу, яке й досі займає провідне місце у вітчизняній загальній теорії права. Все соціально-політичне вчення К. Маркса підпорядковано ідеї диктату об'єктивних сил – інстинктів, інтересів, потреб. На перший погляд здається, що людині Маркс відводить роль активного суб'єкта, творця історії, але насправді людська розумність та дієвість тут є наслідком непереборної необхідності зазначених сил та засобом їх реалізації. Так, ідея класової боротьби – одного із центральних моментів марксистської теорії – гарно ілюструє цю думку. Для підтримки життя люди вимушено вступають в необхідні відносини, поділяються на соціальні групи, із взаємодії яких складається кожне конкретне становище суспільства. Людська історія є боротьбою класів, яка

спричинена зіткненням інтересів різних соціальних груп. Тобто людські вчинки заздалегідь визначені диктатом сліпих сил.

Популярність ідеї інтересів та потреб як антропо-соціо-культурних чинників, що використовуються історичним матеріалізмом, добре помітна в сучасній українській теорії права. Одним із ярок представників історико-матеріалістичного (інакше кажучи, натуралістичного) підходу є провідний теоретик права П. Рабинович, який на протязі кількох десятирічь послідовно розвиває потребу теорію [1, с. 49; 5-6]. Симпатиками потребового підходу в питаннях онтології та аксіології права є й інші вітчизняні правознавці, наприклад, П. Пацурківський і Р. Гаврілюк [2, с. 113-117] та інші.

Загальною рисою потребового підходу є спроба вивести концептуально походження, зміст та соціальну сутність права і держави із індивідуальних та суспільних потреб як головної причини.

Треба зазначити, що разом з тим, що ця гіпотеза є в багатьох моментах пізнавально плідною, вона не бездоганна, оскільки має риси певної методологічної дефектності, що є наслідком перенесення натуралістичної методології в соціологічну царину. Тож, на які вади «хворіє» натуралістична методологія в соціально-політичній площині?

Базовою передумовою використання натуралістичної методології є інтерпретація соціально-політичної дійсності як емпіричної фактичності, заперечення апріорних ірраціональних начал в державно-правових явищах, а звідси нездатність розв'язати основні проблеми моральної свідомості, морально-етичної філософії. Разом з тим, в науці відомо, що право як особливе явище і сама сфера його буття конституюються також ірраціональними засновками морально-повинного, тобто етичного ціннісного порядку. Саме в цій частині натуралістична методологія стикається із фундаментальною суперечністю. Мабуть, нема нічого більш суперечливого ніж принцип причинності (необхідності), який сповідує натуралізм, та принципом морального самовизначення (свободи). Базові ідеї натуралізму, за яких із певних причин безальтернативно витікає відомий результат, позбавляють сенсу ідею морального самовизначення. Якщо право і держава розглядаються само у натуралістичному вимірі, що визначається сліпою причинністю, то будь-які міркування про їх морально-етичне виправдання втрачають сенс. Тож, натуралістична методологія нездатна розв'язувати основні проблеми моральної свідомості, морально-етичної філософії [3].

Виявляється, що повністю раціоналізувати методологію соціальних та зокрема правових наук неможливо. Заповнити цей недолік можуть протилежні методи ідеалістичного характеру, які виходять із визнання ірраціональних, апріорних начал в державно-правових явищах. До таких методів можна віднести вчення об'єктивно-ідеалістичного характеру – християнський ідеалізм, або суб'єктивно-ідеалістичного хара-

ктеру – екзистенціалізм, динамічну теорію права, темпоральну теорію права, комунікативну теорію права.

На наш погляд, розвиток саме таких методологічних концепцій є перспективним напрямком подальших досліджень в загальній теорії права задля виправлення домінування емпіричної натуралістичної методології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рабінович П.М. Потребовий підхід – безальтернативний інструмент виявлення соціальної сутності прав і держави. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. Одеса : Юрид. л-ра. 2009. Т.8. С. 45-53.; Рабінович П. Проблеми трансформації методології вітчизняного правознавства: досягнення, втрати, перспективи. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 4. С. 3-14.

2. Пацурківський П., Гаврилюк Р. Алгебра верховенства права, або буттєвий устрій людського світу. *Право України*. 2017. №3. С.112-125.

3. Черних Є.М. Методологія фактичності в загальній теорії права та деякі незручні питання до неї. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Право. 2021. Вип. 22. С. 76-83.

IMPACT OF INFORMATION-PSYCHOLOGICAL OPERATIONS ON MILITARY ACTIONS IN UKRAINE

SHEBANITS Diana

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Law, Mariupol State University

SHEBANITS Vstalii

First year undergraduate specialty Law
Mariupol State University

The information space is an integral part of any social phenomenon. Unfortunately, war, initiated by the Russian Federation, is no exception. The information-psychological operation from the aggressor country aims to "justify" the attempt to destroy the Ukrainian people and the sovereignty of our country. It is on the information front that the main battles for the minds of not only the current but also future generations take place.

Information-psychological operations have a significant impact on both the civilian population and the military, and can lead to unforeseen consequences. Today, there is a pressing need to study the essence of the concept and elements of countering information-psychological operations in

the conditions of war in Ukraine and the struggle to preserve its independence.

This topic has been explored by many scholars in various fields of scientific knowledge, such as psychology, jurisprudence, and public administration, among others. It is worth mentioning the works of authors such as M. Pohoretsky, N. Zrazhevsky, V. Horbulin, V. Aleshenko, U. Ilnytska, and others.

The impact of information-psychological operations on the consciousness of individuals and citizens, in our opinion, cannot be analyzed and revealed separately from the essence of the concept of psychological security. We agree with the opinion of A. Umanets emphasizes that the concept of psychological security is complex and multifaceted, and in its most general sense, it can be defined as the state of protecting an individual's psyche from the destructive influence of negative information [1, p. 107]. In other words, a person and the state of their psyche depend on the type of informational influence they experience. Investments in information technologies, research on psychological tactics of influence, and methods of delivering specific information in modern warfare are equally effective influencing factors as modern weapons. Therefore, there are at least two approaches to defining the concept of information-psychological operations.

The first approach encompasses the phenomenon in a broad sense and interprets information-psychological operations as the deliberate use of technologies and methods of disseminating information to influence human consciousness [2, pp. 230-231].

The second approach interprets information-psychological operations in a narrower sense and defines it as an influencing tool used during active combat operations to demoralize the enemy [2, pp. 230-231].

The impact on the psychological state of soldiers and civilians during war can significantly demoralize one side while providing advantages and motivation for the destruction of the enemy for the other.

Some scholars point out that the main objective of information-psychological influences is the manipulation of mass consciousness, aiming to introduce certain ideas and perspectives into both public and individual consciousness; disorientation and disinformation of the population; weakening established beliefs that form the foundations of society; instilling fear, and so on [3, p. 15].

An illustrative example of the use of information-psychological operations can be seen in the war in Iraq, where seemingly fanatical Islamic populations suffered defeat in a matter of days, their leader Saddam Hussein was captured, and later executed.

The aggressor country attempts to use certain Information-Psychological Operations (IPSO) against Ukraine, but modern national

science is also constantly evolving, allowing for effective resistance not only on the battlefield but also in the information-psychological domain.

In order to achieve their goals, the aggressor employs a wide range of channels for information-psychological influence. These channels include mass media, computer programs and the Internet, spreading rumors, dissemination and use of propaganda leaflets, spreading propaganda through works of art, and more [1, p. 108].

Considering the above, it is important to emphasize the methods and measures to counteract these information-psychological influences. Some scholars indicate that countering negative information-psychological influence can be realized through at least two approaches, namely:

- Providing a counter-operation in response to the psychological-informational aggression of the enemy.
- Developing and utilizing strategies for the development of the country's security policy [1, p. 108].

Therefore, in our opinion, in order to effectively neutralize the negative impact of the information-psychological pressure from the aggressor, comprehensive measures need to be implemented, including:

- Conducting ongoing informational and explanatory work with the population through the use of mass media, the Internet, radio, television, etc.
- Continuously informing society about the activities of military units, operations carried out, and successes on the front lines.
- Neutralizing hostile channels that disseminate false information and manipulate the population through disinformation.
- Organizing various events aimed at uniting society around a national idea.

Implementing counter information-psychological operations on the information front is an equally effective measure of countering the aggressor as conducting counter-offensive operations on the actual battlefield. The effectiveness of these operations ensures not only the information hygiene of society but also the personal security of every citizen of Ukraine. Timely identification and examination of the instruments of information-psychological operations are crucial for future victory.

REFERENCES:

1. Уманець А. О. Інформаційно-психологічні впливи: поняття, особливості реалізації та способи протидії. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Т. 3 (72) №3. 2022. С. 106-112.
2. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки : навчальний посібник. За заг. ред. В. О. Жадька, Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 356 с.

3. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання : монографія. В. П. Горбулін, О. Г. Додонов, Д. В. Ланде. Київ : Інтертехнологія, 2009. 164 с.

УБЕЗПЕЧЕННЯ ДОРОЖНЬОГО РУХУ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ¹

ШРАМКО Сабріє

кандидат юридичних наук, старший дослідник
старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук

Амбітна мета України щодо скорочення до 2024 року смертності та травматизму на дорогах внаслідок ДТП щонайменше на 30 % (Стратегія підвищення безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року, Державна програма підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року) корелюється з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН, якою було проголошено друге Десятиліття дій щодо забезпечення безпеки дорожнього руху (2021-2030 роки). Ще до проголошення цих програмних документів у дослідницькому просторі України активно здійснювався пошук оптимальної моделі забезпечення безпеки дорожнього руху та зменшення смертності та травматизму від ДТП. Складно перерахувати й висвітлити напрацювання й рекомендації стосовно підвищення рівня безпеки дорожнього руху, що містяться у працях вітчизняних і зарубіжних учених і практиків. Зокрема, дослідниками звертається увага на недоліки у нормативно-правових актах, на те, що реформування законодавства у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху давно назріло. Погоджуємося із тим, що чинне законодавство має зазнати докорінних змін та приведення у відповідність до європейських стандартів, а новий законодавчий акт, що регулював би сферу безпеку дорожнього руху, має стати фундаментальним уособленням інтеграційних процесів нашої країни.

Аналіз ситуації на дорогах України дозволив виокремити напрями, що сприятимуть суттєвому зниженню ДТП із тяжкими наслідками, а саме: зміни у психології учасників дорожнього руху до загального розуміння необхідності дотримання вимог безпеки у сфері дорожнього руху та підвищення дорожньої культури; прищеплення «модусу обережності»

¹ *Примітка.* Тези підготовлено на виконання теми фундаментального наукового дослідження НДІ ВПЗ «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні» номер державної реєстрації 0120U10561.

особам, що знаходяться на об'єктах транспортної інфраструктури; облаштування транспортної інфраструктури з урахуванням безпекових стандартів; визначення ризиків і підрахунку втрат від ДТП; вдосконалення юридичної відповідальності за неправомірні дії учасниками дорожнього руху.

Звернемося до деяких законодавчих змін. Так, 17 березня 2021 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху» № 1231-ІХ від 16 лютого 2021 р., який ставив за мету створення безпечних умов для учасників дорожнього руху, збереження життя і здоров'я громадян та підвищення ефективності впливу на дисципліну учасників дорожнього руху з чітким визначенням правових санкцій за вчинені правопорушення та забезпечення належного рівня реалізації прийнятих рішень в адміністративних справах у сфері безпеки дорожнього руху [1]. Цим законом КК України доповнений статтею 286¹ «Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння». Як ці зміни вплинули на стан безпеки дорожнього руху? Відповідно до інформації стосовно практики застосування розглядуваного Закону, простежується негативна динаміка щодо керування транспортом у стані сп'яніння та перевищення встановлених обмежень швидкості руху більше ніж на 20 км/год. Якщо порівняти статистику складених протоколів за керування транспортом у стані сп'яніння, то їх кількість за період із березня по грудень 2021 року зросла порівняно із аналогічним періодом 2020 р.: 108 896 у 2021 р. та 104 917 у 2020 р. [2]

Отже, лише посилення відповідальності не сприяло досягненню мети розглядуваного закону. Виникає запитання, що саме може вплинути на позитивну динаміку стану безпеки дорожнього руху? Дослідниками неодноразово зверталася увага на те, що в дорожньо-транспортних пригодах три чинники: людина, дорога і транспортний засіб визначаються як основні компоненти. Серед них людина – найбільш поширений і непередбачуваний чинник. Зазначене підштовхнуло науковців і практиків до активного дослідницького пошуку, зокрема, таких запобіжних заходів впливу на учасників дорожнього руху, які змінили б їх правосвідомість. Таким чином виникає актуальне завдання: винайти (обґрунтувати) стратегію «швидкого реагування», тобто комплекс конкретних заходів, засобів, дій, які суттєво обмежують учасникам дорожнього руху можливість вчинення деліктів і кримінальних правопорушень. Мова йде про культурологічний напрям підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні, який специфічними заходами соціального, правового, технічного, культурологічного, кримінологічного, організаційно-управлінського характеру спроможний за стислий час силою психологі-

чного тиску і страху перед значними матеріальними та особистісними втратами примусити перш за все водіїв дотримуватися правил дорожнього руху [3]. І хоча наведена вище статистика поки що не підтверджує ефективність законодавчого тиску на водіїв (тут слід звернутися і до проблеми невідворотності покарання, а саме наскільки був відчутний для порушника тиск), цей напрям заслуговує на впровадження у практику. Адже культурологічний напрям – це і про прищеплення поваги й відповідальності за свої дії учасникам дорожнього руху.

Водночас, С. Р. Багіров, дослідивши особливості психологічного механізму необережної поведінки зробив висновок, що «суб'єкт необережного злочину у момент вчинення діяння не сприймає свою поведінку як соціально небезпечну». Таким чином, зміщуються акценти запобіжної діяльності у сфері безпеки дорожнього руху з «впливу на свідомість потенційних правопорушників» на здійснення таких заходів, що «ґрунтуються на виявлених закономірностях утворення дорожньо-транспортних пригод» [4]. Тобто мова фактично йде про заходи в межах стратегії зменшення можливостей вчинення злочинів. Подібний підхід закладений у концепцію Vision Zero, автори якої виходили з твердження, що людина недосконала і їй властиво помилятися, а автотранспортна система має буди досконалою.

Іноземними дослідниками встановлено, що найбільш ефективними заходами щодо убезпечення дорожнього руху є такі, що зосереджені на чинниках, пов'язаних з транспортними засобами або інфраструктурою. А найменш ефективними є заходи, орієнтовані на окремих осіб, такі, як просвіта з питань безпеки дорожнього руху, а тому питання підвищення правосвідомості громадян слід застосовувати лише як допоміжник при упровадженні інших заходів [5].

Узагальнюючи викладене зазначимо, що науковцями створений інструментарій для практичного застосування. Це стосується і пропозицій щодо удосконалення законодавства, і розробки заходів, здатних суттєво зменшити тяжкі наслідки від ДТП. На наше переконання висвітлені різні за характером напрями запобіжного впливу при впровадженні у практику дадуть позитивні результати. Треба лише відслідковувати найбільш ефективні для подальшого зосередження на них у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Роз'яснення щодо окремих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху» № 1231-IX від 16 лютого 2021 року. URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/493818__669478

2. Мамка Г. Штрафи за нетверезе керування. Що не так? URL : <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/shtrafi-za-netvereze-keruvannya-shcho-ne-tak-.html>

3. Голіна В. В., Шрамко С. С. Концептуальні основи культурологічного напрямку підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. Харків : Право, 2021. Вип. 42. С. 113-121.

4. Багіров С. Р. Врахування психологічного змісту необережності у державній політиці щодо запобігання злочинам проти безпеки дорожнього руху. *Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності*: матеріали наук.-практ. онлайн-семінару (м. Харків, 5 листоп. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 19-22.

5. Ana M. Novoa, Katherine Pérez, Carme Borrell Efectividad de las intervenciones de seguridad vial basadas en la evidencia: una revisión de la literatura. *Gaceta Sanitaria*. Vol. 23. Issue 6. 2009. P. 553.e1-553.e14. <https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2009.04.006>

ТЛУМАЧЕННЯ ОРИГІНАЛЬНОСТІ ТВОРУ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ

ШТЕФАН Анна

доктор юридичних наук, старший дослідник
завідувач відділу авторського права і суміжних прав
Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
Національної академії правових наук

Оригінальність є однією з фундаментальних категорій авторського права, за допомогою якої здійснюється кваліфікація об'єктів, котрим надається авторсько-правова охорона, і їх розмежування з об'єктами, які не підлягають охороні. Не дивлячись на широке застосування цього поняття на практиці, воно не закріплене у законодавстві у сфері авторського права абсолютної більшості держав світу. Україна є однією з небагатьох країн, які мають таку законодавчу дефініцію, що була введена у вітчизняну правову систему 01.01.2023 року з набранням чинності новим Законом «Про авторське право і суміжні права» [1]. Згідно з п. 35 ч. 1 ст. 1 Закону оригінальність твору – це ознака (критерій), що характеризує твір як результат власної інтелектуальної творчої діяльності автора та відображає творчі рішення, прийняті автором під час створення твору.

Норми законодавства України, що діяли у попередній період, не визначали безпосередньо, що авторсько-правова охорона поширюється тільки на оригінальні твори, відтак суди при розгляді справ, що стосуються авторського права, не повинні були наводити які-небудь положен-

ня з цього приводу. Тим не менш, у вітчизняній судовій практиці мали місце спроби тлумачення поняття оригінальності. Пошук у Єдиному державному реєстрі судових рішень за словосполученням «оригінальність твору» дозволив виявити такі підходи (наводяться у хронологічному порядку):

1) оригінальність твору означає, що він не повинен бути скопійований з іншого твору і повинен містити значний обсяг власного творчого матеріалу (рішення Господарського суду Харківської області від 14 серпня 2017 р. [2]). Ця теза зустрічається у низці публікацій українських учених з посиланням на російськомовний переклад видання ЮНЕСКО «Абетка авторського права» 1982 року. Первинний англomовний текст цього видання такого формулювання не містить і визначає оригінальність інакше: це продукт незалежної думки та праці особи, коли твір не скопійований з іншого твору, який почав охоронятися раніше [3, с. 19]. У тезі, яка наводиться у вітчизняній доктрині та зазначеному судовому рішенні, цілком вірною є вказівка на те, що твір не повинен бути копією іншого твору. Проте одночасне тлумачення оригінальності як наявності у творі значного обсягу власного творчого матеріалу є некоректним. Ні законодавство, ні практика не висувають такої вимоги та не визначають, яким має бути ступінь чи обсяг власного творчого внеску автора у створення твору. Цей аспект оцінюється індивідуально у кожному окремому випадку, він не може встановлюватися у вигляді єдиного стандарту навіть для творів одного виду і жанру і тим паче для творів різних видів чи жанрів. Твір може містити порівняно незначний обсяг власного творчого матеріалу автора, що не перешкоджає визнанню такого твору оригінальним і наданню йому авторсько-правової охорони. Тому розглядувана теза не відображає суть оригінальності твору і формує помилкове уявлення про цю категорію;

2) в авторському праві термін «результат творчості» розуміється не в сенсі створення «на пустому місці» (*ex nihilo*), а оригінальність твору не обов'язково повинна бути абсолютною (рішення Овідіопольського районного суду Одеської області від 22.09.2020 р. [4]). Ця цитата запозичена з відомої книги «Авторське право і суміжні права» Делії Ліпшик [5, с. 74], однак в той час як учена доволі розгорнуто пояснює зміст оригінальності твору, суд обмежився наведенням невеликого фрагменту цього пояснення. Даючи цілком слушну вказівку на відсутність абсолютного характеру оригінальності, цей фрагмент не дозволяє встановити, у чому ж полягає оригінальність твору, який твір може вважатися оригінальним;

3) оригінальність твору означає не унікальність та абсолютну несхожість з усіма іншими творами, а автентичність, самобутність, коли твір не відтворює повністю чи частково інші твори, а є результатом самостійної творчої праці його автора (постанова Київського апеляційного суду від 15.11.2021 р. [6]). Наведене положення походить з вітчизняної

доктринальної розробки [7, с. 13], яка розкриває оригінальність за допомогою двох елементів: наявність власної творчої праці автора та відсутність повного чи часткового відтворення іншого твору;

4) твір має бути оригінальним, тобто він не має бути відтворенням або повторенням уже існуючого (раніше створеного) твору (рішення Печерського районного суду м. Києва від 08.02.2022 р. [8]). Основу цього твердження становить позиція, що «результатом творчої діяльності є щось таке, чого ще не було (...) цей результат має бути новим, оригінальним, він не може бути повторенням уже відомого» [9, с. 15]. Подібні судження неодноразово висловлювалися у вітчизняній доктрині, і хоча такі сентенції не вказують безпосередньо на наявність самостійної творчої праці автора, вони водночас є вірними у тому, що відтворення або повторення вже існуючого твору не розглядається як оригінальність.

В усіх виявлених випадках суди спиралися на теоретичні напрацювання, які по-різному розкривають зміст досліджуваного поняття, і не намагалися самостійно пояснити його суть. Загалом у судовій практиці не склалося усталеного підходу до тлумачення оригінальності, хоча питання, чи є конкретний твір результатом творчої діяльності та, відповідно, чи охороняється він авторським правом, поставало доволі часто. У наведеному вище переліку це питання розглядалося в останній справі, однак загалом таких прикладів було достатньо багато. Тим не менш, суди здебільшого не приділяли увагу поняттю оригінальності твору, а наявність чи відсутність творчої праці при створенні об'єкта, з приводу якого виник спір, встановлювалася на підставі висновків експертів. Такий підхід цілком обґрунтований, оскільки питання про відображення в об'єкті певних творчих рішень та належність об'єкта до результатів творчої діяльності зазвичай не можуть бути з'ясовані судом самостійно і потребують призначення експертизи.

У практиці, яка формуватиметься на підставі Закону України «Про авторське право і суміжні права» 2022 року, визначення оригінальності твору також в основному залишатиметься сферою застосування спеціальних знань. Тлумачення оригінальності навряд чи набуде розвитку, адже суди матимуть можливість послатися на законодавчу дефініцію без необхідності звернення до доктринальних джерел. Що стосується розглянутих вище підходів, їх вплив на тлумачення поняття оригінальності у судовій практиці видається малоймовірним, оскільки усі вони мають відмінності між собою та так чи інакше відрізняються від законодавчого поняття оригінальності. Водночас спроби судів пояснити зміст оригінальності твору становлять певний інтерес для досліджень і подальшого розвитку знань у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01 грудня 2022 року № 2811-IX. Офіційний вісник України. 2023. № 3. Ст. 196.
2. Рішення Господарського суду Харківської області від 14 серпня 2017 р. Справа № 922/1900/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/68311267> (дата звернення: 15.06.2023).
3. The ABC of copyright. Paris: UNESCO Publishing, 1981. 73 p.
4. Рішення Овідіопольського районного суду Одеської області від 22.09.2020 р. Справа № 509/61/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91744514> (дата звернення: 15.06.2023).
5. Lipszyc D. Copyright and neighbouring rights. Paris: UNESCO Publishing, 1999. 918 p.
6. Постанова Київського апеляційного суду від 15.11.2021 р. Справа № 757/49265/19-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101539165> (дата звернення: 15.06.2023).
7. Штефан А. С. Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту: монографія. Київ: НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ; Інтерсервіс, 2017. 150 с.
8. Рішення Печерського районного суду м. Києва від 08.02.2022 р. Справа № 760/2323/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106562837> (дата звернення: 15.06.2023).
9. Право інтелектуальної власності: Академічний курс / За ред. О. А. Подопрігори, О. Д. Святоцького. Видання друге, перероб. і доп. Київ: Ін Юре, 2004. 672 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ ЗАХИСНИКА ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ

ЮСУПОВ Володимир

доктор юридичних наук, професор
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з
проблем криміналістичного забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

У ч. 2 ст. 105 Кримінального кодексу (далі – КК) України міститься вичерпний перелік примусових заходів виховного характеру, які можуть застосовуватися до неповнолітнього: 1) застереження; 2) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; 3) передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового

колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання; 4) покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; 5) направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років [1].

До мети застосування таких заходів відноситься забезпечення інтересів неповнолітнього, які полягають в одержанні не тільки належного виховання, а й освіти, лікування, соціальної, психологічної допомоги, захисту від жорстокого поводження, насильства та експлуатації, а також у наявності можливості адаптуватися до реалій суспільного життя, підвищити загальноосвітній і культурний рівень, у подальшому набути професію та працевлаштуватися.

Захисник бере участь у кримінальному провадженні щодо неповнолітнього, до якого передбачається застосувати відповідні заходи впливу, з урахуванням того, що: 1) неповнолітнього, який вперше вчинив кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання; 2) примусові заходи виховного характеру суд застосовує і до особи, яка до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого цим Кодексом (ст. 97 КК України).

Водночас, щодо осіб, до яких можуть бути застосовані примусові заходи виховного характеру, у Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) України містяться різні поняття, а саме зазначається про: неповнолітнього обвинуваченого віком від 14-ти до 18-ти років, неповнолітнього, який не досяг віку кримінальної відповідальності (ст. 314-1); неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності (§ 2 глави 38); осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку (ст. 484); особу, яка після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність (ст. 498) та неповнолітнього у віці від одинадцяти років до настання віку, з якого настає кримінальна відповідальність (ст. 501) [2]. У кримінальному процесуальному законодавстві відсутній перелік прав і обов'язків таких осіб.

Відсутність визначеного кримінального процесуального статусу неповнолітніх, до яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру, породжує деякі проблемні питання правового захисту під час досудового розслідування. Зокрема, склалася усталена правозастосовна практика, коли захисник залучається у досудове

розслідування щодо суспільно небезпечного діяння вчиненого неповнолітньою особою до досягнення нею віку кримінальної відповідальності, з моменту ознайомлення дитини, її законного представника з клопотанням про застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру та матеріалів вже проведеного розслідування. Це не повною мірою забезпечує реалізацію засади кримінального провадження – забезпечення права на захист. Винятки становлять випадки, коли батьки дитини, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, самостійно винаймають для неї адвоката на початку розслідування.

У наукових джерелах активно обговорюється питання щодо визначення статусу неповнолітньої особи, яка після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

Під час опитування 120 слідчих Національної поліції України, 80 адвокатів, 48 суддів України з м. Києва, Вінницької, Київської, Одеської, Тернопільської, Чернівецької, Чернігівської, Черкаської, Харківської і Хмельницької областей [3] ствердну відповідь про необхідність вдосконалення механізму правового захисту неповнолітньої особи, стосовно якої передбачено застосування примусових заходів виховного характеру, надало 54,2 % слідчих, 86,2 % адвокатів, 79,2 % суддів. Щодо назви процесуального статусу такої неповнолітньої особи, більшість опитаних респондентів вказали «неповнолітня особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння до досягнення віку кримінальної відповідальності» (58,3 % слідчих, 65,0 % адвокатів, 66,7 % суддів). 58,3 % опитаних слідчих, 83,8 % адвокатів і 60,4 % суддів вважають доцільним доповнити ч. 3 ст. 499 КПК України положенням: «участь захисника в досудовому розслідуванні в кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру забезпечується неповнолітній особі з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань» [3].

Тому доцільно закріпити у КПК України відповідний статус – «неповнолітня особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння до досягнення віку кримінальної відповідальності», а також передбачити права і обов'язки такого процесуального суб'єкта.

Проведений аналіз міжнародних документів у сфері кримінальної юстиції щодо дітей, дозволяє запропонувати певні права неповнолітньої особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння до досягнення віку кримінальної відповідальності, а саме має право: 1) на відповідне поводження з нею іншими учасниками провадження, посадовими

особами, що не допускає зневажання честі та гідності неповнолітнього; 2) знати, вчинення якого суспільно небезпечного діяння йому інкримінується; 3) мати захисника та побачення з ним до першого опитування, допиту або проведення процесуальних дій з ним, у тому числі вирішення питання про поміщення його у приймальник-розподільник; 4) на участь у кримінальному провадженні батьків або інших законних представників; 5) давати показання і бути вислуханим з приводу будь-якого питання; 6) надавати докази та заявляти клопотання; 7) ознайомлюватися з матеріалами кримінального провадження, окрім випадків, коли це може негативно вплинути на малолітню особу; 8) оскаржувати прийняті відносно неї рішення; 9) на збереження у таємниці факту розпочатого кримінального провадження щодо неї; 10) на участь у слідчих (розшукових) діях у межах, встановлених КПК України, які виконуються за її клопотанням, клопотанням її захисника чи законного представника, та можливість з дозволу слідчого брати участь у проведенні інших слідчих (розшукових) діях, окрім випадків, коли така процесуальна дія, участь у якій підлітка не обов'язкова, може негативно вплинути на нього.

У судовому засіданні неоліток також має право: давати пояснення; просити суд про виклик свідків, витребування доказів у справі; просити суд про оголошення доказів, що є у справі; задавати запитання іншим учасникам судового засідання; звертатися до присутніх із заключним словом.

Неповнолітня особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння до досягнення віку кримінальної відповідальності, зобов'язується з'являтися за викликом слідчого, дотримуватися встановленого порядку під час проведення процесуальних дій; виконувати винесені на законних підстав відносно нього рішення, які належним чином оформлено.

Додатковим виховним чинником при вирішенні судами питання про застосування примусових заходів виховного характеру має бути залучення до процесу громадських організацій та осіб, які займаються примиренням потерпілих із неповнолітніми, котрі вчинили необережний нетяжкий злочин, кримінальний проступок чи суспільно небезпечне діяння. Результати примирення дають змогу обрати щодо таких неповнолітніх найбільш ефективний захід виховного характеру, а також мають ураховуватись як істотні обставини при вирішенні питання про звільнення такого неповнолітнього від кримінальної відповідальності та застосування до нього примусових заходів виховного характеру [4].

Таким чином, участь захисника у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які вчинили суспільно небезпечне діяння до досягнення віку кримінальної відповідальності, забезпечує додатковий виховний вплив на підзахисного і переслідує загальну мету – сприяти

перевихованню дитини, яка опинилася у конфлікті із законом. Для ефективного здійснення права неповнолітніх осіб на захист у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру, у КПК України слід закріпити процесуальний статус «неповнолітня особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння до досягнення віку кримінальної відповідальності», передбачити її права і обов'язки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (Дата звернення: 09.05.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (Дата звернення: 09.05.2023).
3. Юсупова К. О. Кримінальні процесуальні та криміналістичні основи участі захисника у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх : дис. ... д-ра філософії 081 «Право». Київ, 2023. 282 с.
4. Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру: постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-06#Text>. (Дата звернення: 09.05.2023).

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

ДОМЕДИЧНА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

БЕРЕДА Марія

курсант 1 курсу Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Домедична підготовка поліцейських є необхідною умовою ефективного функціонування правоохоронних органів під час воєнного стану.

Підготовка поліцейських до надання домедичної підтримки є критично важливим елементом забезпечення безпеки та захисту населення в умовах воєнного стану. Поліцейські повинні мати належні знання та навички, щоб надавати першу допомогу постраждалим, ефективно керувати евакуацією і транспортуванням постраждалих, захищати медичний персонал і забезпечувати безпеку при проведенні медичних операцій. Домедична підготовка також є важливим елементом, оскільки поліцейські повинні мати знання про гігієнічні та санітарні стандарти, дотримуватись профілактичних заходів та дбати про здоров'я та безпеку персоналу та населення в цілому. [1]

Домедична підготовка поліцейських є дуже важливою складовою їхньої професійної підготовки в умовах воєнного стану. Від домедичної підготовки залежить здатність поліцейських забезпечувати безпеку та допомогу населенню в умовах воєнного конфлікту. Вона полягає в навчанні основам надання першої допомоги та вмінню розпізнавати стани, що потребують негайної домедичної допомоги. Це включає навчання виконання кардіопульмональної реанімації (КПР), зупинки кровотеч, іммобілізації переломів та інших важливих навичок. Уміння надавати першу домедичну допомогу може допомогти поліцейським зберегти життя людей, які постраждали в результаті конфлікту, а також зменшити вплив травм на здоров'я постраждалих. Поліцейські можуть бути першими, хто прибуває на місце подій, тому вони повинні мати достатні знання та вміння для надання невідкладної домедичної допомоги.[1]

Крім того, домедична підготовка також може допомогти поліцейським убезпечити себе та своїх колег в умовах воєнного конфлікту. Вони можуть навчитися розпізнавати загрози для здоров'я та безпеки, та використовувати певні техніки, які допоможуть їм уникнути небезпек. Домедична підготовка поліцейських є дуже важливою для того, щоб во-

ни могли ефективно виконувати профілактичні заходи, контролювати санітарний режим та забезпечувати безпеку персоналу та населення в цілому, особливо в умовах воєнного стану. Поліцейські мають бути підготовлені до контролювання санітарно-епідемічної ситуації, яка може виникнути в умовах воєнного конфлікту, і приймати необхідні заходи для попередження поширення захворювань та інфекцій.

Крім вищезазначеного, поліцейські мають бути підготовлені до виявлення і реагування на можливі загрози для здоров'я та безпеки персоналу та населення. Вони повинні бути знайомі з основами безпечної роботи зі зброєю, вибуховими речовинами та іншими небезпечними речовинами. Також домедична підготовка поліцейських може включати навчання використанню захисного спорядження та інших засобів захисту, що допоможе захистити їх від хімічних, біологічних та радіаційних загроз.

Отже, рівень домедичної підготовки поліцейських дійсно має визначати їхню здатність виконувати профілактичні заходи, контролювати санітарний режим та забезпечувати безпеку персоналу та населення в цілому в умовах воєнного стану.[2]

Розглянемо напрями підвищення домедичної підготовки поліцейських в умовах воєнного стану.

Способами підвищення домедичної підготовки поліцейських можуть бути:

- Організація регулярних тренувань та симуляційних навчань з медичної та домедичної підготовки, які дозволять поліцейським отримати практичні навички у реальних ситуаціях;
- Створення спеціалізованих курсів та семінарів з медичної та домедичної підготовки, які б будуть орієнтовані на специфіку дій поліцейських у воєнних умовах;
- Залучення до підготовки інструкторів з медичної та домедичної підготовки, які зможуть передавати свої знання та досвід колегам-поліцейським;
- Використання сучасних методів навчання та інтерактивних технологій, таких як відео-уроки, електронні навчальні матеріали та інтерактивні тренажери, для забезпечення максимального засвоєння матеріалу поліцейськими;
- Забезпечення доступу до інформації та ресурсів, що стосуються медичної та домедичної підготовки, які були б доступні в будь-який час та місце, наприклад, за допомогою спеціалізованих додатків для мобільних пристроїв або електронної бібліотеки.[2]

Загалом, для підвищення рівня домедичної підготовки поліцейських в умовах воєнного стану необхідно поєднувати різні методи та підходи, орієнтовані на практичні результати і забезпечення безпеки учасників подій та населення в цілому.

Підвищення рівня домедичної підготовки поліцейських може бути досягнуто через регулярні тренування та підвищення кваліфікації. Оскільки поліцейська професія пов'язана з високим рівнем стресу та фізичних навантажень, домедична підготовка є важливими елементами в підготовці поліцейських до виконання своїх обов'язків. Регулярні тренування, такі як фізичні вправи, стрес-тренування та практичні сценарії, можуть допомогти поліцейським підтримувати свою фізичну форму та здатність до реагування в стресових ситуаціях. Крім того, підвищення кваліфікації поліцейських через навчання та тренінги може забезпечити їм необхідні знання та навички в області домедицини, які можуть допомогти їм в ефективному реагуванні на непередбачувані ситуації.[3]

Отже, регулярні тренування та підвищення кваліфікації можуть допомогти поліцейським підвищити рівень домедичної підготовки, що, в свою чергу, може підвищити ефективність їх роботи та забезпечити безпеку громади.

У висновку до цієї тези можна сказати, що домедична підготовка поліцейських є дуже важливою під час воєнного стану, коли ризик для їхнього життя та здоров'я збільшується. Поліцейські повинні мати необхідні знання та навички для надання першої домедичної допомоги, захисту від можливих небезпек та профілактики інфекційних захворювань. Для досягнення цих цілей поліцейські повинні пройти спеціальну домедичну підготовку, яка може включати теоретичне навчання, практичні заняття та симуляційні тренування.

Домедична підготовка поліцейських є необхідною для забезпечення безпеки громади та ефективного виконання їхніх обов'язків в умовах підвищеного ризику. Тому вона повинна бути постійною та регулярною, щоб поліцейські були готові до будь-яких ситуацій, в тому числі й під час воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Проблемні питання підготовки поліцейських з надання домедичної допомоги під час воєнного стану URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/3993>
2. Ташматов В.А. Надання домедичної допомоги поліцією України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017 рік. №3 С. 48-50
3. Правила поведінки на місці події при наданні домедичної допомоги. URL: https://arm.nai.au.kiev.ua/books/home_preparation/info/lec3.html

ЩОДО ЗАХИСТУ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ

БОЧЕВСЬКА Марія

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Маріупольського державного університету

Захист сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві зумовлено тим, що в умовах війни та післявоєнної відбудови України питання захисту сімейних прав та інтересів дітей є вкрай важливим із врахуванням того, що сотні тисяч родин є роз'єднанні, проживають у різних областях України та у різних державах. Активна фаза війни триває другий рік і це призводить до того, що багато шлюбів або фактично розпалися, або уже перебувають на стадії офіційного розірвання, при цьому також має враховуватися насамперед принцип забезпечення інтересів дитини та захист її прав. Непоодинокими є і випадки зловживання своїми правами з боку батьків, зокрема матері скористалися можливістю та вивезли дітей закордон у тих випадках, коли до повномасштабного вторгнення через конфлікти батько такого дозволу не давав. На практиці є і випадки, коли намагаються позбавити матір батьківських прав або через суд визначити місце проживання дитини з батьком аби уникнути мобілізації. Вказане призводить до численних порушень прав дитини.

Захист сімейних прав та інтересів дитини – це дії юрисдикційних та неюрисдикційних органів та осіб, що спрямовані на відновлення порушених, невизнаних, оспорюваних сімейних прав та інтересів дитини або встановлення безспірних суб'єктивних сімейних прав та інтересів дитини, а в деяких випадках недопущення чи попередження порушення прав та інтересів дитини в майбутньому.

Г. В. Чурпіта пропонує «інтерес» розглядати у нерозривному зв'язку із «суб'єктивним правом» як певні потреби та прагнення користуватися матеріальними та (або) нематеріальними благами, які опосередковані певними суб'єктивними правами. На відміну від суб'єктивних сімейних прав, які захищаються судом у разі порушення, невизнання чи оспорення, охоронюваний законом інтерес суд захищає у випадку створення перешкод для реалізації інтересу (порушення інтересу), а також у разі його невизнання чи оспорювання [1, с. 130]. Тобто, з позиції науковиці, як суб'єктивне сімейне право, так і охоронюваний законом інтерес учасника сімейних відносин можуть бути захищені у суді.

В. В. Надьон обґрунтовує, що під суб'єктивним обов'язком слід розуміти встановлену міру належної, необхідної поведінки суб'єкта, яка породжена нормою права, юридичним фактом або рішенням суду і спрямована на реалізацію суб'єктивного права правомочної особи у

добровільному чи примусовому порядку [2, с. 327]. Суб'єктивний обов'язок може бути спрямований і на гарантування реалізації законних інтересів учасників приватних відносин загалом, і сімейних зокрема.

Під законним інтересом дитини слід розуміти нормативно-правову форму закріплення, яка встановлена державою, реалізується у передбаченому законодавством порядку, а індивідуальна потреба формується залежно від особистих уподобань дитини, обумовлюється конкретними соціальними умовами розвитку дитини та задовольняється на підставі соціальних регуляторів. Законний інтерес, на відміну від індивідуальної потреби, є складовою правового статусу дитини та може бути забезпечений заходами адміністративно-правового примусу. Законний інтерес як невід'ємна властивість правосуб'єктності постає як ціннісна правова установка і як ціннісна правова орієнтація [3, с. 98].

Підстави розмежування вказаних понять є слушними, адже хоча в основі інтересу лежить індивідуальна потреба, тільки інтерес підлягає правовому захисту.

Актуальні реформи, що відбуваються в політичній, економічній, соціальній сферах нашої держави загострили і проблеми перебування дітей в інтернатних закладах. По-перше, протягом останнього десятиліття в Україні спостерігається збільшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а існуючі державні інтернатні заклади не здатні забезпечити цим дітям умови для їх повноцінного розвитку та виховання. По-друге, значно погіршилися матеріальні умови утримання цих дітей. У зв'язку із великим дефіцитом бюджету держава не виділяє у повному обсязі коштів, необхідних для задоволення потреб дітей, які утримуються в інтернатних закладах.

Оскільки оптимальним середовищем для життя та розвитку дитини є сім'я, в Україні, як і в усьому цивілізованому світі, поширення набуває сімейно орієнтований підхід до соціальної роботи, що передбачає надання працівниками соціальної сфери комплексу інтегрованих послуг, спрямованих на зміцнення сімей, забезпечення їх потреб, формування засад відповідального батьківства, а також на ефективну соціалізацію дітей та молоді. Головним завданням сімейно орієнтованого підходу є забезпечення комфортного життя дитини у благополучній сім'ї. У зв'язку з тим, що означений підхід стосується, насамперед, роботи з дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування, дітьми котрі втратили батьків через війну держава, соціальні служби повинні сприяти організації та функціонуванню різних форм альтернативного сімейного догляду у своїх громадах, супроводжувати та підтримувати їх. Таким чином, сім'я була й залишається для дитини природним і необхідним середовищем, орієнтованим на забезпечення її життєвих потреб, повноцінний розвиток із врахуванням індивідуальних особливостей [4, с. 51]. Наприклад,

дитина-сирота може бути влаштована тимчасово у: притулок для дітей; центр соціальної психологічної реабілітації; патронатну чи опікунську сім'ю; соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко); медичний або навчально-виховний заклад (установу). Така дитина скеровується до закладів для дітей-сиріт і дітей, які залишились без батьківської опіки, незалежно від їх форми власності та підпорядкування, лише у випадку, коли немає можливості влаштувати її на утримання та виховання у сім'ю. Рішення про подальше місце проживання/перебування дитини приймається місцевою державною адміністрацією чи виконавчим органом місцевої ради. Влаштування дитини-сироти (біологічної чи соціальної) до інтернатного закладу не звільняє соціальні служби і органи виконавчої влади від реалізації права цієї дитини на сімейне виховання. Оптимальні умови життєдіяльності дитини-сироти/дитини, позбавленої опіки батьків покликані створювати соціально-виховні дитячі заклади інституційної системи державної опіки. Відрадно, що в Україні вже здійснено низку соціальних і економічних заходів, спрямованих на запобігання сирітству – апробуються нові форми матеріальної (речової, фінансової) допомоги сім'ям і дітям (наприклад, адресна допомога, «пакет малюка» та ін.), активно пропагуються ідеї усвідомленого батьківства, розгортають роботу територіальні центри соціальної підтримки сім'ї та центри психолого-медико-соціальної допомоги дорослим і дітям з вразливих сімей, відкриваються соціальні гуртожитки та притулки. Все більше дітей усиновлюється. Усиновлювачами дитини можуть бути: дієздатні особи віком не молодші двадцяти одного року, за винятком, коли усиновлювач є родичом дитини; особи, старші за дитину, яку вона бажає усиновити, не менш як на п'ятнадцять років; подружжя, а також, особи, які не перебувають у шлюбі, за умови, що вони є громадянами України [6]. Усиновлення відбувається лише за умови, що вичерпано усі можливості зі збереження родини. Відповідно до Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки [7] стосовно дитини, яку слід відгородити від негативного (жорстокого) впливу сім'ї, передбачені дії, спрямовані на попередження її передачі у заклад інституційного догляду – наприклад, можливе здійснення судового нагляду до моменту передачі дитини, а батькам може надаватися можливість виправлення ситуації. Документом передбачається скерування особливих пілг і субсидій сім'ям, які усиновлять дитину з інвалідністю.

Таким чином, для поширення практики усиновлення в Україні створено відповідну інформаційну мережу, розроблено та апробовано методики спостереження за кожним випадком вилучення дитини із сім'ї (біологічного сирітства), втрати батьків через війну, здійснюється юридичний контроль за передачею дитини у спеціальний заклад

(притулок, соціально-реабілітаційний центр), розробляються програми, орієнтовані на збереження родини, приймаються нормативно-правові акти для полегшення процедури усиновлення. Україна гарантує кожній дитині, яка тимчасово або назавжди позбавлена опіки батьків (є соціальною чи біологічною сиротою), право на соціальні захист, допомогу та підтримку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чурпіта Г. В. Суб'єктивні сімейні права та охоронювані законом інтереси як об'єкт судового захисту. *Науковий Вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 3. с. 130-136.
2. Надьон В. В. Суб'єктивний обов'язок як елемент змісту цивільних правовідносин: монографія. Харків: Право, 2017. 392 с.
3. Брусакова О.В. Законний інтерес як правова цінність. *Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ)* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 листоп. 2020 р.). Харків : ХНУВС, 2020. С. 97-100.
4. Заболоцький А. Р. Підготовка майбутніх працівників соціальної сфери до роботи в альтернативних формах державної опіки над дітьми: дис...доктора філософії: 015 Професійна освіта. Тернопіль / Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, 2021р. 281 с.
6. Сімейний кодекс України від 10.01.2002. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. №21-22. Ст.135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 19.06.2023).
7. Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchannya-ditej-u-specialnih-zakladah-osviti/nacionalna-strategiya-reformuvannya-sistemi-internativ>. (дата звернення: 19.06.2023).

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ДЕРЖАВИ

БРОВКО Анастасія

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Національного університету «Чернігівська політехніка»

Науковий керівник: КОЗИНЕЦЬ О.Г. – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін Національного університету «Чернігівська політехніка»

У період розкладу родового ладу вже розпочалось зародження та існування держави. Однак термін «держава» виник набагато пізніше, а саме у Новий час у Європі. Спочатку термін «держава» з'являється в Іспанії та Франції, потім – у Німеччині. Оскільки держава – явище складне й багатогранне, то й визначити її поняття досить складно. Кожна теорія пов'язана з багатьма різноманітними інтерпретаціями, які дають люди та визначенням поняття «держава» як явище, через свою складність та неординарність у розумінні [3, с. 161].

Слово держава тлумачиться неоднаково в різних теоріях – деякі навіть називають це слово неправильним. Аристотель вважав, що держава – це об'єднання вільних громадян, яке дає їм можливість керувати справами суспільства. Він вважав, що люди природно розвивають потяг до спілкування через те, що вони є частиною держави. За Е. Кантом, держава – це об'єднання багатьох людей, підпорядкованих правовим законам [3, с. 162]. Він вважав, що призначення держави розглядається в ідеалі максимальної законності її системи та режиму.

Як у вітчизняній, так і в східноєвропейській юриспруденції та правовій науці довгий час панувало розуміння держави, яке впливало з ідеї соціально-класового ладу, згідно з якою вона мислилася як «інструмент, машина для того, щоб один клас був придушений іншим», «організацією економічного панівного класу». Проте наполягати на класичному визначенні сутності держави та беззаперечному розумінні держави некоректно, оскільки сутність держави визначається конкретно-історичним середовищем суспільного розвитку. Без сумніву, що на етапі піднесення капіталізму в той час, як суспільство має чітку класову побудову, коли існують ворожі класові розбіжності, доктрина класової боротьби становить ідею держави. Однак розвиток сучасного суспільства характеризується тим, що її головним завданням є всебічна еволюція людини, гарантованість умов її життя та прав і свобод.

У новітній юридичній літературі можна знайти багато формулювань категорії «держава» і кожне з них має право існувати.

Більшість учених вважають, що держава має такі ознаки як: наявність публічної політичної влади; суверенітет; територія; здатність самостійно формулювати, приймати або затверджувати правові норми загальнообов'язкової сили, поширюючи їх дію на всю територію країни; наявність спеціалізованих органів та організаційних систем, створених державою для здійснення її функцій та задач; можливість самостійно визначати та встановлювати податкову систему для підтримування державних інститутів і втілювання загальних соціальних функцій [3, с. 162].

Окрім зазначених основних національних ознак, новітній науковій літературі виділяють ще факультативні або додаткові національні ознаки, до них відносяться: наявність збройних сил, наявність національної валюти, наявність статусних символів. Основні ознаки країни мають розгорнутий внутрішній зміст, який при правильному вираженні може розкрити тенденції розвитку сучасних країн в контексті глобалізації та інтеграційних процесів. Тому однією з найважливіших особливостей будь-якої держави є наявність політичної публічної та державної влади, адже держава – це політична організація суспільства, яка об'єднує суспільство, керує суспільно значущими питаннями, ліквідує соціальні конфлікти та забезпечує законність.

При здійсненні публічної політичної влади країна застосовує різні методи управління, виняткове місце має примус. Для виконання цих методів держава спеціально створила відповідні установи та організації – армія, суди, а також правоохоронні органи. Ці установи та організації мають право застосовувати засоби примусу проти будь-кого, хто не підкоряється розпорядженням органів державної влади. Саме політичний характер є найсуттєвішою ознакою державної влади. Діяльність держави тісно пов'язана з політикою, адже вона є головною складовою політичної системи суспільства [3, с. 164-165].

Також базовою характеристикою сучасної країни є наявність відносної території в певних межах якої діє політична публічна влада. Територія є матеріальною основою існування держави. Держава утворюється з цілісного простору на землі, який не підлягає зовнішньому вторгненню. Територія сучасної країни є нелегким і багатогранним поняттям, оскільки охоплює багато компонентів. До складових території відноситься водний простір – тобто це внутрішні води, а саме річки й озера та морські територіальні води; також сухопутний простір чи територія в певних межах; підземні води; повітряний простір над державними кордонами; підводні кабелі та нафтові морські вишки; повітряні судна за межами держави; військові та торгові судна у відкритому морі; територія дипломатичних і консульських представництв за кордоном; трубопроводи та космічні об'єкти під прапором і гербом країни [1, с. 106].

Перелічуючи всі важливі ознаки держави, потрібно звернути увагу на державну мову, адже мова є узагальненим способом спілкування етнічних товариств, а також є міцною базою національної тотожності. Українська мова є основною особливістю корінної етнічної групи України та є невіддільним елементом української ідентичності. Вагомим фактором у територіальній цілісності України та відновленні української неподільності та незалежності стала мова. Вона є могутнім інструментом і засобом єднання нації [2, с. 97].

Ще однією сутнісною ознакою держави можна визначити державний суверенітет. Утворення поняття державний суверенітет відбулося під кінець Середньовіччя. У той період необхідно було надати їй виняткового та домінуючого значення у суспільстві, щоб від'єднати публічну владу країни від влади церкви. Суверенітет є однією з основних характеристик держави, здатною повноцінно провадити внутрішні й зовнішні справи, а також не допускати втручання іноземних та інших сил у свою діяльність [5, с. 49].

Отже, термін держава, з огляду на визначені синонімічні поняття, є проблематичним неприродним соціальним явищем, зміст якого завжди виявляє винятково публічний характер існування в контексті соціальної організації, незалежно від правил та конкретного типу організації. Держава – це організація політичної влади, домінуючої частини населення у соціально неоднорідному суспільстві, яка, забезпечуючи цілісність і безпеку всього суспільства, здійснює керівництво ним насамперед в інтересах цієї частини, а також вирішує загальносуспільні завдання [4, с. 37]. Основними ознаками держави є територія, суверенітет, публічна влада, наявність системи податків і зборів, населення, зв'язок з правом, а також інколи можна віднести й примус.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Балакницький А. І. Поняття та значення основних ознак держави на сучасному етапі розвитку суспільства: загальнотеоретична характеристика. *Держава та право*. 2011. № 53. С.104-109.
2. Головачева К. Мова як ознака нації і символ держави. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Питання політології». 2014. № 1091. С. 94-97.
3. Клімов Г. П. Концептуальні підходи до аналізу поняття «держава». *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2015. № 2 (25). С. 161-167.
4. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. Львів: Край, 2007. 192 с.
5. Цісар М. Г., Кривицький Ю. В. Державний суверенітет як сутнісна ознака держави. *Актуальні питання вдосконалення діяльності Національної поліції України в сфері превенції та запобігання корупції*:

матеріали підсумкової науково-теоретичної конференції наукового товариства курсантів та студентів інституту. Київ. 2019. С. 48-50.

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА КРИТЕРІЇ ЇХ КЛАСИФІКАЦІЇ

ГЕТТА Вікторія

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Національного університету «Чернігівська політехніка»

Науковий керівник: **КОЗИНЕЦЬ О.Г.** – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін Національного університету «Чернігівська політехніка»

Юридичні факти – це передбачені законом конкретні життєві обставини, які тягнуть за собою правові наслідки у вигляді виникнення, зміни або припинення правовідносин, середовищем, з якого походять факти, є саме життя: вони виникають з потреб юридичної практики, реалій життєдіяльності особи, суспільства, держави. Юридичні факти можуть включати в себе такі речі як: хто був присутній на конкретній події, що було сказано, які дії були вжиті та які документи підписані. Юридичні факти відіграють вирішальне значення для визначення результату юридичної справи, так як вони є основою для правових аргументів та правових суджень. Також важливо враховувати механізм встановлення, фіксації та посвідчення юридичного факту, так як при відсутності механізму, соціальна обставина ніким не фіксується і навряд вже може бути використана як юридичний факт.

Юридичні факти, які закріплені в нормах законодавства, повинні мати зрозумілий та адекватний вираз й чітке термінологічне позначення, оскільки вони підвищують ефективність правового регулювання та позитивно впливають на економічне, соціальне та культурне життя суспільства, а невірне визначення кола юридично значущих обставин та неточне їх відображення засобами юридичної мови, дозволяє зробити межі забороненого та дозволеного нечіткими, які в свою чергу зменшують цінність права та створюють передумови різних зловживань [2, с. 346-347].

Класифікація юридичних фактів є різновидом наукової класифікації, тому правильність вибору принципів її побудови впливає на результативність та ефективність використання класифікації як засобу вивчення правовідносин [4], і тому до ознак класифікації юридичних фактів,

можна віднести: відповідність – факти повинні мати відношення до справи; істотність – означає, що факти мають бути визначальними для справи; достовірність – факти повинні відображати те, що сталося; достатність – повинні бути достатніми для підтвердження правових вимог; компетентність – повинні відповідати правовим стандартам прийнятності; надійність – повинні бути підтвердженими достатніми доказами; походження – факти повинні мати чітке джерело; прийнятність – повинні бути прийнятими відповідно до правил доказування; вагомість – мають враховувати значення фактів у справі; та підтверджувальні докази – означає що факти повинні бути підтвержені іншими доведеними доказами або фактами.

Проблема дослідження окремих видів юридичних фактів поставала неодноразово в юридичній науці, і тому свої роботи щодо цієї проблеми присвятили М.М. Агарков, Н.В. Вороніна, З.Д. Іванов, А.В. Міцкевич, К.А. Стальгевич, Л.С. Явич та багато інших вчених. Взагалі попри те, що класифікація виступає поширеним та достатньо ефективним засобом пізнання певного явища або предмета, то загальна теорія класифікації та принципи її здійснення ще не є достатньо розробленими [4], але на сьогодні є прийнятною така класифікація юридичних фактів, а саме:

Залежно від наявності зв'язку із волею суб'єкта, то вони поділяються на події – це факти, які виникають незалежно від волі людей, та дії – це факти, які стають результатом свідомої поведінки та пов'язана із діяльністю людей [3, с. 56]. Дії у свою чергу поділяються на правомірні та неправомірні.

Правомірні дії – це поведінка та дія суб'єктів, які відповідають вимогам норм права, вони у свою чергу поділяються на: юридичні акти – дії або рішення, які пов'язані зі вступом особи в конкретні правовідносини, метою якої є досягти бажаного результату; та юридичні вчинки – дії, які складаються з реальних життєвих обставин, такі вчинки настають незалежно від бажання суб'єкта [1]. Неправомірні дії – це поведінка суб'єктів, яка суперечить правовим приписам, тобто така дія визначається як правопорушення. Неправомірні дії поділяються на: проступки – це суспільно шкідливі протиправні вчинки, які у свою чергу поділяються на: дисциплінарні; адміністративні; цивільно-правові та матеріальні; злочини – це небезпечні винні дії, яка передбачена Кримінальним кодексом України та такий вид має найвищий ступінь небезпечності.

За правовими наслідками юридичні факти поділяються на: правостворюючі – юридичні факти, з якими норми права пов'язують виникнення правовідносин; правозмінюючі – юридичні факти, які викликали зміну правовідносин та правоприпиняючі – юридичні факти, з якими норми права пов'язують припинення правовідносин [3]. Взагалі правоприпиняючі юридичні факти, вони не мають особливих відмінностей, відповідно з правостворюючими та правозмінюючими, так як ними також мо-

жуть бути як і дії, так і події, але залежно від характеру таких дій або подій, факти можуть бути: ординарні – це такі правоприпиняючі факти, яким в ідеальному вигляді належить завершитися будь-яким правовідносинам; та екстраординарні – це юридичні факти, які можуть припинити правовідносини до повної або належної реалізації суб'єкта своїх прав та обов'язків [4].

За способом вираження юридичні факти поділяються на: документ; усна заява; жест та знак-символ [3, с. 55].

За характером дії юридичні факти поділяються на: одноразової дії – це життєві обставини, з якими наслідки наступають в конкретному випадку; та безперервної дії або факти-стани – життєві обставини, які постійно або періодично породжують юридичні наслідки.

Відповідно до зв'язку з юридичними правовими відносинами: матеріальні факти – це фактичні обставини, які є підставою до настання матеріальних правовідносин; та процесуальні факти – факти, які пов'язані з порядком їх реалізації, розвитком та динамікою.

За документальним закріпленням, юридичні факти поділяються на оформленні та не оформленні, взагалі більшість юридичних фактів існує в оформленому та зафіксованому вигляді, але все ж таки існують юридичні факти в неформленому вигляді, такі факти називають латентними (прихованими) та в такому вигляді існує певна частина фактів – правопорушень [2, с. 349].

За складом юридичні факти поділяються на: прості, який складається з одного факту, якого буде достатньо для настання юридичних наслідків; та складні, яка складається з кількох фактів, які є необхідними для настання юридичних наслідків [2, с. 349].

Також для виникнення юридичних наслідків, які передбачені правовою нормою необхідних не один юридичних факт, а їх сукупність, тобто фактичний склад – це система юридичних фактів та юридично значущих умов, тобто це дії, які спричиняють юридичні наслідки, які є необхідними для настання правових наслідків. До ознак фактичного складу відносять те, що він складається з елементів, які передбачені нормою права, тобто юридичних фактів та юридично значущих умов; між елементами, які не є однозначними, існує тісний системний зв'язок та лише в сукупності елементів настають правові наслідки; такий склад являє собою складну систему, у якій відбувається послідовне нагромадження елементів у певному порядку, внаслідок взаємодії фактичних та юридичних відносин; та може стати елементом більшої за масштабом системи юридичних фактів – у межах інституту права, галузі права, публічного або приватного права та системи права [3, с. 57].

Існують різні поняття та види юридичних фактів, яких можна класифікувати за різними критеріями, зокрема за істотністю, тобто юридичні факти можна поділяти на суттєві – факти які мають важливе значення

для справи; та несуттєві – факти, які взагалі не мають відношення до результату справи; релевантність, юридичні факти класифікують на основі відповідності справи, поділяють на релевантні – факти які пов'язані з поставленою правовою проблемою; та нерелевантні факти – які не стосуються результату справи; джерело поділяють на первинні факти – це факти, які базуються на практичних спостереженнях та вторинні факти – базуються в основному на повідомленнях або чутках; прийнятність, поділяють на допустимі факти - які відносяться до інформації, яку дозволено за законом пред'являти в суді як докази; та недопустимі факти – факти, які заборонено подавати як докази; фактичні суперечки, поділяють на спірні факти – ті, які стосуються інформації яка стала предметом суперечки, та незаперечні факти – факти, з якими погодились обидві сторони; тягар доведення, на основі цієї критерії юридичні факти вимагають вищого стандарту доведення.

Отже, юридичні факти – це факти реальної дійсності, які мали місце в минулому або існують у момент розгляду справи, такі факти існують в реальному житті, незалежно від нашої свідомості. Юридичні факти відіграють важливу роль в правовій системі, оскільки є основою для застосування правових норм. Місце юридичних норм у правовій системі полягає у визначенні обставин, які мають юридичне значення та впливають на виникнення, зміну або припинення правовідносин. Окрім цього, юридичні факти використовують для доведення фактів у правосудді. За наявності певних юридичних фактів, суд може прийняти відповідні рішення щодо вирішення правових спорів. Таким чином, юридичні факти є важливим елементом правової системи, так як на їх основі формується та реалізується правова норма та вирішуються правові спори, також вони забезпечують об'єктивність та достовірність процесу застосування права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / [С. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
3. Пасічна І.О. Законотворчість, нормотворчість та правореалізація: навчальний посібник. Полтава : ПолтНТУ, 2019. 113 с.
4. Погрібний С.О. Види юридичних фактів, що мають місце у механізмі правового регулювання договірних цивільних відносин. *Теорія і*

практика інтелектуальної власності. Одеса, 2008. №5. С. 45-51. URL: http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2008_5/7.PDF (дата звернення 27.05.2023).

ДО ПИТАННЯ ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ СТ. 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ (АНАЛІЗ ОКРЕМИХ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ)

ГОЛІНКА Мирослава

аспірант кафедри кримінально-правової політики
та кримінального права Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: ДУДОРОВ О.О. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Повномасштабна війна РФ проти України і запровадження воєнного стану зумовили введення до Кримінального кодексу України (далі – КК) нової статті, якою передбачено відповідальність за колабораційну діяльність. Хоч ця законодавча новела з'явилась всього рік тому, законопроектів, які передбачають внесення змін до ст. 111-1 КК «Колабораційна діяльність», розроблено чимало. Мою увагу привернули такі з відповідних законодавчих ініціатив, як проекти законів: № 7570 від 20.07.2022 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та суміжні кримінальні правопорушення» (далі – проект № 7570); № 7647 від 08.08.2022 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність» (далі – проект № 7647); № 8077 від 26.09.2022 «Про внесення змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо удосконалення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» (далі – проект № 8077); № 8301 від 23.12.2022 «Про внесення зміни до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність» (далі – проект № 8301).

Зокрема, проектом № 7647 ч. 4 ст. 111-1 КК пропонується викласти в такій редакції: «Передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або *добровільне* провадження господарської діяльності у

взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора, *за винятком випадків, визначених законом...*». Виділені курсивом фрагменти позначають запропоновані зміни і, як зазначають розробники цього законопроекту, мають на меті виведення з-під дії кримінально-правової досліджуваної заборони частину господарської діяльності, яка має провадитись для забезпечення життєдіяльності територій навіть попри їх фактичну окупацію. Також не визнаватиметься караною діяльність, якщо вона не була добровільною, а здійснювалась під тиском окупаційних органів. Прийняття законопроекту дозволить безперешкодно забезпечувати життєдіяльність мешканців територій, які перебувають у фактичній окупації після 24.02.2022, забезпечить реалізацію принципу правомірних очікувань суб'єктів господарювання, які діють на цих територіях тощо [1].

Оцінюючи загаданий законопроект, зазначу, що слід позитивно оцінити прагнення його розробників розширити перелік діянь, які не є кримінально протиправними, а також спробу індивідуалізувати підхід до громадян, які опинилися в окупації, надати можливість і надалі здійснювати свою діяльність всупереч надскладним умовам, в яких вони опинилися. Водночас варто зазначити, що законопроект містить бланкетну за своєю природою вказівку «за винятком випадків, визначених законом». Ця вказівка не дає відповіді, які саме дії не будуть вважатися кримінально протиправними, що породжує неясність кримінального закону. Адже чинне національне законодавство не передбачає певного переліку дозволених видів господарської діяльності, які можуть провадитись на тимчасово окупованих територіях. Таким чином, ст. 111-1 КК, викладена у редакції проєкту № 7647, міститиме елемент правової невизначеності, а тому ця законодавча ініціатива навряд чи заслуговує на підтримку [2].

Більше того проєктом №7570 ч. 4 ст. 111-1 КК пропонується викласти в такій редакції: *фінансування такого збройного чи воєнізованого формування, постачання зброї, боєприпасів, вибухових речовин, військової техніки, палива або надання йому іншої допомоги у веденні бойових дій проти військових формувань України або проти добровольчих формувань, що утворені чи самоорганізовувалися для захисту України...*» Виділені курсивом фрагменти позначають запропоновані зміни та охоплюють доволі широкий спектр діянь, в відповідальність за які передбачена іншими частинами цієї ж статті, що в подальшому зможе призвести до неправильної кваліфікації скоєного [3].

Проєктом № 8077 ст. 111-1 КК пропонується доповнити новою частиною такого змісту: «Здійснення громадянином України на тимчасово окупованій території України і на підставі законодавства держави-агресора професійної діяльності, пов'язаної з наданням послуг адвоката, аудитора, оцінювача, експерта, арбітражного керуючого, приватного ви-

конавця, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді, а також виконання повноважень нотаріуса або державного реєстратора чи суб'єкта державної реєстрації прав, або наданням інших публічних послуг...». Фактично пропонується нова форма колабораційної діяльності зі специфічним суб'єктом вчинення злочину – адвокатом, аудитором, експертом, арбітражним керуючим, приватним виконавцем тощо. Як вказують розробники проекту № 8077, він має на меті вдосконалення інституту кримінальної відповідальності за колабораціонізм та розширення кола осіб, які співпрацюють з державою-агресором, а також обмеження доступу таких осіб до здійснення незалежної професійної діяльності, адже на сьогодні поза увагою ст. 111-1 КК залишилось діяльність, пов'язана із здійснення громадянином України на тимчасово окупованій території України і на підставі законодавства держави агресора професійної діяльності [4].

Цей законопроект спонукає висловити такі міркування. По-перше, держава-агресор запровадила на тимчасово окупованих територіях власне законодавство, що, хоч і є грубим порушенням норм міжнародного гуманітарного права, фактично відбувається. По-друге, адвокати, нотаріуси, виконавці в окупації здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства країни-окупанта, а не законодавства України. По-третє, ці особи, які залишилися проживати на окупованих територіях, мали легалізувати свою професійну діяльність у незаконних органах влади (пройти певні підтверджувальні процедури, отримати документи, що посвідчують спеціальне право, у представників незаконних органів влади тощо). Постає і, мабуть, ключове в аспекті пропонованої криміналізації питання: адвокат, який залишився і здійснює свою діяльність відповідно до законодавства країни-агресора, є колаборантом чи все ж особою, яка допомагає клієнтам реалізувати своє право на захист навіть у надскладних умовах окупації? Це саме питання стосується нотаріуса, третейського судді тощо. Відповідь на поставлене питання лежить скоріше у філософській площині, ніж юридичній. Вважаю, що кваліфікація дій відповідних суб'єктів за наявності підстав може бути здійснена за чинною редакцією ст. 111-1 КК, яка у вказаній частині змін не потребує.

Слід також зауважити, що бракує юридичної визначеності такій мовній конструкції у диспозиції ч. 5 ст. 111-1 КК (у редакції проекту), як «надання інших публічних послуг». Хоча чинне законодавство не містить поняття «публічні послуги», проте виділяє такі види послуг, як: адміністративні (Закон України «Про адміністративні послуги»); соціальні (Закон України «Про соціальні послуги»), фінансові (Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»); житлово-комунальні (Закон України «Про житлово-комунальні послуги»); транспортні послуги (Закон України «Про транспорт»); послуги з оздоровлення та інші. Тобто йдеться про значне різно-

маніття публічних послуг, які можуть надаватись на тимчасово окупованій території України (у тому числі й тих, що покликані забезпечити реалізацію основоположних прав осіб, які проживають на такій території). У такому випадку неможливо з'ясувати, за надання яких саме публічних послуг мешканцям тимчасово окупованої території України громадянин України підлягатиме кримінальній відповідальності за ч. 5 ст. 111-1 КК України [5].

Аналогічні зауваження викладені у висновку Головного науково-експертного управління апарату Верховної Ради України (далі - ГНЕУ) щодо проекту закону № 8301 від 23.12.2022 «Про внесення зміни до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за колабораційну діяльність» [6].

Таким чином, вважаю, що вказані законопроекти не можуть бути підтримані й ухвалені як закони. Інші відповідні законодавчі ініціативи стануть предметом подальших наукових пошуків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1432545> (дата звернення 12.06.2023).

2. Висновок ГНЕУ на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1439241> (дата звернення 12.06.2023).

3. Висновок ГНЕУ на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та суміжні кримінальні правопорушення». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1449127> (дата звернення 12.06.2023).

4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1482604> (дата звернення 12.06.2023).

5. Висновок ГНЕУ на проект Закону України «Про внесення змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1536239> (дата звернення 12.06.2023).

6. Висновок ГНЕУ на проєкт Закону України «Про внесення змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за колабораційну діяльність». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1664870> (дата звернення 12.06.2023).

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ СЕРЕД РЕАЛІЗОВАНИХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

ГОЛОЩАК Анастасія

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: ТИМОФЄЄВА Л.Ю. – кандидат
юридичних наук, доцент кафедри кримінального пра-
ва Національного університету «Одеська юридична
академія»

В останні роки Україна переживає складні часи через початок збройного конфлікту на Сході країни. Цей конфлікт став причиною загибелі багатьох військових і цивільних. Багато з цих випадків є воєнними злочинами, які порушують будь-які міжнародні стандарти и закон про воєнні конфлікти. Такі злочини повинні бути кваліфіковані як злочини проти миру, проти народу и воєнні злочини.

Щодо поняття військовий злочин, то це суспільно небезпечне винне діяння при несенні служби у конкретній армії конкретної країни. Українське законодавство не містить визначення поняття «воєнний злочин». Проте в Кримінальному кодексі України передбачена відповідальність за мародерство, насильство над населенням у районі воєнних дій, погане поводження з військовополоненими незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання ними. Особа, яка вчинила ці злочини, може бути засуджена на національному рівні українським судом. Відповідно до Кримінального кодексу України (розділ XIX) військові кримінальні правопорушення це кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів.[1]. Воєнні злочини проти людства включають в себе найбільш важкі злочини, що стояться масового насильства, включаючи умисне вбивство, насильство над населенням, етнічні перевірки, вимушену депортацію та насильство стосовно жінок и дітей. Україна за-

знає злочинів проти людства впродовж своєї історії, включаю Голодомор 1932-1933 років, коли українське населення було навмисно позбавлене їжі та інших необхідних ресурсів, що призвело до мільйонів загиблих. Проте це не поодинокий випадок, внаслідок конфлікту на сході України, було зареєстровано багато випадків воєнних злочинів проти людства. Також важно враховувати, що, через сплеск військового конфлікту на сході України збільшилась кількість випадків сексуального насилля, які можуть бути кваліфіковані як воєнні злочини проти народу. Жінки і діти стали особливо вразливими в цьому конфлікті і зазнають насильства з боку різних збройних формувань.

З огляду на ці факти можна зробити висновок, що воєнні злочини проти людства стали достатньо важливою загрозою національній безпеці України. Для затримання злочинників і зменшення кількості таких злочинів, необхідно налаштувати ефективне функціонування правоохоронних систем, а також забезпечити доступ до справедливого суду для жертв. Також необхідно слідству висвітлювати роботу щодо прав людей, в тому числі підвищувати освіту національної громадськості щодо захисту від воєнних злочинів та їх профілактики. Треба зазначити, що воєнні злочини проти людства є злочинами, які підлягають юрисдикції міжнародних судів та мають міжнародний статус. Такі злочини наносять шкоду окремим особам, але й можуть мати серйозні наслідки для міжнародної спільноти в цілому, зокрема порушують міжнародне право, порушують стабільність и безпеку в регіоні.

Адже, воєнні злочини, що мають місце в неміжнародних і міжнародних збройних конфліктах [2], включають: нанесення каліцтв, жорстоке поводження і тортури; захоплення заручників, полон; вбивство; умисне нанесення ударів по цивільному населенню; умисний напад на будівлі, присвячені релігії, освіті, мистецтву, науки чи благодійності, історичні пам'ятники або лікарні; грабіж; згвалтування, сексуальне рабство, примусова вагітність або будь-яка інша форма сексуального насильства; набір або вербування дітей у віці до 15 років в збройні сили або угруповання, які використовують їх для активної участі в бойових діях тощо. Можна виділити близько сотні окремих складів злочинів, які слід вважати воєнними. Всі воєнні злочини характеризуються певною сукупністю ознак, які притаманні кожному складу зокрема і групі загалом. Аналіз сучасної системи джерел міжнародного кримінального права дає підстави науковцям характеристику міжнародних злочинів надавати через їх матеріальний, ментальний та контекстуальний елементи. Матеріальний та ментальний елементи – те, що у певній мірі співвідноситься з загально кримінальним злочином [3]. Матеріальні елементи кожного окремого складу воєнного злочину, визначеного в статті 8 РС МКС, роз'яснені та розкриті в документі, що має назву Елементи злочинів [4].

Отже, воєнні злочини проти людства стали серйозною загрозою національній безпеці України. Для їх захисту необхідно в підтримувати ряд професійної підготовки військовослужбовців, які беруть участь у конфлікті, для того, щоб вони були ознайомлені з правилами міжнародного гуманітарного права і дотримувалися його під час виконання своїх обов'язків. Також необхідно провести роз'яснювальну роботу серед населення і військовослужбовців про міжнародне гуманітарне право і його властивості для захисту прав людей в умовах воєнного конфлікту. Крім того, важно забезпечити доступ до правосуддя і іншим формам захисту прав людей для усіх жертв військових злочинів, незалежно від їхнього статусу, громадянства або національності. Необхідно дотримуватися принципу недоторканості прав людей і припинити будь-які спроби їх порушення. Дуже важно забезпечити реалізацію міждержавного гуманітарного права, оснований на захисті прав цивільного населення в умовах воєнного конфлікту. До цього входить захист прав жінок, дітей, людей з інвалідністю та інших уразливих груп населення, а також запобігання порушенню правил міжнародного гуманітарного права щодо застосування зброї та методів ведення війни. На цю проблему, зокрема, звертає увагу Л.Ю. Тимофєєва [5].

Як висновок, ми можемо зазначити, що визначення поняття та складу «воєнного злочину» має важливе значення як для теорії, так і для практики. Різні підходи до структури злочину маємо у міжнародному кримінальному та в українському законодавстві. Також в законодавстві України маємо чисельні недоліки регулювання відповідальності за воєнні злочини: застаріла назва, відсутність чіткого каталогу складів злочинів, відсутність ознаки серйозності порушення та інші. Це означає, що для вирішення практичних проблем застосування кримінального законодавства та притягнення до відповідальності за вчинені на території України воєнні злочини, процес імплементації повинен бути пришвидшений. А до внесення відповідних змін, процесуальне керівництво та методичний супровід могли б стати ключем для вирішення проблем за воєнні та ніші міжнародні злочини, які вчиняються в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Електронний ресурс.- Режим доступу: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/voyenni-zlochyny-ta-yih-dokumentuvannya/>
2. Military Commissions Act of 2009, Pub. L. No. 111-84, § 948(d), 123 Stat. 2190, 2576 (2009) // Federation of American Scientists : сайт. URL: <https://fas.org/sgp/crs/natsec/R41163.pdf>
3. Червякова О. В. Відповідальність за воєнні злочини: механізми та процеси відновлення суверенітету та безпеки України. Форум права. 2020. № 61 (2). С. 150–162. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883835>.

4. Elements of crimes // InternationalCriminalCourt : сайт. URL: <https://www.icccpi.int/resource-library/Documents/ElementsOfCrimesEng.pdf>

5. Тимофєєва Л.Ю. Реформи кримінального права протягом війни. *The Russian-Ukrainian war (2014-2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects* : Scientific collective monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. 1436 p. P. 1282-1289.

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІЛИМ З ПОРУШЕННЯМИ СПРИЙНЯТТЯМ ОТОЧУЮЧОЇ ОБСТАНОВКИ

ГОРОБЕЦЬ Вікторія

курсант 1 курсу Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник: БІДНЯК Ганна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Одним із найголовніших завдань поліцейського – це збереження життя цивільним особам. З початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну зростають випадки знущань над людьми, в кінцевому результаті які призводять до каліцтва. В таких ситуаціях на місце події першими приїжджають поліцейські, які повинні мати теоретичні та практичні навички за допомогою яких вони зможуть надати кваліфіковану домедичну та психологічну допомогу, адже люди в умовах війни знаходячись постійно в стресових ситуаціях через, що неспроможні адекватно оцінювати ситуацію, інколи навіть власноруч собі шкодячи. Також тяжко зорієнтуватися поліцейським в таких обставинах, адже вони несуть первісний характер, тобто на території України масового терору проти людей не відбувалося з часів Другої Світової війни. Тому розглянемо аспекти які виникають під час надання домедичної допомоги працівником поліції.

Згідно з п. 4 ч. 1 ст. 1 – невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебу-

ває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи[1]. В разі ненадання без поважних причин поліцейським домедичну допомогу, або безпідставну відмову в її наданні передбачає дисциплінарну, адміністративну, кримінальну або цивільно – правову відповідальність.

Прибувши на місце події поліцейський повинен виконувати правила поведінки та дотримуватися відповідних алгоритмів для забезпечення надання якісної домедичної допомоги. Необхідно адекватно оцінювати свої можливості, при будь – яких обставинах потрібно керуватися тільки здоровим глуздом та знаннями з домедичної допомоги.

Надзвичайно актуальними є випадки надання допомоги у зоні прямої загрози, вона передбачає здійснення мінімального переліку домедичних маніпуляцій, оскільки ризик отримання додаткових травм особи яка постраждала чи отримання травм безпосереднє співробітника поліції є надзвичайно високим (наприклад, унаслідок ракетного обстрілу, попадання бомб в житлові будинки через, що відбуваються обвали і тд.). При прямій загрозі пріоритетним є не надання домедичної допомоги особі яка отримала травми, а усунення та мінімізація наявної загрози для протидії отриманню ушкоджень іншими особами чи додатковому травмуванню постраждалого. Ключовими завданнями надання домедичної допомоги в цій зоні є:

- зупинка великої кровотечі;
- контролювання за тимчасово припиненням кровотечі, прохідності дихальних шляхів теж є однією з важливих умов;
- переміщення постраждалого в безпечну зону (зону укриття чи евакуації);
- після переміщення особи в безпечне місце забезпечити надання більш ґрунтовної домедичної допомоги [2, С. 14].

Слід зазначити, що інколи постраждалі які знаходяться в зоні прямої загрози можуть отримати контузію чи травму з наявністю якої повне функціонування організму обмежена (дезорієнтованість, запаморочення, можлива втрата свідомості, нудота і блювання, погіршення або втрата пам'яті, проблеми із зором та слухом, струс або розрив внутрішніх органів) [3]. Такі симптоми можуть становити загрозу для вчасного та оперативного втручання кваліфікованих державних службовців, адже кожна хвилина на рахунок. Якщо постраждала особа дезорієтована в ситуації та не спроможна виконувати вказівки поліцейських, то це призводить до летальних випадків.

Також в поліцейського можуть виникнути проблеми при наданні домедичної допомоги людям з характерними ознаками психологічних розладів. В таких ситуаціях постраждалі особи ведуть себе хаотично та неспокійно, неможливо дізнатися рівень отримання травм постраждалого та його особисті данні. Особа поводить себе виснажено з відчуттям

втрати реальності, вона відсторонена від оточуючих та рідних, інколи такі постраждалі проявляють агресію відносно інших осіб, що призводить до застосування додаткових заходів примусу, які можуть спричинити ще більший ступінь отримання травм. При наданні допомоги таким особам поліцейський повинен:

- вивести постраждалого за межі місця пригоди та ізолювати його від надмірної уваги оточуючих, та надавати психологічну допомогу в безпечному місці;
- повертати здатність тверезо мислити, сказати, що ви прийшли, щоб надати допомогу, що будете поруч та не залишите її;
- постійно знаходитися в зоні бачення;
- спілкуватись із ним спокійно, на рівні, ставлячись до нього як до повноцінної людини, оцінюючи його побажання та дії;
- під час розмови не вживати слів, які могли б викликати відчуття провини в постраждалого;
- не нагадувати потерпілому ситуацію яка сталася;
- відволікати його від негативних думок і намірів;
- переконати постраждалого, що необхідну допомогу буде надано своєчасно та професійно;
- забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги [4, С. 16].

Під час надання першої допомоги таким потерпілим, вчені радять дотримуватись алгоритму дій, тому що один невідкладний стан може швидко змінитись на інший [5].

Отже, виникають різні специфічні ситуації у випадку яких поліцейський має надавати невідкладну домедичну допомогу. За допомогою своїх професіональних здібностей та навичок поліцейський може врятувати життя навіть у надзвичайно складних ситуаціях. В разі неадекватного сприйняття реальності потерпілим поліцейський має керуватись правилами поведінки та правильністю виконання алгоритмів надання домедичної допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про екстрену медичну допомогу: Закон України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2013, № 30, ст.340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17#Text> (дата звернення: 04.03.2023)

2. Кікінчук В. В., Книженко С. О., Савчук Т. І. Домедична підготовка: навч. посіб. Харків 2021, 176 с. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10716/Domedychna%20pidhotovka_navchalnyi%20posibnyk_KhNUVS_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Скрипник О. Стаття: у полоні контузії. Національна академія медичних наук України. 31.01.2018 URL: <https://amnu.gov.ua/u-poloni-kontuziyi/>

4. Чуприна О. В., Жилін Т. П. Домедична допомога: курс лекцій. Київ 2018, 121 с. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/5452/3/domedychna_pi-dhotovka_rurs_lektsii_05092018.pdf

5. Бідняк Г.С., Никифорова О.А. Алгоритм дій поліцейського під час надання домедичної допомоги потерпілим у невідкладних станах. Відеопосібник. 2021 р.

СУЧАСНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАС-МЕДІЙНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

ГУЛИЙ Кирил

аспірант першого року навчання
за спеціальністю публічне управління та адміністрування
Національного авіаційного університету

У сучасних умовах сфера мас-медіа є ключовим аспектом на шляху до розвитку інформаційного суспільства. Ще у 2007 році Закон України від 09.11.2007 р. № 537-V зазначав, що одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя [1].

31 березня 2023 року набрав чинності Закон України «Про медіа» (далі – Закон про медіа), що замінив собою низку інших нормативних актів, зокрема Закони України «Про телебачення і радіомовлення», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про інформаційні агентства», «Про захист суспільної моралі» тощо.

Закон про медіа спрямований на забезпечення реалізації права на свободу вираження поглядів, права на отримання різнобічної, достовірної та оперативної інформації, на забезпечення плюралізму думок і вільного поширення інформації, на захист національних інтересів України та прав користувачів медіа-сервісів, регулювання діяльності у сфері медіа відповідно до принципів прозорості, справедливості та неупередженості та стимулювання конкурентного середовища [2].

Цей закон розроблено й ухвалено на виконання вимог Європейського Союзу до України відповідно до положень Директиви Європейсь-

кого парламенту і Ради 2010/13/ЄС від 10 березня 2010 року про аудіовізуальні медіапослуги (із подальшими змінами), а впровадження вказаних положень є однією з умов надання Україні статусу кандидата в члени Європейського Союзу [3].

Відтепер Закон про медіа визначає низку процедур таких як ліцензування та реєстрація суб'єктів у медіа сфері, реєстрація іноземних лінійних медіа. Визначено статус національного регулятора, впроваджено механізм співрегулювання і розробки разом з органом спільного регулювання актів. Передбачена відповідальність за порушення вимог законодавства суб'єктів медіа сфери.

Однією із багатьох новел Закону про медіа є створення Реєстру суб'єктів у сфері медіа, до якого вносяться відомості про всіх суб'єктів у сфері медіа, що отримали ліцензію та зареєстровані. Держателем та технічним адміністратором реєстру є Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, яка в свої чергу є незалежним конституційним постійно діючим колегіальним державним органом, що діє на підставі Конституції України та законів України і здійснює державне регулювання, нагляд і контроль у сфері медіа [2].

Законом про медіа передбачено, що його дія поширюється на всіх провайдерів аудіовізуальних сервісів незалежно від виду технології поширення програм та незалежно від наявності або відсутності ліцензії.

Також, вперше запровадили регуляцію онлайн-медіа, а статтею 1 Закону про медіа надано таке визначення: «онлайн-медіа – це медіа, що регулярно поширює інформацію у текстовій, аудіо-, аудіовізуальній чи іншій формі в електронному (цифровому) вигляді за допомогою мережі Інтернет на власному веб-сайті, крім медіа, які віднесені цим Законом до аудіовізуальних медіа» [2]. Стаття 16 Закону про медіа зазначає, що суб'єктом у сфері онлайн-медіа вважається особа, що здійснює редакційний контроль щодо створення або добору, організації та поширення масової інформації у формі онлайн-медіа. Проте передбачено, що особа, яка регулярно поширює масову інформацію під своїм редакційним контролем через власні облікові записи на платформах спільного доступу до інформації, не є суб'єктом у сфері онлайн-медіа, крім випадків, якщо така особа добровільно зареєструється як суб'єкт у сфері онлайн-медіа.

Блогер – людина, яка представляє особисто себе, свої думки, інтереси, захоплення, знання тощо на ресурсі, сайті, сторінці в мережі інтернет [4]. Тепер блогер отримав можливість стати суб'єктом у сфері онлайн-медіа. Це є позитивним кроком зі сторони законодавця, адже до прийняття Закону про медіа відповідна сфера не була урегульована. Залишається відкритим питання щодо регулювання анонімних блогерів у так званих «месенджерах» – програмне забезпечення (інтернет-сервіс) з обміну миттєвими повідомленнями [5].

За даними всеукраїнського опитування Київського міжнародного інституту соціології станом на вересень 2021 року 73,6% опитаних користуються месенджером «Viber», а в розрізі вікових груп, він зберігає першість у використанні в кожній з категорій [6].

Користувачі месенджерів мають можливість створювати «канали» та «спільноти», які дають змогу охопити національну та міжнародну аудиторію, а однією із ключових відмінностей «каналу» є те, що учасники не бачать інших учасників каналу, що забезпечує конфіденційність [7].

Висновок. Набрання чинності Закону України «Про медіа» є значним кроком, що наближає Україну до членства у Європейському Союзі. Низка застарілих законів були замінені єдиним сучасним законом. Норми нового закону потребують ретельного аналізу та глибокого вивчення представниками юридичної спільноти та фахівцями державного управління. Відкритими залишаються питання правового статусу блогерів та практика застосування регуляції онлайн-медіа, зокрема месенджерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Директива Європейського Парламенту і Ради 2010/13/ЄС від 10 березня 2010 року про координацію певних положень, встановлених законами, нормативно-правовими або адміністративними актами в державах-членах стосовно надання аудіовізуальних медіапослуг (Директива про аудіовізуальні медіапослуги) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-10 (дата звернення: 20.06.2023).

4. Що таке блог та навіщо він потрібен? [Електронний ресурс] / WordPress – Режим доступу: <https://wordpress.co.ua/stvoryty-blog-na-wordpress/1-what-is-blog-is-it-usefull> (дата звернення: 20.06.2023).

5. Месенджер - що це таке? Значення слова, визначення, походження, переклад [Електронний ресурс] / Сайт нових і добре забутих слів – Режим доступу: <http://warface.top/messenger.html> (дата звернення: 20.06.2023).

6. Які мобільні додатки є найбільш популярними? [Електронний ресурс] / Київський міжнародний інститут соціології – Режим доступу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1072&page=1> (дата звернення: 20.06.2023).

7. База знань про канали для адміністраторів [Електронний ресурс] / Viber – Режим доступу: <https://help.viber.com/hc/uk/articles/9357329461917> (дата звернення: 20.06.2023).

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ІНОЗЕМЦЯМИ ДІТЕЙ, ЯКІ Є ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ

ЖЕНВАЧОВА Вікторія

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Маріупольського державного університету

Усиновлення дітей громадянами інших країн, відоме як міждержавне (міжнародне) усиновлення, стало популярним явищем в останні десятиліття. Такий вид усиновлення є життєздатним рішенням для дітей, які можуть мати обмежені перспективи у рідній країні, наприклад, недостатній доступ до медичної допомоги, освіти, стабільних умов життя. Воно пропонує їм можливість кращого майбутнього в рамках турботливого сімейного оточення. Для прийомних батьків міжнародне усиновлення надає можливість створити сім'ю, коли інші варіанти, такі як, наприклад, біологічне батьківство, можуть бути неможливими.

Російська агресія проти України змусила багатьох людей виїхати з небезпечних районів України, у тому числі й в інші держави. Щодня Росія вчиняє проти населення України, зокрема і дітей, воєнні злочини, які у майбутньому будуть розслідуватися як злочини проти людяності. Щодня вона несе у сім'ї українців руйнування, горе і страждання. Тільки за офіційними даними правоохоронних органів України, на сьогодні 998 дітей отримали поранення, 389 зникли безвісти, 19 505 примусово депортовані на територію держави-агресора [1]. Діти в результаті різних обставин в період війни залишаються без батьківського піклування. Тому питання усиновлення дітей, які залишилися без батьківського піклування, мають надзвичайну актуальність.

На початку нашого дослідження слід з'ясувати що розуміється під міждержавним усиновленням. Згідно частини 1 статті 207 Сімейного кодексу України, усиновленням вважається прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду [2]. Міждержавне усиновлення є самостійним інститутом міжнародного приватного права, головним завданням якого є надання дітям, що залишились без батьківського піклування, сімейних умов та довгоочікуваних батьків, тобто є підставою для виникнення сімейних відносин як юридичного акту за участю іноземного громадянина [3]. Таким чином, можна дійти висновку, що міждержавне усиновлення це

прийняття усиновлювачем-іноземцем у сім'ю особи на правах дочки чи сина за вирішенням суду.

У процесі міждержавного усиновлення є дуже багато ризиків, серед яких є «відмивання дітей». Так називають схему, за допомогою якої міждержавне усиновлення здійснюється незаконним і шахрайським шляхом. Це може включати торгівлю дітьми та придбання дітей шляхом оплати, обману та/або сили. Потім діти можуть перебувати у фіктивних дитячих будинках, а офіційні процеси міжнародного усиновлення використовуються для відправлення дітей до прийомних батьків в іншу країну. Також інформація про дитину може підроблятися, щоб «підтвердити» правовий статус дитини як сироти та гарантуючи, що схема не буде розкрита [4, с. 3].

З метою запровадження гарантій, що забезпечать здійснення міждержавного усиновлення з максимальним урахуванням найвищих інтересів дитини та з дотриманням її основних прав, було прийнято Гаазьку конвенцію про захист дітей та співпрацю з питань міждержавного усиновлення від 29 травня 1993 року [5, с. 5]. Ця Конвенція не була ратифікована Україною, але незважаючи на це всі приймаючі держави повинні застосовувати її стандарти та гарантії у співпраці з Україною [6, с. 33].

Усиновлення іноземцями дітей, які є громадянами України, завжди було популярним. Так, дані Пітера Селмана щодо кількості дітей з України, які були усиновлені громадянами інших держав, виводить Україну на 5 місце у світі в 2011 році [7, с. 3], а у 2016 році статистика Державного департаменту США показує, що громадяни США всиновили за рік 303 дитини з України, що вивело її на 3 місце серед інших [8].

І, як варто відзначити, за умов сьогодення багато дітей в Україні, особливо тих, хто проживає у місцях активних бойових дій, втрачають батьків, тому з усього світу надходять пропозиції щодо усиновлення дітей, щоб допомогти. Мотивація іноземців зрозуміла у цій ситуації, але важливо розуміти, що діти, розлучені зі своїми батьками, не можуть вважатися сиротами та/або такими, що потребують усиновлення до тих пір, поки доля батьків або інших близьких родичів дитини не буде з'ясована. А до тих пір, кожному розлучену з батьками дитину слід вважати такою, що має живих родичів або законних опікунів, і, отже, не потребує усиновлення, і головним пріоритетом до вияснення повинно бути подолання дитячої травми та забезпечення її фізичних і психологічних потреб [9, с. 2].

Це стосується і близько 100 000 дітей, половина з яких з інвалідністю, які проживають в інтернатах та школах-інтернатах в Україні, як повідомляє ЮНІСЕФ [10].

Етичні аспекти залишаються першочерговими в міжнародному усиновленні. Необхідно докладати зусиль, щоб забезпечити етичність процесів усиновлення, зосереджуючи увагу на інтересах дитини. Вирі-

шення проблем корупції, торгівлі дітьми та експлуатації має вирішальне значення для захисту прав і благополуччя дітей.

Сьогодні, через ризики для життя і здоров'я дітей внаслідок війни Росії проти України здійснюється евакуація дітей та сімей з дітьми в безпечні зони в межах України, а також за межі України – до інших держав, у тому числі держав-членів Європейського Союзу. Політика Управління Верховного комісара ООН у справах біженців щодо усиновлення полягає в тому, що діти, евакуйовані до інших держав внаслідок надзвичайної ситуації, у тому числі діти, яким на території інших держав надано статус біженця, не можуть бути усиновлені, оскільки більшість із них не є сиротами, або немає офіційних достовірних підтверджень цьому. Таким дітям потрібен відповідний тимчасовий догляд для можливого возз'єднання з сім'ями у подальшому, а не усиновлення. Крім того, усиновлення не повинно здійснюватися, якщо:

- є надія на успішний розшук і возз'єднання сім'ї в найкращих інтересах дитини,
- ще не минув розумний період (зазвичай принаймні два роки), протягом якого були зроблені всі можливі кроки для розшуку батьків або інших членів сім'ї, що вижили.

Держави походження таких дітей та держави їхнього тимчасового перебування повинні докласти усіх можливих зусиль для розшуку членів сім'ї таких дітей, перш ніж вони будуть вважатися такими, що можуть бути усиновлені. Що передбачено національним законодавством України щодо міждержавного усиновлення.

Відповідно до законодавства України для усиновлення дитини громадянина України іноземцями або громадянами України, які проживають за її межами, потрібна згода Національної соціальної сервісної служби. Саме вона керує питаннями міждержавного усиновлення. Зараз Нацсоцслужба не розглядає справи та не видає дозволу на усиновлення дітей іноземцями та громадянами України, які проживають за її межами. Через активні бойові дії неможливо забезпечити якісну перевірку документів іноземних громадян, які виявили бажання усиновити дитину, забезпечити контакт кандидата в усиновлювачі та дитини, з'ясувати думку дитини щодо усиновлення саме цим кандидатом, отримати висновки і згоди зацікавлених сторін (батьків, закладів, в яких проживали діти, органів опіки та піклування, тощо). Без такої перевірки та попередньої роботи існують великі ризики, що дитина може потрапити до шахраїв, осіб, які не забезпечуватимуть її права та найкращі інтереси, або торгівців людьми. Коли ситуація дозволить поновити якісну перевірку документів іноземців – кандидатів в усиновлювачі та проводити попередню роботу, необхідну в процесі міждержавного усиновлення, Уряд України невідкладно поінформує громадськість та компетентні органи іноземних

держав про умови та особливості відновлення міждержавного усиновлення [11].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 4 червня – День вшанування пам'яті дітей, які загинули внаслідок збройної агресії російської федерації проти України. URL: <https://www.rada.gov.ua/4-cherhvnyya-den-vshanutvannya-pam-yati-ditej-yaki-zagynuly-vnaslidok-zbrojnoyi-agresiyi-rosijskoyi-federatsiyi-protu-ukrayiny-2/> (дата звернення 04.06.2023)
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. №21-22. Ст.135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 27.05.2023).
3. David M. Smolin. Child Laundering as Exploitation: Applying Anti-trafficking Norms to Intercountry Adoption Under The Coming Hague Regime. Vol. 32, Iss. C. 1 URL: <https://lawreview.vermontlaw.edu/wp-content/uploads/2012/02/smolin.pdf> (дата звернення: 27.05.2023)
4. Міжнародне усиновлення. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://mfa.gov.ua/consul/forua/int-adopt> (дата звернення: 27.05.2023)
5. Permanent Bureau. Гаазька конвенція про захист дітей та співпрацю з питань міжнародного усиновлення 1993 року. *Інформаційна брошура*. С. 5. URL: <https://assets.hcch.net/docs/aa0b5604-8ef3-49e0-a4a6-81aee50f3cb9.pdf> (дата звернення: 27.05.2023).
6. Permanent Bureau. Conclusions and Recommendations from previous meetings of the Special Commission (2000, 2005, 2010 and 2015) on the practical operation of the 1993 Adoption Convention. 2019. С. 33. URL: <https://assets.hcch.net/docs/33b9a395-d091-49b8-8f54-f2247d561abd.pdf> (дата звернення: 27.05.2023)
7. П. Селман. Key Tables for Intercountry Adoption: Receiving States 2003-2012, 2013. С. 3. URL: https://www.researchgate.net/publication/249729984_The_Rise_and_Fall_of_Intercountry_Adoption_in_the_21st_Century (дата звернення: 27.05.2023)
8. International Adoption. URL: https://web.archive.org/web/20180814170257/http://www.adoption101.com/international_adoption.html (дата звернення: 27.05.2023).
9. Permanent Bureau. Children deprived of their family environment due to the armed conflict in Ukraine: Cross-border protection and intercountry adoption Information Note from the Permanent Bureau of the HCCH. *Інформаційна записка*. С. 2. URL: <https://assets.hcch.net/docs/0f9c08e9-75d0-4497-8ca0-12c595aa6845.pdf> (дата звернення: 27.05.2023)

10. Unaccompanied and separated children fleeing escalating conflict in Ukraine must be protected. Joint statement by UNICEF Executive Director Catherine Russell and United Nations High Commissioner for Refugees Filippo Grandi. URL: <https://www.unicef.org/press-releases/unaccompanied-and-separated-children-fleeing-escalating-conflict-ukraine-must-be> (дата звернення: 27.05.2023).

11. Міждержавне усиновлення в умовах воєнного стану – роз’яснення Мінсоцполітики. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mizhderzhavne-usinovlennya-v-umovah-voyennogo-stanu-rozuyasnennya-minsocpolitiki> (дата звернення: 04.06.2023).

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

ЖУК Станіслав

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»

КРАСІОН Анастасія

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: ТИМОФЄЄВА Л.Ю. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Військова агресія Російської Федерації проти України суттєво вплинула на соціально-економічне та політичне життя нашої держави. В умовах дії воєнного стану вчинення кримінальних правопорушень може негативно вплинути на державний лад чи на національну безпеку. В умовах збройного конфлікту з’явилася потреба надати правову кваліфікацію новим кримінальним правопорушенням, зміни, що були внесені до кримінального законодавства, стосувались не лише нових складів кримінальних правопорушень, а й внесення змін до вже існуючих.

Для початку, на нашу думку, варто звернути увагу на такі поняття, як «кримінальне правопорушення» та «воєнний стан».

На законодавчому рівні поняття «кримінальне правопорушення» закріплене у статті 11 Кримінального Кодексу України (далі – ККУ). За

цією статтею, кримінальне правопорушення – це суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), яке вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [1].

Щодо другого поняття, то воєнний стан – це правовий режим, який вводиться в Україні або в її окремих місцевостях в разі збройної агресії чи загрози нападу або в інших випадках, передбачених законом [2].

Як ми можемо бачити, з уведенням воєнного стану, кримінальне законодавство мало б пристосуватись до нових реалій. З'явилась велика кількість нових кримінальних правопорушень, і на той момент чинний ККУ просто не мав відповідних статей.

На нашу думку, це є серйозною проблемою, адже усунення прогалів в кримінальному законодавстві суттєво впливає на державний суверенітет, територіальну цілісність, на захист прав людини і т.п.

Щодо змін, які були внесені до ККУ з моменту введення воєнного стану, то варто звернути увагу на такі:

З набранням чинності Закону України від 03.03.2022 № 2117-ІХ «Про внесення змін до Кримінального Кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» (далі – ЗУ). В межах ККУ мародерство – це викрадення на полі бою речей поранених чи вбитих. За старою редакцією ККУ, відповідальність наставала у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 10 років. Після внесення відповідних змін – мінімальний термін збільшився з 3 до 5 років.

Даний ЗУ посилив покарання не тільки за мародерство, а й за використання наслідків бойових дій заради власної наживи. На цю проблему також звертає увагу Л.Ю. Тімофєєва [6].

Узагалі зміни, які зачепили ККУ, стосувалися також статей 185 (крадіжки – тепер карається позбавленням волі на строк від 5 до 8 років), 186 (грабіж – від 7 до 10 років), 187 (розбій – від 8 до 15 років з конфіскацією майна), 189 (вимагання – від 7 до 12 років з конфіскацією майна), 191 (заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем – від 5 до 8 років + заборона обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю на строк до 3 років). Новелою для цих складів стало додання нової кваліфікуючої ознаки – вчинення в умовах воєнного стану.[3]

«В умовах воєнного стану правоохоронні органи не можуть в повній мірі реагувати на прояви злочинності, що викликає в певних осіб відчуття безкарності. Таке відчуття призводить до вчинення кримінальних правопорушень з використанням воєнного стану» [4, ст. 287].

Так, наразі дійсно склалася ситуація, за якою багато громадян України використовують можливість неправомірної вигоди задля наживи. При чому, страждають люди або їх майно як на тих територіях, які знаходяться в зоні активних бойових дій, так і тих, що знаходяться поза ними.

Також варто зазначити, що кримінальним законодавством належним чином не врегульована відповідальність за використання гуманітарної допомоги на власну користь (кошти, автомобілі, генератори, продукти харчування, амуніція, медичні препарати і т.п.). Через прогалини в законодавстві процедура отримання, перевезення та доставки особам, які потребують цих речей належним чином не закріплено, і ми можемо спостерігати розкрадання таких речей в величезних масштабах. Якщо продукти харчування не становлять реальної загрози національній безпеці нашої держави, а та допомога, яка необхідна підрозділам для виконання бойових задач? Кожна рація, бронезилет і т.п. – це чиясь життя, чиясь безпека. Однак, належної відповідальності за такі діяння не встановлено.

Також варто звернути увагу на тимчасово окуповані території. Правопорушення вчиняють не тільки громадяни України, а й бойові підрозділи країни-агресора. Все це ускладнюється тип, що у правоохоронних органів немає доступу до цих територій, неможливо встановити всі обставини справи, допитати свідків, тощо. Тому ми зіткнулись з безкарністю кримінально протиправних діянь, що є неприпустимим.

При аналізі наукової літератури та нормативно правових актів ми хочемо звернути увагу на наступне: невиконання посадовими особами приписів Конституції України та інших законів, введення в дію законів, указів, наказів, що прямо чи опосередковано суперечать Конституції України. Дані склади по цей день не закріплено належним чином, хоча такі дії, на нашу думку, становлять найбільшу загрозу існуванню України.

Отже, враховуючи все вищевикладене, можна зробити наступні висновки:

Законодавча база, в тому числі кримінальне законодавство, було не готове до ефективного функціонування в умовах воєнного стану, існує величезна кількість прогалин у кримінальному законодавстві: за якісь діяння встановлено більшу відповідальність, ніж раніше, деякі кримінальні правопорушення кваліфіковано, деякі ні або з допущенням грубих помилок.

Це призводить до безкарності деяких діянь, збільшенню кількості таких кримінальних правопорушень, що в свою чергу, негативно впливає на державний лад та авторитет влади в цілому.

На нашу думку, для вирішення даних проблем варто посилити відповідальність для службових та посадових осіб, посилити відповідальність за неправомірну вигоду, внести зміни до кримінального законодавства, до кримінальних правопорушень віднести також віддання протиправних законів, указів, наказів, та вивести відповідні склади кримінальних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III: станом на 28 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 02.05.2023).
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII: станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 02.05.2023).
3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство: Закон України від 03.03.2022 р. № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text> (дата звернення: 02.05.2023).
4. Острогляд О.В. Кримінально-правова політика в умовах війни: законодавчий аспект. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. № 1. С. 286-290
5. Коваль А. А., Самойленко М. С. Зміни до Кримінального кодексу в умовах воєнного стану: дискусійні питання. *Київський часопис права*. № 4 (2022). С. 138-143.
6. Тимофєєва Л.Ю. Реформи кримінального права протягом війни. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects* : Scientific collective monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. 1436 p. P. 1282-1289.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПОДІЛУ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ ВЕКТОРИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

ЗЕЛЕНСЬКИЙ Богдан

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Маріупольського державного університету

Науковий керівник: **КАМАРДІНА Ю.В.** – кандидат
юридичних наук, доцент кафедри права Маріупольсь-
кого державного університету

Питання найкращої моделі реалізації організації державної влади є одним із найважливіших у процесі конституційної перебудови будь-якої країни світу. Це пояснюється головним чином тим, що від ефективності організаційної структури державної влади та належної реалізації

принципу поділу влади у її функціонування значною мірою залежать перспективи розвитку держави і суспільства.

Наукові положення реалізації принципу розподілу влади досліджують вчені - правознавці Гордієнко І.Л., Ірклієнко А.І., Камардіна Ю.В., Козинець О.Г., Кравців О.Р., Крусян А.Р., Марущак Н.В., Образцова В.В., Омельченко Н.Л., Процюк І.В., Яковлев А. А. та інші. Разом з тим ці питання мають оновлені проєкції, які перспективно обумовлюються спрямованістю України до членства у ЄС, що відповідно зумовлює потребу здатності правових процесів та механізмів забезпечити відповідність, прогрес реформування та гармонізацію законодавчих принципів.

Мета даного дослідження – визначення проблем реалізації принципу розподілу влади в Україні та перспективних векторів у контексті євроінтеграційних процесів.

Нині в конституційній теорії найбільш поширеним є розуміння того, що конституція є і Основним законом країни, і Основним законом суспільства. Адже за допомогою демократично прийнятих конституцій громадянське суспільство прагне обмежити владу через чіткі правові рамки, спрямовуючи свою діяльність на забезпечення інтересів суспільства в цілому та кожного.

На думку Н.В. Марущак, поділ влади є найважливішим принципом правової держави, в межах якої саме поділ влади, система «стримувань і противаг» є тими обов'язковими передумовами, які виключають можливість монополізації влади та зобов'язують дотримуватися вимогам права і законності [6, с.31]. У науково-прикладній площині питання єдності та розподілу влади складається з того, щоб забезпечити не тільки розподіл, але і її рівновагу. Для забезпечення балансу необхідна наявність багатьох умов – належного рівня політичної та правової культури людей і працівників державних установ, наявності системи стримувань і противаг. Сучасна концепція організаційної та правової структури влади має такі форми: єдність влади, розподіл, взаємоконтроль і взаємодія. З організаційно-правової точки зору єдність влади означає, що державна влада здійснюється одним суб'єктом (наприклад, деспотом) або єдиною системою органів. Вони проголошувалися єдиними носіями державної влади в юридичному розумінні (наприклад, повноваження комітетів за марксистсько-ленінською концепцією). За змістом організаційно-правова єдність державної влади – це державний устрій, заснований на загальних засадах, єдиній політиці, що реалізується державними інститутами, і базова єдність діяльності державних інститутів.

Зміст принципу «поділу влади» загально визнано трактувати як здійснення державної влади через певні державні інститути, а розподіл державної влади між цими державними інститутами полягає у

здійсненні ними своїх функцій і повноважень самостійно у визначених Конституцією межах. Органами влади виступають не самі державні органи, а їх інституції – системи органів держави. Крім того, система національних інституцій включає інституції, які не належать до класичної тріади, а мають наскрізний характер – наприклад, прокуратура, інститут президента.

В Україні державна влада визначається як різновид суспільної влади вольового характеру, втілена в правових інститутах держави, що реалізується безпосередньо державою в особі її органів та посадових осіб або уповноважена чи санкціонована нею, тобто вона здійснюється від її імені, за її повноваженнями та при її підтримці.

Саме поняття «державний суверенітет» тісно пов'язане з державною владою. Аналіз наукових праць сучасних правознавців дозволяє трактувати суверенітет не як саму державну владу, а лише певний атрибут державної влади, тобто логічно це вища, самостійна юридична влада, тому суверенітет часто називають вищою, самостійною територіальною владою.

Насправді державна влада виникає в результаті суверенних прав народу і вона може здійснюватися лише в межах, визначених народом відповідно до демократичних процедур. Верховенство державної влади полягає в тому, що вона створює фундаментальну основу суспільства і держави, визначає основи взаємовідносин індивідів і держави, визначає принципи організації і діяльності всіх соціальних інститутів. Особливо незалежність і самостійність державної влади виявляється в тому, що вона є такою і стосовно до тих, хто безпосередньо не виражає і не представляє волі народу.

Формування результативних механізмів державної влади за принципом децентралізації є системним питанням, гостроту якого демонструє протистояння законодавчої та виконавчої гілок української влади.

Принцип конституційного поділу влади відіграє важливу роль у суспільстві з високою політико-правовою культурою, стабільним конституційним ладом і достатнім рівнем національного соціально-економічного розвитку. В умовах сильної поляризації доходів населення, недосконалості процесу соціальної структуризації, шоків викликів у соціально-економічному розвитку країни на фоні військового вторгнення, дія принципів може бути забезпечена при конституційному врегулюванні взаємодії різних гілок влади.

У Конституції України [1] прямо не зазначено про необхідність забезпечення взаємодії між державними органами, хоча система стримувань і противаг і співпраця між державними органами передбачені розділами 1, 4, 5, 8 і 12. Таким чином, Конституція визначає механізми взаємодії гілок влади шляхом встановлення повноважень

кожного відповідного органу: Верховної Ради, Президента, Кабінету Міністрів та інших органів виконавчої влади, прокуратури, Конституційного Суду та інших судів, органів місцевого самоврядування.

Державна влада як один із основних конституційних інститутів розглядається як організаційно-цілісний підрозділ нормативно-правового змісту не всіх норм конституційного права, а лише Конституції, норми якої регулюють відповідні види політико-правових відносин певного роду, єдності та поділу в єдиний комплекс. До цього складу входять групи конституційних норм, які мають єдиний предмет правового регулювання, а саме відносини у сфері здійснення державної влади.

До цього у працях Омельченко Н.Л. акцентовано, що покладений в основу конституційного механізму унітарних держав принцип поділу влади відображається у взаємодії між центральними і місцевими органами влади тощо [7, с. 266]. Вказані положення розвинені у дослідженнях Камардіної Ю.В. щодо практичного правового інструментарію необхідності місцевого самоврядування, яка виникає там і тоді, де і коли ускладнюються господарські та інші відносини [3, с.60].

Характер державної влади залежить від форми державної влади, державного режиму і джерела державної влади – демократичного чи авторитарного. Метою державних інституцій у здійсненні державної влади в Україні є забезпечення прав і свобод людини та гідних умов життя, розвиток і зміцнення демократичної, соціальної і правової держави, зміцнення суспільної злагоди на українських землях.

При цьому важливо врахувати військовий час, який на думку А.Р. Крусян [5, с.15], створює певні виклики для реалізації принципу розподілу влади, але забезпечення системи контролю і балансу влади, запобігання корупції, захист прав людини та підтримка демократичних цінностей може зробити цей процес більш ефективним і відповідним демократичним стандартам.

Якщо розглядати дану проблематику в контексті впливу євроінтеграційних процесів, то слід зазначити, що вони забезпечують наближення держави до європейських стандартів і цінностей, включаючи демократичні принципи та верховенство права. Одним із ключових критеріїв членства в ЄС є дотримання демократичних стандартів і принципів правової держави, включно з розподілом влади.

Основоположним принципом Європейського Союзу є інституційна автономія його держав-членів, яка передбачає їх незалежність у формулюванні правових та інституційних механізмів діяльності свого державного апарату, а відповідно і правових інституцій [2, с. 5].

При реалізації принципу поділу влади в контексті процесу європейської інтеграції держава-кандидат зобов'язана створити

відповідні законодавчі, виконавчі та судові органи, які діють незалежно одна від одної та беруть на себе їхні обов'язки та компетенцію. У рамках євроінтеграційного процесу країна, яка орієнтована курсом на членство у ЄС повинна провести реформи, спрямовані на посилення принципу поділу влади. Це може включати ухвалення нових конституційних законопроектів, правові та інституційні зміни для забезпечення незалежності судової влади, прозорості та підзвітності виконавчої влади та посилення ролі парламенту.

Загальновідомо, що суд повинен розглядати справу незалежно, бути безпристрасними при винесенні рішень, дотримуватись принципу верховенства права. Крім того, процес європейської інтеграції може зумовлювати створення в Україні спеціальних інституцій, таких як омбудсмени або антикорупційні агентства, що будуть здатні забезпечувати дотримання принципу поділу влади.

У контексті важливість подолання корупції в Україні наукові дослідження Ю.В. Камардіної конкретизують організаційні засади реалізації антикорупційних програм [4, с.57], впровадження яких дозволяє системно проєціювати прогрес досягнень у цьому напрямку у практичній площині задля успішності реформ задля наближення євроінтеграції.

При реалізації євроінтеграційного процесу також важливо забезпечити прозорість та відкритість діяльності виконавчої влади. Це включає створення ефективних механізмів взаємодії з громадськістю, забезпечення доступу до інформації про роботу влади та владних структур, заборону корупції та зловживання владою.

Парламент як представницький орган також має відігравати важливу роль у реалізації принципу поділу влади. Країна-кандидат повинна забезпечити розвиток демократичних інститутів у парламентській системі, включаючи вільні та чесні вибори, роль опозиції, забезпечення представництва різних політичних сил і громадянського суспільства.

Отже, процес європейської інтеграції потребує впровадження реформ, спрямованих на зміцнення принципу поділу влади, забезпечення незалежності судової влади, прозорості діяльності виконавчої влади та розвитку парламенту. Це важливі кроки до побудови демократичної та правової держави, що сприятиме поступу України до членства у ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Гонціяж Я. Державне управління в контексті європейської інтеграції / ГО "Лабораторія законодавчих ініціатив", 2015. 27с.

3. Камардіна Ю.В. Проблеми взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні. *Актуальні проблеми науки і освіти: збірник матеріалів XXV підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / за заг. ред. М.В. Трофименка*. Київ: МДУ, 2023. 369 с. С. 58-60.

4. Камардіна Ю.В., Філіпенко А.С. Антикорупційні програми органів місцевого самоврядування як організаційно-правові засоби протидії корупції. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Право, 2022. Вип. 23-24. С. 53-60.

5. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм в умовах воєнного стану. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2022. № 3 (21). С. 12-22. URL: <https://ccu.gov.ua/library/suchasnyu-ukrayinskyu-konstytucionalizm-v-umovah-voennogo-stanu>

6. Марущак Н., Пророченко В. Поділ влади як принцип організації та діяльності державних органів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №2. С. 31-33.

7. Омельченко Н.Л. Конституційно-правове забезпечення реалізації принципу поділу влади в умовах унітаризму

ЩОДО ПРОБЛЕМ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИН ГЕНОЦИДУ В УКРАЇНІ

ЗЕЛЕНЧУК Володимир

аспірант кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

Незалежна міжнародна комісія з розслідування порушень в Україні, створена Резолюцією Ради з прав людини 49/1 від 4 березня 2022 року з метою розслідування всіх ймовірних порушень та утисків прав людини і порушень міжнародного гуманітарного права, пов'язаних із ними злочинів у контексті агресії Російської Федерації проти України, не виявила обґрунтованих підстав зробити висновок про те, що в Україні наявні ознаки складу злочину геноциду [1].

Також наразі відсутні будь-які заяви Прокурора Міжнародного кримінального суду щодо ознак вчинення злочину геноциду або дій, пов'язаних із злочином геноциду, відносно громадян України.

Варто зазначити, що відповідно до статті 6 Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього від 9 грудня 1948 року (далі - Конвенція) особи, звинувачені в здійсненні геноциду чи інших перерахованих у статті 3 діянь, повинні бути суджені компетентним судом тієї держави, на території якої було зроблено це діяння, чи таким міжна-

родним карним судом, що може мати юрисдикцію у відношенні сторін діної Конвенції, що визнали юрисдикцію такого суду [2].

З урахуванням цього, можна дійти висновку, що наразі особливої актуальності набуває питання проведення належного розслідування ознак вчинення вказаного злочину саме українськими правоохоронними органами за чинним законодавством України з урахуванням міжнародного досвіду проведення таких розслідувань, а також притягнення винних до відповідальності саме українськими судами.

Так статтею 442 КК України чітко визначено основні ознаки злочину геноциду, а саме: діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу.

Водночас постає ряд проблем в такому визначенні злочину геноциду та нормативному регулюванні інституту кримінальної відповідальності за злочин геноциду в цілому.

До таких проблем відносять:

1. Обмеженість законодавчого тлумачення поняття злочину геноциду лише діями з фізичного/біологічного знищення національних груп. Натомість концепція «культурного геноциду», розроблена Рафаелем Лемкіном, що полягає у знищенні національного зразка пригнобленої групи та нав'язуванні національного зразка гнобителя [3], не знайшла свого втілення в змісті статей КК України.

2. Поняття «розумовий розлад», що використовується для опису ознак злочину геноциду у Конвенції (заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи) ширше за змістом, ніж поняття «психічна хвороба» як ознака поняття «тяжкі тілесні ушкодження», яке використане законодавцем для формулювання ознак складу злочину у ст. 442 ККУ [4, с. 198]. Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 121 КК України психічна хвороба або інший розлад здоров'я є лише наслідком тілесного ушкодження; при чому додатковим наслідком є стійка втрата працездатності не менш як на одну третину. Тобто заподіяння розумового розладу членів групи - не є самостійною ознакою складу злочину, передбаченого статтею 442 ККУ.

3. Склад злочину статті 442 ККУ не передбачає депортацію (насильницьке переселення народів, національних меншин та осіб за національною ознакою з місць їх постійного проживання) як форму геноциду [5, с. 345]. В якості форми геноциду Кодекс лише передбачає створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне

знищення, що слід тлумачити як фізичне знищення членів групи, а не самої групи (ідентифікуючих ознак).

4. На відміну від КК України кримінальні законодавства низки європейських країн містять в собі більш розширене визначення геноциду в контексті груп, відносно яких здійснюється вказаний злочин. Так політичні групи включені до визначення геноциду в Кримінальних кодексах Франції, Литви [6, с. 14]. А Кримінальний кодекс Естонії включає також групи опору окупаційному режиму чи інші соціальні групи [6, с. 14].

5. Верховна Рада України своєю Заявою «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» від 14 квітня 2022 року визнала дії, вчинені Збройними силами Російської Федерації та її політичним і військовим керівництвом під час останньої фази збройної агресії Російської Федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, геноцидом Українського народу [7]. КК України не передбачає, що суб'єктами злочинів можуть бути держава або її органи, в тому числі політичне чи військове керівництво в цілому. Водночас, Міжнародний Суд ООН не зможе розглядати справу і виносити рішення щодо держави, яка вчинила міжнародний злочин, без її на те згоди, а Міжнародний кримінальний суд, згідно Римського статуту 1998 року, може виносити рішення лише щодо індивідів [7, с. 176]. Тому як на міжнародному, так і на національному рівні відсутні дієві можливості принаймні юридичного притягнення держави, її органів чи керівництва в цілому до відповідальності.

Враховуючи викладене вище, варто зазначити, що розширення на законодавчому рівні інституту кримінальної відповідальності за злочин геноциду дозволить повною мірою охопити дії, вчинені Російською Федерацією в ході агресії проти України, та належно кваліфікувати їх як злочин геноциду.

Зібрані відомості та факти безумовно в подальшому також можуть бути використані в ході притягнення винних у вказаному злочині до відповідальності на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. HRC - Press Conference: Independent International Commission of Inquiry on Ukraine : веб-сайт. URL: <https://media.un.org/en/asset/k1c/k1cqqrqer9> (дата звернення: 21.06.2023).
2. Конвенція ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 09.12.1948. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/5158#:~:text=%2009.12.1948>.
3. Бокальчук В. Культурний геноцид як складова частина міжнародного злочину РФ в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/kulturnyyu-henotsyd-yak-skladova-chastyna-mizhnarodnoho-zlochynu-rf-v> (дата звернення: 21.06.2023).

4. Катеринчук К. Геноцид як форма насильства. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. Т. 1. С. 197-202. URL: <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/1/1-2023-197-203.pdf> (дата звернення: 21.06.2023).

5. Василюк Х. Особливості кваліфікації геноциду у кримінальному праві. Гуманізація кримінальної відповідальності та демократизація кримінального судочинства : матеріали міжнар. науково-практ. симп., м. Івано-Франківськ. Івано-Франківськ, 2016. С. 342–345. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6614/Vasiluk%20Osoblivosti.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 21.06.2023).

6. Антонович М. Проблеми ефективності конвенції про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього. Проблеми ефективності міжнародного права : матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 29 берез. 2013 р. Київ, 2013. С. 12–18. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149243004.pdf> (дата звернення: 21.06.2023).

7. Заява Верховної Ради України Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні : Постанова Верхов. Ради України від 14.04.2022 р. № 2188-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text> (дата звернення: 21.06.2023).

8. Важна К. Інститут кримінальної відповідальності держави як ефективний міжнародно-правовий механізм боротьби зі злочином геноциду. Митна справа. 2012. № 5(83). С. 171–177. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=tNHE3ZwAAAAJ&citation_for_view=tNHE3ZwAAAAJ:8k81kl-MbHgC (дата звернення: 21.06.2023).

РИЗИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

ІЛЬЧЕНКО Іван

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Тема ризиків застосування штучного інтелекту (далі – ШІ) в цивільному судочинстві вкрай актуальна в сучасному світі, де технологічний прогрес та автоматизація стають необхідністю. ШІ вже застосовується в багатьох сферах, і правосуддя не є винятком. Втім, разом з перевагами, ШІ також несе значні ризики, які потребують уваги та обговорення.

Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р., визначає поняття «штучний інтелект» як організовану сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань. Дотепер це єдине визначення штучного інтелекту, яке міститься в українському законодавстві [1, с. 294-295].

Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні пропонується ухвалювати судові рішення на основі результатів аналізу, здійсненого з використанням технологій штучного інтелекту, стану дотримання законодавства та судової практики у справах незначної складності. Така позиція дозволяє дійти висновку, що Україна орієнтована на використання слабкого штучного інтелекту, який буде допомагати аналізувати матеріали справ, однак не замінить особу судді. Водночас станом на сьогодні українське законодавство не містить положень, які б передбачали механізм залучення штучного інтелекту навіть як допоміжного елемента процедури вирішення спорів [1, с. 295].

О. Кармаза підтримує ідею щодо того, що застосування ШІ у судочинстві має ґрунтуватися на дотриманні єдиних принципів та правил використання ШІ у світі, зокрема, тих, які розроблені Європейською комісією з питань ефективності правосуддя, яка прийняла Європейську етичну хартію про застосування штучного інтелекту в судових системах та їх середовищі. На думку вищевказаного науковця, використання ШІ в цивільному судочинстві України повинно відбуватися також з врахуванням положень Резолюції Європейського парламенту з питань цивільно-правових норм про роботехніку, Рекомендацій CM/Rec (2020) щодо впливу алгоритмічних систем на права людини, прийнятих Комітетом міністрів Ради Європи 8.04.2020 р., Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо механізмів вирішення спорів онлайн у цивільних та адміністративних судах CM (2021), тощо [2, с. 299].

Разом з тим вищевказаний автор зазначає, що в Декларації Комітету міністрів Ради Європи про маніпулятивні можливості алгоритмічних процесів, прийнятій Комітетом міністрів 13 лютого 2019 року на 1337-му засіданні заступників міністрів, акцентується увага на тому, що сучасні інструменти машинного зчитування мають здатність не лише передбачати вибір, але й впливати на емоції та думки громадян, змінювати очікуваний курс дій, іноді підсвідомо. Небезпека для суспільства, яка походить від можливості використовувати таку

здатність для маніпулювання та контролю не лише за економічним вибором, а й за соціальною та політичною поведінкою, стала очевидною лише нещодавно [2, с. 299].

Погоджуючись з думкою О. Кармази, можна зазначити, що застосування штучного інтелекту (ШІ) у судочинстві повинно базуватися на єдиних принципах та правилах, які розроблені міжнародними організаціями, зокрема, Європейською комісією з питань ефективності правосуддя. Використання ШІ має відбуватися з урахуванням етичних стандартів, що закладені в Європейській етичній хартії про застосування штучного інтелекту в судових системах.

Крім того, варто враховувати положення резолюцій та рекомендацій, прийнятих Європейським парламентом та Комітетом міністрів Ради Європи, які стосуються впливу алгоритмічних систем на права людини, цивільно-правових норм про роботехніку, а також механізмів вирішення спорів онлайн у цивільних та адміністративних судах.

Також варто підкреслити, що розвиток сучасних інструментів машинного зчитування вносить потенційні ризики маніпулювання та контролю над емоціями, думками та поведінкою громадян. Запобігання цим ризикам є важливим завданням, і необхідно розвивати етичні стандарти та регулювання в цьому напрямку.

Отже, погоджуючись з О. Кармазою, можна вважати, що використання ШІ в судочинстві має відбуватися з врахуванням міжнародних стандартів та принципів, які забезпечують етичне та справедливе застосування цих технологій у правовій системі.

Як зазначає О. Кармаза, існують й ризики у застосуванні ШІ: 1) помилки в програмуванні (якщо система ШІ була помилково запрограмована, то це може призвести до серйозних наслідків у прийнятті рішення); 2) небезпека зламу системи (ШІ можуть стати об'єктом хакерських атак або вірусів, що може призвести до порушення конфіденційності та правдивості даних); 3) відсутність людського фактору (при застосуванні ШІ в судових процесах відсутність людського фактору може призвести до недооцінки певних аспектів справи, які людина змогла б врахувати) [2, с. 299].

Також варто додати, що також один з основних ризиків полягає у забезпеченні справедливого та об'єктивного судочинства. Алгоритми ШІ можуть ґрунтуватися на попередньо навчених даних, які містять приховані перекося або статистичні помилки. Це може призвести до систематичного переваги або дискримінації певних груп людей, особливо якщо моделі навчалися на даних зі старих судових рішень, де присутні відтінки несправедливості. Недостатня прозорість алгоритмів ШІ ускладнює виявлення та корекцію цих проблем.

Інший ризик пов'язаний зі збереженням даних та приватністю. ШІ вимагають великої кількості інформації, включаючи особисті дані сторін, для своєї роботи. Збір, зберігання та обробка цих даних можуть стати джерелом загрози конфіденційності та приватності осіб, які беруть участь у судових процесах. Недостатня захищеність даних може призвести до несанкціонованого доступу, витоку інформації або використання її зловмисниками.

Додатковий ризик полягає у відповідальності та етиці. Коли ШІ використовуються для автоматичного прийняття рішень, виникає

Також виникає питання хто несе відповідальність, якщо алгоритм приймає неправильне рішення або порушує права людини? Як забезпечити етичне використання ШІ в судових процесах і уникнути потенційної зловживання чи впливу корупції?

Також, існує ризик втрати людського фактору в судочинстві. ШІ можуть виконувати завдання швидше та ефективніше, але це може викликати втрату людського розуміння, інтуїції та моральних аспектів, які часто важливі в процесі прийняття судових рішень. Недостатня взаємодія між ШІ та суддями або адвокатами може вплинути на якість судових процесів і довіру до системи правосуддя.

Отже, актуальність дослідження ризиків застосування штучного інтелекту в цивільному судочинстві впливає з потреби забезпечення справедливого, прозорого та етичного правосуддя в епоху швидкого технологічного розвитку. Подальші дослідження даного питання допоможуть виявити й аналізувати потенційні ризики, розробити відповідні регуляторні механізми та етичні стандарти для застосування ШІ в судовій системі, а також забезпечити необхідну взаємодію між ШІ та людьми. Це допоможе забезпечити справедливість, довіру та захист прав тих, хто звертається до правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дуброва А. Штучний інтелект в цивільному судочинстві: національні тенденції та зарубіжний досвід. *Актуальні питання розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та мирної розбудови*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (5 травня 2023 року): ел. збірник. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 721 с.

2. Кармаза О. Переваги та ризики застосування штучного інтелекту в цивільному судочинстві України. *Актуальні питання розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та мирної розбудови*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (5 травня 2023 року): ел. збірник. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 721 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

КАРТАВИХ Владислав

аспірант кафедри приватного права
Державного податкового університету

З прийняттям в нашій державі 16 листопада 2021 року Закону України «Про медіацію» ця процедура отримала нормативне унормування та стала набувати популярності. Відповідно до частини першої статті 3 дія вказаного закону поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведнням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). Тому процедура медіації набуває попиту саме у трудовому праві.

Необхідно зазначити, що термін «медіація» походить з латинської мови, що означає «посередник», *mediatio*; таке ж значення має це слово в англійській, французькій мовах (*médiation*). У соціальній психології науковці розглядають медіацію як специфічну форму вирішення спорів, конфліктів,

узгодження інтересів [1]. Зарубіжні науковці, такі як А. Рау, Т. Шерман та С. Пеппет, визначають медіацію як процес, в якому сторони за допомогою в якому сторони за допомогою третьої сторони, яка є нейтральною, систематично докладають зусиль для з'ясування своїх спільних та відмінних поглядів, досліджують можливості альтернативного вирішення спору та шукають компроміси для досягнення згоди щодо вирішення власного спору [2]. Ч. Мур, у свою чергу, стверджує, що медіація часто є втручанням в переговори або конфлікт третьої сторони, яка не уповноважена приймати рішення щодо вирішення спору, але допомагає сторонам вирішити спір добровільно сторонам вирішити спір добровільно. Крім того, процедура медіації також має сприяти відновленню довіри та взаємоповаги між сторонами [3].

На наш погляд, дослідження та застосування процедури медіації у трудовому праві необхідне з декількох причин. По-перше, медіація забезпечує структурований і нейтральний процес вирішення спорів між роботодавцями та працівниками або між профспілками та керівництвом. Вона дозволяє сторонам зібратися разом і обговорити свої розбіжності за допомогою кваліфікованого медіатора, який полегшує процес переговорів. Сприяючи діалогу та порозумінню, медіація допомагає ефективному вирішенню конфліктів.

По-друге, медіація, як правило, є більш економічно ефективним методом вирішення трудових спорів у порівнянні з судовим розглядом або арбітражем. Судові розгляди можуть бути тривалими і дорогими, включаючи гонорари адвокатів, судові витрати та інші витрати. З іншого боку, медіація, як правило, вимагає менше ресурсів і може бути вирішена в коротші терміни, що призводить до економії коштів для обох сторін, які беруть участь у процесі.

По-третє, що є вкрай важливим для трудових відносин, це те, що трудові спори можуть погіршити робочі стосунки між роботодавцями та працівниками або порушити відносини між працівниками та керівництвом. Медіація забезпечує середовище співпраці, в якому сторони можуть працювати над досягненням взаємоприйняттого рішення. Зосереджуючись на їхніх інтересах і знаходячи спільну мову, медіація допомагає зберегти відносини і дозволяє сторонам підтримувати більш позитивні та продуктивні робочі стосунки в майбутньому.

Крім того, ми можемо ще говорити про гнучкість та індивідуалізація, оскільки медіація дозволяє приймати більш гнучкі та креативні рішення порівняно з судовим розглядом. Сторони мають можливість укласти власні угоди, які відповідають їхнім конкретним потребам та інтересам. Ця гнучкість може призвести до більш задовільних результатів і забезпечити взаємовигідні рішення, які можуть бути неможливими в традиційному судовому процесі.

І також не можна забувати про таку перевагу як конфіденційність. Медіація пропонує конфіденційне середовище, де сторони можуть вільно обговорювати свої проблеми та шукати потенційні рішення. Конфіденційність допомагає створити безпечний простір для відкритого спілкування та заохочує сторони бути більш відвертими в обміні інформацією. Така конфіденційність може бути особливо важливою в трудових спорах, де можуть бути задіяні чутливі питання або інформація, що є власністю.

Процедура медіації широко поширена в зарубіжних країнах. Так, з аналізу можемо зазначити, що у Франції послуги медіації надаються державними установами, а медіатори повинні отримати акредитацію прокурора, перш ніж вони зможуть підписати договір про надання послуг медіації з Міністерством юстиції Франції. Вони фінансуються з державного бюджету і надаються безкоштовно учасникам процесу [4].

В Австрії послуги медіації пропонують Департамент Міністерства юстиції та Асоціація пробації та соціальної роботи. Асоціація має власну систему управління та контролю якості надання послуг і є окремим комерційним підприємством, яке отримує фінансування від Міністерства юстиції. В Австрії медіатори повинні мати вищу освіту в галузі психології, соціальної роботи або права та пройти обов'язкове навчання в школах медіації.

Що стосується Німеччини, то медіація була «імпортована» до Німеччини зі США. Хоча комерційна медіація ще не набула широкого поширення в цій країні, їй вдалося створити професійну спільноту медіаторів та експертів, які працюють у сфері альтернативного вирішення спорів. Крім того, медіація наразі є актуальною темою і часто обговорюється в різних контекстах. Завдяки своїй безшовній інтеграції в правову систему, судова медіація стає все більш популярною в Німеччині поряд з позасудовою медіацією. З 2004 року [4] судова медіація ефективно розвивається як модельні проекти, що реалізуються під наглядом органів юстиції Німеччини в судах по всій країні.

Треба зауважити, що вся правова система США спрямована на забезпечення добровільного вирішення спорів у позасудовому порядку; більше того, суддя може перервати судовий процес і порадити сторонам попрацювати з медіатором. У США пілотні програми медіації із залученням медіаторів-волонтерів розпочалися на початку 1970-х років у кількох великих містах. Вони виявилися настільки успішними, що сотні інших програм були проведені по всій країні протягом наступних двох десятиліть, і сьогодні практика медіації широко розповсюджена в США. Судова система США спрямована на добровільне у більшості випадків на добровільне врегулювання спору до судового засідання; більше того, суддя може перервати судовий процес і порадити сторонам звернутися до медіатора.

Таким чином, медіація може допомогти прискорити вирішення трудових спорів. Уникаючи тривалих судових процедур і затримок, які часто асоціюються з судовим розглядом, медіація пропонує більш ефективний процес. Сторони можуть планувати сесії медіації у зручний для них час і працювати над вирішенням спору вчасно, зменшуючи вплив спору на їхню діяльність. І підтвердженням цього є зарубіжний досвід застосування процедури медіації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гордієнко Р. Л. Медіація та її роль у консалтинговій діяльності в сфері охорони здоров'я / Р. Л. Гордієнко // Часопис Київського університету права. - 2015. - № 3. - С. 202-205. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_3_49.
2. Rau, A. S., Sherman, E. F., Peppet, S. R. (2002). Processes of dispute resolution: the role of lawyers (3d ed.). New York.
3. Moore, Ch. W. (2003). The mediation process. Practical strategies for resolving conflicts (3d ed.). San Francisco
4. Shynkar, T. I. (2017). Zastosuvannia mediatsii v administratyvnomu sudochynstvi: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid [Application of mediation in administrative legal proceedings: Domestic and foreign experience].

Dissertation for the degree of Candidate of Juridical Sciences (Ph.D.) in speciality 12.00.07. Kyiv. (in Ukrainian)

ВЗЯТТЯ ДНК-ЗРАЗКІВ ВОЄННИХ ТА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАДЛЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЧАСТИН ТІЛА ТРУПІВ

КИСЛЯКОВА Єлизавета

курсант 3-го курсу

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **ПАВЛОВА Наталя** – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Однією зі стратегій ідентифікації загиблих воїнів та поліцейських є взяття ДНК-зразків. Зазвичай воєнні та поліцейські служби збирають ДНК-зразки вже на етапі прийому на службу, а також під час проведення різних операцій та завдань. У разі загибелі військовослужбовців чи поліцейських в зоні бойових дій або катастроф, їх тіла може бути важко ідентифікувати за допомогою традиційних методів, наприклад, таких, як ідентифікація за відбитками пальців тощо.

Тому, отримавши ДНК-зразки, можна порівняти їх з ДНК загиблих та встановити особу, а також інформацію про їх походження та інші характеристики.

Ця процедура є досить дорогим та багаточасовим заходом, але допомагає зменшити кількість невідомих загиблих та забезпечити спокій рідним та близьким. Процедура взяття ДНК для ідентифікації частин трупів воєнних та поліцейських осіб зазвичай виконується у лабораторії судово-медичної експертизи або спеціалізованій науково-дослідній установі.

Загальна інформація про цей процес по етапам:

1. Збір проби: медичний фахівець або кваліфікований лаборант проводить процедуру збору проби ДНК. Зазвичай це включає взяття зразків біологічного матеріалу, таких як кров, слина, волосся або тканина. У випадку з трупними частинами, можуть бути взяті відповідні проби з внутрішніх органів або кісток.

2. Документування і позначення: кожен зібраний зразок повинен бути чітко позначений з вказівкою інформації, такої як ім'я, ранг, номер служби та інші ідентифікаційні дані. Ця інформація буде використовуватися під час подальшої ідентифікації.

3. Пакування і маркування: зібрані проби ДНК слід правильно запакувати, застосовуючи стерильні контейнери і пакети. Кожен зразок повинен бути належним чином позначений, зазначаючи інформацію про походження, дату збору і унікальний ідентифікатор.

4. Транспортування: зібрані зразки ДНК повинні бути надійно запаковані і транспортовані до лабораторії зберігання і аналізу. Для збереження цілісності ДНК рекомендується використовувати спеціальні контейнери, що забезпечують умови низької температури.

5. Обробка і аналіз: прибувши до лабораторії, проби ДНК піддаються обробці, включаючи екстракцію ДНК з біологічного матеріалу. Далі проводяться різні молекулярні та генетичні аналізи для визначення генетичного профілю, який може бути використаний для ідентифікації особи.

На часі, в Україні застосовується процедура взяття ДНК для ідентифікації військовослужбовців та працівників поліції в разі виявлення їхніх трупів. Українські правоохоронні органи використовують методи генетичної експертизи для підтвердження ідентифікації загиблих осіб, зокрема за допомогою аналізу ДНК.

Процедура взяття зразків ДНК в Україні може включати в себе ряд етапів, подібних до загальної процедури, описаною раніше. Однак, конкретні деталі та протоколи можуть варіюватися залежно від організаційних положень та інструкцій, що застосовуються українськими правоохоронними органами.

В Україні існує Державна служба спеціальної комунікації та захисту інформації України, яка має спеціалізовану лабораторію з генетичної експертизи. Ця лабораторія проводить генетичні дослідження для ідентифікації осіб та для вирішення питань у кримінальних справах, включаючи військових та працівників правоохоронних органів.

Запровадження нових методів для ідентифікації трупів зменшить відсоток невстановлених осіб та допоможе сім'ям загиблих з гідністю поховати їх близьких. В умовах сьогодення дана методика є найбільш затребуваною для українських судово-медичних лабораторій так само і досвід країн, які вже ввели і користуються цими знаннями в своїй діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення 01.06.23 р.).

2. Як розшукати загиблих чи зниклих під час війни родичів. URL: https://zaxid.net/yak_rozshukati_zagiblih_chi_zniklih_pid_chas_viyni_rodich_iv_n1544173 (дата звернення 01.06.23 р.).

3. Кулешник Я. Ф., Сенік В. В., Сорокач О. В. Застосування інформаційних технологій для автоматизованої ідентифікації осіб : навч.-метод. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2019.

4. Пошук за ДНК: як знайти загиблих чи зниклих рідних під час війни? Інструкція МОЗ. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/06/8/249020/> (дата звернення 06.06.23 р.).

КОРУПЦІЯ У СУДОВІЙ ВЛАДІ

КРОПИВНИЦЬКА Валерія

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Національної академії внутрішніх справ

Корупція у судовій владі – це вияв неналежної поведінки у судових установах, наприклад, у судах, офісах судової адміністрації і в органах врядування судової системи, а також неналежна поведінка зовнішніх політичних діячів, приватних осіб чи представників громадянського суспільства, які намагаються неналежно чи незаконно вплинути на прийняття суддівських рішень.

Неналежна поведінка і корупція у судовій владі – це не лише поведінка, за яку передбачено кримінальну відповідальність. Так, у статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в описі категорії неналежної суддівської поведінки, за яку передбачено дисциплінарну відповідальність, входять випадки нерівного і несправедливого ставлення до відвідувачів суду, недотримання законних процедур, незабезпечення прозорості проваджень і доступу до інформації для відвідувачів суду і громадськості, відсутність участі у програмах освіти громадськості, надмірний формалізм чи процедурність, надмірна неформальність, довільне використання суддівського розсуду, а також обструкціонізм (перешкоджання), ледачість і некомпетентність. Неналежна поведінка часто уможлиблюється поганими чи нечіткими законами і положеннями, які регулюють судові процедури і суддівську поведінку [1, с. 10].

Коли судова влада погано працює через внутрішні слабкі місця чи зовнішній тиск, громадянам не забезпечується здійснення „правосуддя” і верховенство права опиняється під загрозою, а це може вести до нестабільності чи навіть серйозного конфлікту у суспільстві. У результаті – низький рівень довіри щодо ефективності судової гілки влади, сумніви щодо панування справедливості та правосуддя в державі.

З доповіді щодо верховенства права, схваленої Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року), вбачається, що доступ до правосуддя, представленого незалежними

та безсторонніми судами, є одним з обов'язкових елементів поняття “верховенство права”, а також таких самих елементів поняття “Rechtsstaat”, які є не лише формальними, а й субстантивними чи матеріальними [2, с. 37].

Актуальність існування й широкого поширення в Україні явища корупції та його руйнуючого впливу на усі сфери суспільства не викликає сумнівів. Починаючи із 2011 року, коли фактично було розпочато системну діяльність із формування державної антикорупційної політики, пов'язаної із розробленням антикорупційного законодавства та створенням низки антикорупційних органів, здобутки нашої країни у протидії корупції є, без перебільшення, скромними [3, с. 106].

Криміногенне підґрунтя широкого поширення корупції в Україні складають службові зловживання у судовій системі України. Такі дії суддів забезпечують можливість для багатьох корупціонерів уникнути належного покарання за корупційні дії. Тобто сфера правосуддя, що покликана забезпечувати законність і верховенства права у державі, сама перетворилась на корупційне середовище. Ця теза цілком підтверджується результатами досліджень багатьох соціологічних установ держави, а також впливає із кримінологічних досліджень корупції в Україні [3, с. 106].

Неналежна поведінка судових посадовців включає корупційні злочини, які Конвенція ООН проти корупції (КООНПК) радить державам вважати кримінальними злочинами, зокрема, хабарництво (і намагання дати хабаря, і отримання хабарів), присвоєння чужого майна, незаконне заволодіння чи інше нецільове використання майна державним службовцем, торгівля впливом, зловживання посадовими обов'язками з боку державних службовців, вона має свою специфічність, оскільки у випадку одержання неправомірної вигоди в обмін на застосування своїх владних повноважень суддя виносить рішення або вирок від імені держави й таким чином фактично прикривається нормою права [1, с. 10].

Ще однією з особливостей корупції в судових органах є її латентність, за якої практично виключається ситуація, коли суддя сам особисто натякає на пропозицію йому якоїсь неправомірної вигоди й отримує її від безпосередньо зацікавленої особи. Інша риса судової корупції полягає в її корпоративності, якою можна пояснити відсутність кримінальних справ, порушених за фактами цього явища в судах [4, с. 154].

Незаконне збагачення (що передбачає суттєве збільшення активів державного службовця, появу яких він чи вона не може обґрунтовано на основі своїх законних доходів), хабарництво і розтрата з боку державних службовців у приватному секторі у ході економічної, фінансової чи комерційної діяльності, відмивання грошей, а також приховування чи перешкоджання правосуддю по відношенню до цих злочинів (КООНПК, Статті 15-25). Кумівство серед державних службовців, коли вони вико-

ристовують своє службове становище, дискримінуючи когось на користь членів своєї сім'ї чи інших осіб, на користь яких вони схиляються, чітко у КООНПК не визначене, але вони є тими двома корупційними злочинами, які деякі країни вирішили вважати кримінальними, а інші застосовують до них адміністративні санкції [1, с. 10].

Приголомшливою новиною щодо корупції в судовій системі стала подія пов'язана з такою посадовою особою як Князев Всеволод Сергійович – ексголова Верховного суду. Вищий антикорупційний суд України 18 травня обрав запобіжний захід ексголови Верховного Суду Всеволоду Князеву, якого підозрюють в отриманні хабаря на 2,7 мільйона доларів. Суд ухвалив відправити Князева під варту на 60 днів з альтернативою внесення застави у розмірі 107 млн гривень, яку Апеляційна палата зменшила до 75 млн гривень. У разі внесення застави на Князева буде покладено низку процесуальних обов'язків. Суд ухвалив взяти під варту підозрюваного в залі суду.

Судова реформа проведена в 2015-2016 р. не стала дієвим інструментом із протидії корупції та не створила у суспільстві належної довіри до суду. У 2019 р. Президентом України Володимир Зеленський визначив, що судова реформа є пріоритетною. 16 жовтня 2019 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування», яким було припинено повноваження ВККС. Також запроваджено такі нові органи як Конкурсна комісія щодо відбору нових членів ВККС, Комісію з питань доброчесності та етики. До складу вказаних органів мали входити міжнародні експерти [5].

В умовах агресивної війни складно говорити про судову реформу, але це питання залишається досить актуальним. Україні потрібна реальна судова реформа, яка б забезпечила посилення доброчесності судових органів, ефективно й незалежне правосуддя, довіру суспільства до суду, незалежну кадрову політику у судовій сфері, що стане початком процесу налагодження довіри та повернення поваги до суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Корупційні ризики останніх реформ у судовій системі України. Програма реформування сектору юстиції “Нове правосуддя” (“Нове правосуддя”). Вікторія Дженнетт, експерт з питань судової реформи. Кемонікс Інтернешенл Інк. 19 вересня, 2017.

URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/NJ_Judicial_Corruption_Risks_Report_2017_UKR-1.pdf

2. О. Балацька Вплив корупційних ризиків у судовій системі України на реалізацію права особи на доступ до правосуддя. Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції : тези I Всеукраїнської науко-

во-практичної конференції (Хмельницький, 28 жовтня 2021 року). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2021. С. 37–39.

3. Колодяжний М. Г. Корупція у судовій системі України: стратегії запобігання. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф., (31 берез. 2017 р., м. Харків, Україна) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2017. С. 106 – 107.

4. Москвич Л. М. Корупційні детермінанти у судовій системі України. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. № 3, 2015. С. 153–162.

5. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів судового врядування: Закон України від 16.10.2019 р. № 193-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-20#Text>

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ МЕДИЧНОЇ ТА ДОМЕДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ЛАЗАРЄВА Олександра

курсант 1 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник: **БІДНЯК Ганна** – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

В умовах воєнного стану надзвичайно актуальним є вивчення надання допомоги при терористичних актах. При терористичних актах із застосуванням вибухових пристроїв (далі ВП) поліцейські, які опинилися зазвичай першими біля події, зобов'язані виходячи з чинного законодавства, надавати постраждалим першу допомогу. Наукою та медичною практикою встановлено, що при спрацьовуванні вибухових ВП виникають так звані зовнішні пошкоджуючі фактори (повітряна ударна хвиля, осколки корпусу або спеціальні вражаючі елементи, висока температура та ін.), які завдають потерпілим найрізноманітніших тілесних ушкоджень. Сукупність цих ушкоджень, отриманих людиною під час різних вибухів, вважаються вибуховою травмою. Характер і ступінь виразності морфологічних і клінічних ознак вибухової травми залежить від багатьох вищевказаних факторів, що пошкоджують, але ступінь їх впливу на

тіло людини залежить переважно від відстані до центру вибуху, конструктивних особливостей ВП і маси використовуваних вибухових речовин (далі ВР) [1].

Зазвичай медичні працівники після прибуття на місце події спочатку проводять сортування постраждалих за станом їхнього здоров'я та характером травм, а потім надають першу медичну допомогу.

А як бути поліцейським у цій ситуації, якщо лікарі швидкої медичної допомоги ще не приїхали?

До прибуття швидкої медичної допомоги (далі СПМ) поліцейський має сам визначити те, що йому потрібно робити насамперед. Але досвід співробітників, які раніше брали участь у подібних ситуаціях підказує, що робити це потрібно в наступній послідовності:

1) зупинити кровотечу у постраждалого будь-яким відомим йому способом;

2) визначити живих постраждалих від мертвих.

Це робиться досить просто: у живого працюють три основні системи організму, тобто у постраждалого є пульс на артеріях, визначаються дихальні рухи грудної клітки та зіниці реагують на світло. При цьому людина може бути як у свідомості, так і непритомною. А у людини у клінічній чи біологічній смерті цих ознак життя немає [2].

Щоб швидко визначити який вид смерті у потерпілого потрібно пошукати на його тілі трупні зміни, тобто ознаки охолодження тіла на дотик, трупне задублення шляхом пасивних рухів у великих суглобах кінцівок, трупні плями на ділянках тіла. При клінічній смерті, яка у звичайних кімнатних умовах триває лише 4-6 хвилин, потрібно терміново розпочати серцево-легеневу реанімацію та продовжувати її до появи ознак поживлення (з'явився пульс, дихання, якісь рухи тощо) потерпілого. За біологічної смерті порушувати обстановку, положення тіла, будь-які маніпуляції з ним без присутності судово-медичного експерта заборонені.

3) Виявити наявність та характер тілесних ушкоджень, що загрожує життю потерпілого ушкодження, а також загальний стан здоров'я потерпілого.

4) Доповісти по команді про те, що сталося, і викликати ШМД. До прибуття ШМД бажано також за наявності кількох постраждалих згрупувати їх за принципом однорідності надання першої допомоги та необхідності евакуації до лікувальних закладів. Це може зробити лише досвідчений поліцейський, який добре володіє не тільки правилами надання першої допомоги, але й практичними навичками у цій справі.

Як зазначають науковці, такий алгоритм доречний в цивільному житті. Під час обстрілів в зоні прямої загрози є свої особливості. Дії, послідовність та об'єм надання домедичної допомоги постраждалим буде

дещо відрізнитись в кожній в зоні. Окрім безпеки рятувальника, яка завжди посідає перше місце. [3]

Крім спеціальної первинної підготовки з першої допомоги при вступі на службу у поліцію кожен поліцейський повинен кілька разів на рік відпрацьовувати практичні навички з надання першої допомоги у спеціальних тренажерних центрах першої допомоги з подальшим складанням заліку або іспиту. Разом з першою допомогою поліцейських доцільно навчати правилам надання першої психологічної допомоги постраждалим, очевидцям та родичам, тобто вмінню знімати у них психічну напругу та заспокоювати.

Але особливу увагу слід приділити алгоритму дій поліцейського при наданні допомоги потерпілим у невідкладних станах, які неодноразово були досліджені у роботах науковців [4].

Для успішного виконання завдань, які стоять перед поліцейським на місці терористичного акту з використанням ВП, йому необхідно:

- Дотримуватися спокою, бути рішучим у своїх діях, особливо при панічних настроях оточуючих;

- Правильно оцінювати ситуацію, що склалася, швидко реагувати на її зміну. Вміти знімати психологічну напругу та заспокоювати оточуючих

- Надавати першу допомогу у першу чергу постраждалим із кровотечами, у клінічній смерті, асфіксії та небезпечними для життя травмами [5]

У воєнний час, медична і домедична підготовка поліцейських має специфічні особливості. Актуальні тенденції включають збільшений фокус на травматичній медицині, підвищену увагу до психологічної підтримки, ефективного використання медичних ресурсів та можливість застосування телемедицини. Важливо, щоб медична підготовка поліцейських була відповідною до особливостей воєнного стану, забезпечувала навички надання екстреної медичної допомоги, включала психологічну підтримку та навички ефективного використання медичних ресурсів, а також враховувала можливість застосування домедичної допомоги в умовах обмежених ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Данчин А.О. Організація надання кваліфікованої та спеціалізованої медичної допомоги при вогнепальних пораненнях м'яких тканин склепіння черепа. *Український нейрохірургічний журнал*. 2016. 3. С. 33-38.

2. Кузнєцов В.В. До лікарська допомога.

3. Bidniak Hanna, Pakulova Tetiana Stopping critical bleeding by workers without medical education. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. Special Issue № 1.2022. С. 66-72.

4. Бідняк Г.С., Никифорова О.А. Алгоритм дій поліцейського під час надання домедичної допомоги потерпілим у невідкладних станах. Відеопосібник. 2021 р.

5. Гвозд'ї С.П., Поліщук Л.М. Домедична допомога у надзвичайних ситуаціях. 2019.

НОРМАТИВНИЙ АКТ – ОСНОВНЕ ТА НАЙВАЖЛИВІШЕ ДЖЕРЕЛО СУЧАСНОГО ПРАВА

ПАДАЛКА Владислав

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Національного університету «Чернігівська політехніка»

Науковий керівник: **КОЗИНЕЦЬ О.Г.** – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін Національного університету «Чернігівська політехніка»

Поняття «нормативно-правовий акт» є одним із стрижневих понять у вітчизняній правовій системі, що пов'язано з його функцією джерела правових норм. Регулювання суспільних відносин, особливо ефективно вирішення конкретних життєвих ситуацій, забезпечується нормативно-правовими актами. Це поняття є не лише частиною інструментарію понять і категорій кожного юриста та правознавця, але й щоденно використовується в усіх сферах суспільного життя.

Сьогодні велика увага приділяється формуванню нормативно-правових актів, досліджується взаємозв'язок організації та самоорганізації в процесі породження, розвитку та становлення цього джерела права. Наведено ряд логічних міркувань про те, що з усіх джерел права нормативно-правові акти мають найбільший ступінь організації. Воно виникає тоді, коли статус держави досить сильний і державна влада сконцентрована. Відсутність у нормі побутових відносин інших джерел права або їх незначна роль у цій нормі свідчить про наявність жорстких централізованих методів керування та недемократичного режиму управління в державі.

Вітчизняну проблематику нормативно-правових актів досліджували багато вчених юристів. Одні з таких Л.М. Легін, С. Козуліна, Л.А. Корунчак, В.І. Риндюк та ін.

Основним джерелом внутрішнього права в Україні є нормативно-правові документи. Тому проблема їх класифікації покладена в основу навчальної програми з теорії держави і права. До критеріїв класифікації

нормативно-правових актів належать юридична дія, галузі, характер волевиявлення, сфера суспільних відносин, строк дії, сфера дії тощо.

Однак на думку Л. М. Легіна, має місце випадок, коли поняття нормативно-правових актів, яке широко вживається як на рівні науки, так і на рівні національного законодавства, не має закріпленого визначення на рівні нормативного права. Весь негатив, якщо спроектувати на нашу національну правову систему, можна списати на відсутність законодавчого визначення поняття. Однак законодавче закріплення визначення нормативно-правових актів не буде панацеєю, яка сприймається як належне для правової реальності з точки зору правового плюралізму [1, с.22].

На нашу думку прийняття нормативно-правового акту є досить складним процесом, який вимагає певної підготовки та керівництва його розробниками у випадках, коли його необхідно врегулювати. Слепе копіювання іноземного досвіду часто неефективне, оскільки не враховує особливості національних систем та показників.

Як зазначає, Козуліна С., нормативно-правові акти з невеликою юридичною силою не повинні суперечити нормативно-правовим актам з високою юридичною силою та не підлягають зміні чи скасуванню. У разі протиріччя між актами, які мають різну юридичну силу, переважну силу має акт, який має більшу юридичну силу. Проте відсутність у законодавстві чітко встановленої ієрархічної структури нормативно-правових актів викликає питання щодо його юридичної сили, а відтак і щодо пріоритету закону чи його застосування, тоді як на практиці вирішальним чинником є суб'єктивність суб'єкта правозастосування та при ухваленні судового рішення. Усе це, як правило, негативно впливає на стан правопорядку в державі [2, с.49].

Пильна увага ієрархічності (субординації) нормативно-правових актів і принципам розв'язання колізій у випадку неузгодженості правових приписів, що містяться у різних юридичних джерелах, приділялось досить багато наукових праць.

Фрактальність законодавства (у широкому значенні) проявляється також під час виділення окремих галузей чи підгалузей права. Зокрема, для аналізу характеру впливу законів на формування системи законодавства в певній сфері Л.А. Корунчак. Викладає свої погляди на поділ спеціальних та системоутворюючих законів. Перше – це питання про соціальне життя. Їхній вплив на розвиток законодавства обмежений, залежно від спеціальної функції закону, статуту чи іншої мети, як правило, передбаченої законодавчими актами системного характеру. Вплив системоутворюючого права на інші закони та підзаконні акти здійснюється через системний зв'язок між ними. Оскільки їхнє призначення займає чільне місце в регулюванні окремо визначених законодавчих галузей чи підрозділів нормативно-правових актів, вони містять основні положен-

ня, яким мають відповідати інші законодавчі акти, або безпосередньо передбачають закони чи підзаконні акти, зміст окремих ключових положень певних законів, поява нових законів та інших правових актів [3, с.25].

Щодо визначення поняття «система нормативно-правових актів» В.І. Риндюк пише, що система нормативно-правових актів розглядається як упорядкована сукупність нормативно-правових актів, розподіл яких залежить від критеріїв визначення. Водночас слід визнати, що система нормативно-правової поведінки об'єктивно зумовлена існуючою системою суспільних відносин, державно-організаційною формою, режимом державного устрою. Для простоти система нормативно-правових актів в Україні складається із законів України та підзаконних актів України. Однак, на перший погляд, таке просте твердження викликає двозначність і дискусію [4, с.104].

На нашу думку, зміст поняття «система нормативно-правових актів» очевидний – це система (сукупність) усіх нормативно-правових актів. Система нормативно-правових актів в Україні визначається чинним законодавством України і включає: Конституцію України, що має вищу юридичну силу, закони України, постанови Верховної Ради, що містять нормативні положення, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України. України, накази міністерств, дії органів місцевої державної адміністрації, дії органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

При цьому Л. Андрусєва згрупувала нормативно-правові акти за такими критеріями: 1) юридична сила – закони та підзаконні акти; 2) предмет законодавчої діяльності – акти, прийняті народом, главою держави, органами законодавчої та виконавчої влади, органи місцевого самоврядування 3) обсяг і характер дій – загальні дії, обмежені дії (спеціальні), спеціальні дії (надзвичайні); 4) галузі права – що включає норми конституційного, адміністративного, цивільного, трудового, сімейного права тощо; 5) зовнішні прояви – закони, укази, постанови, розпорядження тощо [5, с. 128-129].

Отже, характеристика нормативно-правових актів тісно пов'язана з характеристикою правових норм. Крім того, прийняття нормативно-правового акту є досить складним процесом, який потребує певної підготовки та орієнтації його творців на умови, які необхідно регламентувати. Можна сказати, що вітчизняне законодавство не має чіткого визначення регуляторної поведінки. Слід зазначити, що система нормативно-правових актів у вітчизняному законодавстві немає чіткої ієрархічної структури та викликає питання щодо юридичної сили законів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Легін Л. М. Нормативно-правовий акт: поняття та система ознак. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 21-26.
2. Козуліна С. Ієрархія нормативно-правових актів: сучасний стан та актуальні питання. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 2(78). С. 48-52.
3. Корунчак Л. А. Нормативно-правовий акт: синергетичний аспект. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. С. 25.
4. Риндюк В. І. «Система законодавства» та «система нормативно-правових актів»: до питання визначення та співвідношення понять. *Вісник НТУУ «КП» Політологія. Соціологія. Право*. 2019. № 41. С. 102–107.

ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ СТАДІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ

ПАЛКІНА Вікторія

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Національного університету «Чернігівська політехніка»

Науковий керівник: КОЗИНЕЦЬ О.Г. – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін Національного університету «Чернігівська політехніка»

Закон володіє вищою юридичною силою серед різноманіття інших нормативно-правових актів, а отже потребує достатньо глибокого дослідження з боку суб'єктів права. Закони у нашій державі приймаються виключно за чітко окресленою законодавчою процедурою. Законодавчий процес – це одна з найголовніших та основних парламентських процедур, вона очолює провідне місце серед інших форм та джерел правотворчості, саме тому варто чітко розуміти її особливості та етапи.

Даній темі присвячені роботи багатьох науковців. Зокрема, дослідженням даного питання або пов'язаних із ним займалися Г.І. Дутка, О.В. Богачова, М.В. Цвік, З.О. Погорелова, М.В. Савчин та ін.

Із законодавчого процесу впливають конкретні юридичні результати, тобто він тягне за собою наслідки у вигляді формалізації правового регулювання суспільних відносин у конкретній сфері життя громадян [6, с. 662].

М.В. Савчин зазначає: «Законодавчий процес – це упорядкована діяльність уповноважених суб'єктів у парламенті щодо підготовки, обговорення та прийняття законів». По-іншому це можна сформулювати

як упорядковану діяльність, внаслідок якої відбувається прийняття та затвердження законів [6, с. 663].

В Україні порядок затвердження законів закріплюється Конституцією України та детально прописаний у Законі України «Про Регламент Верховної Ради України». Відповідно до зазначених нормативно-правових актів, процес затвердження законів в Україні включає в себе:

1. Законодавчу ініціативу, тобто прийняття уповноваженим на те суб'єктом рішення про необхідність підготовки проекту нового закону. На цьому етапі суб'єкту законотворчості варто чітко розуміти потребу вдосконалення правового регулювання суспільних відносин у певній сфері життя громадян, наявність прогалин та неврегульованих законом проблем у суспільному житті [1, с. 25-26].

Г.І. Дутка зазначає: «Право законодавчої ініціативи не є всезагальним, не належить всім без винятку суб'єктам – громадянам, державним органам чи громадським організаціям. Це особливе, строго обмежене право» [2, с. 71]. Відповідно до статті 93 Конституції України право законодавчої ініціативи належить Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України. Стаття 154 Конституції України звужує коло осіб, що мають право законодавчої ініціативи стосовно внесення змін до Конституції України. Такий законопроект може бути поданий на розгляд Верховної Ради України виключно головою держави, або як мінімум третиною народних депутатів України від конституційного складу парламенту [4, с. 30-56].

2. На другому етапі відбувається підготовка законопроекту для його подальшого розгляду парламентом, тобто Верховною Радою України. З.О. Погорєлова з цього приводу висловлюється наступним чином: «Підготовка законів – це вид юридичної діяльності, що здійснюється уповноваженими на те суб'єктами, які володіють відповідними спеціальними та практичними знаннями» [5, с. 11-12].

Підготовка законопроекту включає в себе визначення думки суспільства та громадян держави щодо потреб, які може врегулювати даний законопроект; добір кола професіоналів у відповідній галузі, які можуть створити даний законопроект; підготовка робочої групи. Важливим аспектом є визначення можливих фінансових витрат. Крім цього, потрібно прогнозувати наперед наслідки, які може викликати прийняття даного закону. Відповідно, результатом дій з підготовки тексту проекту закону є подання цього законопроекту на розгляд парламенту [3, с. 277].

3. Наступним етапом відбувається розгляд і обговорення законопроекту у парламенті на пленарних засіданнях. На цьому етапі законопроект узгоджують між собою уповноважені суб'єкти на засіданні колегіального законотворчого органу або навіть за його межами. Таке обговорення може здійснюватися на зборах, засіданнях комісій, законопроект може обговорюватися в засобах масової інформації – на телебаченні,

радіо, в пресі, оцінку законопроекту можуть давати експерти науково-дослідних установ тощо [3, с. 277]. Шляхом винесення найбільш соціально значущих законопроектів на розгляд громадян та залучення до законотворчого процесу населення, у нашій державі реалізується принцип гласності, прозорості та відкритої діяльності парламенту.

Обговорення законопроектів парламентом зазвичай відбувається в ході трьох читань на пленарних засіданнях Верховної Ради України. На першому читанні проходить розгляд Верховною Радою основоположних положень законопроекту, його структури; парламент заслуховує доповідь ініціатора, обговорює можливі пропозиції щодо законопроекту. Друге читання передбачає постатейний розгляд законопроекту парламентом, відбувається постатейне голосування. При третьому читанні Верховна Рада затверджує законопроект в цілому [1, с. 27-28].

4. Після обговорення та редакції проекту нормативно-правового акту відбувається процедура його прийняття. Для офіційного затвердження та ухвалення закону в Україні необхідна проста більшість голосів від загальної кількості конституційного складу Верховної Ради України. Для ухвалення конституційних законів необхідна кваліфікована більшість голосів, тобто $2/3$ від конституційного складу парламенту [3, с. 278].

Закон, що був прийнятий парламентом, протягом десяти днів має оформитися Головним комітетом і податися на підпис Голові Верховної Ради України. Після підписання закону, його направляють Президентіві України, який протягом 15 днів із моменту отримання закону має підписати його та оприлюднити, або ж повернути законопроект до Верховної Ради України для його повторного розгляду [1, с. 28].

5. Усі закони набирають юридичну силу виключно після їх офіційного оприлюднення серед населення. Закони України вступають у дію через десять днів з моменту їх опублікування в офіційних джерелах, таких як «Голос України», «Офіційний вісник України» та «Відомості Верховної Ради України» [3, с. 278].

Отже, чинним законодавством України передбачений порядок затвердження законів. Для ефективного та сприятливого здійснення законотворчості необхідно враховувати всі етапи законодавчої процедури та дотримуватися її. Закони можуть прийматися виключно за чітко окресленою законодавчою процедурою, яка складається з наступних стадій: законодавча ініціатива, підготовка законопроекту, розгляд та обговорення законопроекту, безпосередньо прийняття закону та його офіційне оприлюднення. Важливим при затвердженні нових законів парламентом є врахування думки суспільства, потреб та інтересів населення, в деяких випадках навіть шляхом винесення законопроекту на всенародний розгляд. Вельми важливо брати до уваги наявні прогалини у законодавстві та необхідність внесення поправок чи пропозицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богачова О.В. Законотворчий процес в Україні: проблеми вдосконалення: дис. ... к-та юрид. наук: 12.00.01. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2006. 119 с.
2. Дутка Г.І. Конституційно-правові основи законодавчої ініціативи в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. С. 69-74.
3. Загальна теорія держави і права: М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
4. Конституція України: чинне законодавство станом на 01 вересня 2022 р.: Офіц. текст. Київ: Правова Єдність, 2022. 64 с.
5. Погорєлова З.О. Законодавчий процес в Україні: проблема теорії та практики: автореф. дис. ... к-та юрид. наук: 12.00.01. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2004. 18 с.
6. Савчин М.В. Конституційне право України: підручник / відп. ред. проф., д.ю.н. М.О. Баймуратов. К.: Правова Єдність, 2009. 1008 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

ПСКУН Анастасія

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Національної академії внутрішніх справ

Актуальність теми. Насильство є однією з найрозповсюдженіших форм порушення прав людини. Зазвичай, найбільше від насильства страждають жінки, діти та люди похилого віку. Насильство в сім'ї або родині притаманне для багатьох держав, незважаючи на їхні позитивні здобутки у законодавчій, політичній та практичній сферах [1]. Незважаючи на те, що насильство – один з найпоширеніших злочинів, соціальний тиск настільки сильний, що багато жертв сприймають його як невідворотне явище в житті і не повідомляють про нього. Інших потерпілих, які мають мужність звертатися по допомогу до органів влади, інколи відсилають назад, не сприймаючи їх серйозно. Інші не можуть знайти захист і справедливість через слабкість правової та політичної бази у своїх країнах [2, с. 8].

Проблематика теми. Проблема домашнього насильства дедалі гостріше постає у світі. Не лише в Україні, а й у найрозвиненіших європейських країнах, від насильства в сім'ї щодня потерпають сотні тисяч людей. Одним із головних чинників такого явища є замовчування факту домашнього насильства. Саме тому науковцям сьогодні вкрай важливо

на рівні із представниками правоохоронних органів, професійна діяльність яких пов'язана з боротьбою із домашнім насильством, досліджувати проблему на науковому рівні та ділитися передовими світовими надбаннями із суспільством.

Мета та завдання теми. Полягає у розкритті сутності поняття насильства в сім'ї, аналізі причин домашнього насильства, сфер, де воно трапляється щодо жінок, а також наслідків, які тягне за собою ця актуальна проблема сьогодення.

Для того, щоб в широкому форматі розкрити дану тему потрібно підкреслити основне поняття насильства. Тому можна зазначити, що насильство – це застосування сили до когось-небудь; примусовий вплив на когось, щось [3]. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнім насильством визначаються діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [3].

У законодавстві України, а саме в Законі України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”, прописано, що домашнє насильство поділяється на деякі види. Тому вважаю за доцільне розглянути ці види, щоб повноцінно охарактеризувати всю сутність даної теми. Одним з таких видів є фізичне насильство. Отже, можна зазначити, що фізичне насильство – це форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру [3].

Наступним в цій тематиці виступає психологічне насильство – це форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи [3].

Також має своє місце і економічне насильство – це форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру [3].

На нашу думку, найрозповсюдженішим та найжорстокішим є сексуальне насильство. Законодавці його характеризують як форму домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності [3].

На сьогоднішній день в Україні діє два чинних законодавства, за якими особа-кривдник (тобто та особа, яка вчинила дане порушення) може нести відповідальність за вчиненні нею протиправні діяння. До цих санкцій відноситься кримінальна та адміністративна. Стосовно адміністративної, то покарання за домашнє насильство зазначено в статті 173-2 КУпАП. Характеризуючи домашнє насильство за кримінальною відповідальністю, то потрібно посилатися на статтю 126-1 ККУ.

Згідно статті 173-2 КУпАП, правопорушник буде нести відповідальність у вигляді накладання на нього штрафу або адміністративний арешт, а саме: накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до семи діб (за ч. 1 ст.173-2 КУпАП); накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб (за ч.2 ст. 173-2 КУпАП) [4]. Згідно статті 126-1 ККУ, правопорушник підлягає під такі санкції – громадські роботи на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк до двох років [5]. Для подолання проблеми домашнього насильства дуже важливими є саме профілактичні способи запобігання плачевних наслідків. Необхідне подальше законодавче врегулювання питань захисту жертв домашнього насильства, проведення підвищення кваліфікації посадових осіб органів опіки та піклування й працівників інших компетентних органів, а також – узагальнення позитивної правової практики захисту прав жертв домашнього насильства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству. Міністерство освіти і науки України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text>.
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (стамбульська Конвенція): довідник для членів парламенту. Київ, 2013. 108 с.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Кримінальний кодекс України. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОКУРОРА ЯК СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

ПОЛІЩУК Дар'я

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Національного авіаційного університету

КУШНІР Катерина

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Національного авіаційного університету

Науковий керівник: ШАПЕНКО Л.О. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного та адміністративного права Юридичного факультету Національного авіаційного університету

Владні повноваження прокурора визначені Конституцією України, зокрема в ст. 131-1 закріплено основні функції покладені на органи прокуратури, які, в свою чергу, характеризують спрямованість прокурорської діяльності в цілому. Розгляд адміністративно-правових конфліктів судами адміністративної юрисдикції корелюється із інститутом конституційних функцій органів прокуратури, які згідно положень п. 3 ст. 131-1 Основного Закону мають право представляти інтереси держави в суді у виключних випадках та у визначеному законом порядку [1]. Не зважаючи на те, що до вивчення проблематики участі

прокурора в адміністративному судочинстві неодноразово зверталися вчені-адміністративісти, питання правового статусу прокурора як суб'єкта адміністративного судочинства потребує додаткового розгляду з метою вдосконалення організаційно-правового забезпечення представницької діяльності органів прокуратури.

Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАСУ), а саме ст. 53 визначається порядок участі у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Прокурор як суб'єкт адміністративного судочинства є уповноваженим органом держави, що діє в інтересах держави та забезпечує здійснення покладених обов'язків та функцій держави у спірних правовідносинах. Ст. 42 КАСУ закріплює склад учасників адміністративної справи, зокрема окрім сторін та третіх осіб згідно ч. 2 даної статті правом участі в адміністративному провадженні як однієї зі сторін по справі наділені органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб [2].

В ч. 4 ст. 53 КАСУ закріплено, що прокурор звертається до суду в інтересах держави, шляхом позовної чи іншої заяви чи скарги та обґрунтовує в чому полягає порушення інтересів держави, необхідність їх захисту, визначені законом підстави для звернення до суду прокурора, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах. Невиконання цих вимог має наслідком застосування положень, визначених ст. 169 КАСУ. Якщо суд прийме до розгляду позовну заяву поданою прокурором в інтересах держави в особі сторони обвинувачення, то таким чином зазначена сторона конфлікту у спірних правовідносинах набуває статусу позивача. Відповідно до ч. 4 ст. 54 КАСУ передбачено, що якщо уповноважений орган, який діє в інтересах держави, відмовляється від позову – не позбавляє прокурора права підтримувати позов і вимагати вирішення спору по суті. Однією із першочергових стадій початку відкриття адміністративного провадження є фактична згода особи на представництво її інтересів в суді уповноваженим органом прокуратури. Така згода практично засвідчується фактом звернення громадянина до органів прокуратури. Однак, ч. 4 ст. 58 КАСУ визначається, що «прокурори, слідчі, працівники підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, не можуть бути представниками в суді, крім випадків, коли вони діють від імені відповідних органів, що є стороною або третьою особою у справі, чи як законні представники сторони чи третьої особи». Представництво будь-якого із сторін учасника адміністративного провадження має бути підтверджене документально. Зокрема, ч. 1 ст. 59 КАСУ визначає форми процесуальних документів, а саме довіреність фізичної або юридичної особи, свідоцтво про народження дитини або рішення про призначення опікуном,

підклучальником чи охоронцем спадкового майна. Важливим є те, що відповідно до ч. 2 ст. 59 КАСУ «довіреність фізичної особи повинна бути посвідчена нотаріально або, у визначених законом випадках, іншою особою». На підставі ч. 8 ст. 59 КАСУ – якщо на момент розгляду справи не виявлено підтвердження повноваження представника на момент подання відповідної заяви, скарги, клопотання, то в момент подання представником до суду заяви, скарги, клопотання він додає довіреність або інший документ, що посвідчує його повноваження в органах державної влади. Однак, представництво прокурора регулюється та здійснюється виключно на підставах визначених у положеннях законодавства. Під час здійснення прокурором представництва інтересів держави в суді, безпосередня згода на реалізацію своїх владних повноважень, відповідних державних органів чи посадових осіб не потрібна.

Інститут прокурорського представництва в суді становить диференціацію правового становища прокурора як окремого суб'єкта судочинства. Аналізуючи законодавчі норми, якими врегульовується питання прокурорського представництва в адміністративному судочинстві, можна дійти певних висновків. Роль прокурора як самостійного учасника в адміністративному судочинстві, характеризується такими ознаками як: представництво в межах наділених повноважень в інтересах держави за позовами учасників судового провадження, прокурор в адміністративному провадженні виступає як відповідач, а також не заявляє самостійні вимоги на предмет спору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: від 28 червня 1996 р. № 30. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.05.2023).
2. Кодекс адміністративного судочинства України: від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 30.05.2023).

ПРАВА НА ОБ'ЄКТИ, СТВОРЕНІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ: ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ ВЛАСНИКА У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

РУДЕНКО Владислав

аспірант Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Розвиток цифрових технологій здійснюється досить швидкими темпами й нові здобутки створюють необхідність в актуальному правовому регулюванні. Одним із найбільш впливових та інноваційних напрямків сучасної технології є штучний інтелект (далі – ШІ). Він здатен досягти неймовірних результатів у галузі автоматичного розпізнавання, аналізу даних, автономної навігації та прийняття рішень. Із зростанням використання ШІ виникають нові виклики, зокрема щодо створення ефективною системи захисту тих об'єктів, які створюються за його допомогою.

01 грудня 2022 р. було прийнято Закон України «Про авторське право і суміжні права» [1]. Цей закон замінив свого «попередника», який з 1993 р. унормовував відносини щодо набуття, здійснення, припинення та захисту авторських і суміжних прав.

Щодо питання про визначення прав на об'єкти, створені за допомогою штучного інтелекту, то законом сформульовано новелу для українського законодавства у вигляді права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою.

Відповідно до визначення, що міститься в Новому словнику культурологічної грамотності, *sui generis* – це особа або річ, яка є унікальною у своєму класі [2, с. 79]. Звідси випливає, що неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою є унікальними, такими, що, незважаючи на наявність схожості з іншими подібними конструкціями, у цілому не мають прецедентів.

Термін *sui generis* у 20 столітті використовувався для розуміння прав інтелектуальної власності [3, с. 1]. Передбачалося, що права інтелектуальної власності знаходилися поза класичним поділом цивільних прав, тому потребували спеціального регулювання відмінного від права власності. З огляду на зазначене, можна констатувати, що законодавець не вважає об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, об'єктами авторського права, оскільки об'єкт авторського права (твір) може бути створений виключно творчою працею людини й одночасно повинен бути оригінальним. Таким чином, об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, не є творами та не охороняються авторським правом, зокрема тому, що створені не людиною.

Право *sui generis* поширюється на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини. Ви-

користання терміну «комп'ютерна програма» замість терміну «штучний інтелект» видається цілком виправданим, оскільки сучасний ШІ по суті і є комп'ютерною програмою, яка виконує окремі операції, властиві людському мозку, «здатна виконувати певні завдання шляхом обробки інформації, її аналізу та видачі певних результатів згідно з вбудованим алгоритмом» [4, с. 727]. ШІ відрізняється від інших комп'ютерних програм, зокрема, тим, що може генерувати об'єкти певного виду без постійного контролю зі сторони людини.

Необхідно звернути увагу на важливу деталь у зазначеному формулюванні, на безпосередній участі людини. Зокрема, деякі науковці зауважують, що визначення об'єкта правової охорони як такого, що згенерований комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини, передбачає повністю автономне функціонування ШІ, але подібних технологій на цей час не існує. Тому більш виправдано вважати, що відсутність безпосередньої участі людини виявляється в тому, що людина здійснює налаштування ШІ, завантажує у нього певну інформацію, дає команду розпочати процес аналізу даних або синтезу інформації на основі здійсненого аналізу, проте не керує кожним кроком, який потрібно зробити комп'ютеру. Людина не впливає на зміст цього об'єкта, який залежить тільки від вибору комп'ютера, а тому об'єкт є згенерованим без безпосередньої участі людини.

У ч. 1 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» підкреслено, що неоригінальний об'єкт, на який поширюється права охорона, утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта. Також зазначено, що твори, створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою [1, ст. 33]. Тобто здійснене розмежування випадків, коли комп'ютер використовується людиною як інструмент для втілення власних творчих задумів, як будь-яке інше обладнання, від випадків, коли людина не має безпосереднього впливу на процес генерування об'єкта і не визначає його зміст.

Відповідно до ч. 2 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» право *sui generis* на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, можуть набувати особи, яким належать майнові права або які мають ліцензійні повноваження на цю комп'ютерну програму (автори, їх спадкоємці, особи, яким автори чи їх спадкоємці передали (відчужили) майнові права на комп'ютерну програму), або особи, які мають ліцензійні повноваження на використання цієї комп'ютерної програми (правомірні користувачі) [1, ст. 33]. Відразу вбачається певна невизначеність і виникає закономірне питання: якщо на набуття права *sui generis* одночасно претендуватимуть і суб'єкт майнових авторських прав на комп'ютерну програму і ліцензіат, то стає не

зрозуміло, якими критеріями слід керуватися для встановлення особи, якій має належати це право. Хоча в такому випадку вказана стаття дозволяє визначати в договорі інші умови належності права *sui generis*. Незважаючи на те, що таке формулювання також містить певну невизначеність та, все ж таки, мабуть, вказана норма дозволить здійснити процес набуття права *sui generis* третьою особою, яка не є суб'єктом авторського права на комп'ютерну програму або ліцензіатом, однак вказана в договорі як майбутній суб'єкт права *sui generis*. У контексті трудових відносин це може бути роботодавець.

Законом не встановлено, проте у правовій доктрині розглядалися й інші можливі суб'єкти набуття прав. Наприклад, кінцевий користувач, як особа, яка ініціює генерування певного об'єкта, вона може бути як власне ліцензіатом, так і працівником юридичної або ж фізичної особи-ліцензіата. У такому випадку логічною є конструкція, що права набуваються кінцевим користувачем та передаються юридичній особі-роботодавцю, яка володіє системою ШІ, за аналогією до службових творів. З огляду на це вбачається, що питання про суб'єктів прав на об'єкти, які створені комп'ютерною програмою залишається відкритим.

Беззаперечним є твердження про те, що утворення автономного комп'ютерного творіння не призводить до виникнення особистих немайнових прав, оскільки на відміну від правової охорони людських творів, за якої особисті немайнові права встановлюють зв'язок між автором і його твором, такий зв'язок не виникає між об'єктом, згенерованим ШІ, та суб'єктом права *sui generis*. Тому режим правової охорони результатів автономного функціонування комп'ютера може передбачати тільки майнові права, пов'язані з використанням цього об'єкта. Обсяг таких прав повністю збігається з майновими авторськими правами на твір, передбаченими в законодавстві. Суб'єкт права *sui generis* має право використовувати відповідний об'єкт, а також виключне право дозволяти або забороняти використання цього об'єкта іншими особами будь-якими способами.

Можна підбити підсумки, що запроваджений режим правової охорони об'єктів, згенерованих штучним інтелектом, подібний до режиму майнових авторських прав.

Деякі інші елементи цього режиму потребують подальших досліджень і можуть бути уточнені з тим, щоб право *sui generis* на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини, краще відображало потреби такої правової охорони та більшою мірою забезпечувало баланс інтересів між суб'єктами цього права й суспільством, та між роботодавцем і працівником.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 р. № 2811-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>
2. Hirsch, Eric Donald, Jr., Kett, Joseph F., Trefil, James. Sui generis // The New Dictionary of Cultural Literacy. Boston, New York : Houghton Mifflin Harcourt, 2002. P. 79.
3. Остапчук В. Природа права інтелектуальної власності. *Часопис Київського університету права*. 2003. № 4.
4. Shtefan A. Creativity and artificial intelligence: a view from the perspective of copyright. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*. 2021. Vol. 16. Issue 7. P. 720-728.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПИТАННЯ ПРАВА ТА МОРАЛІ

СІВАЧЕНКО Дар'я

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ДРУЖКОВА І.С. – кандидат історичних наук, доцент, Одеський державний університет внутрішніх справ

Співвідношення між правом і мораллю протягом століть було темою, яка цікавила філософів і правознавців. Хоча закон і мораль часто використовуються як взаємозамінні, вони мають різні визначення. Право відноситься до набору правил і норм, дотримання яких здійснюється державою, тоді як мораль відноситься до набору принципів і цінностей, які керують індивідуальною поведінкою. Відомий вислів Іммануїла Канта: «Мораль і право – це як зоряне небо наді мною і моральний закон у мені». Таким чином, хоча закон і мораль переплітаються, вони не є одним і тим же.

Теоретичні підходи до співвідношення права і моралі різноманітні. Деякі стверджують, що право є похідним від моралі, тоді як інші вважають, що право і мораль незалежні одне від одного. Однак більшість науковців погоджуються з тим, що право і мораль доповнюють один одного і підсилюють один одного. Дотримання правових норм вважається моральним обов'язком громадян, а моральні принципи часто лежать в основі правових норм. Єдність і відмінність права і моралі створюють складний взаємозв'язок, який постійно розвивається.

Незважаючи на схожість, закон і мораль мають суттєві відмінності. Моральні цінності є суб'єктивними та можуть відрізнятися між окре-

мими людьми та культурами, тоді як правові норми є об'єктивними та однаково застосовуються до всіх членів суспільства. Крім того, у той час як мораль базується на індивідуальній свідомості, право забезпечується державою та підкріплюється загрозою покарання. У той час як деякі теорії стверджують, що закон і мораль нерозрізнені, інші стверджують, що це окремі сутності, які іноді можуть конфліктувати одна з одною. Зрештою, зв'язок між правом і мораллю є складним і багатограним і продовжує бути предметом постійних дискусій і дискусій.

Історичний розвиток правових систем часто базувався на моральних принципах. Норми права містять такі моральні принципи, як справедливість, свобода, гуманізм, рівність, які сприяють розвитку теорії права та теорії моралі. У контексті аналізу співвідношення права, моралі та релігії важливо простежити, як цей зв'язок змінювався протягом історії людства. Питаннями оптимальної взаємодії політики та моралі на різних етапах розвитку суспільно-політичного життя філософи та історики давно займаються. Отже, мораль відіграла значну роль у розвитку правових систем.

Моральні принципи також відіграють вирішальну роль у процесі прийняття рішень у правових системах. Моральний зміст конституційних норм щодо правосуддя та правоохоронної діяльності є суттєвим у забезпеченні чесного та справедливого застосування закону. Професія юриста також має свій набір моральних принципів, які визначають етику людини, яка присвятила своє життя захисту права. Це актуалізує роль науки про правову мораль у вивченні специфіки правової етики. У сучасній Україні мораль відіграє особливу роль, оскільки в моралі зафіксовані загальнолюдські цінності, необхідні пересічній людині.

Зв'язок між правом і мораллю був предметом дискусій серед науковців. Юридичний позитивізм розвиває описову теорію правової системи, в якій аналіз системи відокремлений від її оцінки. Навпаки, теорія природного права стверджує, що право і мораль нероздільні і що право повинно базуватися на моральних принципах. Однак і право, і мораль існують у сфері моралі і не можуть впливати на суспільні відносини окремо одне від одного. Мораль – це система норм і принципів, які виникають із необхідності узгодження інтересів індивідів між собою та суспільством, тоді як право – це система правил і норм, які забезпечуються державою. У книзі «Мораль права» Л. Л. Фуллер розглядає складні проблеми права і моралі та зусилля, необхідні для підтримки будь-якої правової системи. Таким чином, співвідношення права і моралі є складним і багатограним.

Зв'язок між правом і мораллю був предметом дискусій протягом століть, оскільки обидва є важливими регуляторами людської поведінки. У той час як вони поділяють відносини єдності та відмінності, між правовими та моральними нормами можуть виникати конфлікти. Правові

норми є результатом правотворчої діяльності держави, а моральні норми формуються практикою взаємодії людей і відображають їх історичні, культурні та релігійні переконання. Незважаючи на відмінності, правові норми підтримуються моральними принципами. Дотримання правових норм є моральним обов'язком громадян, який визначається морально-правовою культурою суспільства. Отже, баланс між правом і мораллю має важливе значення для нормального функціонування суспільства та захисту прав людини.

Культурні та релігійні відмінності в моральних переконаннях також можуть призвести до конфліктів між правовими та моральними нормами. Мораль збагачує людину не тільки знаннями про предмети самі по собі, але й орієнтує її у світі культурних цінностей. Релігія є однією з найважливіших речей у житті людини, яка формує її етичні та моральні правила, норми та звичаї. Однак взаємодія між правом і мораллю не завжди є чіткою, і деякі вчені навіть сумніваються у зв'язку між цими двома поняттями. Таким чином, важливо враховувати культурні та релігійні відмінності, збалансовуючи правові та моральні норми.

Не можна ігнорувати роль політики та влади у формуванні правових і моральних норм. Такі етичні поняття, як добро, справедливість, чесність і порядність, важливі не лише в особистому житті, але й у політиці та управлінні. У той час як правові стандарти чітко визначені та закріплені у формі законів і рішень, моральні норми переважно відображають загальнолюдські цінності. Значним є також вплив моралі на міжнародне право, оскільки мораль часто має пріоритет у правотворчому процесі. Тому баланс між правом і мораллю має враховувати роль політики і влади у формуванні правових і моральних норм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абдулаєв М.І. Право і мораль: загальне і особливе. Теорія держави і права. Підручник, 2004 URL: <http://uport.inf.ua/112-pravo-moral-obschee.html> (дата звернення: 10.06.2023).
2. Євтухович І.М. Мораль і право в системі соціальних уявлень та їх місце й роль у діяльності Національної поліції України: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 212с.
3. Кушніренко А.В. Проблеми співвідношення права та моралі. URL: <https://cutt.ly/ywtdTkSd> (дата звернення: 10.06.2023).
4. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. URL: https://yurincom.com/wp-content/uploads/2019/08/Krestovskaya_Matveeva_zmist.pdf (дата звернення: 10.06.2023).
5. Скакун О.Ф. Норми моралі і норми права: їх зв'язок і взаємодія. Теорія держави і права. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1646.html> (дата звернення: 10.06.2023).

6. Джей Джі. Різниця між правом і мораллю
URL: dovidka.biz.ua/riznitsya-mizh-pravom-i-morallyu/ (дата звернення: 10.06.2023).

7. Сидоренко О. М. Право та мораль як основні способи правового впливу на поведінку суб'єктів. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова; МОН України, НУ «ОЮА», Каф.крим. права та ін. крим.-прав. дисциплін Миколаїв. ін-т. права, ПРЦ НАПрНУ, ГО «Всеукр. Асоціація крим. права» . Миколаїв : Іліон, 2016.С. 405-420.

НОВЕЛИ ЧИННОГО ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗМІНИ ІСТОТНИХ УМОВ ПРАЦІ ТА ПЕРЕВЕДЕННЯ НА ІНШУ РОБОТУ В УМОВАХ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

СОЛОМОНОВА Карина

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
факультету історії і прав
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: **КОВАЛЕНКО Олена** – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Події 24 лютого 2022р докорінно змінили буття українців і України і визначили нову реальність: життя в боротьбі. При чому мова йде не тільки про боротьбу за свою землю, свою територію, державні кордони – що, звичайно, є первинним для кожного з нас, а мова ще й про боротьбу за можливість збереження нормального порядку ведення трудової діяльності, результати якої як до війни. так і під час неї, забезпечують пересічного українця засобами для існування.

Так Верховною Радою України, було прийнято спеціальний Закон № 2136-ІХ від 15 березня 2022 р. «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який вніс свої корективи у правове регулювання змін істотних умов праці в умовах збройної агресії рф [1].

Так, за загальним правилом, що встановлює Кодекс законів про працю України (далі КЗпП України), про таку зміну працівника мають повідомити за два місяці [2, ч.3 ст. 32]. До зміни істотних умов праці КЗпП України відносить, зокрема, «зміну систем та розмірів оплати пра-

ці, пільг, режиму роботи, встановлення або скасування неповного робочого часу, суміщення професій, зміну розрядів і найменування посад та інших» [2. ч.3 ст. 32], але даний перелік не є вичерпним [2].

Так, виходячи з вищевказаного та звертаючись до положень Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» необхідно зазначити, що останній виключає правило повідомлення працівника за два місяці про зміну істотних умов. Із чого можна зробити висновок, що даний строк на момент дії воєнного стану є де-факто невідзначеним, але повідомлення має бути здійснене до моменту впровадження цих змін [1, ч.2 ст.3].

За загальним правилом обов'язком роботодавця є: ознайомити працівника з розпорядженням (наказом) про зміну істотних умов, що може відбутися. Також необхідно отримати документальну відповідь працівника, в котрій він або погоджується, або відмовляється від таких змін. Це є важливою процедурою, так як, відповідь працівника тягне за собою певні юридичні наслідки. Якщо, наприклад, працівник не погоджується на зміну істотних умов, то його може бути звільнено на підставі п.6 ч.1 ст. 36 КЗпП України, тобто за незгоду працювати в нових істотних умовах праці [2]. Також Закон «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» не вказує про не застосування ст. 44 КЗпП в цьому випадку, таким чином, працівник має право на вихідну допомогу, розмір котрої не повинен бути меншим від середнього місячного заробітку працівника, як це визначено у згаданій ст.44 КЗпП України [2].

Роблячи висновок щодо проаналізованого питання можна визнати, що дані нововведення є доцільними, враховуючи всі фактичні обставини, що пов'язані з бойовими діями.

Розглядаючи питання переведення працівника в умовах воєнного стану, то варто зазначити, що законодавець зазначає, що згода працівника не потрібна. Подібні приписи містяться в ч.2 ст. 33 КЗпП. Важливо враховувати факт того, що ця робота не повинна суперечити стану здоров'я працівника. В ч.1 ст. 3 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» законодавець чітко вказує на заборону на переведення працівника в місцевість де тривають активні бойові дії [1, ст.3].

Також варто звернути увагу на підстави для переведення працівників. Так за положеннями ч.2 ст. 33 КЗпП України такими є: відвернення або ліквідація наслідків стихійного лиха, епідемій, епізоотій, виробничих аварій, а також інші обставини, які ставлять або можуть поставити під загрозу життя чи нормальні життєві умови людей, а відповідно до приписів Закону «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» причинами переведення можуть бути лише відвернення або ліквідація наслідків бойових дій, а також інших обставин, що ставлять або

можуть становити загрозу життю чи нормальним життєвим умовам людей [1, ч.1 ст.3].

Що стосується регулюванні оплати праці за новою роботою, внаслідок переведення, то воно і в період режиму воєнного стану залишається врегульованим за загальними приписами, тобто не нижче за середню заробітну плату за попередньою роботою [2].

Таким чином, можна зробити висновок, що в умовах дії режиму воєнного стану законодавець відкоригував механізм зміни істотних умов праці та переведення на іншу роботу таким чином, щоб врахувати існуючі форс-мажорні обставини, забезпечити сталий процес виробництва та можливість швидкого реагування на непередбачувані обставини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану. Закон України від 15 березня 2022 року N 2136-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.
2. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

КРИМІНАЛЬНА ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ росії

ТКАЧЕНКО Анастасія

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: ТИМОФЄЄВА Л.Ю. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Ця тема є актуальною на сьогоднішній день, бо під час вторгнення росії ще з 2014 року призвело до значних екологічних проблем на навколишнє середовище, здоров'я людей, економіки, естетичну цінність природи, тощо. І про це важливо говорити, бо для того щоб розв'язати цю проблему потрібно багато ресурсів, а під час війни це важко зробити. Але здійснення невідкладних заходів з мінімізації екологічних наслідків конфлікту та забезпечення безпеки людей та навколишнього середовища, можливо.

Тому потрібно фіксувати та притягувати до відповідальності тих, хто заподіяв екологічну шкоду нашій природі. Оскільки екологічна

шкода може мати серйозний вплив на людей та довкілля, кримінальна відповідальність за такі дії є важливим інструментом для забезпечення охорони природного середовища та захисту здоров'я громадян.

Якщо говорити про шкоду довкіллю, то потрібно зазначити про «екоцид» як дію під яку підпадає росія. Екоцид це усвідомлене, серйозне, довгострокове, незворотне спричинення шкідливої дії навколишньому середовищу. Наразі, у Кримінальному кодексі України визначення «екоциду» є в статті 441, це масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також інші дії що спричинили, або можуть спричинити екологічну катастрофу [1]. Також важливим є відмежування «екоциду» від кримінального правопорушення проти довкілля статті 236-254. Так, екологічна катастрофа – це поняття щодо наслідків, яке використовується для опису ситуацій, коли стався значний збій в екосистемі, що призвело до серйозної шкоди навколишньому середовищу та людям. Такі катастрофи можуть мати різноманітні причини, такі як природні катаклізми, техногенні аварії, пожежі, неправильне використання природних ресурсів тощо. Наслідки екологічної катастрофи можуть бути різноманітні: забруднення повітря, води, ґрунту, вирубування лісів, вимирання тваринних та рослинних видів, пошкодження здоров'я людей та інші. Дії які були завдані проти довкілля можуть бути навмисні і неумисні.

1. Умисні дії щодо довкілля можуть включати свідоме забруднення повітря, води, ґрунту, вирубування лісів та інші активності, які спричиняють шкоду навколишньому середовищу та здоров'ю людей.

2. Неумисні дії щодо довкілля, зазвичай, виникають в результаті недбалості, необережності або незнання правил та норм, що регулюють взаємодію з природою. Наприклад, випадкове розливання отруйних речовин у річку, неправильне зберігання токсичних відходів, тощо.

Але якщо це не спричинило катастрофи, то це вважається кримінальне правопорушення проти довкілля, бо на відмінну від «екоциду» воно може бути вчинене тільки умисно, і те що призвело до катастрофічних наслідків.

Відповідальність за екоцид, карається позбавленням волі від 8 до 15 років, притягнення до кримінальної відповідальності настає із шістнадцяти років [1].

Однак, Україна є підписантом багатьох міжнародних угод та конвенцій, що стосуються захисту навколишнього середовища та боротьби зі злочинами проти природи, а отже це допоможе у відкриті кримінального провадження щодо росії. Тому що міжнародна правова допомога може бути корисною для України у справі кримінальних правопорушень, які були скоєні росією проти довкілля на території України, наприклад, під час конфлікту в Криму або на сході України. Міжнародна правова допомога може полягати в обміні інформацією та доказами, спі-

льному проведенні слідчих дій та експертиз, а також у забезпеченні екстрадиції осіб, які вчинили кримінальний злочин проти довкілля на території України та переховуються за межами країни.

Отримання міжнародної правової допомоги може допомогти Україні у забезпеченні справедливості та покаранні винних осіб, а також сприяти відновленню зруйнованих екосистем та запобіганню подібним кримінальним діянням в майбутньому.

Якщо конкретизувати в цілому, то з 2014 року було відкрито 20 кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень росією проти довкілля кваліфіковано Кримінальним Кодексом України статтею 240, статтею 241, статтею 438.

Сьогодні в Україні під час повномасштабної війни, росія наробила значної шкоди довкіллю на території нашої землі, а саме: загроза для морського довкілля: після анексії Криму Росія розпочала будівництво Керченського мосту через Керченську протоку, що створило серйозну загрозу для морського довкілля в Азовському та Чорному морях; будівництво мосту також вплинуло на біорізноманіття та міграцію тварин, що мешкають в цій області; Чорнобильська атомна електростанція була захоплена, масові обстріли; обстріли "Джерела нейтронів" у Харкові, це ядерна установка; масові загибелі птахів на Чорнобаївських птахофабриці, що призвело до катастрофи; викиди забруднюючих речовин; забруднення водних ресурсів. Тому такі дії які загрожують не лише Україні, а й цілому світу, прокуратура відкрила кримінальне провадження за статтею 441 ККУ про екоцид та статтею 438 звичаїв війни [1]. Крім цього, прокурори Спеціалізованої екологічної прокуратури відкрили близько 40 кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень щодо вище зазначених законів, але війна їде справи в кількості ростуть, і фіксації все більше. Адже вже повідомляється про те, що внаслідок вторгнення росії в акваторії Чорного моря фіксується з кожним днем про загибель дельфінів щонайменше п'ятдесят тисяч. А також, ми розуміємо що понад мільйон свійських тварин та тварин дикої природи загинуло [2].

Рахування злочинів відбувається: прокуратурою; оперативний штаб при Державній екологічній інспекції України; також онлайн фіксація за допомогою онлайн-платформи «ЕкоСистема», де створений офіційний ресурс «ЕкоЗагроза»; Центр екологічних ініціатив «Екодія» інтерактивна карта, де відображаються екологічні правопорушення з 24 лютого [3]. Мета громадян: це обов'язкове фіксування за допомогою застосунків шкоду яка спричиняє росія довкіллю, щоб був факт доказу у судді. Та наявність усіх документів які саме будуть виступати фактом того, що вони спричинили тяжкі злочини проти довкілля.

Також, мінімізувати наслідки кримінального злочину проти довкілля росією можна шляхом:

1. Проведення екологічних розслідувань та оцінок наслідків забруднення довкілля та природних ресурсів.
2. Проведення комплексних заходів щодо відновлення природних екосистем та біорізноманіття.
3. Застосування заходів щодо мінімізації негативного впливу промисловості та інших джерел забруднення на довкілля.
4. Створення та зміцнення національних та міжнародних законів та механізмів захисту природи та довкілля.
5. Прийняття міжнародних заходів та санкцій щодо росії за її неправомірні дії проти довкілля та природних ресурсів України.

Також важлива думка Л.Ю. Тімофєєвої, щодо шляхів подолання кримінального злочину проти довкілля рф. У своїй роботі зазначає, оптимізування національного законодавства із законодавством Європейського союзу, задля ретельної фіксації злочинів проти довкілля. Також зазначає такий принцип як «забруднювач платить», ця концепція полягає в тому щоб кошти які ми отримуємо, спрямовувалися на необхідні заходи для відновлення нашої навколишньої природи. Дуже необхідним також Л.Ю. Тімофєєва визначає співпрацю з міжнародними та європейськими організаціями, задля контролю та охорони довкілля, моря від забруднень. Зазначає, важливість залучення волонтерських рухів з дотриманням національного законодавства та норм щодо захисту моря [4] Отже, за допомогою заходів та процедур ми зможемо мінімізувати наслідки екологічної катастрофи та захистити природні ресурси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. 2001р. №25-26. Ст. 131. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Одеська обласна організація «Зелений лист» стаття URL: <https://zeleniy-list.od.ua/ukrayina-rozslidue-ekoczyd-rosiyi-stosovno-chornomorskyh-delfiniv/>
3. Марія Спалекстаття «Війна й екологія» від 23.12.2022. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/30884/2022-12-23-viyna-y-ekologiya-shcho-spilnogo-v-ukrainy-z-kuveytom/>
4. Тімофєєва Л.Ю. Конституційне право на безпечне довкілля та екологічний тероризм в умовах російської агресії. Матеріали щорічної науково-практичної конференції «Сучасне кримінальне право України: конституційний, міжнародно-правовий та порівняльно-правовий виміри» (Яценківські читання). 2 лютого 2023 р. Київ. Кафедра кримінально-правової політики та кримінального права ННП КНУ ім. Т. Шевченка. С. 146-152.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

ТОРМА Саболч

аспірант 1-го курсу юридичного факультету
ВНЗ «Національна академія управління»

Умови воєнного стану несуть значні виклики для публічного управління та адміністрування об'єднаних територіальних громад. Воєнний стан породжує складні проблеми, які вимагають швидкої та ефективної реакції владних структур на всіх рівнях. Незавершений процес децентралізації, неперервна євроінтеграція, невпинне прагнення до швидкого вступу до Європейського Союзу та постійна потреба у генерації ресурсів для задоволення місцевих потреб ставлять додатковий тиск на об'єднані територіальні громади. Розв'язання цих складних питань можливе лише шляхом вдосконалення та оперативної адаптації системи публічного управління та адміністрування об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ).

При дослідженні діяльності об'єднаних територіальних громад у контексті триваючої війни, що триває протягом тривалого періоду, надзвичайно важливо виявити та проаналізувати наступні проблемні питання:

1. Проблеми бюджетної децентралізації, в контексті воєнного стану набувають особливої актуальності та складності. Варто зазначити кілька ключових питань, пов'язаних з бюджетом та фінансовим управлінням ОТГ:

- адаптація бюджету та місцевих програм: Воєнний стан вимагає оперативних змін у бюджетних призначеннях та програмах для забезпечення негайної підтримки та безпеки громадян. Гнучкість та ефективність у внесенні змін стають вирішальними факторами у забезпеченні потреб громад.

- фінансування військових формувань: Забезпечення адекватних ресурсів для фінансування військових потреб вимагає ретельного планування та розподілу бюджетних коштів. ОТГ повинні знайти баланс між соціальними потребами громади та необхідністю забезпечення оборони території.

- соціальний захист та підтримка внутрішньо переміщених осіб: Воєнний стан супроводжується масовими переміщеннями населення, що потребує ефективних заходів соціального захисту та підтримки. ОТГ повинні забезпечити належні умови життя та дотримання прав внутрішньо переміщених осіб.

- управління трудовими відносинами та оплата праці: В умовах воєнного стану, організація трудових відносин та визначення достойної оплати праці стають складними завданнями. ОТГ повинні забезпечити справедливі умови для працівників бюджетної сфери та посадових осіб місцевого самоврядування.

- оборона та фінансова спроможність: Важливим аспектом воєнного стану є забезпечення необхідних ресурсів для проведення заходів з територіальної оборони. ОТГ повинні шукати шляхи підвищення своєї фінансової спроможності для забезпечення надійності та безпеки на місцевому рівні [1].

2. Обов'язок забезпечення безпеки та захисту громадян у небезпечних умовах, покладені Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» на обласні та місцеві адміністрації [2], є однією з найважливіших проблемних сфер публічного управління та адміністрування об'єднаних територіальних громад в умовах воєнного стану. Детальна увага до цього питання є вирішальною для забезпечення безпеки громадян та збереження життя та майна в умовах загрози та нестабільності. Зокрема:

- ОТГ повинні розробити та впровадити плани та заходи для захисту своїх громадян. Це може включати організацію евакуаційних маршрутів, створення укриттів та протипожежних систем, розробку систем оповіщення та спостереження, а також надання інструкцій та навчання населення щодо поведінки в небезпечних ситуаціях.

- воєнний стан може підвищити ризик терористичних актів та злочинності. ОТГ повинні співпрацювати з правоохоронними органами та вживати заходів для попередження та розкриття злочинів, забезпечення публічної безпеки та встановлення контролю за місцевими територіями.

3. Однією з важливих ролей об'єднаних територіальних громад є забезпечення інформаційної безпеки та боротьба з поширенням дезінформації. ОТГ мають потенціал стати ключовими акторами в цих процесах на місцевому рівні і впливати на формування правильної інформації, забезпечуючи населення достовірними даними та запобігаючи поширенню неправдивої інформації.

Перш за все, ОТГ можуть виконувати важливу роль у зборі, аналізі та поширенні інформації про події та ситуації на своїх територіях. Як місцеві представники, вони мають ближчий доступ до джерел інформації та можуть встановлювати контакти зі звичайними жителями, органами влади, громадськими організаціями та ЗМІ. Це дозволяє їм отримувати достовірну інформацію про події на місцях, що стосуються безпеки та захисту громадян, і передавати її мешканцям своїх громад.

Далі, ОТГ можуть розвивати власні механізми комунікації та інформування населення. Шляхом створення веб-сайтів, соціальних медіа-сторінок, електронних розсилок та інших каналів спілкування, вони мо-

жуть поширювати правдиву інформацію про небезпеки, профілактичні заходи, надавати важливі поради та інструкції з поведінки в умовах воєнного стану. Такі канали комунікації допомагають забезпечити швидке, цільове та достовірне поширення інформації серед мешканців громади.

Крім того, ОТГ можуть залучати громадські організації, активістів та експертів для спільної роботи зі збору та аналізу інформації, виявлення та протидії дезінформації. Це може включати проведення навчань, семінарів, круглих столів з питань інформаційної безпеки, сприяння розвитку медіаграмотності та критичного мислення серед населення. Взаємодія з активною громадськістю сприяє створенню сильної мережі, що бореться з поширенням дезінформації та виявляє шкідливі інформаційні впливи.

Воєнний конфлікт, що співпав з незавершеним процесом децентралізації, поставив перед об'єднаними територіальними громадами надзвичайно складні завдання. Але завдяки наполегливій роботі адміністративного персоналу та взаєморозумінню громадян, вдалося впоратися з багатьма проблемами.

Цей період випробувань продемонстрував силу спільної праці та волі до перемоги. Об'єднані громади зуміли виявити високий рівень організованості та ефективності у розв'язанні важливих питань. Вони зосредили зусилля на забезпеченні безпеки та захисту громадян, наданні підтримки військовим формуванням та соціальному захисту внутрішньо переміщених осіб.

Незважаючи на досягнуті чудові результати, об'єднані територіальні громади завжди усвідомлюють, що є ще багато роботи, щоб продовжувати рухатись вперед. Необхідно активно розробляти та удосконалювати нормативну базу, що врегулює всі проблемні питання. Наприклад, прийняття закону про дезінформацію, розширення законодавства щодо цивільного захисту з урахуванням нинішньої ситуації, розробка ефективних механізмів передачі коштів від місцевих адміністрацій на допомогу бійцям та армії.

Такі кроки сприятимуть подальшому зміцненню інфраструктури та підвищенню рівня безпеки громадян. Об'єднані територіальні громади мають великий потенціал у розв'язанні проблем, що виникають під час воєнного часу, і вони готові вживати всіх необхідних заходів для забезпечення благополуччя своїх мешканців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Громади отримують експертні роз'яснення з питань місцевих фінансів. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14776> (дата звернення: 23.05.2023).

2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 19 трав. 2023 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ

УХАБОВА Вікторія

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Національного університету «Чернігівська політехніка»

Науковий керівник: **КОЗИНЕЦЬ О.Г.** – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін Національного університету «Чернігівська політехніка»

Держава та право - це ключові елементи сучасного світу, що впливають на життя людей у всіх країнах. Тема теорій виникнення держави і права є актуальною до цього дня, оскільки питання виникнення держави та права є важливими для розуміння сучасного світу та його структури. Розуміння процесу виникнення держави допомагає краще зрозуміти, як функціонують різні політичні та правові системи, а також допомагає прогнозувати їхній подальший розвиток.

Існують різні теорії, що по-різному пояснюють сенс і характер загальної зміни суспільного життя народу, умови та причини виникнення держави. Різні теорії обумовлені як складністю та пробілами у знаннях у цьому питанні, так і великими відмінностями. Кожна епоха залишила свій слід у цих теоріях і однозначно зрозумів і витлумачив питання про походження та роль держави і права [1, с. 182-186].

Розглянувши теологічну теорію, а саме бачення теорії Хоми Аквінського (1225 – 1247 рр.) можемо сказати, що вона пояснює походження держави божою волею, відстоює недоторканність держави, її залежність від релігії, закликає будь-яке підпорядкування державної влади. [2, с. 40-42]. Ця теорія була особливо поширена в середні віки через необмежену владу монарха, теоретичне обґрунтування найреакційніших державних режимів, обґрунтування того, що агресія проти держави приречена на провал, а Божественний правитель, покликаний захищати все добре.

Розглядаючи договірну теорію ми приходим до висновку, що в її основі лежить ідея укладання договору між людьми. Вона має забезпечити взаємну вигоду, тобто взаємну безпеку. На думку Т. Гоббса «державна укладала громадський договір про правила спільного проживання» [3, с. 201-204]. Видатний французький філософ і письменник Ж. Ж. Руссо вважав, що причиною вступу в колективні угоди було бажання

людей захистити себе від зовнішніх обставин, таких як стихійні лиха, та наявність приватної власності, що створює нерівність та поділ.

Представник органічної теорії походження держав англійський соціолог Г. Спенсер вважає, що держави виникають одночасно з появою людей і є продуктами самої природи, які складаються з окремих людей, подібно до того, як організми складаються з клітин [4, с. 87-92]. Відповідно до його положення, держави, як і всі організми, засновані на диференціації та спеціалізації, здатні до зростання, регенерації та загибелі. Позитивними чинниками цієї теорії є обґрунтування поділу на класи, інтегрування суспільного життя у відносини.

У деяких випадках ці теорії можуть співіснувати і впливати одна на одну. Наприклад, держава органічна і розвивається подібно до живого організму, але в основі її функціонування та розвитку можуть лежати релігійні та моральні принципи. Також у формуванні держави може спостерігатися взаємодія договірних та органічних елементів, коли між людьми формуються угоди, засновані на природних потребах та інтересах суспільства, які сприяють здоровому розвитку держави як органічного утворення.

Насправді, важливо зазначити, що різні культурні та історичні передумови можуть мати різний ступінь впливу різних теорій формування держави. Наприклад, у релігійних культурах, де релігійні вірування чинять сильний вплив на суспільство, теологічні теорії можуть бути дуже впливовими в поясненні виникнення держави та її ролі. В інших випадках теорія заповіту може бути доречнішою в сучасних суспільствах, де інтереси і потреби людей різноманітніші та ширші.

Таким чином, теологічна, органічна і договірна теорії держави являють собою різні підходи до пояснення ролі та функції держави в суспільстві. Кожна з цих теорій має свої сильні та слабкі сторони, і вибір теорії залежить від конкретного історичного та культурного контексту. Проте хоч би якою була теорія, важливо зазначити, що держава є важливим інструментом підтримання порядку, захисту прав і свобод людей та забезпечення ефективного функціонування суспільства загалом. Тому важливо розуміти історичні та культурні особливості й потреби кожної держави, щоб знайти найкращий підхід до формування та розвитку держави.

Теорії формування держави також впливають на те, як держави виконують свої функції в суспільстві. Наприклад, теологічні теорії наголошують на важливості моральних і релігійних принципів у формуванні законів і норм держави; органічні теорії наголошують на розвитку держави як органічного утворення, що повинне підтримувати й зберігати свою цілісність; договірні теорії наголошують на інтересах і потребах людей як на основі для угод і домовленостей між людьми та державою. пріоритет може бути надано державі.

Загалом, розуміння різних теорій державотворення важливе не лише для істориків і політологів, а й для всіх громадян, які прагнуть зрозуміти роль і функції держави в сучасному світі. Розуміння різних теорій державотворення може допомогти в пошуку компромісів.

Однак кожна з цих теорій має свої недоліки. Теологічна теорія стверджує, що держава існує з волі Бога, але це може призвести до релігійного деспотизму та нехтування правами людини. Органічні теорії не враховують можливість зміни соціальних структур і політичної системи держави, що може призвести до збереження застарілих і неефективних інститутів. Договірна теорія фокусується на індивідах та їхніх правах, але може ігнорувати колективні потреби та інтереси суспільства.

Таким чином, варто зазначити, що кожна теорія має свої сильні та слабкі сторони. Для того щоб створити ефективну і справедливую державу, необхідно об'єднати різні теорії держави, враховуючи реалії та потреби сучасного суспільства. Необхідно розглядати державу не як самостійну структуру, а як систему, в якій елементи взаємодіють один з одним. Кожна теорія держави пропонує свій підхід і пояснення її виникнення та розвитку. Тому для створення ефективної та справедливої держави необхідно розглянути різні теорії та їхні підходи до розбудови держави з урахуванням сучасних реалій і потреб суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Львів, 2007. 191 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2FMB_Pravo/Rabinovich-P.M.-Osnovy-zagalnoy-teorii-derzhavy-i-prava.pdf (дата звернення: 27.02.2023).
2. Мазур М.І. Загальна характеристика теорій походження держави. Електронний репозитарій НАВС: Home. 2019. С. 40-42. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/20287/2/АКТУАЛЬНІ%20ПИТАННЯ%20ВДОСКОНАЛЕННЯ%20ДІЯЛЬНОСТІ_p040-042.pdf (дата звернення: 06.03.2023).
3. Тимошенко В.І. Договірна теорія виникнення держави. Електронний репозитарій НАВС: Home. 2000. С. 201-204. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4475/1/Тимошенко%20В.І.%20Договірна%20теорія%20виникнення%20держави%20.pdf> (дата звернення: 06.03.2023).
4. Тимошенко В.І. Органічна теорія виникнення держави. Електронний репозитарій НАВС: Home. 2018. С. 87-92. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5441/1/Тимошенко%20В.І.%20Органічна%20теорія%20виникнення%20держави..PDF> (дата звернення: 06.03.2023).

АЛЬТЕРНАТИВНІ ПІДХОДИ ДО ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗМІН У ПРИНЦИПАХ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

ЧЕХ Лілія

аспірантка кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ

У сфері юридичної науки, принципи є ключовими елементами, що визначають основи і суть права, відображають рівень правової свідомості та необхідні для правильного розуміння і застосування законодавства. Однак, поняття принципів не має єдиного визначення, існує багато варіантів їх розуміння в науковому та філософському контекстах.

У юридичній науці, термін «принцип» використовується на всіх рівнях правового регулювання і охоплює різні аспекти правової діяльності. Однак, вчення про принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення ще не має достатнього розвитку, а фундаментальні дослідження з цієї тематики поки що відсутні.

Багато авторів використовують різні терміни та дефініції для опису принципів, такі як загальні ідеї, вихідні положення тощо, але їхні суттєві характеристики варіюються. Тому питання термінологічного визначення принципів та проблем їх законодавчого закріплення в справах про адміністративні правопорушення залишається актуальним і потребує подальшого дослідження та аналізу.

Законодавче регулювання принципів розгляду справ про адміністративні правопорушення є важливими складовими забезпечення правопорядку, оскільки вони визначають процедуру та правила розгляду таких справ. Однак, у зв'язку зі змінами у суспільстві та постійними викликами, актуальність законодавчого регулювання принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення стає предметом уваги.

Альтернативні підходи до законодавчого регулювання та змін у принципах розгляду справ про адміністративні правопорушення відіграють важливу роль у вирішенні проблем, які виникають у сучасній системі. Ці підходи можуть включати нові підходи до процедури розгляду, зміни у правових стандартах, використання нових технологій та інші інновації, що сприяють більш ефективному та справедливому провадженню.

Сьогодні існує дві наукові позиції щодо закріплення принципів права, зокрема й принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення у правовому контексті.

Згідно з одним підходом, принципи повинні бути явно викладені та закріплені у позитивному законодавстві, наприклад, у спеціальних кодифікованих нормативно-правових актах. Цей підхід передбачає, що без прямого закріплення принципи можуть бути недостатньо чіткими та ефективними. З іншого боку, існує підхід, який передбачає, що принципи можуть існувати й без прямого законодавчого закріплення. За цим підходом, принципи можуть бути виражені в загальних конституційних принципах, міжнародних нормах, прецедентному праву або інших джерелах права. Важливою умовою є те, що ці принципи повинні бути визнані та застосовуватися в практиці, навіть якщо вони не мають прямого законодавчого закріплення [1, с.23].

Ці два підходи відображають різні погляди на роль і значення принципів провадження справ про адміністративні правопорушення. Обидва підходи мають свої переваги та недоліки, і вони продовжують бути об'єктом наукових досліджень та дискусій у юридичній спільноті.

У юридичній науці можуть висловлюватися різні наукові ідеї, пов'язані з окремими видами діяльності, що регулюються нормами права. Проте, враховуючи практичну реалізацію цих ідей, необхідно уникати виникнення хаосу та дезорганізації. Правовий принцип відрізняється від наукових та філософських принципів тим, що завжди знаходить своє конкретне втілення у нормах права. Принцип, який не має закріплення у правових нормах, не може бути визнаний правовим принципом.

Отже, визнання принципами положень, які не мають законодавчого закріплення, несе ризик невизначеності у системі правового регулювання, порушення інтересів суспільства та недодержання правових норм. Такі принципи можуть бути розглянуті як доктринальні ідеї або принципи, що не мають правового характеру. Однак, на основі цих ідей сформовані чинні правові принципи, які можуть бути удосконалені або створені нові.

У зв'язку з динамічними змінами політичного, соціально-економічного та суспільного розвитку, норми законодавства також зазнають змін. Для своєчасної зміни законодавства необхідні науково обґрунтовані рекомендації з вдосконалення, які ґрунтуються на прогресивних ідеях, отриманих з відповідних теоретичних досліджень. Тому, важливо чітко відрізнити правові засади, закріплені в законодавстві про адміністративні правопорушення, від відповідних доктринальних принципів (принципів не правового характеру), які існують у науці адміністративного права.

Одним з проблемних питань є спосіб закріплення принципів у чинному законодавстві. Зазвичай принципи формулюються як окрема правова норма, часто з назвою «принцип», або включаються до структурної частини нормативно-правового акту, присвяченої принципам. Од-

нак принципи також можуть бути непрямо закріплені шляхом виведення з тлумачення правової норми або сукупності норм.

Наприклад, принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення мають бути внесені в рамки формально-юридичних норм. Однак, на нашу думку, можливе їх фіксування як за допомогою текстуального, так і смислового способів закріплення.

В першому випадку принципи можуть бути прямо закріплені в окремих правових нормах, як, наприклад, в ст. 248 (принцип рівності) та 249 (принцип відкритості) Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [2].

Варто також пам'ятати, що не всі принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення безпосередньо закріплені у положеннях закону, що унеможливорює однозначне визначення їх існування. Тому можливим є і смисловий спосіб фіксації правових принципів, як це ілюструють положення КУпАП, наприклад, стаття 252 (принцип свободи оцінки доказів, принцип безпосереднього дослідження доказів) та інші.

Незважаючи на різноманітні способи закріплення принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення, безперечно, найбільш ефективним способом сприйняття та застосування їх для правильної організації провадження є включення цих принципів у вигляді норм, що містяться в спеціальній главі КУпАП. Частина науковців також підтримує таку позицію та пропонує у КУпАП визначити перелік принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення [3; 4; 5; 6].

Проте, водночас зазначається, що немає необхідності окремо виокремлювати традиційні принципи адміністративного процесу, такі як законність, недискримінація (рівність учасників провадження перед законом) та захист інтересів держави та особи, оскільки вони є складовими принципу верховенства права [7, с. 30].

Альтернативні підходи до законодавчого регулювання та змін у принципах розгляду справ про адміністративні правопорушення можуть сприяти покращенню ефективності, справедливості та довіри до системи провадження. Важливо розглядати систему принципів провадження як структурно впорядковану єдність вимог, які визначають основи і необхідні процедури провадження. Забезпечення конкретизації, гармонізації з міжнародними стандартами, доступності та зрозумілості законодавства є ключовими чинниками для поліпшення системи розгляду справ про адміністративні правопорушення. Крім того, варто розглядати альтернативні підходи, такі як застосування превентивних заходів, децентралізована система розгляду та використання альтернативних методів розгляду, що можуть сприяти більш об'єктивному та ефективному провадженню. Загальною метою є забезпечення справедливості, захисту прав гро-

мадян та підвищення довіри до системи правосуддя у справах про адміністративні правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зайчук О.В. Принципи права в контексті розвитку загальної теорії держави і права. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 22-28.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 15.12.2022)
3. Юридична відповідальність: напрями реформування / уклад.: С. В. Петков, Н. О. Армаш, Д. П. Калаянов. Київ : КНТ, 2019. 100 с.
4. Іванцов В.О. Принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення: систематизація та розкриття змісту. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1 (16). Том 3. С. 137-141.
5. Ярмакі Х.П. Взаємодія суб'єктів провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет конференції, м. Одеса, 28 жовтня 2022 р.* Одеса: ОДУВС, 2022. С. 13-16.
6. Kubaienko A., Okhrimenko I., Kryzhanovska O., Kislitsyna I., hryshchenko M. The police competence to ensure the rights and freedoms of Citizens in modern society. *Cuestiones Políticas* (2021) Vol. 39 Núm. 69. P. 164-181 <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3969.09>
7. Ковальова О.В. Принципи провадження в справах про адміністративні правопорушення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. №3. С. 26-31.

ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

ФАДЄЄВ Микола

аспірант кафедри соціальної філософії та управління
Державного податкового університету

Сьогодні Україна та український народ борються за своє існування, доказуючи всьому світу, що навіть у XXI столітті існує загроза не просто загрози порушенню природних прав людини, а їх варварського знищення. Водночас, наша держава зараз на шляху до побудови нового суспільства, вільного, прогресивного, неповторного. І всі процеси у державі отримують нові імпульси для становлення та розвитку. Одним із ключових елементів конкурентоспроможності держави, зростання її економіки та вимог європейської інтеграції є належне врядування.

Для того, щоб Кабінет Міністрів України міг ефективно формувати державну політику в різних сферах, вкрай важливо мати компетентну, дієву, ефективну та відповідальну структуру центральних органів виконавчої влади. Зменшення адміністративного навантаження на бізнес, підвищення стандартів надання адміністративних послуг, забезпечення законності та передбачуваності адміністративних дій, покращення законності та передбачуваності послуг – все це сприяє покращенню позицій країни в міжнародних рейтингах, що є вирішальним для підвищення довіри до уряду з боку громадськості та приватного сектору.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р «Деякі питання реформування державного управління України» була затверджена Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року (далі – Стратегія до 2021 року) [1]. Ми можемо констатувати, що у результаті проведення реформи у попередні роки оновлено організаційну модель апаратів міністерств. Так, відповідно до встановлених єдиних вимог до формування структури апарату міністерств, формування політики здійснюється в директоратах, що посилює спроможність міністерств до планування і реалізації реформ. На початку 2021 року утворено понад 90 директоратів. Утворення директоратів та формування їх кадрового складу у 2020 та 2021 роках уповільнилося внаслідок зупинення проведення конкурсів на посади державної служби та значного скорочення фінансування реформи у зв'язку із запровадженням обмежень з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, а сьогодні через збройну агресію російської федерації.

Крім того, маємо зауважити, що в результаті реалізації Стратегії до 2021 року, відповідно до Концепції оптимізації системи центральних органів виконавчої влади, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1013 (Офіційний вісник України, 2018 р., № 9, ст. 337), міністерства продовжують поступово втрачати невластиві їм функції з реалізації політики, зокрема шляхом передачі відповідних функцій існуючим або новим центральним органам виконавчої влади.

Однак маємо наголосити на тому, що міністерства все ще виконують значну частину обов'язків, пов'язаних з імплементацією політики, що обмежує їхню спроможність розробляти політику.

Також ми не можемо оминати проблему недостатньої ефективності планування, яка залишається актуальною для центральних органів виконавчої влади, особливо коли йдеться про дотримання підходу, орієнтованого на результат, а не на процес. Причиною є застаріле законодавство у сфері державного планування та підзвітності, неналежна координація з реформою управління державними фінансами, а також неналежна координація з реформою управління державними фінансами в частині

планування та звітності центральних органів виконавчої влади під час складання та виконання державного бюджету.

Розуміння того, що Стратегія до 2021 року не дивлячись на складності впровадження, започаткувала позитивні зміни та підтримки Європейського Союзу (Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами) дала підстави для затвердження розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831-р «Деякі питання реформування державного управління України» Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 роки (далі – Стратегія до 2025 року). Метою цієї Стратегії до 2025 року є створення в Україні спроможної сервісної та цифрової держави, яка захищає інтереси громадян відповідно до європейських норм та знань. Так, при реформуванні системи державного управління обов'язково мають враховуватися принципи державного управління, розроблені Програмою «Підтримка вдосконалення врядування та менеджменту» (далі – Програма SIGMA). Цей документ містить набір керівних принципів і стандартів оцінювання державного управління, які базуються на міжнародних нормах і специфікаціях, а також на кращих практиках країн-членів ОЕС та інших країн (далі – європейські принципи).

Під час аналізу розробленого і затвердженого Урядом документу можна дійти висновку, що Стратегія до 2025 року розроблена з урахуванням європейських принципів, результатів оцінки стану державного управління в Україні, проведеної експертами Програми SIGMA у 2018 році, та знань, отриманих під час попереднього етапу реформи державного управління.

Перспективи українського державного управління в умовах євроінтеграції направлені на розбудови трьох основних напрямків. По-перше, це забезпечення надання якісних послуг та формування зручних адміністративних процедур для громадян і бізнесу. По-друге, розбудова системи професійної та політично нейтральної публічної державної служби, орієнтованої на захист інтересів громадян. І третє, це розбудова ефективних та підзвітних державних інституцій, які розробляють державну політику та успішно її реалізують для сталого розвитку.

Саме для того, щоб перспективи стали реальністю прийняття законодавства про адміністративну процедуру та поступове приведення низки законів у відповідність до європейських стандартів є пріоритетними завданнями для розвитку адміністративних послуг та процедур. Для цього необхідно як ухвалити відповідні закони, так і переглянути поточну адміністративну практику в кожному органі виконавчої влади та органах місцевого самоврядування. Тому на Закон України «Про адміністративну процедуру», який Верховна Рада України прийняла 17 лютого 2022 року, але який ще не набрав чинності покладаються великі сподівання.

На наш погляд, усі державні службовці також повинні пройти навчання новим адміністративно-процедурним принципам, а громадяни та компанії повинні бути поінформовані про свої нові права.

Ми переконані, що коли права громадян та юридичних осіб визначаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, загальні принципи та правила адміністративної процедури сприятимуть правовій визначеності та забезпечать гарантії їх дотримання.

Таким чином, перспективи державного управління в Україні в контексті європейської інтеграції є багатограними та значними. Європейська інтеграція надає Україні можливість привести свою адміністративну практику у відповідність до європейських стандартів, вдосконалити структури управління та підвищити якість надання державних послуг. Тому хочемо окреслити, на наш погляд, основні вектори діяльності. Найголовніше це інституційні реформи. Європейська інтеграція вимагає від України проведення комплексних інституційних реформ, спрямованих на підвищення прозорості, підзвітності та ефективності в державному секторі. Це передбачає посилення адміністративної спроможності, впорядкування бюрократичних процесів та просування практики належного врядування.

Другим важливим напрямком є гармонізація законодавства. Так, Україна має привести свою законодавчу базу у відповідність до стандартів і правил Європейського Союзу (ЄС). Це передбачає прийняття директив і регламентів ЄС, впровадження антикорупційних заходів та забезпечення відповідності європейським нормам у таких сферах, як державні закупівлі, конкурентна політика та охорона навколишнього середовища.

І третє, без чого неможливі попередні завдання – це розбудова потенціалу: Європейська інтеграція надає можливості для розбудови потенціалу та професійного розвитку державних службовців в Україні. Програми обміну, навчальні ініціативи та платформи обміну знаннями можуть допомогти українським державним службовцям набути необхідних навичок та досвіду, щоб відповідати європейським стандартам та ефективно впроваджувати реформи.

Тож, Україна має трансформувати систему державного управління, зробивши її більш прозорою, ефективною та підзвітною. Прийнявши ці перспективи, Україна зможе досягти успіху в реформуванні системи державного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Деякі питання реформування державного управління України: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80#Text> (дата звернення 15.06.2023).

2. Деякі питання реформування державного управління України: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 15.06.2023).

3. Про адміністративну процедуру: закон України від 17.02.2022 № 2073-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2073-20> (дата звернення 16.06.2023).

ДЛЯ НОТАТКІВ